

206c

~~XVI~~

Best

No. 9. 530.

X

~~L XVII. Sep. a.~~

Τὸ
ΘΕΙΟΝ

DE

PESTILENTIA

Liber vnus

VETERVM ET NEOTERIORVM
observatione constans,

LUCTORE
Raymundo Minderero
Medicinae Doctore &
Reip. Augustanae
Physico.

Elige
quod
Volueris.

Ex omni
parte
angustiae.

Sufficit nunc contine manum tuam.

NOBILITATE ET PRVDENTIA CLARISSIMIS VIRIS

MARCO VELSERO,

IOANNI IACOBO

RHEMBOLT.

AVG. VIND. DVVMVIRIS PRÆF.

Septemviriūque collegio

amplissimo.

THLETARVM in

Gymnasiis ac O-

lympicis Veterum

certaminibus quō-

dam luctari solito-

rum, ac post conflictum Apothe-

rapiâ vtentium corpora, pro pri-

fco Romanorum more strigili

rafa, fordesq; quæ ab his scalpellis

(::)

exceptæ

E P I S T O L A

exceptæ destringebantur, studiosè asseruatas fuisse legimus, Patres amplissimi. Quod cum mecum ipse non semel considerarem, operas hæc meas, post habitum cum atrocissimo Pestilentie morbo duellum, tanquam laborum ac sudationum mearum quædam quasi strigmenta, si nō utilitatis, saltem alicuius recordationis causa reseruandas esse existimaui, ut si hæ nullius usus esse possent, saltē rerum gestarum quandoq; memoriā refricarent.

Cum autem hanc meam opellam nuper natam, ac tenellulam, beneficis ac tutelaribus clarissimorum virorum vlnis excipi, ac foueri, & cuperem & optarem, eam adhuc ex cunis vagientem

tem

DEDICATORIA.

tem apud vos deponere visum
fuit, ut huic vestra cum auctori-
tas, tum verò & benevolentia
patrocinaretur. Et verò has ipsas
sudorum meorum exuvias, quas
ex Medica palestra protuli, ve-
stræ dignitati mancipare haud
indecorum esse ratus sum, cum
vestro nutu ac imperio, hac Alin-
desi volutatus, destrictiones non
nisi ad vos, tanquam Dynastas &
Gymnasiarchas referre sit æquū,
ut à quibus tam difficilis & arduæ
pugnæ labor defluxit, ad eos quo-
que quietis spolia peruenirent,
cum præsertim ingeniorum ve-
strorum splendor insignis, quo
iam dudum etiam exteris natio-
nibus frui datum est, fidos ac va-
rios, variorum, in vario discipli-
(. . .) 2 narum

EPISTOLA

narum genere versantium conatus, copiosâ benuolentiâ, ac singulari quadam, & plusquam benignâ, cum erga scientias & artes, tum verò & artifices propensione, & alat, & adiuuet. Quandoquidem verò ex acri hoc prælio, non auro intertextas loricas, non clypeos argento nitentes, sed nudam ferè vitam, ac lassa brachia, defatigatosq; lacertos reportare licet, ideò de rationibus hisce meis (quoniam hodiè vel maiora, vel meliora dare non possumus) contenti, non oblatis muneris valorem ac pretium, sed dantis conatum, & promptam omninò ac piam erga patriam, voluntatem perpendite.

Narrat Plinius ludorum præfectos

DEDICATORIA.

fectos seu Gymnastas strigmenta octingentis quondam sester-
tiis vendidisse, quod hæc, vel
Dioscoride teste in Medicum v-
sum ad bubones emolliendos, &
lactantium vberum humores
discutiendos (vt Galenus diuersis
in locis refert) expeterentur, vnde
sordido quantumuis muneri vo-
bis à me oblato, aliquid saltem
cōmoditatis inesse haud parum
gauius sum, quod Reipub. ac
communi ciuium bono quan-
doq; conducere posset. Et quia
corporum hasordes, oleo seu
Ceromate quo Athletæ luctatu-
ri antè pancratium delibuti per-
ungebantur, sudore quem vehe-
mens exercitatio, & fortis pugna
labor proleclauerat, sorde huma-
na ex-

EPISTOLA.

nâ extremæ cuti adhærente , ac
 puluere in quo duellum perficie-
 batur, constitisse nouimus, mea
 hæc quoq; strigmenta oleo gra-
 tiæ diuinæ , quâ fretus ad tanti
 tamq; periculosi morbi curatio-
 nem audacius alacriusq; accessi,
 & per quam mihi hæc ipsa disce-
 re, ac pro posterum memoriâ an-
 notare datum est , sudore ac eo
 quidem in tot laboribus multo,
 forde humana cui sordidus hic
 morbus pestilens insidet, ac co-
 piofo quoque periculorum pul-
 uere constare, & sic pestilentibus
 quoque bubonibus depellendis
 commodè adhiberi posse vt exi-
 stimetis oro , non modò pupil-
 lam hanc meam operam nomi-
 ne vestro apprimè conspicuo tu-
 taturi,

DEDICATORIA.

tutaturi, ac à cauillantiũ momo-
rum inuidiosis insidiosisq; mor-
sibus ac puncturis securam red-
dituri, sed etiam eidem vestro
splendore maiorem cum fidem,
tum auctoritatem conciliaturi.

AUCTORIS AD CANDIDVM LECTO- REM PRÆFATIO.

*NOSTRA nunc demum
vindemia redeunt, inge-
nue ac candide Lector, v-
uarum à nobis collectarum
expressarumq; succum, aduenis hospi-
talitatis quodam iure, legeque amicitiae
gustandum libandumque porrigere æ-
quum esse censuimus. Quamprimum
enim vinum è torculari defluxit, ab
omnibus ferè, vt iam alia silentio præ-
teream, vel hanc solam ob causam tan-
to perè expetitur, quod mentem diuini-
tus sibi infusa quadam vi exhilaret, &
pulso mærore dicussisque æumnarum
tædis tristitiæ fatigationes discutiat,
& cor*

P R Æ F A T I O.

& cor anxium, iucunda curarum ob-
 lutione refocillet. Non hic autem prui-
 nis vitiatorum vel uuarum imma-
 turarum crudum succum Agrestam vo-
 cari solitum offerimus, sed maturum
 planè vinum, idque si non meracum
 situ ac residentia depuratum defæca-
 tumque, saltem protropum, quod tam-
 etsi turbidum adhuc sit, nondumque
 deferbuerit, dulce tamen sit & palatui
 quàm gratissimum, quale ganearum
 magistri ac epulones lacti nuper mulso
 iucunditatis quadam similitudine æ-
 quiparare non dubitârunt. Per Agre-
 stam seu uua immatura aut cæli in-
 clementiâ, frigore, vel pruinis vitia-
 ta succum, cum pestilentis morbi acer-
 bitatem, cuius austerus calix, vt si fieri
 possit, ab omnibus transeat & opto, &
 Deum precor: tum etiam laborum meo-
 rum

P R Æ F A T I O.

rum prætenuem hanc texturam subintelligo, quæ si ante nostras calamitates DEI beneficio superatas à vite decerpta in vulgus dimanasset, acerba, austera, pontica ac ingrata utpotè nondum penitus matura & videri, & haberi non inique potuisset. Nunc autem cum à primis capreolis ritè excreuerit, & sub laborum magnorum multorumque æstu non aliter quàm sole cocta maturuerit, succum præbituram mihi visa est talem, qui & vini nomine dignus esse, & si non omnium gustui blandiri à plurimis tamen potari queat.

Diuersa vinorum genera in symposiis numerari mensisque specioso nonnunquam numero apponi, non sine admiratione persæpè cognouimus, quorum vnum colore, sapore, odore, ac præstantia alterum vincat, quorum tamen quod-

P R Æ F A T I O.

quodq; suã pro debitã proportionẽ laudem mereatur: sic & ego quoque exilem hanc meam operam, inter tot tantorumq; virorum lucubrationes non aliter quã vinum olygophoron inter meraca reponens, si non eam laudem qualia Cretica, Chia aut Lesbica obtinere potuerit, saltem inter Rhenana aut Neccarica tenuiora aliquo saltem encomio celebratam iri confido.

At verò austerum hunc craterem quis ori adinuere audeat? vel quis visis solummodo his poculis (utpotè venenatam in jis, ac quasi Medæ infau-
sto artificio comparatam potionem iusto pauore respuens & auersa bundã indignatione abhorrens) non expauescat?
Minimè gentium, vinum enim hoc iam deferbuit, & depositã facie adeò euasit limpidum, ut & ab ægris, & à sanis
pari

P R Æ F A T I O.

pari utriusque commodo potari queat, cum qui inculpatâ sanitate fruitur ad eiusdem conservationem, morbo verò pressus ad amissæ sospitatis reparationem hoc ipso commodissimè frui possit, unde non tam aegris quæ ratione suam hi quantum id quidem nobis à Domino D E O datum est) miseriam pellere valeant, quam quo modo prospera valetudine & secundo corporis habitu gaudentes ne morbo pestilenti obnoxii fiant ac à tam formidolosi mali clandestinis ac lethum minantibus insidiis sese tutari possint, studiosè conscripsimus. Quos proinde plusquam extimescendæ luis nomen perterrefacit, iidem re probè intellectâ, præpotentis D E I misericordiam, copiosis ijsque fidis remediis (dummodo hæc maturè ac ritè administrentur) humano generi benigniter

P R Æ F A T I O.

gniter prospexisse intelligent. Et licet cuncta ferè quæ in Praxi conspiciuntur & fastidiosissima sint & periculi plena (ut alias circumstantias haud parum horrendas taceam) attamen hæc in Theoria & nuda rei cognitione adeò euadunt & iucunda, & utilia, ut cognitio utilitatem, & hæc è contra iucunditatem procreet, unde quæ modò cognoscere iucundum est, aliquando cognouisse utile forsàn sit futurum, quam quidem utilitatem alia rursus iucunditas denuò sit subsecutura. Studuimus autem semper ne à veterum doctrinâ ac placitis discederemus, nostri enim instituti nunc non est novas extruere machinas, sed antiquam materiem ac Medici ædificij perquam vetusti ruinas & rudera rursus nonnihil erigere ac reparare, utpotè in cuius ca-
uernis

P R Æ F A T I O.

uernis multæ multorum sanitates refu-
gij locum sint adeptæ ac consecutæ. Quæ
noua sunt, ut inaudita, nouitatis quo-
dam applausu prima fronte vulgus ad-
miratur, & singulari curiositatis stu-
dio confestim amplectitur, antequam
hæc usus examinata probauerit, un-
dè leuitatis suæ (utpotè per quam ap-
parentiis de facili credunt & assenti-
untur) magnas persæpè dat pœnas, quo-
modo eos qui Pestem unâ vice sese ex-
tincturos plenis buccis superbè pollicitos
fuisse recordamur, quos tamè non Pe-
stem sed vitam extinxisse notauimus.

Non hic igitur valet nouitas à
vetusta obseruatione aliena, ac per se
noua, nisi huic tanquam iuniori, velu-
ti Scipioni senex, prisca obseruatio inni-
tatur, cuius tamen senili prudentiâ ac
consilio nouitas & utatur, & gaudeat,
& cum

P R Æ F A T I O.

Et cum morbus hic subdolus ac versipellis astutum magis quàm audacem Medicum requirat, fit ut nulla Neotericorum vis nisi prudens hanc & senile consilium probè direxerit, & iustà moderatione tanquam habenis quibusdam gubernauerit, eum unquam sit expugnatura. Videbis autem si hæc studiosè legeris, ac sine liuore cum consideratione pensitaueris Hippocratem, Galenum, Auicennam aliosque priscos Medicos, ita de Peste sensisse, quibus non modò veteres Historici, verum etiam Poëtæ adstipulantur ac subscribunt, utpotè Thucydides, Virgilius, Ouidius, Lucretius, ac complures alii unam eandemque in sententiam declinantes, quorum nos trami-tem ac vestigia secuti, rectè eos scripsisse, Medicinã faciendo deprehendimus.

Vix

P R Æ F A T I O.

*Vix autem obtrectatores defuturos
dubitamus, qui nostros hos conatus vel
invidia perciti conuellere, vel nescio
qua emulatione commoti aliquo modo
saltem conspurcare sint aggressuri, cum
vel Homerus qui tamen Poëtarum dux
extitit, suum Zoilum Macedonem pati
coactus fuerit qui Iliadem Odysseamq;
carperet, nos enim aliena inuenta pro-
tulisse dictitabunt & aliorum labores
venundare forsitan comminiscuntur,
quibus sic responsum esse volumus, no-
stra hæc si non legerint carpere vt omit-
tant, etenim vbi legerint, rem aliter se-
se habere deprehendent. Et quamuis
nonnulla in medium à nobis adducta
sint quæ clarissimorum quorundam vi-
rorum ingenia primitiùs protulere, stu-
dio tamen id singulari à nobis est fa-
ctitatum, cum vt aliorum quoque sen-
sa nos*

P R Æ F A T I O.

sanos cognovisse, & ex propriâ opinio-
ne nihil vel parum (nisi quod laboriosa
& difficilis experientia tradidit) astru-
xisse cuncti intelligant, tum ut gratius
iucundiusque hac nostra scripta legan-
tur, utpotè aliorum sententiis tan-
quam ad stipulatione quadam confir-
mata. Sic igitur inter nostra dumeta
aliorum Rosas & Lilia nitere volui-
mus, ut non aliter quam peritus Phar-
macopæus utili quidem adest iniucun-
do medicamini gratum odorata alicu-
ius rei admixtione saporem ac odorem
conciliare nititur, sic nostræ hæ exara-
tiones doctrinâ pariter ac experientiâ
illustrum ingeniorum aroma saperent.
Tu vero candide lector, si hæc eo ani-
mo quo à nobis scripta sunt acceperis,
non dubitamus, te, si non operi, saltem
conatui gratias habiturum. D E V M

(.:.)(.:.)

autem

P R Æ F A T I O.

autem Opt. Max. ut hæc cœpta benigniter aspirando præueniat & adiuvando clementer prosequatur exorare convenit, is enim facit mirabilia magna solus.

IN

IN LIBRVM DE PESTE

DOCTISSIMI ET CLA-
RISSIM VIRI D. RAYMVNDI
MINDERERI MEDICI
Augustani.

Carmen.

PHILIPPI MENZELII MEDICI-
NÆ DOCTORIS ET IN CELEBER-
RIMA INGOLSTADIENSIVM ACADÉ-
MIA PROFESSORIS
ORDINARIJ.

*Apulat, & meritas dat acerbo
funere pœnas,*

*Heu, miserum mortale genus,
malesana propago,*

Infelicitis Adæ, prima vel ab usq; iuuenta,

Ad canos, vitium semper proclivis in omne

*Ipse pater (morti reſerata hac quando fene-
ſtra eſt,*

C A R M E N.

*In mundum)venia quanquā largissimus, idem
Attamen, & iusta vindex accenditur ira:
Suppliciisq; premens fontes, delicta coercet.
Nimbo, o pendens sic visus in aëre quondam
Nuntius, atque ultor divina penniger ira,
Ense ferox stricto gentem Israelitida magnam,
Ob regis malefacta sui, demittere letho.*

*Quā pœnā ante fami tulit, & septennibus armis
Ille, DEO votum non aspernante, potitus.*

*De genere hoc, durās hodie (nī fallor) & illa est,
Aut cœli vitio, aut contagē, aut spontē suborta,
Dira lues flammam, putri perfusa veneno,
Intūs alens, maculosa cutim, bullataq; inustis
Tuberibus: quæ saeva die dans funera mille,
Sternit humi intacta florentia robora pubis:
Nec teneræ ætati, senibus nec parcit anhelis:
Diluuiog; agros populans evastat, & vrbes.*

*Quæ tanto medicina malo sit, dicere mussant
Pœonii, & vixdum sat constituere, magistri.
Luctifica indomita est adeò violentia noxa.*

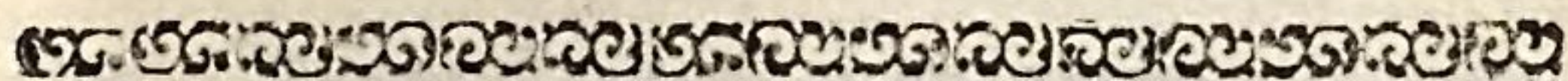
*Heus, age, quem placuit superis, M I N D R E -
R E, tot inter*

*Servare incolumem, mortes & tristia fata
Versantem, & medica miscentē pocula dextra,
Augustam nuper quum pestifer annus haberet:
Augustam, terra florem Germanidos: ac tum
Vindelicus multò lacrymis Lycus auctior iret:
Explorata tenes usu quæcunq; magistro, (est.
Candidus ede. Salus (scio) nā tibi publicæ cordi*

Nen

C A R M E N.

*Neu terra cessator iners absconde talentum,
Si quod habes; strophionē velis mandare ligatū.
Nam neq₃, servatis hominum tot millibus, una
Frugiferens donandus erit labor ille corona.*

Aliud ad eundem.

S*I Medico dignum satagis contexere sertū,
Ne vario paucitans delires tramite, fauces
Incassum dubias, tentes penetrare viarum.
Longius hac absint moneo. Fer lumina circum.
Est propè, quem subeas spatioſi verticis hortum:
Frigus iners iacet, en vernat nova Solibus aſtas:
Innocui grato spirant ubi murmure venti.
Hinc age, thura legas, & odoro balsama succo,
Triste nefas, pestisq₃ fugant hac fata retrorsum.
Inspice, volue libellum, impensam funeris, arte
Mox circumcides: pollincte vestis honorem
Despicias: lucri neu quid fortasse relinquas.
Ære Venus libitina suum conquirere censum
Gaudet: & argenti funesto pondere, complet
Fanum: luctifici numis dum spicula lethi
Designat; R E M V N D E tuo quis parcimus ausu.
Amplius haud tragicos opus est sufferre labores,
Sidere cum fausto monstres, contagia membro
Transitione nocere suâ, la datur ut omne,*

CARMEN.

*Transitione perire tuâ, releuetur ut omne.
Maeste Machaon, cursum urge, tu rebus agendis
Vtilis: hinc patrii tibi candor & ardor honoris.
Vine bonis, parili conscribas commoda nisi.
Laus tua sexcentos minimûm fac gliscat in an-
nos.*

Ioannes Bayerus, Rhaina-
nus, Iureconsultus.

EPIGRAM-

EPIGRAMMA

AD CLARISSIMUM VI-
RUM D. RAYMUNDUM MIN-
DERERUM MED. DOCTOREM
de Peste scribentem.

Expertes scribunt aliqui rationis & usus,
Usu qui pollent, sunt rationum inopes,
Spreto usu multi solis rationibus harent,
Occultant usum cum ratione, alii.
Primorum mentes inscitia cæca fatigat,
Est alius fallax, mancaq; cognitio;
Postremi invidia turgēt: tu (MINDERER) omnes
Vincis, ut arte, alios sic pietate alios.
Namq; quod est abste, ratione usq; repertum,
Ad pestem spectans, id facis omne palam,
Nec quidquam retices, arcanum sit licet illud,
Artis id eximia est hoc pietatis opus.
Hippocrates talis, talis, fuit ipse Galenus,
Heroas iactat quos Medicina suos.
Perge igitur, nec te hinc abducatur deuius error,
Posteritas nomen sic colet almatum.

Edmundus Hollyngus, Anglus. Med.
Doctor eiusdemq; in celeberrima
Ingolstadiensi Academia Professor ordinarius.

Aliud ad eundem.

PErdere, tabifica postquam contagia pestis
Illyricos vidit, Cons ad usque sinus.
Neu patriæ fines, neu dulcia carperet arua
Triste malum, doctâ præcauet ille manu.
Dñ furit in populos, urbesq, & compita passim,
AUGUSTÆ QVE, lues, mœnia sacra subit.
RAYMUNDVS præperat Medicâ succurrere dex-
Staminaq, inuisæ, vi retinere Deæ. (trâ,
Nec ciues seruasse sat est, patriamq, per artes
Pœonias, diram vel pepulisse necem,
Quin etiam in lucem, multo congesta labore,
Candidus impertit, pharmaca mille libro.
Queis impendentem, venturo auertere seculo,
Pestiferam liceat, queisque fugare luem.
Perge modò Hippocratis te laus, te fama mane-
bit;
Æternumq, manet gloria, perge modò.

Albertus Menzelius Philippi F.
Med. D. & Professor
Ingolstadiensis.

HEPTA-

HEPTASTICHON

R. P. GREGORII
COENOBII SS. VDAL-
RICI ET AFRÆ PRIORIS VI-
gilantissimi in Remundi Mindereri
Phyfici Augustani librum
de Peste, &c.

MINDERER en Medicâ mortales arte
lenavit
Morbis, ut planè te docet iste liber.
Aureus iste liber, tersus sermone Latino,
Ex quo præsentem postulat ager opem.
Optima nam tradit nobis præcepta medendi,
Quo fugienda modo sit miseranda lues.
Morborum artifici meritas hinc dicite grates,
Nostrâ, qui pestem pellit ab urbe malam.
Dicite Io pean modo languidus omnis abesto,
Dicite, nunc morbus pestifer omnis abest,
Desine Doctoris scriptum impugnare Remundi,
Liua edax verbis inuidiose malis.
Namq; viri famam non reddes stulte minorem,
Rumpantur quamuis ilia crassa tibi.

Aliud.

Lapsa leuas manibus, monitis volitantia
pellis
Spicula, vipereo qua lita felle ruunt.
(.·.) (.·.) 5 Quin,

HEPTASTICHON

*Quin, quâ pestifera falcis queat arte retundâ
Frux acies calamo secla futura doces.
Quonam sine? scio viuas vel mortuus ut sis,
Vis per te mortis tela minus feriant.*

Julius Schiller Augustanus,
V. I. D.

IN LIBRI AVCTO- R E M.

TE dedit Augusta, vita, Raymunde, pa-
tronum,
Te dedit infirmis auxiliumq, DEVS:
Nuper ut officio vigil, est expertus, adesses,
Horrida dum faceret mœnia nostra lues,
Perdus & pernox variis direptus ab agris,
Hic quoq, iam munis secla futura libro.
Te bene iuratum vite Raymunde, dedisti;
O se iuratam det quoque vita tibi.

Ioannes ab Esch Ecclesiar.
colleg. SS. Mauricii &
Petri Canonicus.

ἡ βίβλος

CARMEN HEXAMET- RVM.

LAVDI ET HONORI
MEDICORVM.

D. D.

CArpite pœonias, nostri quibus esse patroni
Consortes licuit: Phœbi quoque vos ge-
nus, ite,

Pœonias panaces panchresta parate leuandis
Artubus, & sanis componite vulnera membris,
Et seu quæ frigunt, seu quæ frigere perurgent,
Naui ter affecto deducite corpore febres.
Vos ego semideos quid compellare verebor?
Affererem quin esse Deos, si nescia veri
Numinis in lucem me secula prisca tulissent.
Artis enim sese quò mira potentia vestra
Non penetrat? vestro quod nã tempus ñe locus ñe
Subtrahitur iuri? saga pax ubi ponit, ab armis
Miles abit, belli princeps sine milite cessat:
Sedat & orantes ferri repetitio linguas,
Clamosisq; modum dant arma crepantia rostris.
Vestra sed assiduus sibi temporis unguina cursus
Vendicat, & nullis labor est alienus ab horis,
Atque loco nullo. Spectem si sidera, toto

Iam

C A R M E N

*Iam nunc ingenio medio vos aethere ferrè
 Conspicor, ac ipsis animo concurrere stellis:
 Inde modum danda producendaq; salutis
 Scilicet est multa vobis dum dicere cura.
 At probus & nullo maculatus crimine vitam
 Fortè vir, & cuius reuerentia plurima Diuis
 Sacrato de corde venit, pariterq; per orbem
 Grandis it utilitas, lecto cum sternitur ager,
 Municipemq; suas Diuùm citat agmè ad aulas,
 Ille tamè terras ut adhuc quoq; fructibus ornet
 Pluribus, instatis mediis, casumq; morari
 Queritis, & mundo charam defendere vitam
 Id vobis labor est. O vos ego tam pia, dicam,
 Regnis cum superis certamina sumere, quantùm?
 Ast ipsi vos imò Deo, summoq; senatu
 Esse iuuat mixtos. non vos docet ille medelas?
 Non herbis effecta Dei clementia donat?
 Num vestra quenq; dextro nisi Numine, dextre
 In vires veteres, & pristina robora reddunt?
 Numine vestra manus gravis est, & Numine
 plena,
 Plena bono summo summiq; ministra Tonantis.
 Lumine Tartareū peragrè si porrò profundū,
 Inq; feram cœlo memet contraria, ternas,
 Certum quæ texant mortalibus omnibus æuum,
 Lanificas illic perhibent habitare sorores:
 Quæq; per illarum monitus edocta cupressum
 Prasfigat portis, & ducat funera, Mortem:*

Et

HEXAMETRUM.

*Et Mortis pdromos numeri sine limite Morbos,
 Et mala qui demum fontes post acta sequantur,
 Tergaq; dilacerent nullo cum fine Dolores.
 Nuncius at Leti subeat si viscera cuius,
 Vos hinc exigitis. iam iam si pollice parca
 Rumpere fila velint, potior vis vestra tribuni
 Munere functa vetat pluresq; remittit in annos.
 Mors quoq; tristatas si iam pulsauerit ades,
 Senuaq; de torto iam spicula destinet arcu,
 Vestra malū phibet manus interiecta, Deamq;
 Funeris auertit vacuam. per Tartara pœnis
 Deniq; dispositis iam iam sceleratior ullus
 Ingruit, & furuis super impendere caminis
 Se gemit? abripitis, mœstam phlegetontis ad algæ
 Serior ut veleat, vel se quoq; liberet omnem.*

*Sin animo Cereris considero viscera terras,
 Has ipsi colitis, cultu decoratis, & omnes
 Omnibus officiis vestro sociatis amori.
 Et quid in humanis magis est præstabile vita?
 Quid pretii similis? vitæ servire tuenda
 Dum vobis amor est, vitæ fulcimina nostræ
 Vos redamare decet, vitæ tutamina nostræ.
 Vos domini rerum, vobis est omnibus usus,
 Vobis sceptriferi sua flectere sceptrâ dynastæ,
 Vos murex audire solet, sacriq; tiaræ.
 Quid memorẽ? vestris sunt deuinctissima curis
 Omnia, quæ terris genitrix Natura locauit.
 Quæ pariunt, vobis præstant medicamina syluæ,
Quid?*

C A R M E N

Quidquid inest ruri, quidquid iuga saxea por-
tant,
Quidquid & hortus alit, quasquas dat pampi-
nus vuas,
Quidquid & eliciunt campi viridaria florum,
Omnia diuendunt se pro medicamine vobis.
Et si mellificis celebris tam gloria detur
Virginibus, de flore bonos exugere succos,
Plusq; salutare conuvertere mellis in usus,
Condere quæ vobis præconia digna Camæna
Sufficient, studium dum non duntaxat habetis
Optima, quæ passim legitis, meliora per artem,
Sed summis etiam quæuis uberrima noxis
Ad proteclandas habilissima reddere noxas?
Et quid naturam quid toi pernoscere rerum
Ingenium? sapiens vos audiat ipse Salomon,
Obstupeatq; sibi tam cognitione propinquos.
Est an de nihilo, medicandi Pœonis artem
Quod sophia veteres dictam voluere sororem?
An quodq; de nihilo Podalirius atq; Machaon,
Amborumq; parens Epidaurius, huius Apollo
Numinis affecti populis sunt nomine priscis?
Vanaq; si monear chartis amittere nostris,
Quæ sacra, nec sancto subiungimus absona vero.
Ipse patris summi nostros auferre dolores
Filius in nostras non lapsus ab æthere terras?
Insper ut terras habuit, non ille solebat
Corporibus multas agris detergere tabes?

Cuius

HEXAMETRV M.

*Cuius vos opera medicos dum nosco sequentes,
Si minùs esse Deos, tamen esse probauero dios.*

**CHARITAS NON AGIT
PERPERAM.**

CA-

CAPVT I.

AD PESTIS
NATVRAM
INTELLIGENDAM,
PUTREDINIS, VENENI,
ET CONTAGIONIS CONDITIO-
NEM ESSE PRÆCO-
GNOSCENDAM.

RISTISSIMÆ luis,
ac immanis illius feræ, di-
ro laniatu in hominum
genus crudeliter sæuien-
tis, ac propaginis nostræ
germina, numerosa strage
immaniter depopulantis
historiam, ipsamque adeò tam funesti plane-
que lethalis ac contagiosi morbi naturam,
causas, curationemque descripturus de pu-
A tredinis

treddinis venenique qualitate, nec non contagii abstrusa, & usque ad auorum nostrorum memoriam incognita conditione, pauca quædam scitu quàm maximè necessaria prælibare commodum esse duxi, cum ut intellecta negotii totius essentia, perspicua magis fiat rei huius tractatio, tum ut quæ hypothesein aliquam desiderare videntur, firmis solidisque rationibus stabilita, & certæ quasi ac infallibili demonstrationi innixa, maiorem his quæ dicenda sunt, fidem concilient, scriptis insuper nostris plurimum lucis allatura.

E T E N I M licet ab insigni quadam ac præeminente, vulgatæque putredinis modum longè excedente corruptione pestem dependere omnis in vniuersum Medicorum schola ætasque in hunc ipsum diem usque visa sit credidisse (quem proindè tam altæ putredinis gradum Hippoc. diuersis in locis putredinis nomine minimè dignatus, & quasi maius aliquid innuens, putrilaginem nominare fuit solitus) nemo tamen veterum contagii vel naturam, vel proprietatem, aut denique latentem qualitatem per quam hoc sanis sese corporibus inferre, iisque nocere consuevit, conspicuo sermone explicatius pertractare tentauit.

GALENVS certè rerum naturalium explorator

plorator scientissimus, plus satis aliàs in enodandis & explicandis aliis plerisque ad morborum cognitionem curationemq; spectantibus copiosus & Græcorum more eloquens, ne dicam loquax & profusus, in tot tamque eleganter ac philosophicè à se conscriptis voluminibus, multa de pestilentibus popularibusq; morbis doctè tradens, vix tamen quidquam de contagio protulit, ita vt rarissimè (nisi forsan contagium tanquam rem claram præsupposuerit) imò vix semel atque iterum eius obiter visus sit meminisse, quem quasi antesignanum subsecuta posteritas, magistri auctoritate confisa, aut fortassis honori eius parcens, ne doctorem suum vel redarguisse, vel in explicandâ morborum contagiosorum naturâ mancum censuisse, vel eum denique in stadio currentem longo post se interuallo reliquisse videretur, præceptoris limites aliquandiu non est prætergressa: cum præsertim temeritati potius quam virtuti adscriptum iri metueret, si hæc in arte tam difficili & præclara ac à Diis oriunda, cui totius generis humani incolumitas sit concredita, nouum quidpiam & inauditum proferret ac insolitum, quod altioris intellectus indagine paulò subtiliùs elaboratum, popularis philosophiæ leges aliquantisper transcenderet, ac vulgarem captum nonnihil excedens, ab-

strusum plus magis & reconditum videri posset, æquam non semper apud omnes fidem habiturum.

NOSTRIS porro temporibus postquam addita inuentis accessere, crescente hominum ingenio, illustrium virorum solertia cuncta diligentius attendens & examinans huic contemplationi magna sedulitate in tantum vacauit, quantum mentis nostrę acies ad cœca hæc & abdita, ac à sensibus nostris magis remota percipienda cognoscendaque sese vel intendere vel extendere potuit, inter quos insignes viri Fracastorius Fernelliusque quos non sine magna honoris præfatione nominare licet (utpotè apud quos non valebat sine ratione auctoritas) veniunt commendandi. Hi etenim cum primum contagiosorum morborum virus vno è corpore in aliud commigrare, sanumque corpus ab ægro varimodè & affici, & infici animaduertunt, causam translati ab vno in aliud subiectum morbi, non simplici alterationi à primis illis elementariis qualitatibus, quas actiuas nominare consueuimus, profectæ, multoq; minus secundariis illis ac priorum quasi pedissequis ac famulatricibus, sed altiori cuidam conditioni penitusque occultæ, haud immeritò adscripserunt, de qua Cap. de Contagio paulò fusiùs agemus, si prius putredinis veneni-

veneni que naturam, quorum primum contagii fomes, alterum verò eiusdem energia ac quasi telum, seu fulmen esse videtur, exposuerimus.

CAPV T I I.

De Putredine.

RECTE sanè Aristoteles 4. *Putredinis definitio.*
 Meteor. Putredinē seu putrefactionem proprii natiuique caloris in vnoquoque humido existentis, ab extranea caliditate corruptionem esse dixit, quæ quidem putredinis definitio ab omnibus quod sciam cum Medicis tum Philosophis recepta, & scitè admodum ab auctore prolata, vt exactius intelligatur, nonnulla videntur esse præsupponenda, quibus quasi scipionibus quibusdam tradendorum nixa ratio confirmetur.

PRIMUM enim nosse decet aliud esse corruptionem, aliud verò putredinem, tametsi enim putredo omnis, corruptio quædam sit, haud tamen omnis corruptio putredo æstimari poterit, cum quæ comburuntur corrumpantur quidem, putrescant verò minimè, vt proindè hæc ipsa quilibet corrupta, nemo

*Putredo
 & corruptio
 quo-
 modo dif-
 ferant.*

tamen sanæ mentis putrefacta esse æstimare vel possit vel debeat.

*Putredinẽ
esse muta-
tionem se-
cundum
substan-
tiam.*

ANIMADVERTENDVM deindè cum substantiæ duo potissimùm accidant, generatio nimirum & corruptio, putrefactionem utpotè quæ corruptio cum sit, non alterationem simplicem, sed totius substantiæ permutationem quandam existere, ideoque rem putrefactam non alteratam solum, sed ipsâ substantiâ permotam esse censendam, licet nemo negauerit, eam præuiis qualitatibus ad putredinem concipiendam primitus fuisse præuè dispositam. Et sicut alteratio quædam est à contrariis qualitatibus, sic sanè substantiæ quædam est ac peculiaris à contraria quædam substantia corruptio, non ab elementariis aut manifestis ullis qualitatibus, sed ab ipsius substantiæ intrinseco sibi que ingenito modo ac more proficiscens, quod in artis operibus attendentes, animaduertentesque doctissimi illi viri ac medicinæ quasi nostræ lumina Vallesius, Fernelius, Valleriola & complures alii, contra communem philosophorum sententiam, qua substantiæ nihil contrarium esse tantoperè contendunt, substantiarum antipathias & morbos totius substantiæ asserere & assignare minimè sunt veriti.

NOTANDVM tertio distinctos esse putredinis

*Distinctos
esse putre-
dinis gra-
dus.*

redinis gradus, putredinemque vnam ab altera amplo discrimine variare, adeò vt pro corruptionis vel maioris vel minoris quantitate, qualitate, ac vi, longè hæc aliam faciem induant simili non semper forma contenta. Exemplo sunt vina quæ leui de causa interdum non nihil debiliora infirmioraque, deindè verò & minus apparent sapida, quo quidem malo vltèrius protracto, iucundi quoque odoris fragrantia priuantur ac amissa gratia lentescere incipiunt nondum substantiâ permutatâ, sed noxiæ qualitatis alicuius aduentu tantummodo alterata, vtpotè quæ motu, ventilatione, vasis mutatione, refrigeratione, aut similibus modis resipiscant. At verò vbi partium omnimoda dissolutione ac contractio situ turbida fatent, vel insigniter acescunt, tum demùm ea substantiâ permotâ permutatâque meritò existimabimus, quo tempore priorem ad statum haud redibunt, etenim mutationes eæ quæ secundum substantiam fiunt, vtpotè concoctio, vstio, putredo corruptioque semel factæ infectæ fieri nequeunt, non enim vt quod calefactum est refrigerari, aut quod humectum est siccari potest, sic id quod concoctum est crudum rursus & quod computruit emendatum reddi, aut denique quod flammis periit in integrum restitui valeat nō obstante eo quod Gal. 2. Aph. com. 17.

ait, vina quæ acorem iam induerant interdum pristinum in statum rediisse, id enim non contraria quadam alteratione sed putridarum solummodo partium separatione aut refectione contigisse existimandum. Ex quibus hoc emergit, ea solum putrida esse dicenda quæ per putredinem corrupta iam sunt, putrescere verò ea quæ ad putredinem sic prauè disponuntur, atque hoc Galenus innuere visus est cum putredinem motum seu viam ad corruptionem esse dixit.

Cum porro duplex rebus animatis calor insit, vnus quidem elementaris seu influens, insitus verò alter ac prima statim origine infusus altero longè nobilior vtpotè qui nutriat, augmentet, vegetet, conseruet, fulciat, cum prior ille rudioris elementi crudam naturam sapiens ac redolens, exiccet, inflammet, comburat, destruat, corrumpatque, sciendum per putredinem non hunc iam dictum elementarem adscititium extraneumque sed coelestem illum primo ortu rei cui inest congenerem vitæque ipsius in mixto conseruatricem perimi ac corrumpi, alterum verò contra hunc putredinis & comitem, & asseclam existere. Rectè proinde Aristoteles mortem definiens cum calidum innatum ab elementari longè differre & præstantiore origine natum ac gradu quodam eccellente ab hoc

*Quisnam
calor per
putredinē
intercat.*

ab hoc remotum intelligeret calori huic naturali seu ingenito, non frigus, sed extinctionem quasi priuationem diceret, visus est opposuisse.

S E D & hoc considerandum sese offert rem quampiam extensiuè nonnunquam, interdum verò intensiuè putrescere, ac primo quidem modo putrescunt ea quorum substantiæ magna ex parte per putredinem corrumpuntur, utpotè in quibus longè lateque serpente corruptione, putredo in putrescentis subiecti molem quaquauiusum extenditur quantitate magis quàm qualitate conspicua. Intensiuè autem res quælibet putrescere tum demùm dici potest, cum putrilaginis qualitas tanto putredinis gradu intenditur, ut communem putredinis modum iam non amplius obseruet simplici corruptione haud contenta, sed adaucta malignitate malum morem induat, humoribus à propria temperatura alienatis, donec tandem veneni naturam adipiscatur, & toxico euadat simile, quo quidem putredinis modo non vllus existit deterior, hic enim vel minimæ molis subiecto insidens, maiore persæpè damno quam prior ille sæuit. Exemplo esse potest historia pueri illius quem Galenus 2. de loc. aff. 9. ob malignam quandam auram è crure in caput ascendentem Epilepsiam pas-

*Dupliciter
res quas-
piam pu-
trescere
posse ex-
tensiuè ni-
mirum &
intensiuè.*

sum commemorat, tum verò Critonis illius Thasii morbus quem Hippoc. 1. Epid. com. 2. ægroto 9. describit, manifestè denotat exigua in quantitate tantam in corpore hominis natam putredinem, quæ eum corruptionis gradum attigerit, ut vel venenum, vel huic euaserit simile. Lubet, hinc synceri & grauis viri verba recensere, ut ipso auctoris testimonio rei magis patefcat veritas.

Critoni inquit, in Thaso pedis dolor incepit fortis è digito magno erecto ambulanti, decubuit eadem die horridus, anxiosus, parum subcalefactus, nocte delirauit. Secunda tumor per totum pedem, & circa talum subruber, cum tensione: phlyctenæ parvæ, nigra, febris acuta furebat, ab aluo autem syncera biliosa submulta prodierunt, obiit secunda die à principio.

Ex historia hac quam singulari studio tanquam miram raramque & notatu dignissimam diligenter adeò memoriæ mandauit Hippoc. solers Medicus facillimè colliget materiam aliquam venenatam mediante putredine in corpore fuisse genitam, quam natura onere ac malignitate eius pressa, prauitatisque noxam excutere seseque leuare volens, in pedis pollicem protruserit, pestilentium enim symptomatum multitudo, morisque celeritas, venenosum in Critone hoc humorem deliquisse indicant, quod & ipse

Galenus, præter mortis celeritatem, phlyctenas nigras secunda die ortas, scribit denotasse.

Ex his putredinis naturam & conditionem aliquam patere arbitror, utpotè quæ vel secundum se toti, vel secundum partes aliquas putrescentis subiecti existat corruptio eaque non simplici qualitatum alteratione consistens, sed quæ putrescentis materie substantiam ipsam depopuletur ac deuaſtet, adeò, ut corruptio hæc non qualitatum tantum permutatio, sed substantiæ ipsius à sua integritate decessio, meritò & dici, & haberi debeat, quæ quidem corruptio nonnunquam enormi gradu adeò extenditur, venenum ut procreet, vel quid viribus huic haud abſimile, nam & Galenus libr. 5. & 6. de locis aff. humores nostri corporis eam nonnunquam corruptione malitiam induere scripsit, qualem medicamenti quibusdam & venenis deleteriis inesse animaduertimus.

Atque hic quidem extremus & quasi absolutus corruptionis gradus, à veteribus Philosophis haud vnquam exactè definitus, posteris excellens putredo, deindè verò occulta qualitas, tandem neotericis substantiæ quidam modus & proprietas rectè fuit appellatus, utpotè cum simplex quæ fuit putredo, vel dierum numero, vel situs diuturnitate, vel

te, vel subiecti in malignitatem propensione, vel alia aliqua de causa eum terminum assequitur, ut communem viam peruagata, conseruataque putredinis limites transgressa, tale quidpiam producat, nostræ quod sit substantiæ, non qualitate vlla manifesta, sed intrinseca sui natura, atque adeo innato quodam sibi substantiæ modo exitiale ac nocuum, licet actiuas huic quoque qualitates prout mixtis omnibus & adesse & inesse nemo negauerit, quæ tamen id vel omnino non, vel in tali gradu haud efficere aut præstare valeant, quod occulta hæc substantiæ proprietas, alteram sibi contrariam substantiam certa quadam antipathia à primis vel secundis qualitatibus minimè pendente perdens ac destruens perficit, ut proinde qui substantiæ actionem aliquam concedere fuerunt veriti, occultæ id ipsum qualitati quam indicibilem (utpotè à se ignoratam) nominarunt, adscribere fuerint coacti.

*Tria sunt
quæ corpus
nostrum
proximè
constituunt,
continentia
nimirum
contenta
& impetum
facientia.*

CUM porrò sapientissimus Hippoc. ea quæ corpus nostrum proximè constituunt triplici serie in continentia contenta, & impetum facientia solertissimè diuiserit per continentia, venas, arterias, vasa, visceraque, per contenta sanguinem vnà cum ceteris humoribus, ac denique per impetum facientia, spiritus hinc inde commeantes designans, quo-

quorum inter se diuisionem maioris intelligentiæ causa posteritas luculentiore & paulò magis explicata notione, humorum, spirituum, & corporum solidorum nomine distinxit, necessum fuerit singulari studio animaduvertere quodnam ex his tribus putredine sit infectum, cum curatio pro subiecti malè sese habentis diuersitate variet. Vndè postquam maiores nostri confusam ac indigestam pestis notitiam posteris tradidissent, cum hi eam nō vniformem semper animaduernerent, sed pestem vnā ab alia multoties variare cernerent, rem hanc altius rimati modo spiritus, humores modo, interdum quoq; & solida corpora, nonnunquam verò & hæc simul omnia, vel pro varia combinatione eorum aliqua, pestilenti putredine coinquinari, longa sanè obseruatione didicerunt, quam ob causam eam quæ in humoribus residet pestilentiam. febrem pestilentem putridam, quæ in corporibus solidis sedem fixit, Hæticam, quæ in spiritibus stabulatur, Ephemeram pestilentem nominare consueuerunt, interdum enim humores præcipuè, nonnunquam ipsa cordis substantia solidæq; illius partes, non rarò quoq; & spiritus, nulla aut parua in humoribus aut corporib. solidis, vel putredine, vel noxa animaduersa putrere ac diffluere doctissimi quiq; viri obseruarunt, vndè

*Triples fe-
bris pesti-
lens, Ephe-
mera, Pu-
trida, &
Hætica.*

vndè cæteris benè sese ac secundùm naturam quodammodo habentibus hominem interire necessum fiet, vinculo nimirum eo quo anima corpori deuincta coniungitur (quod spiritus est) dissoluto.

NEQVE verò mihi quisquam hîc obiiciat spiritus tenui substantia cōstantes igneæque natura præditos, & perpetuo quasi motu agitados putrescere non posse, cum & naturæ eorum caliditas humidum absumens excrementitium, & agitatio crebra, commota corpora plurimum diffians, ac tum etiam substantiæ eorum tenuitas putredinem nullam admittere videatur, etenim & ratio, & experientia contrarium dudum docuit, nam & Aristoteles 4. Meteor. cap. 1. omnia quæ vi non interimuntur per putredinem ad interitum venire, omnia verò præter ignem, imò verò terram, aquam, & aërem vt materias igni substratas putrescere posse scripsit. Et quis est, qui non videt spiritus non igneæ sed aëreæ potius naturæ existere, cum ex inspirato hî aëre gignantur & fiant? prout Galenus lib. de vtilit. Respir. & lib. de vsu puls. docuit, qui idem spiritum aëre crassiores esse, lib. quod sanguis in arteriis secundùm naturam contineatur dilucidè satis monstrauit.

Ex quo sanè patet quod cum crassior aëre sit spiritus, ideoque minus hoc ipso igneæ naturæ

*Spiritus
posse pu-
rescere.*

naturæ possideat, aër verò cum ex Philosophorum tum ex Medicorum sententia putrescere possit, etiam spiritus ex hoc genitos, & hoc ipso crassiores putredinem subire eiq; obnoxios esse solere.

VERVNTAMEN quæ de his iam modo tradidimus eo in loco in quo ad praxin propius accedentes de pestis differentiis agemus longè omnibus dilucidiora clarioraque sunt futura.

CAPVT. III.

*De veneno & qualem venenum
Pestis existat.*

PERVETVSTVS ille Heliodorus Atheniensis conscientiae loco sibi ducens quod nonnulla de venenis in publicum emisisset, ac indignum quasi Medico reputans, vt de venenis is agat quem de sola hominum salute, ac vt benè is omnibus, nemini verò malè faciat, sollicitum esse decet, in hunc sese modum ad Nicomachum, vt momorum scurriles cauillationes auerteret, purgare voluit.

Mitis

*Mitia per Triccem habitantia numina testor,
 Quiq; DEOS latè conspergit lumine Phœbum,
 Sceprrigerumq; Iouem Saturno rege creatum,
 Nec me muneribus quisquam nec viribus ullis
 Flexit, amicitiaë vinclumue' abduxit ut ista
 Consciuss efferrem: at tollens ad sydera palmas,
 Immunem sceleris mentem pro pectore seruo.*

A T T A M E N cum ad Medicum non ægrorum modo corporum sanum in statum reductio, sed etiam sanorum ea in incolumitate conseruatio spectet, necessarium omnino videtur, ut is non modo quæ hominibus valetudinis damnum aut iacturam aliquam passis profutura sint cognoscat, sed etiam ut eorum quæ his ipsis dum sani sunt quocunq; modo obesse potuerint notitiam probè teneat, ut agnita eorum noxâ & imminens ab his periculum, vetando, abstrahendo, admonendoque præcauere, & si per incuriam tale quid admissum, aut dolo malo clam oblatum vel administratum fuerit, dextrè, scienter, ac artificiosè sciat depellere. Quod considerantes viri illi doctrinâ, ingenio & antiquitate insignes, utpotè Aratus, Horus Mendesius, Orpheus Theologus cognominatus, Galenus, Dioscorides, Aëtius, Paulus Ægineta, Serapio, Rhases, Halyabbas, Auicēna & consimiles alii, complura non minus pulchra quàm

*Auctores
 qui de Ve-
 nenis scri-
 pserunt.*

quàm scitu apprimè necessaria de venenis conscripta ad posteros transmiserunt.

IMPRIMIS autem constat venena veteribus modo pharmaca, modo medicamenta, modo toxica appellata fuisse, pharmaca quidem, quod voce illa φάρμακον Græci cum venena tum medicamenta comprehendere cōsueuissent, qua eadem loquendi consuetudine ad Latinos postmodum translata Suetonius Claudium Cæsarem oblato sibi ab Agrippina boleto medicato (venenato scilicet) defecisse scripsit. Et Hannibal ille Carthaginensis dux clarissimus post bellum cruentissimum per sedecim annos cum Romanis in Italia gestum, tandem à Scipione in Africa victus, cum ad regem Antiochum in Asiam, deindè verò ad Prusiam Bithyniæ regem cōfugisset & ab hoc se Romanis traditum iri metueret, venenum quod in annulo conclusum habebat, assumpsit, à Varrone verò prout Nonius Marcellus refert, interrogatus cur medicamentum (venenum dicere volebat) bibisset, respondisse fertur, idèò, quia Romanis me tradere volebat Prusiades. Atq; hæc quidem loquendi forma adeò apud Latinos increuit vt Caius Iuriscons. de rer. & verb. sign. eum qui medicamentum dicit in differentiam bonumné an malum id existimet adiciere debere docuerit.

*Venenum
& phar-
macum
olim idem*

Toxicon.

COMPLURES cum insolentissimum quoddam venenum Toxicon appellatum apud Barbaros existere cognouissent, deducto ab hoc nomine, venena pleraq; Toxica nuncupare non dubitarunt. De hoc Nicander in Alexipharmacis, sic canit.

*Isto Gerrei Nomades populusq; ferocem
Qui colit Euphraten armant sua tela veneno,
Quæ postquam hæserunt & nõ sanabile vulnus
Influxere, caro liuet, virusq; putrescit
Vipereum, atque cutis se tabo fata resoluit.*

Venenum.

TANDEM veneni vox introducta qua noxium quoduis quod in venas eat, & deleteria facultate viuentis vitæ insidiatur, seu quod proprietate aliqua vel manifesta, vel occulta calidum natium interimit, designare posteritas consuevit. Conciliator lib. de venenis, venenum substantiam corporis nostri non modo corrumpere, sed etiam simile quid in eodem producere, quale id ipsum erat, eaq; ratione cibo prorsus opponi, ac sicut cibus in nostri corporis substantiã transit, ita venenũ membra in sibi peculiarem naturam transferre arbitratus est, cuius tamen mentem de contagiosis solum venenis explicamus, cum plurima venena sint nihil suæ substantiæ simile producentia, prout sunt ea quæ erosione necant, noxam interim aliis communica-

municabilem, aut morbidum ac sui simile effluuium haud generantia vel emittentia.

VERUNTAMEN nos rem ipsam considerantes id sanè venenum esse censebimus, quod qualitate aliqua malefica ac deleteria interficere, aut substantiam corporis nostri corrumpere natum est, quod quidem nonnulla per actiuas qualitates caloris scilicet aut frigoris excessu perficiunt, hoc quidem Cicuta, Opium, Mandragora, illo verò Euphorbium & Anacardus, nonnulla secundariis qualitatibus in pernicipi instrumenta adductis latrocinia patrant, vt Mercurius Crystaloides sublimatione in extremum toxici solium deuectus, & Arsenicū Realgar dictum, & complura alia erodendi insigni vi prædita: non pauca verò nullo manifestæ qualitatis cuiuspiam instinctu adiuta sola substantiæ contrarietate & antipathia mortem adferunt violentam, qualiter Napellum ob illatam persæpè cladem funestum, infami nota damnatum, omnis Medicorum schola auersatione eius indignabunda, licito sanè contemptu profligauit, & ab omni medicamento poculo penitus proscripsit.

*Veneri de
finitio.*

Quo in censu numerandi quoque veniunt fungi & boleti nonnulli Hyoscyamus Solanum manicum, Rhododaphnes, Aconitum, Tithymalus, Colchicum & complura
B 2 alia,

alia, quæ quidem tametsi manifestis omnia qualitatibus vehementer obsint, substantiæ tamē contrarietate & antipathia præcipuam in se veneni vim reconditam possident.

*Venena
proprie
dicta.*

AT QVÆ hæc quidem venena proprie dicta esse nonnulli autumant, quasi per excellentiam venena hæc diceret, quibus ab occulta proprietate seu intrinseca sui natura (quam substantiæ modum quendam seu proprietatem esse admonemus) necis inferendæ facultras insidet, vtpotè quæ non manifestis qualitatibus sed totius substantiæ dissidio vitæ nostræ primordia demoliuntur, de quibus legendus Galenus 5. de simpl. Med. cap. 18. ea non quantitate sed genere deleteria esse dicens, estque necessario veneni hæc occulta proprietas, à modo ipsius substantiæ proficiscens animaduertenda, cum ab hac nō modo huius aut illius speciei aut individui, sed etiam huius vel illius in ipso individuo existentis membri noxa, singulari quadam analogia dependeat, vndè quædam brutis animantibus venena existunt quæ hominibus venena non sunt, & è contra.

*Venena
certis spe-
ciebus a-
nimalium
analogæ.*

SIC sturnos Cicuta quæ homini venenum est lethiferum innoxè vesci tradit Galenus 3. Simpl. & 2. de aliment. fac. Amygdalis amaris vulpeculas enecari nonnulli testantur, quæ hominibus medicamentū existunt.

Sunt

Sunt non pauci ex plebe nucis vomicæ partem magno sui commodo sudaturi deuorantes, quæ tamen brutis præsertimque à partu cœcis summe est exitialis & lethifera experientia rei veritatem confirmante, quod insignis ille Epicuræ scholæ philosophus Lucretius notans, sic ait.

Præterea nobis veratrum est acre venenum,

At capris adipēs & coturnicibus auget:

Quippè videre licet pinguescere sæpè cicuta

Barbigeras pecudes: homini quæ est acre venenum.

SED & præterea quibusdam certis in corpore partibus singulari proprietate non nulla aduersantur, unde lepus marinus solos præ reliquis membris pulmones lædit: Cantharides solam præcipuè vesicam exulcerant: Stibium præ cæteris ventriculo bellum indicit, quod quidem singulari cuidam & intrinsecæ formæ ac naturæ proprietati peculiari-ter huic vel illi membro insidianti abscribendum esse quis non videt? cuius instinctu nō qualitatis ullius manifestæ, sed totius substantiæ dissidio membro huic, vel illi contrahitur, ac id propriæ substantiæ diuortio oppugnat. Analoga sunt igitur nunc his, nunc illis pleraque venena corporibus & membris antipathiæ cuiusdā singularis occulto interuentu cuiusvis studiosissimè in peste animadu-

Venena ad certas corporis partes analogiam habentia.

uertenda , vnde quæ in homines pestis sæuie
canes aut equos non inficit , & quæ inter bo-
ues, oues & bestias nata est infectio, homines
haud æquè polluit, licet sues ob similitudi-
nem forsan carnum , & feles ac canes
ob nimiam forsan cum hominibus infectis
familiaritatē ac assiduam adstantiam com-
muni hominum peste tentatos esse, sit pro-
ditum.

*Pestem Ve-
nenatam
esse.*

VENENUM porro omni pesti coniun-
ctum esse vix quenquam dubitasse reor, nec
qua ratione id quis vel parum in artis operi-
bus ac Philosophia versatus negare valeat vi-
deo, cum effectus ipsius morbi, eiusque sæui-
tia , celeritas, ac inuadendi modus nec non
symptomatum lethalium multitudo ac pra-
uitas, imoque & iudicii ipsius seu criseos dif-
ficultas ac infidelitas id commonstrent de
quibus cap. de Prognost. Pestis, plura fusè sa-
tis in medium producentur. Nec refert quod
nonnulli obiiciunt humores nostri corporis
in venena haud transire , sed per corruptio-
nem veneno quid simile ex iis fieri , id enim
quod & qualitate, & agendi modo venenum
æmulatur eiusdemque effectus præstat (meo
quidem iudicio) venenum haud dubiè dice-
re licebit, cui etiam antidotis contra venena
pugnantibus sit occurrendum, quod ipsum
Galenus

Galenus de sanguine menſtruo, & retento ſem ne agens Platonis in Timæo ſententiam ſecutus, lucidè ſatis exemplo canis rabidi videtur explicafſe, pro qua re intelligenda locus ille ab eodem Galeno 6 de loc. aff. cap. 5. debita obſervatione diligenter luſtrandus.

VNICVS ille Iulius Alexandrinus vir ſanè grauis & ob inſignem auctoritatem meritò ſuſpiciendus, huic ſeſe opinioni non nihil oppoſuiſſe viſus eſt, energiã ac facultatem omnem morbi peſtilentis in ſolam putredinis excellentiam coniiciens, quam quidem tametſi ferè ad veneni uſque gradum pertingere poſſe faſſus fuerit, venenum tamen intra nos naſci poſſe negaſſe viſus eſt, cum peſtiferam quidem putredinem Miſy vero aut Sory, aut Aconitum Cantharides vel Arſenicum ex magna illa humorum deprauatione minimè oriri poſſe docuit.

Iul. Alexandrinus peſtem Venenũ habere negauit.

ATQV I huius quidem ingenioſam magis quam vtilem diſputationem Mediolanenſis ille Medicus Ioan. Bapt. Syluaticus in compto ac polito illo ſuo de Theriaca libro, multis ac magnis argumentis ſuſtulit, cui tamen & noſtris quoq; rationibus ſatisfaciendum eſſe putauimus. Etenim quamuis Arſenicum Aconitum aut Sory in nobis ipſam et non gignantur, gignuntur tamẽ alia quædam viribus his planè ſimilia & eadem pernicie,

velocitate, venenositate, nocendi que modo formidabilia, vnde qui peste intereunt non aliter quam exhibito veneno aut à venenatis bestiis icti, demorfi vel percussi perimuntur, cum talia eos symptomata pati cernamus, qualia assumptum venenum aut viperarum vel scorpionum aliorumque animalium venenatorum ictus subsequi consueverunt, indicatque hoc præter alia cadauerum eorum qui peste interiøre liuor & Phlictenæ nigræ hoc in morbo crebrius apparentes, per quas Critonis corpus venenum in se continuisse notauit Galenus prout cap. præcedente annotauimus.

*Varia esse
Venena.*

INTELLIGENDVM porrò hoc cum primis ac summè animaduertendum infinitas propemodum venenorum esse differentias, substantia, qualitate, vi, & agendi modo inter se discrepantes, à subiecti cui hæc insident vel à quibus prodeunt, diuersitate natas, adeò vt tot dari possint debeantque venenorum in indiuiduo positorum discrimina, quot putrescibilium corporum & hinc natarum corruptionum varietates, ac putredinum pro diuersa subiectorum putredinem subeuntium coniunctione, modi vel reperiri, vel esse possunt, nouum proindè adhuc venenum nec nobis ipsis, nec maioribus nostris vel visum, vel obseruatum oriri, & è rerum natura quotidie
emerge

emergere vel enasci posse, cum diuersarum combinationum in mixtis concursus infiniti propemodum sint & innumeri. Quod probè intellexisse mihi videntur insignes viri complures qui nouos morbos iam sæpius ortos & adhuc oriri posse infallibilibus principiis nixi rectè docuerunt.

AT QVÆ hanc quidem vnā ex causis illis esse reor quare curatu difficilis adeò pestis existat & toties quæ olim prodesse solebant remedia irritō conatu frustrataq; opera adhiberi videantur, pestis enim vniformem non semper veneni speciem secum deuehens eandem non semper idēam repræsentat, sed experientia id monstrante inuadendi per sæpè modo tum & symptomatum nunc horum nunc illorum associatione variat, vario pernicipi modo à se inuicem differens, adeò vt magna nonnunquam ægrorum pars intereat, priusquam vel veneni tunc grassantis essentia, vel eiusdem natura, aut à sensibus nostris longius remota ac in obscuro posita morbi conditio non nisi obseruatione & experientia addiscenda cognoscendaq;prehendatur, hoc enim in incognitis, vltimò per sæpè venit vt non nisi aliorum damno sapiamus, & ex complurium strage quos morbus perdidit cæteros seruare discamus nihil interim laudis Medica facultate ob hoc amittē-

*Venenum
Pestis non
semper
idem.*

utpotè quæ plus studii in incertis obseruandis quam in lucidis iam & perspectis malis, commodo consilio amouendis remouendis quæ sollicita existit, etenim & magistratus ad occultum furem deprehendendum debita adhibens media, non minus suo officio functus videbitur, quam si hunc ipsum comprehensum, capite plecti aut morte mulctari præceperit.

MAXIMO proindè errore teneri eos certum est vno eodemque modo omnem indiscriminatim pestem curare volentes, cum hæc toto ferè, ut aiunt genere, nonnunquam variet & à seipsa sit diuersa, cui pro propria varietate varia quoque remedia sint adinuenienda.

INTERDUM enim pestis manifestam sui ortus causam habet, nonnunquam verò & abditam nostrosque sensus latentem, & non nisi diligenti animaduersione deprehensibilem, utpotè quæ noua symptomatum persæpè caterua stipata in publicum prodit, ac versipellis chamæleontis instar, alienam subindè faciem induens, ipsis quoque primaribus Medicis vel exercitatissimis incognitam, cuius tegmine obuelata, prospero ac salutari ut plurimum euentu terminabiles morbos crebro ementitur, quorum foram tenens, atque alienam quodammodo in scena personam repræ-

repræsentans insigni fallacia imposturaque
supra modum graui ægrorum curam habentes,
medicamque manum decumbentibus
adhibituros decipiat. Exemplo esse potest
prioribus sæculis nondum visus atque adeò *Sudor Ang-*
pestifer sudor ille Anglicus qui cætus Medi- *glicus.*
corum illa ætate viuentium, anxietatibus, du-
biis, & hallucinationibus adimpleuit, donec
tandem quæ morbo illi salutaria essent vel
exitiosa cognouerunt.

VENENA igitur varia cum sint, & pro
propria diuersitate modo hæc, modo illa sym- *Venena*
ptomata inuehant, Paracelsi asseclæ, nouita- *Varia*
tum semper studiosi, accuratè satis ea sub sa- *sunt.*
lium sibi sic vocari solitorum variis nomini-
bus mihi visi sunt comprehendisse, varimo-
dè ea ab effectuum diuersorum prouentu
denominantes, varioque quod sese varia oc- *Venena*
casione huic vel illi morbo coniungere solet *diuersos*
veneno, varia ab euentu nomina deducentes, *effectus*
vt cum morbum quempiam nunc cardiacam *edunt.*
passionem, nunc cutis liuorem, nunc vom-
itum, nunc corporis inflationem, nunc alia
symptomata non inuexisse modo, sed & in-
uehere iam dum solitum esse, atque adeò v-
niformem non semper existere, sed pro ve-
neni sibi coniuncti varietate multiformes
effectus edere maiorum memoracione ad-
moniti, ac propria quoque obseruatione
edocti

*Venena
triplicia
esse nempe
ab anima-
libus ve-
getabili-
bus aut
minerali-
bus de-
sumpta.*

edocti didicissent, sal illud seu venenum mor-
bo illiungi solitum, pro singula quaque sui
conditione ac natura considerantes, à sym-
ptomatum ab hoc produci solitorum quali-
tate variis nominibus ac titulis affecerunt,
vndè cum Galeni nepotes tantam tamq; im-
mensam venenorum quorumlibet copiam
in tres classes redegis- & eorum aliqua vege-
tabilium ordini adscripsisse, aliqua inter mi-
neralia numerasse, non pauca denique ani-
mantibus & insectis quibusdam accepta re-
tulisse percepissent, à genere ad speciem ma-
gis prolapsi tot salium venenatorum seu ve-
nenorum nomina in medium adduxerunt,
quot eorum species & nocendi modos agno-
uerant, itaq; diuersorum venenorum ex pu-
tredine & hanc subsecuta corruptione intra
nos pro varia putredinis dispositione nato-
rum aut aliundè haustorum vel concepto-
rum aliqua à mineralibus nomine mutuato
Arsenicalia, Vitriolata, ferruginea, venerea,
gemmea, Ammoniaca, aliqua ab animanti-
bus notionis ratione deducta, Scorpionea,
Salamandrina, Dypsadica, Amphisbænalia,
Tarantularia, viperina, nonnulla vegetabi-
lium similitudine opiata, Zingiberina, Aro-
nica, Ranuncularia, Aconitica & infinitis
propemodum nominum varietatibus indi-
gitarunt, idq; ea prorsus de causa, quod sicut
Cantha-

Cantharides cutim adurunt, Aspis soporem inducit, Dryinus cardiacam passionem infert, Stellio putredinem gignit inter herbas verò flammula prout & Tithymalus vesicas suscitatur, Vrtica extremam inflamat epidermidem, inter mineralia verò Auripigmentum intestina erodit, Lithargyron vrinam supprimit ac corpus intumescere facit, & Cerussa singultum, tussim, & mentis defectiōnem adfert, ita venena quædam in nobis nata consimiles effectus præstent, quæ proinde his Cantharidæa, Aspidica, Dryinina, Stellionaria, Flammularia, Tithymalica, Vrticalia, Auripigmentica, Lithargyrica & Cerussalia ab effectu nuncupabuntur apud quos & plures magisque speciales salium ceu venenorum differentias suis quasque titulis insignitas reperire licebit, utpotè venenum Herpeticum, Anthracinum, Carbuncularium, Pestilentielle, Phagædenicum, Furuncularium, Gangrænatum & alia quædam.

VERVM TAMEN hæc nobis missa sint, utpotè quæ negotium explanandum magis obscurare quam rei veritatem manifestæ luci exponere videntur, quæ tamen non sine labore huc adduximus, ut quantis ambagibus hac in re sparsæ Medicorum scholæ oberrant cernere cuius liceat, quæ tamen pro aliorum (quos si non doctrinæ hauriendæ saltem

saltem curiositatis causa nos quandoque legere continget) mente ac opinione intelligenda, commoda futura arbitrati sumus.

Nec tamen ex his quisquam conuincet, quod cum in corpore nostro tantam corruptionem nasci posse ex veterum & neotericorum doctrina tradiderimus, quæ vel venenum sit, vel veneni vires æquet, ut hæc magna semper humorem insigni corruptione deprauatorum mole nitatur, etenim prout cap. priori de intensione putredinis verba facientes admonuimus res quæpiam parua quantitate circumscripta ingentem venenatæ qualitatis vim & energiam interdum possidere potest, prout eodem in loco exemplo pueri Epileptici & Critonis Thasii luculenter demonstrauius. Quod intelligens Pelops apud Gal. 6. de loc. aff. dicebat, posse præter naturam spontè in corpore essentiam quandam generari quæ mole minima sit, facultate autem quàm maxima, cuius vim Galenus loco iam commemorato Scorpionis & Phalangii ictibus rectè comparat, quibus exiguo veneno per minimum foramen injecto totum corpus sæuissimis cruciatibus afficitur. Confirmat hoc ipsum Elaterii, Scamoneæ, Colocynthidis, Hellebori & similium pharmacorum purgantium vel minima dosi corpus absque periculo perturbantium vis,

*In paruo
subiecto
magnam
Veneni
Sim quan-
doque con-
tineri.*

vis, nec non & venenum id quod in Africa nasci tradunt vnus grani pondere multos natum interficere.

HIS consideratis obseruatoque variarum pestilitatum diuersis locis ac temporibus grassatarum necandi modo, magistra rerum docebit experientia venenum pestis ad eò esse & varium, & diuersum vt singulæ prope modum pesti sua sit peculiaris iuncta malitia inferendæ neci sufficiens, cuius discrimen à nocendi modo & symptomatum varietate petendum fiet. Diligentissime proinde diuersitas hæc venenositatis animaduertenda & pestis curationem suscepturis obseruanda. Etenim si pestis graues somniculositates, ingentes sopores Lethargos ac Comata inuenerit longè aliter tractari sese postulabit quàm si vigilas, inquietudines aut ingentes cordis siccitates intulerit. Venenum enim pestilentielle modo Dypsadis, modo viperæ, modo Cicutæ, modo Napelli aut alterius exhibitæ toxici naturam æmulatur cui in curatione singulari diligentia attendendum.

PROVT igitur his, per peculiaria ac cuique propria antidota succurrimus ita & pesti modo per hæc, modo per alia alexipharmaca obfistendum admonemus.

ET nos quandoque hæc ipsa studiosius considerantes pestē ab exhibitis venenis aut anima-

animalium venenatorum ictu, morfu ac percussione immixtis vix quidquam differre cognouimus, quod vno atque altero exemplo huc adducto pro iuuando lectoris intellectu confirmare non pigebit.

*Colchici
Veneni cū
Peste si-
milisudo
& affini-
tas.*

AUDIAMVS igitur insignem illum inter Veteres scriptores Nicandrum in Alexipharmacis de Colchici veneno sic differentem. Si Colchidis Medæ infensum ignem Ephemerum nimirum potu quis sumpserit ab eo tum labia humectata ineuitabilintus attritu læduntur. *Et paulo post*, grauedo circa stomachum sedet, quem ad vomitum prouocat, deindè lethali vstione radicitus exulceratum reddit, vt perindè per ceruicem fæda eructet egeratue atque turbidum à carnibus liquorem coquus effudit, quin & aluus terrica excrementa per inferna eiicit, &c. Quis quæso ipsissima pestis signa in hac Colchici veneni enumeratione descripta esse nō videt? quam vomitu, humorum turbatione, fluxu alui colliquante, cardialgia perpetuò ferè, non raro autem & dicta linguæ vredine inflammatione & excoriatione ægros affligere toties cernimus? Sic quæ idem Nicander Dioscorides, Aetius & alii de Ceraſtis, Phalangii, Scorpionis, Hæmorrhoidi & similium virulentarum bestiarum ictibus symptomata numerarunt omnia aut plerunque in peste conspi-

conspiciuntur, utpotè cordis angores, sudores frigidi, tremores, cutis à fuligine contractiones, sanguinis stillicidia, faciei distorsiones, labiorum tumores, singultus & similia quæ omnia ac his quidem plura adhuc in peste adinuenire licebit quæ nos ipsi sæpius non sinè commiseratione spectauimus.

Nobis autem qualenam venenum Pestis existat perquirentibus, cum aliqua venena ab occulta sui natura qua cordi aduersa sunt enecent, complura verò humoribus per putredinem in corruptelam abductis aut deprauatis vitam adimant, nonnulla etiam erosione mortem inferant, pestilentielle venenum sola ferè putrefaciendi vi qua & spiritus corporis partim suffocando iugulat, partim corrumpendo delet, & humores insigni deprauatione facta ac intestino damno perniciosos reddit, ac demùm solidam quandoque cordis substantiam deuastat, nocere, ideoque Septicum omninò seu putrefactorium existere ac septica potissimùm vi omnem cladem videtur perficere.

Sed & ex hoc, pestilentielle venenum Septicum esse colligitur, quod nullum vel vix vllum venenum in rerum natura reperire liceat, contagiosum quod sit, nisi id ipsum simul putridum existat, cuius exhalatio & mor-
bificum ceu venenatum effluuium varimo-

*Venenum
Pestis esse
Septicum
seu putre-
factorium.*

*Venenum
Pestis con-
tagiosum
non esset
nisi putre-
dum exis-
teret.*

dè haustum alterius corpus subintret illudq; simili labe contaminet, vnde quæ vel extreme refrigerando, vel summè calefaciendo, vel erodendo necant, contagiosi effluuii vix quidquã emittunt cum nemo sese Opii, Cerrussæ, Lithargyrii, Hyoscyami aut Colchici contactu ea ipsa noxa quam hæc alioquin intus assumpta inferunt, læsum esse facile dixerit.

*Venenum
Pestis tam
etsi Variū
sit semper
tamen pot-
tissima sui
parte Se-
pticum seu
putrefa-
ctorium
existere.*

VENENUM igitur Pestis tametsi innumeris penè modis variet & à seipso sit diuersum, semper tamen maiore sui parte Septicum seu putrefactorium esse non immeritò censemus, vtpotè in quo putredo illa excellens & ab hac natum venenum præualeat & prima quasi ducat agmina, adeoque omnem propemodum pestilentis veneni vim à solâ ferè putredine tanquam ab exuperante causa dependere sentimus, à qua septica illa vis & mixti dissolutiua proficiscatur quantumuis excellens ille putredinis gradus, ab antiquis animaduersus quidem, non autem quisnam hic esset obseruatus, non semper exterioribus seu manifestis indicis sensui nostro obuiis deprehendi queat, non enim omnia quæ putrescunt visui lurida ac fœda apparent, aut nares tetro fœtore feriunt, etenim fœtor de essentia putredinis non est, sed comes quidam corruptionis insignis haud vnicuique subie-

subiecto putrescibili copulabilis, sed pro huius vel illius materie putrescentis substantia, dispositione seu conditione oriundus. Ex quibus frustraneo sanè labore magno licet discendi studio inductos nonnullos Medicos pro putredinis ac veneni huius natura indaganda ac intelligenda cadauera quorundam peste mortuorum secuisse constat, qui putrenem aliquam sese oculotenús in corde deprehensuros arbitrabantur, quæ tamen non sui quadam facie, sed mali solum moris perniciæ cognoscibilis extiterat, utpotè non extrinseco nocendi modo, sed intrinseca & occulta malignitate funesta.

Esse autem venenum Pestis maxima sui parte septicum seu putrefactorium nemo sanè facilius ac dilucidius quàm exemplo ob oculos posito intelliget, quo nomine ad rem hanc graphicè depingendam, ac accommodata planè similitudine clarius explicandam opportunè sese offert lapis ille Septicus, què vulgari minus verò proprio nomine plebs Medicorum lapidem corrosivum appellare consuevit, quo Chyrurgi cummuniter in parandis emissoriis quæ fonticulos seu fontanellas appellant in corporibus præcipuè delicatis & actuale cauterium candentis ferri vi alioquin inuri solitū non sustinentibus, utuntur, is enim parti cuiquam corporis imposi-

*Lapis
Septici cō
Peste com-
paratio.*

tus extremam primùm epidermidem & huic deindè subiectam cutim, tandem verò & carnem sub hac ipsa latentem, nec non huic innatas fibras atque hinc indè sparsas venulas nullo planè vel eo saltem exiguo & vix perceptibili (dummodo ritè paratus is sit) doloris sensu adeò mortificat & inducta putredine eo vsque necat, vt eæ, quas tetigerit partes breui horarum spatio omni penitùs sensu priuatæ, ac omni prorsus vitali munere destitutæ conspiciantur donec hæ liuentes ac omninò putrefactæ luridi putaminis instar (cum sanum in statum nullo planè artificio reduci queant) à sanis quibus nullo amplius vitæ vinculo cohærent & nullo nutritionis beneficio gaudent, segregentur & excidant, aut in tabum resolutæ relicto cauo vlcere cedant ac diffuant.

EODEM ferè modo pestis sese corporibus nostris insinuare solet, vtpotè quæ subdolo & vix sensibili principio cordis penetralia clanculum subintrans intestinas paulatim parat insidias adeò vt iugulatis nōnunquam spiritibus ac maligna putredine peremptis, nulla ferè doloris perceptione sed sola virium vitalium consternatione homo derepentè corruat, quod in Ephemera pestilente sæpius contigisse fuit animaduersum. Et sanè insignis illa putredo pesti coniuncta quam paulò an-

Iò antè externis non semper notis deprehensibilem esse insinuauimus, vt plurimum tamen manifesta ingentis suæ prauitatis indicia exhibet. Vndè vrinæ & alui deiectionum nec non sudoris præter modum graueolentiam, anhelitus fœtorem, phlyctenas, pustulas tetras & atras, cæruleum corporis aut liquidum colorem, fœdissima vlcera, tanta putrilagine & puris copia referta, non nisi putridum venenum designare clarè cernimus, quod circa finem libri in Anthracis, Carunculi & Bubonis pestilentis tractatione plus magis fiet manifestum.

ET sicut lapis iste Septicus causticam & adurentem quandam imò & corrosoriam vim possidet, eam tamen non tantam quæ putrefaciendi vim huic præ reliquis insitam superet, sic in peste quoque vniuersam pestilentis veneni vim quantumuis alias quoque malignas qualitates sibi iunctas habeat socias, in venenatæ putredinis nocumentum & damnositatem tanquam in vincentis causæ energiam potissimùm coniciendam, huicq; præ reliquis noxam omnem acceptam esse referendam arbitramur. Verum hæc omnia per ea, quæ posthac dicenda sunt fusiùs dilucidiusque explicata patebunt.

DE PESTILENTIA.
CAPVT. IIII.

De Contagione:

LABORIOSA valdè & nunquam non in peruestigandis rerum naturis operosa, imò verò difficillimarum scientiarum ac artium cum adinueniendarum, tum excolendarum studio prægnans, & in tentandis arduis quibuslibet negotiis occupata semper antiquitas, postquam crudeles quasdam clades quibus hominum genus sæuiente pestilentia grauitèr quondam afflictū fuerat, studiosè admodum descripsisset, ac pro posterum memoria literis mandasset, tum verò & medicamenta complura tristi huic malo pellendo accommodata tradidisset, contagium tamen eiusque naturam penitus præteriit, & alto planè silentio suppressit, cuius conditionem cum ob nocendi celeritatem, vim, & potentiam insignem, tum etiam ob pollutionis modum, quo hoc ipsum sana corpora inuadere ac simili sibi noxa & inficere solet meritò luculenter explicare declarareque decuisset.

*Antiqui-
tatem vix
quidquam
de Contagio
scripsisse.*

ET quidem admirationem non leuem parit quod (vel omiſſa pestilenti contagione) cum lepram, pthiſim, ſcabiem & alios com-
plures

plures morbos aliis consimili affectu minimè detentis, sed firma & integra corporis valetudine gaudentibus communicabiles esse haud dubiè agnouerint, in contagii tamen huius natura & conditione tradenda, nihil vel parum visi sint præstitisse, sed tanquam aliud quid agentes suo quisq; tramite præteriens, id quod maximè dicendum erat, subicuerit.

INTERIM tamen primæua illa ætas cuius studio ac diligentia plurimum meritò debemus, vel inscitia, vel segnitiei, vel denique inuidia minimè videtur accusanda, quod iam dicti contagii vim & absditam penitus naturam ac conditionem non explicuerit.

ET ENIM licet nec Hippoc. nec sexcentis qui post hunc annis vixit Galenus prout nec Auicenna qui tamen pestis naturam diligentissimè prosecutus est, vllibi ex professo de contagione egerint, tamen id eis vitio vertendum minimè putamus, cum vna ætas omnis doctrinæ ferax non sit, & hi magis in probis ac fidis remediis quibus posteritas

Veterum de Contagione scripta temporū forsā iniuria periisse.

tuit, vt hi exactè de contagione scripserint, quorum labor & studium temporum iniuria interierit.

SIMPLICI hac ac paulò rudiore contagii notitia posteritas minimè contenta, cum contagium altioris cuiusdam conditionis esse deprehenderet, naturam eius magis magisque rimari cœpit & huius modo ad hoc, modo ad illud subiectum analogiam attendens, quibusnam viribus id quod præstiterat actitasset, multa indagine perquisiuit. At verò cum tot in scholis qualitatum effectus, tot combinationum modos, tot temperamentorum mixtis quibuslibet insidentium facultates, contagii naturam adhuc non penitus explicare cernerent, tamdiu occultis id qualitatibus adscripsit donec actionum à substantiæ peculiaritate prodeuntium conditiones essent adinuentæ.

VERUNTAMEN nos iam propiùs ad rem ipsam accedentes primò an, & quid sit contagio, tum verò quotuplex ea sit, & vnde ortum ducat, ac quibus vel modis, vel seminibus propagetur, tandem verò de certa quadam huius ad hoc vel illud subiectum analogia Dei beneficio ac benignitate adiuti nonnulla ad cognitionem & curationem pestis addiscendam pertinentia sumus tradituri.

IN PRIMIS igitur inter eos morbos quibus

bus corpus humanum affici consuevit, non-
 nullos contagiosos esse ipsa luce meridiana
 clarior experientia commonstrat, quotus
 enim quisque est qui non fœda scabie, aut tri-
 sti & plus quam molesta cutis prurigine de-
 turpatus abhorreat? eorumque conuersatio-
 nem multoq; magis cohabitationem & con-
 tactum auerfetur? Vndè in veteri testamento
 vel ipsius sacri numinis iussu, leprosi à sano-
 rum consortio protinus arcebantur, ne qui
 bona essent corporis valetudine præditi,
 morbida cōtagione polluti, de statu integri-
 tatis suæ decederent deficerentque, quod
 quidem negotium Moyles Leuitici cap. 13. ad
 longum integrè descripsit.

*Morbos
 nonnullos
 contagiosos
 esse.*

ET verò quis non videt quantas per-
 pè clades disseminata per contagium pestis
 non vrbibus modò ac Rebus publ sed & inte-
 gris regnis ac nationibus attulerit? Nec ob-
 stat quod Gregorius Nissenus summus alio-
 quin Philosophus nec Medicinæ ignarus in
 expositione dicti illius à domino Salvatore
 nostro prolatis, *quod uni ex minimis, &c.* in
 medium adducit, morbum nullum contra-
 giosum esse asserens ideò quod sanitas quæ
 morbo opponitur, non sit contagiosa, cum
 tamen contrariorum eadem & par ratio esse
 soleat. Etenim vir hic insignis & nostra com-
 mendatione longè maior, Oratorem tunc a-

*Pestis con-
 tagiosa.*

gens, apparenter solum & problematice hanc visus est quaestionem in medium adduxisse, quam antè ipsum Aristoteles Prob. 4. Sect. 7. hac ratione dissoluerat, quod sanitas quies quædam esset, morbus verò motio.

Cur sanitas non sit contagiosa.

Quæ quidem Aristotelis responsio tametsi solida satis sit & sufficiens, haud tamen dilucida & pro communi captu satis videtur explicata. Medicis proindè terminis utpotè notioribus sic rei veritatem commodè assequemur, si habitudines quæ secundum naturam sunt, non afficere, è contra verò, res quæ contra vel præter hanc sunt omnino afficere perpenderimus, vnde conuincitur, ut cum sanitas status quidam sit & habilitas naturæ amica, proindè nec afficere, nec, quia non afficit, contagiosa esse queat, morbos autem cum sit affectus præter naturam eamque necessariò alteret & inquietatam (quod innuere voluit Aristoteles) afficiat, idcirco inficere quoque sit aptus.

DEINDE verò ex ratione contrariorum non sequitur, morbus est contagiosus, ergò & sanitas contagiosa existet, etenim si contrariorum contrariæ sunt consequentiæ, si morbus contagiosus est, sanitas nullo modo contagiosa esse debet. Veruntamen quidnam sit contagium nunc videndum.

Contagium à contactu.

CONTAGIUM à contactu dictum esse inter

inter omnes conuenit, eò quod affectus sit *ita dicta*,
tacito quodam consensu aut contactu pluri-
bus communicabilis, quem consimilem ab
vno in aliud deductam perniciem meritò
nominare licebit sic aptè à neotericis defini-
tam.

CONTAGIUM est deterrima halitus
qualitas ex maiori materiæ elaboratione orta
diuersimodè afficere apta, aut hoc modo.

Contagiū est compositi seu corporis mixti
corruptio quædam, similis ei, à quo dimana-
uit, quæ infectione in particulis communica-
ta, ex vno in aliud transeat. Vel ut Fracastorii
definitione utamur.

*Contagii
definitio.*

Contagio est consimilis quædam mixti se-
cundum substantiam corruptio de vno in
aliud transiens, infectione in particulis in-
sensibilibus primò facta.

CORRUPTIONEM hanc circa substan-
tiam magis quàm accidentia contingere vel
hoc declarat, quod cum qui calefactus aut
frigefactus ab altero fuerit, eum non conta-
gione infectum, sed circa qualitates tantum-
modo substantia integra permanente altera-
tum dicere soleamus. Deindè verò & hoc
discrimen negotio huic inest, quod simplicia
corpora æquè ac mixta alterari à contrario
quidem valeant, non item à contagione pol-
lui, quæ enim simplicia sunt ob substantiæ
purita-

*Contagium
non altera-
re tantum
sed ipsam
corporis
substantiam
corrumpere.*

puritatem & simplicitatem corrumpentibus causis potenter obnituntur ac resistunt, cum è contra mixta ob partium diuersitatem ac dissimilitudinem contagioni plus magis sint obnoxia.

*Non omnē
corruptionem esse
contagiū.*

Hoc autē difficultate nō caret quomodo cum contagionem corruptionem esse quandam dixerimus, eandē ab aliis corruptionibus distinguere velimus, etenim & domus incendio flagrans ac vicini tecta adurens cōflagrationē ac rapaciū flāmarum subministratione, contagione hanc polluisse nō immeritò dici poterit? Et qui alterius corpus ense secuerit, ictu vel quodā lethali perforauerit, seu hasta perfoderit, contagiosus illi fuisse censebitur? Cui quidem obiectioni tacitè nos satisfacisse arbitramur, cū corruptionē latius quàm putredinem patere supra demonstraremus, Aristotelis distinctionem simul etiam in memoriam reuocantes corpora quælibet aut putredine, aut violentia interire existimantis, hinc fit vt cum incendio aliisque modis interire quidem corpora cernamus, corrumpi quidem ea, haud tamen per putredinem, sed violenta quadam internecione perimi concedere debeamus.

Iam verò quæcunq̃ue contagioni corruptio vel insidet, vel adhærescit, ea vel à putredine ortū duxit, vel hanc ipsam sibi adiunxit co

xit comitem, nec obstat quod de rabidi canis morfu obiiciunt, videri nimirum hunc ipsum & rabiem huic succedentem contagiosam absque putredine etenim necessitas non exigit vt canis rabie infectus totus putredine simul sit affectus, dummodo pars aliqua nempe saliuā, aut huic quid simile quod in demorsi vulnus canis eructat, insigni & virulenta putredine corruptum existat.

*Corruptio
quam Cō-
tagio in-
fert, à pu-
tredine est
oriunda.*

Et verò canes omnes rabidos, cum furia insigni agitantur excitanturque quis non febrile & proinde putredinem aliquam intrinsecam necessario sentire debere non intelligit? cum præsertim putrefactiones eæ quæ in viuo animali fiunt plurimum latere ac sensibus minus esse soleant manifestæ.

*Canis ra-
bidus.*

Maiorem difficultatem habet hoc, cur febribus ardentibus putridisque nec non & morbis aliis in quibus putridum quotidie effluuium gignitur idque copiosum, contagio tamen nulla insit, quanquam hi sæuitia symptomatum, mortis celeritate, iudicii acumine, ac morbi ipsius vehementia contagiosos morbos nonnullos longè superent, vtpotè qui vt plurimum lenes sunt ac lenti, & proinde sæpius diuturni, quis enim scabiem quæ contagiosa est, colico dolore non videt esse mitiorem? Quis Phtisin quam Causonidem mitiori longeque magis prolixo tramite suū ad sta-

*Cur febres
pleraque
ac morbi
alijs in qui-
bus putri-
dum efflu-
uium gi-
gnitur non
sint conta-
giosæ.*

tum peruenire non concedit? Quis luem venereā Peripneumonia negat esse tutiorem? Quis denique lippitudinem æquè ac pleuritidem ac Ileum seu conuoluulum lethalem esse affirmare audebit? Restat igitur vt in quonam hæc contagiosæ infectionis energia consistat ostendamus explicemusque, cum, vt iam dictum est, longè maius aliis in morbis compluribus putridum effluuium obseruare liceat quam in contagiosis, adeò, vt non omnè putridam expirationem aut effluuium contagiosum esse sensu ipso hoc docente manifestum & experientia id monstrante certum sit & plus quam luculentum.

*Duplex
putredo.*

D V P L I C E M igitur putredinem esse scire conuenit, vnā quidem simplicem in qua sola fit mixti dissolutio, calido innato pereunte, nihil interim nouæ generationis hanc subsequente, vel ex hac ipsa resultante. Alia porrò præter hanc est putrefactio, in qua non solum mixtum corrumpitur ac interit, sed nouum interim quidpiā generatur, quomodo vermes, pulices, culicesque & insecta complura per putredinem gigni obseruamus.

N V N C igitur licet in morbis omnibus, vel plerisque saltem à putredine natis, vel hanc ipsam sibi annexam habentibus, putridum semper effluuium modo minus gignatur,

tur, eorum tamen nonnulli contagiosi tantum sunt, reliqui verò tametsi his magis lethales & periculosi, à contagio immunes, haud enim omnem putrefactionem contagio sequitur, quanquam larga ea sit, & multo humore profusa, sed eam scilicet in qua talia seminaria generantur, quæ & forti mixtione temperata & in lentore quodam sunt constituta, adeò ut postquam ægro è corpore emanarunt, haud facile pereant, vel debilitata eorum ab externis causis virtute confestim hebetescant, sed partium quadam firmitudine freta diu perdurent perseuerentque & lentore suo corporibus quibus adueniunt, facilius tenaciusque adhæreant, quæ postea hoc suo adhæsu contaminent & inficiant. Quo igitur in morbo tale seminarium generabitur, quod & putridum sit & fortis mixtionis ac lentoris cuiusdam particeps, contagiosus is sanè morbus & erit, & haberi omninò poterit ac debebit,

*Non omne
effluuium
contagio-
sum esse,
sed lentum
tantum-
modo &
fortem
mixturam
habens.*

Ex his omninò constat contagionem affectum quendam esse præter naturam, utpotè contrarii ratione id corpus quod sua infectione tangit corrumpentem, qualisnam autem affectus is sit nondum satis perspicuum,

IGITUR cum tres in vniuersum affectus qui præter naturam sint, à Medicis nu-
meren-

*Contagiū
sine mor-*

*bus, causa,
an sympto-
ma.*

merentur, morbus nimirum, causa & symptoma, disquirendum nunc cuiusnam ex his tribus rationem contagium subeat.

*Contagium
esse cau-
sam.*

HANC porrò quæstionem diluunt Hyeron. Mercurialis Medicinæ decus, & præclarus ille Cæsareus Medicus ob insignem doctrinam meritò commendandus Nicolaus Boccangelinus, contagium nec morbum, nec symptoma, sed morbi causam esse asserentes, vtpotè in quo halitus quidam teter, noxiusue vapor, aut spiritus aliquis virulencia vel malignitate præditus, aut aliud aliquod contagiosæ luis seminarium ab ægro sanum in corpus influat, illudque suo aduentu & participatione contamineat. Cum autem tribus modis hæc in aliud subiectum mali propagatio serpere soleat, contactu nempe ipso, aut fomitis susceptione, vel denique seminarii alicuius maligni pestilentisque ac contagiosi transmissione, tres etiam contagionum differentias hinc exurgere necesse est, quarum vna simplicissima & natura cæteris prior existit quæ solo contactu afficit, alia hac longè deterior vtpotè quæ non contactu solum contamineat, sed & infectionis fomitem in subiectis quibusdam eundem fomitem retinere, & ad tempus fouere aptis relinquat ac denique tertia quæ quasi propioribus his non contenta etiam ad distans conta-

*Triplex
Contagium.*

contagionem & pollutionis inquinamenta transferat transfundatque.

Ac primi quidem generis contagionem suscipiunt corpora putrida ac putrescentia se mutuo tangentia (dummodo analogia his fuerit putredo de qua analogia paulò post plura ac explicatiora tradituri sumus) ut videre est in pomis, pyris, Cydoniis ac similibus, vno enim pomo infecto ac per putredinem labefactato, inficitur & alterum sibi contiguum, ea cum primis parte, qua vitiosum illud attigerat, sic & cum pruriginoso cubans ac dormiens, vel concalescens, & ipse prurigine inficitur, calore putredinali & contagiosa qualitate prædito sani, hominis calori per quem hic vitiatum vnito, aut contagionis seminariis, euaporatione, affricu vel sudore, per poros sanum in corpus transfusis ac diductis.

*Contagium
ab immediate
contactu pro-
ficiens.*

Quæ verò fomite afficere consueverunt tamen cum iis quæ contactu solo lædunt commune principium communemque inficiendi modum obtineant, longè tamen altiorè malitiei gradum sunt cōsecuta, in his enim fortis & lenta partium contagione communicabilium fit mixtio, quæ in illis debilis & nō lenta, ac proindè discussu facilis nec adhæsi ut hæc apta existit. Itaque particulis hæc sese minimis seu corpusculis quibusdam exilibus visumque ef-

D

fugien-

*Contagium
ex fomite.*

fugientibus subiectis fomitem suscipere dispositis, clam infert in iisque longo dierum numero interdum delitescit, nō aliter quam odor qui pannis, vestibus aliisque rebus arte conciliatus multo nonnunquam tempore perseuerat, vnde peste affectorum lectulos interulas ac tegumenta & id genus alia imò etiam tabulata ac hypocaustra pthysicorum in quibus diutius habitarunt, ob susceptum fomitem contagiosa persæpè fuisse maiores nostri annotarunt, imò tale virus per duos tresuè annos seruatum testatur Fracastorius, duo enim illa, quæ iam modo commemorauimus, subtilitas nimirum & fortitudo seu constantia mixtionis, efficiunt vt contagii seminaria non modo facilius penetrent, & foraminibus seu poris quam minimis condantur, sed etiam vt longo non rarò tempore aduersus multa durare queant.

*Quænam
res fomiti
suscipien-
do aut fo-
uendo aptæ
existant.*

VERVNTAMEN hoc iam notandum occurrit, nō omnes res fomiti suscipiendo & fouendo aptas existere, sed eas tantum quæ raræ, laxæ, porosæ, foraminulentæ, aut minus compactæ sunt, ac aliquo modo calidæ, vel non impensè frigidæ, vnde lapides, metalla & id genus alia ob soliditatem frigiditatemque quam habent partium, fomitem non suscipiunt, at verò rariora, vtpotè lana, panni, lintamina, lecti, stragulæ, vestes, quin & ligna pleraque

pleraque utpotè porosa, fomitis iam dicti sedes fiunt quam facillimè, in his enim longo tempore contagium quandoque sopitur ac delitescit, donec forsan aliquis re taliter infecta uti volens, eam proprio calore & contactu calefecerit, & contagium ibidem hærens, quasi frigore aut algore languidum, & ignavum, denuo suscitavit, quomodo & medicamenta à calore nostro de potentia in actum deduci observamus.

S E D & ipsi quoque homines pestis fomitem circumferre ac propagare visi sunt, vnde Euagrius lib. 4. hist. Eccles. cap. 28. contigisse scribit, ut sæpè sani homines ex infectis regionibus in liberas abeuntes, easdem peste infecerint, eò quod venenum pestiferum in ipsis ceu in fomite delituerit. Nec mirum, posse venenosum ac morbidum quidpiam tã diu in corpore occultari? cum Galenus & Auicenna venenum canis rabidi morfu illarum per sex menses, imò per annum latere nonnunquam posse tradat, quod ipsum Albertus Magnus per duodecim & Alharabius Arabs per quadraginta annos clàm in corporibus delituisse testantur. Contagium hoc ex fomite diligenter Moyse in Leuitico animadvertit, ibidem enim & ipsi parietes desquamari ac novâ calcis crustâ obduci præcipiebantur.

*Contagiū
ad distans.*

RESTAT nunc vt de tertia contagio num differentia agamus, quam ad distans fieri diximus, euenit autem ea cum contagiosorum corporum & vaporum ab eis prodeuntium vis aëri permiscetur, in quo & iteratur & fouetur, vt partium continuitate ad distantissimas nationes ferri ac transire queat, quod in vasta illa pestilentia accidit, quæ ex Asia in Europam transkata multa hominum millia trucidauit, qualem etiam describit Lucretius,

*Finibus in Cecropis funestos reddidit agros,
Vastauitq; vias, exhausit cinibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti finibus orcus
Aëra permensus multum camposq; natantes
Incubuit tandem populo Pandionis.*

Huius generis etiam est ea lippitudinis species, qua qui laborat, alios quoque in se spectantes solet inficere, vnde versus.

Cum spectant oculi laesos, leduntur & ipsi.

*Contagiū
analogiā
habet.*

Hoc autem & rarum, & mirum contagio possidet quod quantumuis magnas in nocendo vires obtineat, non tamen omnes, sed eos tantummodo queat lædere, quibus analogia hæc est, & quibuscum similitudine quadam speciali ac singulari sympathia conuenit, sic in brutis animantibus obseruatum fuit pestes irrepsisse quæ vel solos boues, vel solas oues,

oues, vel sues solas iugularit, vndè Virgilius,
*Quàm multa pecudum pestes, nec singula morbi
 Corpora corripunt.*

INTER homines porrò consimilis sæpè
 notata varietas, adeò vt contagium modo
 hos solùm tetigerit, modo illos tantum, sic
 Dionysius Halicarnasseus lib. 4. Hist. Roma-
 nar. pestem quandam fuisse scribit, quæ so-
 lum in virgines & prægnantes sæuierit, & Io.
 Baptist. Boterus lib. 3. Relat. vniuers. de mun-
 do nouo, magnam enarrat pestilentiam, quæ
 solum iuniores personas sit adorta, & paucos
 qui trigessimum annum excesserunt, læserit,
 atque insuper nullum in Canopa natum teti-
 gerit. Eiusmodi pestis grassata quoq; est tem-
 pore Gentilis Medici, in qua vt ipse refert, nō
 mulieres sed viri solùm robusti infecti fuêre.
 Rei huius causam varii variam reddunt, ve-
 runtamen clariorem magis ac veritati conso-
 nam expressisse videtur Hippoc. lib. de flatib.
 non eadem omni animantium generi com-
 moda & incommoda esse, ac proindè corpus
 à corpore, naturam à natura, nutrimentum
 à nutrimento differre dicens, vndè euenit vt
 conuenientia illa & disconuenientia iniqui-
 namentorum, diuersitatem pariat coinqui-
 nationis, non enim contaminabitur, nisi qui
 vel naturæ, vel humorum vel alterius alicuius
 consimilis dispositionis similitudine, ad con-

*Cur con-
 tagium nō
 omnes pa-
 riter affi-
 ciat.*

similem noxam suscipiendam fuerit habilis, cum præsertim similia facile iungantur, & coëant, ac in habentibus symbolum facilis sit transitus. Et hæc causa est cur in ea peste, de qua Euagrius & Nicephorus Callistus mentionē faciunt, aliqui facillima de causa fuerint infecti, alii verò qui cum ægris versabantur, ac degebant, ipsosque contrectabant, quin imò his ipsis concumbere, ac mori & interire optabant, immunes tamen euaserint, nullo morbi vel contagionis insultu tentati.

Est igitur contagionibus insita quædam analogia, per quam modo his, modo illis sunt familiares, sic pestis quædam est arboribus aut satis, nulli animalium nocua, alia è contra animalia tangens, satis parcit & arboribus, hæc canes iugulat, illa boues, alia homines & inter hos ut diximus, alia iuniores tantummodo, alia mulieres, alia viros, imò etiam certis in corpore membris contagiones certæ sunt & analogæ, sic pthisis oculis quamuis delicatioribus parcens, pulmones solum aggreditur, lippitudo verò solis nocet oculis, prout Achores & Alopecia capiti.

REFERENDA autem hæc sunt vel ad materiæ, vel ad applicationis rationē, propter hæc enim non omnia in omnia, sed certa in certa tantū agūt proprias analogias eorumq; modos ac naturas obseruantia, de quibus eleganter

ganter disputat doctissimus ac solertissimus Hieronymus Fracastorius lib. de sympathia & Antipathia pro maiori rei huius intelligentia meritò ac studiosè legendus.

CAPUT V.

In quonam Pestis essentia consistat.

ATQVE hæc malorum tot tamque grauium congeries in hac pestilentia cathedra confedit, ex qua funesta perpèræ rabie perorauit.

NON igitur quispiam miretur nos in putredinis, veneni, & contagionis natura ac cōditione explicanda diutius hæsisse, quæ enim fusiùs à nobis prolata, discussa ac ventilata fuère, omnia ad status ac essentia pestilentis pleniorē intelligentiam tradita esse quilibet agnoscer. Iam verò ampla sese plana que via post erutas vepres sentesque tam intricatas per ea quæ prælibauimus euulsas, ad naturam ac conditionem pestis rectè ac per causam (& vt loquuntur à priori) cognoscendam patefacit, etenim putredo tanquam omnis mali exordium, ac primum iam dictæ luis rudimentum, qua ratione quibusuè de causis eo vsq; increfcere & accrescere possit, vt iam

non simplex putredo, sed insignis humorum, spirituum, aut corporum solidorum secundum substantiam corruptio dici mereatur, tum verò quomodo corruptio hæc tam insolens, venenum, vel quid aliud viribus huic non absimile & gignat, & generet, capite de putredine lucide satis ob oculos posuimus. Deindè quoque & venenum hoc inter septica seu putrefacientia venenaratione quadam propriæ originis reponendum esse monstrauius, neque hoc solum, sed & ultra eius conditionis id esse docuimus vt effluuii ab hoc prodeuntis vi ac malignitate contagiosum euaserit. Sunt hæc itaque non diuisim sed coniunctim accipienda hoc planè modo, vt pestilens venenum sit vel intra, vel extra nos ab insigni & alta putredine ac corruptione genitum, ipsumque adhuc putrefaciendo agat & necet, ac insuper putridum progeneret effluuium cuius contagione alii polluantur.

*Putredinẽ
Venenum
& contra-
gionem nõ
diuisim sed
coniun-
ctim in Pe-
ste esse ac-
cipienda.*

Hæc si quis rectè ac candidè considera-uerit dissensiones illas Medicorum hac de re facilè componet, & quanam de causa in diuersas sententias abierint manifestè cernet.

NOTVM sanè est ipsis Medicinæ tyronibus insignes quosdam viros omnem pestis vim in veneno cõstituisse, alios cunctam huius energiam ac potestatem, in putredine collocasse,

locasse, sciant igitur velim, utrosque rectè sensisse si modo hac ratione eorum concilientur opiniones. In peste nunquam agit solum venenum absque putredine, nam à putredine venenum pestis suam duxit originem, & putrefaciendo vel corrumpendo necat, ut iam suprà monuimus, putrefactio verò in peste non necaret vel non tam repenti, vel non tantum inferret necis periculum, si simplex esset & non venenata, simplicem porrò iam non esse sed maiore corruptione venenatam euasisse demonstrauius ubi de putredinis gradibus locuti, venenum intra nos nasci posse ex veterum decretis ac obseruatione dictaremus.

Quid igitur? Restat hoc, ut qui in putredine pestis efficaciam ponunt, venenatam agnoscant eam esse putredinem, qui verò venenum potiores partes obtinere contendunt, ex putredine id natum, imò septicum & putrefaciens esse, ac insigniter putrefaciendo seu corrumpendo necare fateantur. Nunquā igitur in peste datur venenum absque putredine, nec putredo pestilens absque veneno vnquam reperietur, si enim non venenata foret, non utique pestem, sed febrem aliquam putridam salubriorem inferret, utpotè Cautionem, Tertianam aut Synochum putridam vel consilem aliam.

Pestis essentiam in Veneno ex putredine nato, quod putridi effluuij ratione contagiosum sit, esse constituendam.

SUNT itaque hæc omnia, Putredo nimirum, Venenum, & Contagium coniunctim, non diuisim accipienda, quoniam in vnâ hæc omnia simul semelque conspirant perniciem, ex quibus esse quoddam resultat pestilens, quod non modo putridum, sed & venenatum, nec solum putridum & venenatum, sed & contagiosum quoque existit.

VERVM TAMEN ista prout & alia omnia de quibus fusè supra disputauimus tum demum fient dilucidiora, cum ad practicam pestis tractationem accesserimus, proinde his prius prout oportebat, præsuppositis veram pestis definitionem iam iam sumus indagaturi.

C A P V T VI.

Quid sit Pestis.

EX his quæ pro negotii huius necessitate ac exigentia paulò prolixius meritò pertractauimus, facile est Pestis definitionem elidere, in qua tradenda multi huc vsque tantopore laborarunt. Vt enim de putredine deque veneno, & contagione, inter eos non conuentum fuit, sic in varias sectas diducti, descriptionibus magis quàm definitioni-

tionibus, genere & differentia constantibus plerique vti maluerunt, hanc forsitan ob causam, ne rem tam arduam tamque difficilem, tot tricus implicatam, neglecto aliorum iudicio, arbitrato suo proprio planam facere voluisse, aut non audita prius virorum grauium sententia, suis quasi ingenii viribus freti, de reliquis censuram fecisse, ac pro sua auctoritate certi quidpiam statuisse videantur, cui apud posteros perspicua tum demum ac luculenta demonstratione fides sit comparanda. Vnde partim infinitis propemodum dubiorum ambagibus inuoluti, partim laborum hinc expectandorum multitudine ac tædio perterriti, nullus quod sciam nostrum ferè ad vsque seculum, hanc glaciem primùm scindere attentauit, quomodo Aboali Medicos in Pestis esse hæsitare rectè fassus fuit, quorum tamen titubantiam posteritatis studium ac obseruatio tandem sustulit.

Varia Pestis definitiones.

QVOD si igitur Veteres quidnam Pestis sit percuncteris, hanc ipsam communiter vti ex Gal. com. ad sent. 20. Sect. 3. Epid. 3. patet, *febrem perniciosam dixere cuius calor præ aliis habeat ut sit insigniter putridus*, quorum sententiam secutus non vilis doctrinæ Medicus Petrus de Taufignano aërem tanquam causam communem pestem fouentem, aut *seminaria eius putrida hinc inde deferentem* priori

priori definitioni superadiiciens, ait, *Pestilentia est putrefactio quæ aduenit aëri, similis putredini aquæ, quæ balneat putridum*, cui quidem opinioni ac sententiæ fauisse videtur Philo ille Iudæus pestem *aëris mortem* appellans, quam Marsilius Ficinus *cum aëreo corpore draconem* nominare fuit solitus.

NEOTERICI, cum definitiones istas & alias eiusmodi ab auctoribus diuersis magno numero traditas, naturam Pestis non explicare, sed vel causam eius communem, vel effectus solum, aut accidentia eius ostendere, essentiam verò rei non exprimere cernerent, nudis his descriptionibus haud contenti, pestem modo cōmunis, modo contagiosi, modo lethalis affectus & acuti nomine, ab aliis distinxerunt, inter quos celebris ille Iulius Palmarius Constantinus lib. de Pest. feb. omnium mihi proximè scopum tetigisse visus est, pestem sic definiens *λοιμός* seu *λοιμώδης πυρετός* Græcis, *Pestilentia* seu *Pestis*, Latinis, *febris est peracuta, contagiosa, venenata, populariter grassans, multos perimens, bubone, & carbunculo, aut exanthematis comitata.*

HANC igitur doctissimi viri sententiam non absque ratione secutus, cum præcipua & maximè communis circa opiniones errandi ansa sit rei de qua agitur ignoratio, meam quoque Pestis definitionem tanquam prioris

ris huius quoddam germen, surculis quibusdam paulò prouectioribus conueltitum, subnectere placuit, quæ curationis subsequens regula ac lima quædam sit futura. Pestem igitur collecto à priscis & modernis Medicis voto sic definiendam esse arbitror.

PESTIS EST LUES VENENATA, *summeq; lethalis, & contagiosa, cor primario afficiens, febre, bubone, Anthrace, aut exanthematis ut plurimum comitata.*

Vera Pestis definitio.

HANC si Pestis definitionem exactius consideremus, nihil in ea quantum quidem reor mancum, nihil superfluum obseruabimus.

ET ENIM si singula studiosè perpendamus, videbimus vocabulum *Lues* positum esse loco generis, dicitur enim lues omnis affectio, plurimos affligens & in permultos simul sæuiens, vnde innotescit Pestem morbum esse Epidemium & communem, & ex communi vel communicabili causa natum, ut potè ex quo plurimi simul semelque decumbant vel decumbere possint.

HIERONYMVS Mercurialis Medicinæ nostræ decus, nescio qua occasione aut persuasionem commotus, pestem veram extare posse nō crediderit, nisi plurimi simul ægrotent ac maior eorum pars intereat, nisi fortè hanc ipsam à posteriori seu euentu considerauerit,

Pestis essentia in putredine venenata & contagiosa consistit.

rauerit, aut actum magis quam potentiam respexerit. Nobis enim extrinsecum naturæ pestis esse, nec eius essentiam constituere videtur hoc, quod plurimi ægrotent & magna eorum pars pereat, sicut enim ignis esse non in multorum lignorum aut palearum combustionem, sed in calore insigni situm est, sic nec pestis essentia in multorum læsione, sed in pernicie putredinis venenatæ ac contagiosæ collocanda constituendaque.

Quod si iam plures ea periclitari contingat, accidens id erit, pesti extrinsecus adueniens, eritque pestis nihilominus morbus communis & Epidemius potestate, licet actu non semper talis deprehendatur, obstaculis quibusdam externis, aut subiectorum ad eam suscipiendam dispositorum absentia restrictus, & à furoris proprii excursu præpeditus, atque id quidem ut patet per accidens, ut potè id quod non semper facit, semper tamen facere potis & aptus, ideoque aptitudine & natura sua popularis seu communis semper, quod ipsum Nicolaus Boccangelinus & Eustachius Rudius lib. 3. de hum. corp. affect. cap. 3. pulcherrimè declarauit. Vnde agens tametsi voto suo frustratur, id tamen nihilominus intendit quod agere natum est.

Pestis esse Venenatam.

VENENATA. Venenatam esse pestem cap. de putredine & cap. de veneno docuimus,

cuius , signa morbi venenati ex Galeni commento in historiam Critonis Thasii adducentes, quod quidem multis argumentis planum facere necesse esse non existimo, cum vix quisquam sit qui venenum pestē omnem comitari non intelligat, morbi sæuitia, celeritate, criseos infidelitate, iudicii difficultate, symptomatum vehementia, grauitate, ac malo more, id raturum facientibus. Venenum autem hoc pesti coniunctum, Septicum seu putrefactorium, imò ex putredine & hanc subsequuta corruptione natum esse, eo in loco, vbi de veneno Pestis egimus abundè à nobis declaratum est, quod ipsum etiam exemplo lapidis Septici confirmauimus, vt iam non necesse sit, putredini peculiarem in definitione locum assignare, cum hæc ipsa, veneni à se dependentis nomine comprehensa videatur.

VENENATVM hoc quidquid in peste est, eam ab aliis morbis acutis imò & à malignis secernit, ab acutis quidē, quod hi cum veneno nihil participant, nisi pestem sibi adsciuerint sociam, & quod tamen periculum vitæ semper minentur, spem tamen salutis non adeò vt Pestis, adimant. A malignis verò quod licet hi contagiosi quoque interdum sint, & clandestinis insidiis insperatam nonnunquam mortem inferant, dum blanda facie do-

*Per Genesios
nositatem
Pestis ab
aliis mor-
bis acutis,
& lethali-
bus dis-
cernitur.*

cie dolos & luctus obtegunt, ac ficta fronte fraudes mentiuntur, donec ab insperato sæuiora inferant accidentia, quam pro ratione propriæ essentiæ affectui conueniant, hitamen & facilius peste curentur, nec tam præcipitem mortem inferant, nec tanta insolentia spiritus vitales disperdant, vtpotè quod ad veneni gradum nondum deuenerint, quem ubi sunt consecutæ non iam amplius malignæ vocari, sed in pestilentes degenerasse dicimerentur.

Pestem esse summè mortiferam. SUMMEQVE LETHALIS. Pestem tanquam dirum draconem omnibus insidiari, & si quem prehenderit protinus in præsens mortis periculum præcipitare non sine planctu plurimi didicere.

ET ENIM vt auctor est Thucydides lib. 2. Athenis hæc quondam ita sæuit, vt vix quisquam repertus fuerit quē non vel mors, vel morbus, vel calamitas ac amicorum defunctorum luctus tetigerit, fuit autem ea quæ incidit anno 2. belli Peloponesiaci cuius Lucretius lib. 6. de natura & Manilius in fine libri primi, quin & ipse etiam Galenus lib. de Theriaca ad Pisonem meminere.

SIMILIS lues euenit Constantinopoli tempore Iustiniani Imperatoris prout Nicephorus & Euagrius Eccles. hist. cap. 28. & Procopius lib. 2. de bello Persico referunt, quo etiam

etiam in loco sub Leone Isauro trecenta hominum millia hoc morbo, prout Volaterranus & Egnatius habent, sunt interempta. Sub Benedicto octauo plures peste interiisse scribit Platina, quam superstites in viuis remanserint, & Iacobus de partibus Anno à Virginis partu 1345. dimidiam hominum partem peste per quinquenniū durante enecatam testatur. Anno Dominicæ incarnationis. 1382. furens quædam pestis Auenionæ primū cœpit, quæ postmodum inuadens Ailobrogas, Italiam, Germaniam, Britanniam, Græciam, Hispaniam, Celtiberiam & Galliam vniuersas orientis ac occidentis regiones est peruagata.

Pestes aliquot memorabiles.

T A L E S constitutiones pestilentes sub Marco Antonio sæuisse historiæ memorant, & sub Vespasiano & Commodo Imperatoribus duo hominum millia Romæ quotidie abrepta fuisse apud Dionem Nicæum & Xiphilinum legimus. Quod si ad nostra hæc propius tempora accesseris, quantas persæpè clades hac ipsa in vrbe pestis non semel ediderit, aui nostri non sine magna commiseratione recitabunt. Ex quibus patet, quod si is morbus omnium maximè lethalis & exitiosus sit habendus qui plurimos interficit & enecat, pestem omnium & perniciosissimā & maximè mortiferam esse censendam, adeò vt

eos qui hac correpti emergunt, ab ipsis diræ mortis vinculis præter ferè spem ereptos, tantum periculum, cui persæpè viribus par non est remedium, euasille fateri cogamur, nam

Emergunt rari nantes in gurgite vasto.

Pestem esse contagiosam. ET CONTAGIOSA. Insignis ille ac magnæ auctoritatis Philosophus Basilii Magnus Homel. super psalmum primum Davidis, ab omnibus tam Philosophis quam Medicis hoc singulariter pesti tributum esse ait, ut contagiosa sit, ac vno infecto polluat & alter, adeò ut vel Aristotelis in probl. testimonio, vna pestis inter alios morbos contagiosos hanc quasi per excellentiam mali moris prærogatiuam obtinuisse videatur, ut insigniter contagiosa existat, idque adhuc eò magis, quò seminaria ipsius magis sunt aut aërea, aut subtilia, cum lentore nonnihil quandoque sepulta vis eius iaceat, & non nisi crassioribus humoribus tunc sit analoga.

Obiectio ex Procopio petita diluitur.

Nec obstat quod Procopius loco supra citato pestem illam Constantinopolitanam ingentem, contagiosam non fuisse scribit, etenim hoc ipsum Græcus eius codex non habet, ideoque Latinus forsan mendose, tum verò possibile est contagii vim vel tunc illibi ignoratam, vel non obseruatam, vel spereram omninò fuisse ac neglectam, ægrosque infectionis causam non in contagii virulentiam, sed

sed in aliam quandam energiam retulisse, ac occasionibus aliis quibusvis adscripsisse, quomodo in Germaniæ & Bohemiæ locis nonnullis spreta contagii malignitate non paucos absque terrore ac fastidio eos qui hoc morbo detinentur inuisere, cum iisque colloqui & familiariter omninò cum illis agere cernimus. Et sanè prout cap. de contagio præmonuimus, Veteres de contagione obscurè valdè, & vix quidquam, ac id ipsum insuper, debiliter, titubanter ac parcè scripserunt, ut proindè mirum non sit, si ignorato contagio, pestis iam dicta haud communicabilis fuerit existimata. Ac dato hoc, quod contagium in aliis pestilentibus constitutionibus obseruatum huic pesti Constantinopolitanæ defuisse Procopius arbitratus fuerit, fieri tamen potuit, ut hæc forsitan minus quam ceteræ contagiola extiterit, & sic respectu aliarum & per comparationem erga reliquas non contagiosa dici meruerit, quod tamen contagium à peste non tollit vel separat, cum præsertim magis & minus speciem nō mutare doceant Philosophi, excepto hoc, quod vulgus & qui ex infima plebe sunt homines, euentu id monstrante, & suo nōnunquam damno edocti, contagium non modo agnoscant, sed id ipsum cautè declinent, ac omnibus modis se ab eius telis ac insidiis tutos reddere conentur,

*Vulgus
Pestem suo
damno cō-
tagiosam
esse didicit.*

*Pestem ho-
minū pra-
ter ferē
morē bru-
ta infecis-
se.*

nentur, cum idipsum quod certis vt plurimum speciebus indiuiduis ac naturis est analogum, nōnunquam eo vsque (licet rarius) exorbitet, vt vel ipsas inuadat pecudes & bruta animalia, quomodo Thucydides, volucres & quadrupedia, ex contactu in peste mortuorum periisse tradidit, & Bocatius in Decamerone de Florentina peste refert quisquillas & reiectamenta pauperculi cuiusdā peste emortui, in publicam plateam eiecta, ac a porcis qui fortē fortunā tunc duo aderant, dentibus lacerata, ac bifidis vngulis discerpta diuulsaq; fuisse, vnde hausto quod eo in fomite delituerat veneno, vterque intra horæ spatium non aliter quam si toxicum haussisset, interierit, vt sic ambo supra pānos quos dilaniārant, non aliter quam syderati conciderint emortui.

S E D & Paracelsus acumen virulentæ huius contagionis singulariter notans, menstruas mulieres solo quandoque aspectu in peste sanos lædere posse cautē admonuit.

C O R P R I M A R I O A F F I - C I E N S. Pestis definitioni maioris lucis causa clausulam hanc inferere meritò libuit, vt principaliter hoc morbo affectæ partis miseria innotescat, vtpotē à qua præcipui curationis scopi sint petendi.

E T sanē cor in peste primò ac principa-
liter

liter affici nemini dubium esse debet, cum id
 subitaneus vitalis facultatis lapsus, viriumq;
 debilitas, ac præceps languor, quin & ipsius
 mentis consternatio, à spirituum vitalium
 oppressione, quia veneno pessundantur, ac
 deleteria illius vi iugulati obeunt, depen-
 dens, luculentissimum reddat, & nullo cona-
 tu aut argumentorum copia declarandum
 aut ostendendum. Animalis facultas in Peste
 ad finem usq; persæpè consistit integra. Na-
 turalis quoque interdum non usque adeò la-
 befactata percipitur, titubat autem semper
 spiritibus clam ac insensibiliter ferè nonnun-
 quam peremptis virtus vitalis. Et licet Le-
 thargos, phrenitides, deliria, vomitus, Diar-
 rhæas, & alia id generis symptomata, quæ nō
 cordis, sed animalium ac naturalium partium
 sunt propria, peste correptos crebrius diue-
 xare ac molestè fatigare non sim nescius, ea
 tamen posterius eueniunt, cerebro, iecore,
 ventriculo & similibus partibus à corde
 (quod regis in corpore munus tenet) malè
 affecto, noxium in consensum tractis, & in
 vnam eandemque perniciem conspiranti-
 bus.

*Pestis est
 morbus
 cordis.*

*In Peste
 Virtus Vi-
 talis sem-
 per lan-
 guet.*

F E B R E. Hic nova forsitan sese mihi
 opponet Medicorum cohors, pestem citra
 febrem consistere posse putantium, utpotè in
 qua caloris præternaturalis notæ, sese non

*De febre
 inter Me-
 dicos non
 convenit.*

semper prodant , & febrilis incendii argumenta persapè nec pulsus nec urinarum significatione fiant manifesta.

ET verò cum multos mori contingat antequam febrile deprehendantur, quo modo fieri queat forsan interrogabunt, ut tantæ pernicipiei comes febris, adeò sit vel exilis, vel lenta, ut sensui haud quaquam interdum innotescat?

HIS sese facili negotio associabunt hi, qui inter pestem & febrem pestilentem discrimen fecerunt, aliud hanc, & à peste diuersum morbi genus esse existimantes. Veruntamen pestem ego nullam putauerim, quæ non febrem habeat comitem, qualis autem ea sit, paulò post disquirendum.

Aliqui neminem sine febre mori arbitrantur.

IGITUR quoad primum, egregiè partes meas tuebuntur hi, qui neminem absque febre mori credunt, etenim aliqui Medicorum annotarunt, neminem fato suo, nisi febre interueniente occidere, quorum sententiam Gabriel Ayala Medicus & Poëta sic carmine expressit.

Fama vetus sine febre vllum concedere fatis

Quantumvis ager sit sine peste negat.

QVOD quidem eò censendum erit verius, quò magis morbi erunt vel celeres, seu acuti & pestilentes, vel quò magis cordi tanquam vitalis facultatis origini ac sedi propinquiore

quiores extiterint. Verum propugnent hi suam sententiam, cui ego nec subscribo, nec ex integro adstipulor, quam si tutati fuerint, nulla in hoc loco contra me erit actio.

AT verò nos ipsam rei veritatem, ex origine, motu, more, & accidentibus morbi sic inuestigabimus, ne temerè quidpiam statuissè videamur, etenim si pestis ortum consideremus, patet eam à putredine oriundam, quæ cum semper calorem omnium quod sciam Medicorum & Philosophorum decreto præsupponat, necessariò præternaturalis ille calor iam dictæ putredini iunctus, ac humores, spiritus & sanguinem peruadens, hæc ipsa naturalis caloris limites transgredi, & plus quam par est incallescere faciet, qui deindè calor, putredine hac, & ea quidem virulenta indutus, meo quidem iudicio non nisi febrilis est censendus.

NEC refert quod hic oblici potest, in peste magna est putredo, ergò magnus quoque sit calor necesse est: hoc enim falsum esseprehenditur ex hoc, quod ad putredinem generandam vel fouendam non quivis calor aptus existat, sed solum humidus, cuius acrimonia & vigor madore quodam vdo sit obtusus, vndè squalidus calor & vehemens adurit, non putrefacit, intensio igitur putredinis & febris ab hac procedentis, non caloris,

Febrē Pestis coniunctam esse, eodem modo probatur.

Magna putredo non semper magnū calorem infert.

sed malignitatis intensione est metienda, quo fit, ut cum in peste exilis quandoque æstus & paruum incendium, imò calor à naturali parum mutatus, nullam aut parvam subesse febrem pollicentur, magna tamen hæc sit malignæ putredinis vi & energiâ.

Ex motu

*Pesti febrē
continuatā
esse proba-
tur.*

Ex motu pesti febrem esse affinem & sociam sic patet, quod plurimi & magna eorum pars qui peste corripuntur, prima statim invasione horrorem sentiant, quæ postea nunc citius nunc verò tardius calor excipit, non aliter quam in tertianis aut putridis febribus aliis fieri assolet, quæ tamen febrilis invasio mali propagatione postmodum nullis statim interstitiis aut intercapedinibus distincta continuatur. Et dato quod peste correpti prima statim vice non febricitent, progrediente tamen morbo, symptomatum vi, hoc est vigiliarum, inediae, dolorum, inquietudinum, & similium accidentium insultibus, in febres necessariò præcipitantur.

Q u o d si his Anthraces aut Carbunculi innati fuerint? iam sine febre non erunt, cum hi nunquam absque febre (quod sciam) erumpant, sin verò bubones? cum hi rarius resoluantur, aut sudoribus dissipentur, ideoque ad suppurationem abeant, puris in his generatio febrem inuehet, materiâ præsertim in bubone contentâ malignâ omninò ac venenâ

venenatâ existente, nam & Hippoc. dum pus sit dolores ac febres generari & inualescere scripsit. Vndè ut cum Poëta loquar

— — *hæc rapida est vix sine febre lues.*

INVASIONIS igitur modus, symptomatum vis ac vehementia, affectus, magnitudo ac malignitas, quin & motus morbi celeritas, & accidentium conditio, imò verò & ipsius quoque partis affectæ nobilitas ac præstantia, luem hanc febre haud carere declarant, exceptis aliis signis (utpotè linguæ ariditate, oris siccitate, oculorum inflammatione ac rubore, anhelitus ac redine & fervore, ac aliis id genus) hoc ipsum demonstrantibus. Vndè & ipsi Veteres Medici ijque famosiores, inter quos ipsemet Galenus, febrem in pestis definitione omittere planè noluerunt, quam peritiores quoq; nostri sæculi pragmatici, assiduam pestis comitem esse observarunt, utpotè quæ eam vel præcedat vel citatis passibus protinus subsequatur.

HANC igitur febrem quam Pesti coniunctam esse diximus, qui probè nosse voluerit, Lipyræ vocatæ febris, & Chersydri serpentis naturam & conditionem ut intelligat necesse est. Constat autem non Galeni modo & Actuarii sed & aliorum quoque Medicorum vnanimi quasi voto, Lipyram à pituitâ præsertim verò vitreâ, summam corporis

Lipyra febris & Chersydri serpentis naturam aliquam qualiter explicant.

E s

car-

carnem occupante, & bile amarâ circa viscera accensâ originem trahere, vnde satis magnus horror inuadat, cui tamen euident ad tactum calor non succedat, quoniam frigidus succus summæ cuti innatans, ad putredinem concipiendam non sit vsque adeò dispositus, imò à bilis intus feruefactæ fuliginibus ac fumis tam citò calefieri & excandescere nequeat, sed calorem in profundo conceptum seseque in corporis habitum expandere conantem reprimat, repellat, & poros ac meatus constipans, fumositatum acrium & calidarum ad cutim exclusionem præpediat, ipsumque internum æstum plus magis concentret. Vnde contrarias causas pugnantibus qualitatibus præditas, bile nimirum flaua, aut putri alio aliquo humore (siue syncerus is sit siue mixtus) in medullis corporis in corruptionem tracto ac inflammato, & crassa pituitâ aut alio aliquo crudiore aut frigidioris succo summam carnem occupante pro diuersitate situs quem occuparunt, interna insigni ac vehemēti calore exurere, externa verò frigoris horrore concutere posse facile coniecturandum.

SIMILI planè modo febris illa primitus latitans, quæ pesti sese perpetuam fecit sociam, Lipyræ instar vix plurimum primis præsertim diebus foris mitis est, intus verò latenter ar-

Febris Pestilens Lipyræ instar

ter ardens & conturbans, in qua calor clau- *intus ar-*
 cularius abstrusa & abdita corporis penetra- *det, extra*
 lia incolat, parumque versetur in propatulo, *mitis esse*
 sed ut ex Thucydide Gal. annotauit, intima *videtur.*
 solum torreat viscera, extremis leuiter sub-
 calefactis, donec vel ipsa per se prodeat, vel
 sudorificis medicamentis prolecta, è profun-
 do corpore in eius sese pandat ambitū, quem
 ubi percalefecerit, intus iam minus molesta
 minusque anxiosa esse solet, magna putridarū,
 acrium, fœdarum & feruidarum fuliginum
 (insignem cordi compressionem unde angor
 oriri solet inferentium) parte in corpus hinc
 inde dissectā ac distributā, ad quod Hippoc.
 lib. 4. de rat. victus in morb. acutis alluisse vi-
 sus est, cum febres consimiles anxiosas esse
 dixit.

FEBREM hanc pestilentem aut pestis
 comitem, vel huic non absimilem aliam ner-
 uosè, solidè, breuiter & satis luculenter iam
 dictus Hippoc. lib. 2. de morbis his verbis de-
 scripsisse videtur.

ALIA FEBRIS. Foris ad contactum
febris debilis est, intrinsecus autem ardet, &
lingua ipsius aspera est, & per nares, & per os spi-
rat calidum. Quinta die præcordia dura sunt, &
dolor inest, & color qualis in morbo regio appa-
ret, & crassam ac biliosam urinā reicit. Hunc
si septima die rigor & febris vehemens apprehē-
deris

derit & exudârit benè est, sin minus moritur septima aut nona. Corripit autè maximè hic morbus si non annus squalidus fuerit. Hæc Hippoc.

V I D E S hîc omnem pestilentis febris Idæam graphicè depictam, etenim extrinsecus paucum calorem deprehendi primo statim loco innuit Hipp. qui aliàs, has febres tenues ad tactum dicere solebat, quem secutus Galenus 9. de simpl. med. fac. in extremo capite de terræ generibus, in febribus pestiferis teporem quendam blandum nec mordacem percipi scripsit, quem quidem non simpliciter sed comparatiuè ac aliarum exurentium febrium respectu talem est opinatus, in pestiferis enim febribus, vapores ab insigni & graui putredine emanâtes pinguiusculi cum sint, febrilis caloris ac incendii acredinem obtundunt, quem quidem teporem notans Lucretius sic accuratè febris huius naturam strictis metris expressit.

*Flagrabant intus flammâ ut fornacibus ignis,
Nec nimio cuiquam possis ardore tueri
Corporis in summo summam feruescere partē,
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,*

INTRINSECUM porro ardorem & incendium quod huic feбри adesse scribit Hipp. non minus studiosè & agnouisse & obseruasse mihi visus est Ouidius 7. Metamorph. sic eleganter scribens.

Viscera

*Viscera torrentur primò flammisq; fatiscunt,
Indicium rubor est & ductus anhelitus igni,
Aspera lingua tumet, tepidisq; arentia ventis
Ora patent, antraq; graves captantur hiatu.*

PRÆCORDIORVM duriciem quoque ac dolorē quàm singulariter notauerit Hippoc. videto? cum is de quo paulò antè mentionem fecimus angor, hæc ipsa insigni defatigatione exerceat, ac putridi insuper flatus & vapores vel fuliginum quarumcunq; malignarum collectiones ibidem cumulatae, & vnum quodammodo in acerium congesta, ingentes pectori & præcordiis molestias inferant, præterquàm quod Hippoc. cardialgiam & oris ventriculi morsum aut torturam, huic morbo ferè communem, sub præcordiorum dolore visus est comprehendisse.

*Quid per
præcordio-
rum durici-
em ac do-
lorem in-
telligat
Hippoc.*

SALVTIS quoque indicium posuisse vides Hippoc. febrem septima die vehementer apprehendentem, vbi eam quæ iam antè intus plus magis vehemens extiterat, ad tactum quoque manifestam euadere, ac ad corporis superficiem ascendere optat, sub qua cor quasi deuicto hoste triumphans, dissipatis veneni ac malignæ putredinis noxis, has ipsas ad cutis ambitum protruserit, & exudatione vacuarit, vndè sudoris emanationem remedii ac auxilii loco ponit, quæ in peste
semper

semper est expetenda, utpotè quâ neglectâ
ut plurimum mors consequatur.

*Austrina
anni con-
stitutio
Pestilen-
tium mor-
borum ef-
fectrix.*

AT QUI ut febris huius causam & oc-
casionem procatareticam scias, coronidis lo-
co adiacere voluit, febris hoc genus, anno
non squalido, hoc est sub Austrina & pluvia
seu humida anni constitutione ut plurimum
affligere, utpotè quod hæc pestilentium mor-
borum potissimum ferax sit, ipsiusque pestis
effectrix persæpè existat, prout Cap. de causis
pestilentia sumus tradituri.

*Vulgi Pe-
stilentem
febre m ta-
ctui non
semper
manife-
stam, quâ-
doq; neg-
ligit.*

NON iam igitur video quomodo pe-
stem absque febre existere posse quispiam
putare queat? cum Veteres, ipsumque Gale-
num, febrem ab Hippocrate sic accuratè de-
lineatam, in pestis definitione meritò posu-
isse, eiusque naturam per febrem explicasse
videat? quam etiam non prisci solum & mo-
dèrni Medici, sed & ipsi quoque Historici ac
Poëtæ eidem adesse testantur. Itaque nisi quis
vulgi (res solum sensibus expositas perpen-
dentis, ac quæ antè pedes sunt considerantis)
more, in hanc stolidam sententiam abire vo-
luerit, ut pestem absque febre existere posse
sibi imaginari, ac sententiæ somnio haud ab-
simili adhærere magis, quam firmis rationi-
bus fidem habere eligat. Interim tamen fa-
teor, febrem hanc pro putredinis aut diffu-
sionis conditione, copiâ, aut incremento,
modo

modo maiorem, modo minorem existere, quam in nonnullis Synochum, Tertianam continuam, & febrem quamcunque ardentem, incendio, ac calore æquasse, nō ego tantum, sed & Collegæ mei honorandi domini Doctores huius vrbis Medici clarissimi, agris in publico Nosocomio decumbentibus operam præstantes observarunt, quibus extremè quandoque refrigerantibus remediis auxiliandum fuisse recordamur, quantumvis nobis ipsis cum Hippoc. loco iam antè allegato non parum sæpè pro salute ægri sumus gratulati, si febrem insigni ac valido incendio in vniuersum corpus excurrisse deprehenderemus, cor fuliginum ac venenositatis discussionem mox liberum effectum iri sperantes, quantumvis reliqua corporis membra corde minus nobilia graui calore afficerentur. Vndè factum, vt qui calor extra pestem Causonidi similis, periculosus valdè nobis sæpè visus fuerat, & magno sanè periculo haud vacare meritò existimabatur, nunc respectu maioris quod latebat mali, curatu facilis ac tractabilis planè nobis visus sit obtigisse.

Nobis igitur hac in afflictione constitutis, quandoque obseruare licuit, nihil ferè tam appositè pestilentis febris conditionem ac naturam explicare, quam magnæ venenositatis bestiam Chersydrum cuius exemplar,
iucundi-

iucunditatis pariter & concinnitatis gratiâ, huc adducendum putauimus, etenim venenatus hic serpens, prout inter cæteros Cælius Rhodiginus memorat, aquosa primitus loca incolit, his verò tandem arefactis sicca inhabitat, quod his carminibus facundè Virgilius 3. Georg. expressit.

Chersy-
draus.

*Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squammea conuoluens sublato pectore terga,
Atq; notis longam maculosus grandibus aluû,
Qui dum amnes illi rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent vdo terræ, ac pluuiialibus Austris,
Stagna colit, ripisq; habitans, hic piscibus atram
Improbis ingluuiem, ranisq; loquacibus explet.
Postquam exhausta palus, terræq; ardore de-
hiscunt,*

*Exilit in siccû, & flammantia lumina torquens,
Seuit agris, asperq; siti, atq; exterritus æstu.*

Chersydri
cum Peste
compara-
tio.

SIMILI planè modo Pestis, corpora humida succi plena, & putredine humiditatem semper aliquam excrementosam præsupponente grauata, imprimis apprehendit, quæ quidè humiditate, pulsus sudoribus discussâ, aut naturæ opificio disiectâ, vel alio quouis modo exclusâ, nihilominus tamen ea ipsa iam dicta corpora non deserit, sed quæ humida primùm infecerat, vbi ea arte, aut naturâ arefacta fuerint, pertinaciter detinet, quomodo nos in febre pestilente curandâ, venenum in

num in putrida humiditate constitutum, omnium primò pepulisse, exindè verò febrem percurasse meminimus.

Hoc autem maioris intelligentiæ causa notandum venit, quod & supra monuimus, non omnes peste correptos vnâ eademque febris specie prehendi, interdum enim putrida febris hos exercet eaq; persæpè latitans (quæ qualisnam sit cap. de signis DEO dante manifestum fiet) interdum Hæctica suos huic malo iungit insultus propriis notis deprehendenda, nonnunquam verò, & Ephemera, atque hæc quidem febres antequam innotescant, hominem persæpè è medio tollunt.

*Nō omnes
Peste cor-
repti vnâ
eademq;
febris spe-
cie labo-
rant.*

Et verò nouum non est, posse quempiam febrire, quam febrem nec ipse sentiat, nec adstans Medicus primâ statim fronte obseruet, quis enim tam felix in arte medica ac tam dexter existit, qui Hæcticam quamdiu primum sui gradum tenet, statim ab initio percipiat? Cum autem Ephemeræ, quæ extra pestem inuadunt, adeò nonnunquam vel leues esse soleant, vel breues, vt vel ab ægris negligantur, ideoque interdum non accusentur, nec ab intelligentibus quandoq; obseruentur, quis non videt eas in peste longè difficilius iri cognitâs?

*Nō omnes
qui febricitant
febrere de-
prehenduntur.*

INSUPER quoq; nouus inter Medicos
F rumultus

Inter Pestem & febrē Pestilentem discrimen an sit & quomodo intelligendum?

tumultus & grauis exorta dissensio, quidam enim febrem pestilentem pestem simpliciter dixere, alii hanc ipsam à peste discrepare docuerunt, hanc forsan occasione inducti, quod Galenum 3. in 3. Epidem. com. 57. & 3. de Pręsag. ex puls. cap. 4. & aliis quibusdam in locis febres pestilentes absq; peste fieri dicentē legerint, vndē febrē pestilentem, (quò suam forsan eò melius opinionem defendere possent, ac sibi met aliqua pararent effugia) in febrem pestilentem *veram*, & *non veram* distinxerunt. Quibus meam his fundamentis nitentem oppono sententiam.

FEBRIS pestilens (vt illorum distinctione utar) aut vera est, aut non vera, si vera est, nil aliud est nisi Pestis ipsissima, & vt doctissimus Hieron. Mercur. loquitur à vera peste inseperabilis: si non vera, iam nihil vel parum cum peste habebit commercii, & sic pestilens non erit, nisi ob similitudinem aliquam symptomatum (quod forsan Galenus voluit) ita eam appellare placeat, & sic inter malignas annumerabitur, quod si gradum inrenderit & verē pestilens effecta fuerit, nil nisi pestis erit, alioquin simile esset dicere hic Saxo est aut Sueuus ideoque non Germanus, aut hic Hetruscus est ergo non Italus. Vndē febres malignas *ὁμορρηγὰς* & æquiucē pestilentes quandoq; dici obseruandum.

NEC

Nec obstat quod obiiciunt, pestem non vnum morbi genus constituere, sed de diuersis prædicari quomodo Hippoc. in libris Epid. pestilentes constitutiones enarrans, nullum penè morborum genus in his non apparuisse scribit, ideoque pestem ad innumeras propè ægritudines nomen quoddam commune existere. Cæterum falluntur in hoc, obseruatum est enim grassante peste alios morbos cessare, idque mea sententia eò magis, si vitium ex aëris inquinamento penderet, quod quidem sic intelligendum.

Pestis nomen de variis prædicatur.

GRASSANTE peste, tamen si prout Hippoc. enarrauit, varii morbi homines afficiant, hi tamen tunc vt plurimum in pestilentes degenerant, quod vbi factum, non iam erunt Pleuritides, Anginæ, Cholerae, Lethargi, Erysipelata, sed Pestis cum Angina, Cholera, Lethargo, Erysipelate, & sic de cæteris, ita vt vna & eadem Pestis modo Pleuritidem, modo Diarrhæam, modo singultum, modo Cephalæam aut Hemicraneam, aut Phrenitidem habeat sibi comitem, habebuntque se tunc morbi reliqui ad Pestem tanquam symptomata, quæ accidentia cum sint, essentiam rei non mutant, eritque pestis vnum semper morbi genus, licet non semper vnifariam afficiat, & modo sic, modo aliter diuersis morbis varimodè stipata visatur. Vnde Thucydi-

*Angina pestilens
Pleuritis pestilens
Cholera,
&c.*

des annum illum aliorum morborum maximè immunem extitisse, & si quo quis alio prius laborasset, in hunc omninò conuersum fuisse scripsit,

BUBONE. Inter omnia Pestis signa maximè proprium imò pathognomonicum signum bubonem existere in confesso est, ad eò vt nullo bubone conspicuo neminem peste laborare posse vulgus arbitretur.

INSIGNIS hic ac magnæ putredinis index, ponè aures, sub axillis, aut circa inguina modo citius prorumpit, modo tardius, globuli specie, aut columbini, quandoq; & galinacei oui dimidiati formam repræsentans, non rarò in profundo latitans, ac non nisi tactu deprehensibilis, à cuius tamen compressu dolitat, quâ notâ à parotidibus & aliis abscessibus non pestiferis circa emunctoria iam dicta protuberantibus discernitur. De huius, prout & de Anthracis & Carbunculi, & Exanthematum natura & conditione in fine libri huius, vbi ad topica seu localia remedia deuenimus, plura Deo dante tradentur.

Anthrax. ANTHRACE. Sub Anthrace Carbunculum quoq; comprehensum volumus, cum vterque febrem inuehat insolentem, & adiacentem partem circumquaque magis tamen Anthrax quam Carbunculus inflammet,

met, his nullus certus ut buboni præfixus est terminus, sed modo in pectore, modo in imo ventre, aut latere utroque, vel fæmoribus ac tibiis, nec nõ brachiis aut dorso efflorescunt, partem cui insident vredinis acrimoniâ ac incendio torquentes, & tanta nonnunquam caloris vi pollentes, ut vel pingua emplastra ad maturandum suppurandumque imposita, ingenti suo calore, pauco tempore adeò exiccant, ut absumpta quasi pinguedinis humiditate, nõ nisi panniculus supra quod malagma extensum erat, aridus mox decidat, qui alioquin sui ratione, tenacius, diutiusque adherere vel potuisset, vel debuisset, quod hoc anno à Chyrurgo nostro Alexandro Spisswechio qui plures alias pestes & satis quidem insolentes prius viderat, non sine cum suâ, tum nostrum admiratione est observatum.

His phagædenas, Herpetes, Gangrænas & Spacelos meritò adscripseris cuiusmodi considerationes 3. de usu part. 5. Gal. extremis pedum digitis accidisse memorat qui putridis ulceribus occupati deciderint. Sic Hippoc. 3. Epidem. tantam putredinis serpiginem describit, quâ ossa carne nudata deciderint, vnde & Thucydidis ætate vitam membri amputatione redimebant, cum medicabilis non esset putredo, vnde Poëta.

Cadaverata partes.

*Viuebant ferro, privati parte virili,
Et manibus sine nonnulli pedibusq; viuebant,
Inuita tamen & perdebant lumina passim.*

*Exanthema-
mata.*

AVT EXANTHEMATIS. Exanthemata quasi papulas diceret humorum per cutem leues eruptiones esse nouimus, cum porro hæ diuersorum sint generum vno exanthematis nomine Phlyctænas *φυδράκια*. vibices *ἐπιρυκλίδας* λευχῆνας maculas pulicares puncticularesque, quæ vulgo petechiæ dicuntur, tum eas quoque quæ in cute efflorescunt sugillatis persimiles comprehensas volumus.

HÆC autem in Peste creberrimè eueniunt magnæ malignitatis & ingentis corruptionis testes, nam & Thucydides subrubeam, liuidam, & papulis ac vlcusculis efflorescentibus hinc indè consitam corporis superficiem extitisse notauit, cuius mentem sic Poëta metro retulit.

*Et simul vlceribus quasi inustis omne rubere
Corpus ut est, per membra sacer dum diditur
ignis.*

VT PLVRIMUM COMITATA. Studiosè hoc definitioni pestis superadiemus, ne Zoili arrepta leui occasione nos negotium hoc quod pertractare suscepimus non ita rectè intellexisse, calumniari queant.

ET ENIM Bubones, Anthraces aut Exanthemata

anthemata pestem omnem comitari res est non sempiternæ veritatis, cum non paucos mori contingat, antequam Bubo vel Anthrax erumpat aut Exanthemata prodeant, idque in Ephemera potius pestilente quæ paucarum horarum spatio iugulat ac perimit, priusquam natura morbidæ ac fœdæ humoris excretionem aut sequestrationem tētat, vel cum naturæ vis omnis subito oppressa languet, ideoque ob insignem debilitatem quasi iam à morbo se victam sentiret, virus ad emundatoria vel supremam curem à corde excutere ac protrudere vel non valet vel non amplius fatagit. Contingunt hæc autem in indiuiduis ac particularibus de quibus non usque adeò certa tradi potest scientia. In genere verò loquendo nullam vnquam pestem grassatam esse scio, nec ex auctoribus quemquam pestem aliquam memorasse recordor, in qua Bubones, Anthraces aut Exanthemata non apparuerint, nisi forsan Ephemeram Britannicam (Anglicum sudorem dictum) qualis in Anglia Anno domini 1486. viguit, & ab anno 1525. usque ad annum 1530. Gallos Belgas & Germanos vastavit, his caruisse dicas? de qua tamen alius census est habendus. Ac insuper in ea, materia Bubonum, Anthracū aut Exanthematū subito copiosis sudoribus antequam in abscessum coiret, est vacuata.

Sudor Anglicus.

N V N C igitur Pestis definitionem tradidisse videmur, eamque huic soli morbo propriam nullique alteri conuenientem, qua & ipsa ritè cognosci ac ab aliis morbis discerni ac seiungi queat.

V O C A B U L U M enim *Lues* morbos excludit sporadicos dispersim hinc indè varia forte grassantes, modo salutare, modo perniciosos, diuersi generis, quorum vnus hunc, alius alium inuadere solet.

V O X *venenata*, morbos excludit Epidemios alios, qui venenati non sunt, quales nonnunquam absque veneni aut magnæ malignitatis notis grassantur. *Summeq; lethalis*, excludit morbum Gallicum, lepram, aliosq; morbos contagiosos non lethales. Quæ quidem lues venenatæ cum sint, non sunt tamen summè lethales. *Et contagiosa*, per hoc distinguitur à febribus morbisque aliis contagionis aut inquinamenti expertibus. *Cor primario afficiens*, locum seu partem designat affectam.

R E L I Q V A maioris intelligentiæ causa adiunximus, vt per concomitantium accidentium symptomatumque notitiam tetrahæc lues patefacta tanquā næuis quibusdam certis plus magis singulis eam curandam suscepturis clarius innotescat, & vt hi quos Dei permissione hac pollui continget, cognito suo

ro suo malo eò citius medicinam ab eodem domino DEO datam & creatam perquirere valeant, qua tam funesti mali calamitosam perniciem cita morte alloquin funestam euadendi spes superfit. Atque vt inimicus iste tam lethalis detecta fraude plana fronte pateat, ac omnibus suis indiciis descriptus ac quasi proprio colore suo depictus cunctis pro auersione ob oculos versetur, signa eius præcipua iam iam tradere aggrediemur.

CAPVT VII.

De Pestilentis luis signis.

CVM varia ac multiplicia sint Pestis signa, quæ hanc ipsam comitari solent, oportunum existimauimus ineuntis morbi, indicia à progressi, confirmati, ac declinantis mali signis discernere, & sic ritè suo quasque loco ac tempori conuenientes notas tradere.

PRIMUM igitur clandestina virium iactura absque causa vt vocant manifesta aut vehementi aliquo symptomate prægresso, quod has ipsas vel deiecerit, vel labefactarit, eueniens, Peste correptos fatigat, vnde spontanea lassitudo eaque nonnunquam vlcerosa &

*Lassitudo
virium
insignis.*

*Mæror &
cordis an-
xietas.*

sa & artuum procedit debilitas, indeque pedum quasi ponderi ferendo non sufficientium vacillans opera languentis corporis molem titubanter sustinet, tum etiam vitæ huius quasi quoddam tædium, ac omnis prope modum animositatis abiectio, quam mæror excipit crebris suspiriis & angore seu insigni cordis anxietate comitatus, quæ quidem angustia inquietudinem & iectigationes, seu de loco in locum sicubi quietis aut subleuaminis quid inueniendum fiet, crebras decessiones conuolutionesque parit. Angustiam hanc rectè Thucydides atrocissimam animi consternationem esse dixit, in qua ægri quodammodo desperabundi citam sibi mortem adfuturam metuentes parum in Medicina ac præsidii eiusmodi spei collocant, sed de quibus dici meritò queat.

Vna salus victis nullam sperare salutem.

QVAMOBREM alius Poëta sic lamentatus est.

*Illud in his rebus miserandū magnopere vnum
Ærumnabile erat, quod ubi se quisq; videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo, mæsto cum corde iacebat,
Funera respectans, animā & mittebat ibidem,
Intolerabilibusq; malis erat anxius angor
Assiduè comes, & gemitu commixta querela.*

Capitis do-

HINC dolor accedit capitis, ac nausea
& appe-

& appetitus deiectio, quæ tanta nonnunquam est vt Gal. 3. in 3. Epid. multos qui mori quam cibum capere maluerint, repertos esse commemoret.

*lor & nau-
sea.*

PERMULTIS vertigo, nec non bilis aut pituitæ, vel humorum mixtîm putrefactorum & magna corruptione deprauatorum vomitus, hinc Cardialgia & oris ventriculi exolutio, ac cordis morsus & pressura non absque lipothymiis seu deliquiis quæ animi defectiones nominare consueuimus, has sudores excipiunt algidi, frontis cordisque regionem potissimum irrorantes.

*Vomitus
Cardial-
gia animi
deliquiû.*

COMPLURES primò horror ingens corripit, artus peruadens vndique, membraque vehementis rigoris algore quodam concutiens, post hunc calor sese in vniuersum pandens, vires magis aggrauat, Erisypelatis subito inuadentis habens faciem, qui quidem vbi cesserit, non vt aliàs in leuamen desinit, sed quantum virtutis prostrauit, absque ferè subleuationis spe consternatum relinquit.

NONNULLIS mentum inferiusque labium ac si vomituri essent tremulum est ac pendulum, oculi coruscantes scintillant, ac rubore aut incendio quasi quodam protuberantes inflati conspiciuntur. Pulsus exilis est ac debilis & contractus, paruitate ac imbecillitate latens, ideoque obscurus & profundus,

*Pulsus Pa-
ste corre-
ptorum.*

*Vrina in
Peste qua-
les.*

fundus, interdum quoq; frequens ac celer, ac systole eius quam diastole maior, oppressi cordis designans miseriam, quod tanto per se per se languet ut arteriam iustam in molem attollere nequeat, quibusdam tamen validus ac à naturali vix quidquam distans, præsertim in putrida pestilente, idque tunc maxime si febris à centro ad circumferentiam salutariter ascendit. Cor interim sæpè nefandi hostis tyrannide perculsum palpitat, & quandoque dorsum prurit. Urina plerunq; lucide viret, aut aquosa vel subspicea est ac cruda cum aliquali spumositate, dehinc citrina sanorum urinae persimilis, tandem prout iumentorum turbida, ruffa ac confusa, quæ interdum non sine dolore & ardore emingitur. Facies planè aliena ac à naturali longè distans & toruo aspectu, aut viuidi coloris mutatione in virorem, pallorem, liuorè, aut subcitrinum ac veluti Ictericum colorem abalienata. Et hæc quidem primitus.

INCRESCENTE seu peiorante passione vultus conductio, spiritus difficultas aut per intervalla aliundè quasi interdum petita spiratio, quam proinde Thucydides absurdum & importunum quasi irregularem spiritum rectè mihi visus est appellasse, in qua præ inflammationis, debilitatis, aut venenosarum fuliginum thorace conclusorum copiâ
& vi,

& vi, pectus in iustam molem attolli nequit, aut si attollitur certum tenorem non obseruat. Vitalis interim animalisq̃ facultatis segnescens quodammodo studium, imò & naturalis virtutis sopita mercimonia, nullum aut paruum parant vitæ opificium. Febris intestina serpit latius, vndè oris adest ariditas, interdum quoque & amaritudo & sitis quibusdam ingens. Quod notans Lucretius quosdam sub pestilenti constitutione sitis extinguendæ causâ, sese in aquas præcipites dedisse refert, inquit,

Oris ariditas & sitis.

Multi præcipites lymphis putealibus altè

Inciderunt ipsi venientes ore patente

In sedabiliter sitis arida corpora mersans.

hæc tamen sitis in plurimis pauca potus quantitate satiabilis existit, quos proindè Paracelsus sitire, & potare non velle tradidit.

NON NVLLIS fœdus sudor glutinis instar tenax ac lentus, de quo Poëta

Sudor fœtidus.

Sudorisq̃ manans per collū splendidus humor.

atque is ipse non rarò frigidus, quando nimirum ardor in vasis est, & solidarum partium vis, extinctioni vicina existit, aut cum humor crudus in morbo hoc coctionem vix admittente eliditur, aut cum calor intus in putredinis foco concentratus delitescit, corporis interim habitu argente, pro cuius intelligentia vide Sileni historiam apud Hippoc. Aliis tussis

*Anhelitus
fætor.*

tussis persæpè arida pectus fatigans, quin & færens oris halitus, de quo Poëta,

Spiritus ore foras tetrum voluebat odorem

Rancida quo perolent proiecta cadaueraritu.

*Vermes &
Lumbrici.*

aliis crebra spiritus attractio, interdum vermium, lumbricorum ac ventris tinearum tanquã magnæ putredinis indicũ per aluum exclusio, insignis verò egestionum fætor accedit. Decubitus porrò incompositus est ac omnium penè membrorum indisposita inconcinnaque ac quasi neglecta conspicitur abiectio.

Deliria.

CAPUT pendulum est ac dolitat, quod furores, deliria ac mentis extrauagationes plus magis non rarò molestant, lingua responsioni vix sufficiens, sed vel curta nimis, vel suspensa valdè, vel hincindè offendens, aliam quasi vocem edit & non nisi magno ægri conatu ritè inflectitur sed tanquam faucibus hæreret balbutiem præ se ferre videtur omnis expert eloquentiæ, quæ etiam nunc mucro ac lentore quodam obducta, crassescens & subtumefacta, in nonnullis verò arida conspicitur. Sputa interim prodeunt liuida, cruenta, puris speciem habentia & odoris auersabundi.

TUNC quoque oculorum vnum in locum adest intensio flexioné, nec non virtutis fluxus ac refluxus, ac si qui in pugna victus
rursus

rursus vinceret, ac modo vacillans labasceret, modo insurgeret sese recolligens, quam pugnam cruoris non rarò è naribus comitantur stillicidia.

Et iam ferus Bubo, Anthrax vel Carbunculus suam sibi delegit in corpore provinciam, quã tensionis, inflammationis, vredinis ac doloris immanitate torquet, qui cum primò vel delitescens in profundo absconditus hære, vel parui negotii significationem præ se ferre videbatur, magnam tandem arripit capedinem.

Bubo Anthrax Vel Carbunculus.

B V B O quidem suam sese in altitudinem attollit, nunc auellanae, sæpius iuglandis, non rarò columbini, crebrò quoque dimidiati oui, interdum etiam pugni formam & magnitudinem repræsentans.

Bubo.

ANTHRAX primò parvam educit pustulam ampla rubedine & caloris ac inflammationis halone circumquaque succensam, quæ furente veneno latius serpens, magnam non rarò pro situ loci (carne in tabum resolutâ) exedit capacitatem, non aliter ac si flamma vorax propinquam adussisset vicinam.

Anthrax.

CARBUNCVLVS mole quidem parvus, at mali moris ac malignitatis vi supra modum insolens, admirationem sui parit nō

Carbunculus.

immeri-

immeritò, quod tantillo vlceri tam celeris parandæ necis extet occasio.

NON paucis Exanthemata seu maculæ, modo vibicum instar latæ, modo pulicaribus ictibus formâ & magnitudine comparandæ, atque hæ quidem subindè purpureæ, nonnunquam nigræ, aliquando etiam cæruleæ in pectore potissimum & dorso circa statum fere morbi efflorescentes, nonnullis verò pustulæ papulæque nigricantes liuidæ ac cæruleæ aut vario colore depictæ ac multiplices cutis deturpationes adueniunt.

Vigilia.

NUNC igitur vigilæ iuges à solenni Euryppò & insigni humorum in corpore perturbatione vrgent, de quibus Poëta,

*Quippe patentia cum toties ardentia membris
Lumina versarent oculorum expertia somno.*

*Sopores Lethargi ac
Comata.*

aliis è contra somnus profundior Lethargo haud absimilis incidit, qui Comatodes cum sint ingenti premuntur segnitie, ac abiecta omni vitæ curâ, attonitorum more stupidi flaccescunt, alii è contra auctis iectigationibus vomituriunt, cardiogmo & cordis puncturâ plus sæpè perculsi, interdû singultiunt aut conuelluntur. Calor his modo subito

Facies Pestis correptorum aliena & ferox.

succensus, mox in totum repressus, abhinc pulsus suppressio, retractio, imbecillitas, ac intermissio, extremorum frigus, nasi acuties, faciei roscida humectatio, palpebrarum ac superci-

perciliorum conductio, temporum concidentia, spiritus allisio, ac eius trepidante motu ab infirma forsan pectoris vi attractio, faciei ab alienatio, (vtpotè quæ temulentorum more incerta sit ac ferox) pectoris saltus & ex imo ventre producta respiratio, inordinatæ locutionis prolatio, corporis squalor & siccitas, cutis ariditas & rugosa ac veluti squâmis vestita prætensio, subiectæ porrò carnis flacciditas aduenit. Lingua scabra est & sicca, ac rimis quibusdam dehiscens, insigni calore in nigrorem seu prunam exusta, quod vitium nos Germani (die Breüne) nominare consueuimus, symptoma non nisi ardentibus febribus familiare ac consuetum.

*Pruna seu
prunella
ardentiū
februm
Symptoma.*

Aliis fuligines prauæ ex imo surgentes corpore, palatum, linguam, aut oris internas partes excoriant ac exulcerant, quod Gal. 4. Methodi cap. 12. animaduertisse videtur, notauitque hoc ipsum Poëta sic inquit,

*Sudabant etiam fauces intrinsecus atra,
Sanguine & ulceribus vocis via septa coibat,
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, &c.*

*Aphæ &
oris Ulcera.*

Tum verò sæuire magis ac increfcere, ferociamque suam ingentem maligna debacchatione ostentare videtur Delirii, Lipothymix, Cholera, Diarrhaeæ ac Lienterix, aut narium Hæmorrhagiæ aliorumque prauorum

*Sanguinis
Vomitus.*

symptomatum congeries, non aliter quam si ab aliis morbis omnibus, tanquam seditione factâ, malo consilio congregata ad parandam necem vnam tantâ turbâ confluxissent, quibus sese grumosi ac putridi sanguinis vomitus interdum reddit socium & asseclam.

*Fluxus
alui syn-
ecticus.*

FOEDA, vinctuosa, pinguis ac graueolens descendit alui proluies, quo quidem fluxu pestilentiali ac symptomatrico correpti totâ nonnunquam cute permutantur, facieque liuent, pestilenti putredine per corporis ambitum diffusâ, nonnullis ob materię venenositatē ex atrophîâ quadam ungues decidunt, ex quibus quidem nullus seruat, qui atrabilem exactam deiecerit. Vide Gal. lib. de atrabile & 4. aph. 21. Tandē corporis algor, & lassata omni corporis virtute, à symptomatum labore quies, ita vt tot sæuorum accidentium supportatione antehac fatigatus æger, subitò ac nulla salutarî crisi præcedente iam sese saluum effectum, nihilque amplius doloris (toto corpore per veneni perniciem æquali discrasîâ alterato, partibusque omnibus ac singulis æquabiliter hac lue infectis, & insita eorum vi euictâ) persentiscere fateatur, his quasi à pugna fessis somni aut requiei cupiditas incidit, nonnullis è lecto tentata crebrius fuga, artuum procubitus, oculorum affixio, labiorum pallor, nasi ac extremarum auricula-

*Fugâ è le-
cto.*

auricularum liuor, nonnullis hypochondriorum tensio ac ventris insufflatio, aliis ardor ingens vniuersum corpus pererrans tantum tamen non vsque adeò feriens, nonnullis brachiorum aut crurum non sine insigni dolore tanquam gangræna pressarum partium cæruleo aut subpurpurascente colore tinctio, quibus plerumque mors, quod cum stupore non semel spectauimus

Atque hæc est illa tam calamitosi morbi facies vnam non semper formam habens, sed næuis quibusdam variantibus diuersimodè distinctam.

PATHOGNOMONICA tamen & inseparabilia morbi huius signa sunt præ reliquis ingens virium iactura, qua corpus absq; magno (si ad sensum pensites) symptomate languet, deindè pusillanimitas, cordis anxietas & pressura, nausea vel vomitus, capitis dolor & deliquium, expressissimum tamen signum est præter hæc cum horrore aut rigore prorumpens Bubo, Anthrax vel Carbunculus.

VERVM hæc de signis, quorum valorem vtpotè quænam magis vel minus praua sint in prognosticis mox tradendis perquirere licebit, si modo prius tanti mali causas, quantum nobis eas cognoscere datum est peruestigauerimus.

Signa Pestis inseparabilia.

In Peste virium languor & debilitas statim ab initio, in aliis Verò febribus circa statum vel incrementum morbi accedunt.

*Ephemeræ
Pestilentis
signa.*

Cum autem iam dicta signa ut plurimum putridam pestilentem comitari, & ea ipsa quidem non apud omnes ægros eadem sed modo hæc, modo alia (prout sese pesti nunc hæc, nunc illa symptomata coniungunt) apparere soleant, Ephemeram pestilentem crebris deliquiis urgente vomitu, vigiliis & ingenti iectigatione cognosces & à putrida discernes, insuper in hac paucus calor corpus urit, nec urina ægrorum à sanis quidquam distare videtur, at inter negotia ex inopinato enectis clam spiritibus intra viginti quatuor horarum spatium decedunt.

*Signa Pestilentis
Hæctica.*

In Hæctica pestilente præcordia flagrant, magna & crebra fit respiratio, pulsus imbecillis est ac celer, vires sensim notabiliter deficiunt, urina non mutatur sed sanorum instar spicea est aut citrina, cor validè comprimitur, anhelitus foetet, facies pallet, & ægri licet flamment donec moriantur, ob carentiam tamen vicissitudinis paroxysmorum se febrile non sentiunt, nec de febre conqueruntur.

Hæc ferè sunt quæ de notis huius tam crudelis ac formidandi mali differere cum libuit tum oportuit, quod cum iam agnitus habeamus à quibusnam hoc causis susciteretur perquirendum.

CA.

CAPVT VIII.

De causis Pestis.

MAGNVS ille ac solers Medicinæ cultor ac quasi parens Hippoc. cum Medicum artificem sensatum esse procul dubio cognouerit, morbis ferè omnibus singulare quidpiam inesse animaduertit, quod sensus indagine percipi non posset, id eoque abstrusum id & reconditum quamuis Ethnicus, naturalis tamen luminis instinctu quidpiam supra naturam esse rectè arbitratus est, quod proinde is ipse Diuinum appellare fuit solitus.

*Diuinum
in morbis
Hippoc.
agnoscit.*

Eo forsan fundamento nixa veterum religio, grauissimorum morborum & Pestis præcipuè causam in diuini numinis, (scelera hominum iustè vlciscentis) iram conicere non dubitauit. Etenim vel paganorum futilis ac inutilis pietas Græcorū in bello Troiano exercitui ob filiam Chrysis stupratam, pestem ab Apolline immissam fuisse sibi quondam persuasum habuerat, vnde sæpius non ad Medicinam sed ad piacula confugiens, precibus ac victimis malum hoc auertere satagebat antiquitas, sic Demetrius quidam Lacon taurum magicis incantamentis cicurat-

*Ethnico-
rum deli-
ramenta.*

tum, & filo ad alterum cornu religato in amphitheatrum deductum, Pesti (quondā Deæ habitæ) eundem mactavit, quomodo Magos suas victimas in mare proiecisse ac Neptuno ea piacula obtulisse legimus.

ET inter alias quoque larvas diabolicas Epidaurius ille anguis Romam deuectus magna fraude ac dæmonis astutiâ homines in eam superstitionem adegit, ac si urbem peste obsessam liberasset.

NONnulli cacodæmonum inter homines humanâ efficta specie habitantium deliramentis hanc cladem acceptam retulerunt, quos ciuitates ac oppida tetra coinquinatione fœdare crediderunt, quos proinde à populo lapidibus obrui curarunt, sic Pythagoras à Thurio & Metaponto, & Apollonius Tyanæus ab Epheso pestem expulisse sibi visi sunt.

*Angelus
percutiens.*

SED quid in nugis his recensendis diutius moror? Sanè Christiana pietas summum rerum omnium conditorem, suæ iustitiæ iura, hac immissa calamitate exequi ut plurimum credidit, vtpotè quæ tales DEI comminationes in sacris litteris promulgatas esse cognouit, vndè vel Medici à causis primis abstrahentes, morbum hūc ictum esse gladii acuti iræ diuinæ, ab ineuitabili & infallibili manu Angeli percutientis proficiscentem sunt

sunt arbitrati, quin & ipse Paracelsus impius alioquin à nōnullis existimatus, Pestem iram DEI, vulnus à superis inflictum, morbum supernaturalem, & iaculum è cœlo missum nominare fuit solitus: Studuit autem semper sollicita ac pia mater Ecclesia, sacrificiis ac aliis quibusdam deprecationū modis conceptam iam à DEO ultionis voluntatem humili præmissa pœnitentiâ tantisper suspendere, dum vel populus obnixè rogans, suorum peteret veniam peccaminum, ac feruorem iræ diuinæ delictis ipsius succensum, lacrymis rursus temperaret.

NOTVM est insigne illud ac memoratu dignissimum diuinæ bonitatis exorate exemplum, quod tempore sancti Gregorii contigit. Etenim crudelissima quædam pestis sub Pontificatu Pelagii sæuire inceperat, cumq; ea diutius in populum debaccharetur instituta à sancto Gregorio solenni prece, cum populi turba ingemiscens lugeret ac deprecabunda vnanimiter ad dominum DEVM orationes publicè funderet, Angelus super Hadriani molem cœlitus apparēs ac adstans, cruentatum ensē spectante. S. Pontificē in vaginam recondidit, nunc tandem diuinam maiestatem placatam esse hoc ipso facto significans.

TRADVNT Veterum historicæ anno-

*Veterum
pietas ac
deuotio,*

tationes, abauos proauosque nostros huius quondam vrbis incolas, spreto corporis cultu discalceatos magno planctu in publicis rogationum processibus ad obtinendam DEI misericordiam pestemque auertendam multo gemitu deuotè fuisse precatos, vt iam ieiunia, Eleemosynas ac præter hæc carnis mortificationes sileam, quibus veluti Niniuitæ diuini numinis iram & iustam ultionem pio Zelo permoti auertere studuerunt. Sic anno reparatæ salutis humanæ millesimo trecentesimo quinquagesimo octauo, pia veteranorum ciuium deuotio pro auertendâ Pestis plagâ, venerabile Eucharistiæ sacramentum vnâ cum sanctorum reliquiis circum vrbis mœnia supplicando deportans, tantæ pœnæ ablationem à domino DEO extorquere studuit, quo tempore maiorennes quicunque erant, floccineis vestibus induti ac nudipedes nec nisi pane & aqua pasti, publicam rogationis processionem magno posteris deuotionis relicto exemplo sunt secuti, quorum pietatem imitata posteritas, eandem veniæ precandæ viam Anno 1379. & Anno 1389. annoque 1398. laudabiliter ac consulto est ingressa, quod ipsum nos è fidis ac piis veterum manuscriptis annotationibus in monasterio S. Vdalrici excerptimus.

V E R V N T A M E N hæc ad Theologos
cum

cum spectet tractatio, ne falcem alienam in messem mittere videamur ad secundas & eas quidem Physicas pestis causas, quibus dominus DEVS ad inducendos consimiles morbos plerumque utitur, descendamus, hoc solum monuisse placuit, ne Medicos solis suis remediis confisos, supernaturalibus causis nihil vel parum tribuere quisquam existimet. Etenim diuinum quid in omnibus morbis cum Hippoc. meritò agnoscimus, ægrotudinesque peccatorum nostrorum sequelas esse scimus, ad quas tamen pellendas infinita DEI bonitas & misericordia, quæ nunquam deficit, afflictionem sine consolatione, & morbum sine remedio vix unquam immittens, innumerabilia propemodum in rerum natura prostrare voluerit auxilia, ut quos per secundas causas vulneraret DEI iustitia, per secundas quoque causas rursus subleuaret eiusdem misericordia sicut scriptum est. Deutron. 32. *Ego occidam & ego viuere faciam, percutiam & ego sanabo.* Etenim ut Hanna 1. Reg. 2. ait *Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit.*

*Diuinum
in morbis.*

AD causas porrò Physicas ac naturales descendendo duæ sese magis generales mihi offerunt pestem vel inducentes, vel corporibus ingenerantes, externa quidem vna, interna porro altera, vtraque tamen consimili ma-

*Physica
Pestis cau-
sa duplex,
interna &
externa.*

lo funesta. Externam causam voco aërem, vel propria ac ingenita sibi labe (ac ut Philosophis loqui mos est) per se, vel aliundè & causis magis particularibus ac per accidens vitium venenatumque.

*Syderum
positus.*

Ac primi quidem generis pestem suscitare crediderunt Astrologi nonnullorum syderum infaustos quosdam positus, inter quos Saturni & Martis sub Virgine aut Geminis concursus iam dicto Planeta Marte dominium tenente, accedenteque Ecclipsi potissimum, commemorant.

NOVISSE videtur hoc Auicenna nec non Albumazar & Albertus Magnus, qui Iovem cum Saturno concurrentem, si Iupiter ab hoc victus fuerit, pestem causare opinati sunt, præsertim si ad humidorum signorum aliquod, talis fiat Planetarum collisio. Sanè Aristoteles, coitione Iouis & Saturni regum principatus oppressos ac deletos iri, pestemque sævituram comminatus est. Horum opinionem sic Poëta expressit.

Pestiferis morbis aër prima omnibus ansa est

Pestifer, & subita crimina mortis habet.

Cœlitus imbuitur tabo diffatilis aura,

Mars quando obiicitur Falcitenensq; Ioui.

*Dum tamen hac generi humano infaustissima
vincant*

Signa, salutarem munificumq; Iovem,

SUNT

SUNT hæc Astrologorum placita quibus qui fidem habere volet, habeat, nos enim in symposiis nostris Medicis, quæ DEO vitam ac valetudinē concedente forsan aliquando in lucē dare cogitamus, hoc argumenti genus pertractauimus, possintnè astra inferioribus hisce corporibus maleficum, ac venenatum quidpiam inferre, seu lethiferum, quæ ad totius vniuersi ornamentū & emolumentum, non elementorum materiâ, sed quintâ quadam ac peculiari essentiâ constantia à domino DEO opt. max. condita esse videntur.

INTERIM Astrologorum obseruationes non reiicimus, sed de modo per quem sydera hoc vel illud in nobis efficiant, non leuis est disquisitio: quod si astra inclinare non necessitare cognouerimus, rectè Paracelsus nec Venerem libidinis in Troiana Helena, nec Martem Tyrannidis in Nerone Romano auctorem extitisse voluit, & sic quoque Planetarum horum vel illorum coitionem ac concursum, non quidem simpliciter pestem inuehere, sed longo ac alto tractu præuiis aëris dispositionibus quasi per multas manus tradita oportunitate causare dicendum arbitramur.

Verū hæc rarius cōtingunt, plerumq; enim aër vitiū ac corruptionem subit, si salutaribus ventis nō diffatur, aut si putriū ac fœdarū exhalationum

*Aëris Ga-
rianoxa.*

halationū inquinamento polluitur, vel nimiū calens & humectus computrescit, cuius deindè putredinis energia ad veneni gradum malignitatis intensione tandem deueniat & insurgat.

*Inquina-
menta va-
ria aëri
permixta.*

PLVRIMUM porro noxæ capit aër à cæ-
forum in prælio cadaueribus nondum hu-
matis, quin etiam à stagnis, paludibus, senti-
nis, piscinisq; præsertim limosis & iis in qui-
bus linum aut cannabis inquantur aut infu-
sa sordescunt. Quin & cloacarum, sterquil-
norum & angiportuum fœtor formidandus,
hinc enim non pauci exurgunt halitus & fœ-
da miasmata, quæ in aëra delata ibidem vel
fouentur, vel propagantur, ac necessaria cum
sit diu noctuque homini respiratio, vnà cum
iam dicto aëre inspirantur, cordi per singula-
re dissidium aduersa. De cadaueribus insepul-
tis hæc prodidisse videtur Lucanus.

Corporatum soluit tabes & digerit artus.

Traxit iners cælum fluida contagia pestis

Obscuram in nubem, &c.

Et Ouid. 7. Metamorph.

Corpora fœda iacent, vitiantur odoribus aura.

Mira loquar, non illa canes auidaq; volucres,

Nec cani tetigère lupi, dilapsa liquecunt

Afflatuq; nocent, & agunt contagia latè.

CONSIMILEM ferè aëri coinquinatio-
nem inferunt pisces sub antris emortui, &
magnâ

magnâ ad littus copiâ subito eiekti, vtpotè magni ac multi fœtoris auctores. Quod in Auerno lacu emortuos, nigros, & sulphur redolentes pisces eiiciente, tempore Roberti Regis Siciliae contigit. Sic Ætnam montem terræ motu concussum ignes euomuisse flâmasq; diffudisse scribit Iulius Obsequens & ad insulam Liparas mare feruefactum pisces neci dedisse, quibus ad littus reiektis cum incolæ auidius vescerentur, noua pestilentia vastatis insulis ventris contaminatione absumpti perierunt.

S E D & terra suam quoque ad pestem generandam quandoq; opem confert, cum venenatas sub ima tellure multo tempore contentas auras, aut in meditullio eius quasi genitas, violento ac formidabili terræ motu nonnunquam excutit, vel alioquin arrepta occasione emittit. Sic in Babylonia quandam miræ vetustatis arcam in templo Apollinis adaperitam tam perniciosum halitum expirasse tradunt, vt exindè pestis ad Parthos vsque immanissimè grassans sit subsecuta. Quin & apud Ammianum Marcellinum tempore Marci veri Imperatoris post direptum in Seleucia templum, & Apollinis simulachrum Romam allatum, angustum quoddam foramen à militibus Auidii Cassii apertum apertumque fuisse legitur, quod virulenti spiri-

*Pestis à
terra ha-
lita.*

tus

tus exhalatione maximam pestem induxerit. Neque verò mirum est tales sub terra halitus contineri cum in specubus interraneis Realgaris, Arsenici, Mercurii ac aliorum multorum venenorum copia permultis in locis prosteret, quorum halitus ac expirationes tam arctè conclusæ, & haud quidquam difflatæ vbi subitò eruperint, quis venenatam ac lethalem luem inferre posse dubitabit?

*Inordina-
ta tempo-
rum con-
stitutio.*

LONGE porro communior pestis causa esse solet aër, non is quidem veneno aut putredine vitiat, sed inordinatâ primarum qualitatum subsecutione noxius, utpotè cum is modo in calidum, modo in frigidum, humidum aut siccum declinans, fortuito quasi euentu nulloque temporis habito respectu ac ratione, præpostero planè ordine nunc in hyeme calet, nunc friget in æstate. Atq; hoc quidem notatu dignissimum aduenit summo semper studio à Medicis & publicis sanitatis magistris meritò obseruandum, etenim tempestatibus tempestiuè non euenientibus. seu cum *ὥρᾱ* non *ὥραιος* accidunt, utpotè cum quæ æstas esse debuerat, autumnî naturam induit, vel cum autumnus veris, aut hyems autumnî conditionem gerit, nec sese mutuo statoque ac recto ordine partes anni excipiunt, natura in prauorum ac putrium humorum prouentum luxuriat, idque eo
magis

magis quo crebriores ac intensiores, frigoris, madoris, squaloris, aut æstus mutationes inciderint præpostero præsertim successu sese mutuo, ut iam dictum est, excipientes.

POTISSIMUM autem in morbos & putredinem præcipuè prona esse solet humens ac tepens anni constitutio qualem in Crano- ne 2. Epid. fuisse scribit Hippoc. ubi flante Austro plurimus cadebat imber, vnde corporibus innati ichores iique putres, qui pustulas & carbunculos generarunt. Sed & Galenus 1. de Temper. cap. 4. solam calidam & humidam constitutionem morbos pestiferos plurimum parere docuit.

*Austrina
ac pluvia,
seu hume-
cta anni
constitutio
morborum
pestilentia
causa.*

AT verò mirabilem planè ac stupendam anni pestilentis & Austrini constitutionem enumerat Hippoc. 3. Epid. cuius quidem non locum integrum, sed aliqua saltem notabilia excerpere & adscribere huc libuit, ut ij, quibus Hippocratis libri ad manum non sunt, nos non ex propria opinione, sed ex ipsa Hippoc. mente, ac eius quidem ipsius diligenti observatione & experientia hæc scripsisse intelligant. Sic autem habet.

Pluvius Austrinus sine aura usque annus hic fuit, cum æstus siccitatesque prius cum Austris viguissent, circa Arcturum multum pluit, tenebricosus & nubilus autumnus fuit, magna vis aquarum, hyems Austrina, vda, lenis. Et paulo

paulo infra morbos sub hac tempestate natos enumerans ait, ora pustulabantur, pudendis tubercula fiebant, carbunculi vigeant, Erysipelata proserpebant. Et subdit. Plurimis vero horum abscessus ad suppuramenta concidebant, carniūq, nervorum & ossium magni casus fiebant, quod verò deflueret, puri simile non erat, sed putredo quaedam alia, qua capilli totius capitis & pili menti defluxere, imo & ossa ipsa carne spoliata deciderunt, adeo ut quibusdam tota coxa, vel quæ circa tibiam sunt, imo & pes totus carne putrefacta denudatus fuerit. Con similem constitutionem pestiferam ex Austrina seu calida & humida intemperie describit Ovidius 7. Metamorph. his verbis.

Principio cælum spissa caligine terras

Pressit & ignavos inclusit nubibus æstus.

Dumq, quater plenis explevit cornibus orbem

Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem:

Lethiferis calidi spirârunt æstibus Austri.

IGITUR præposteræ tempestates (quod hoc anno nobis euenit) & aura diutius ac plusquam humecta pestilentium morborum sunt auctores. Cum porro Austriac Austrinæ constitutionis sæpius iam facta sit mentio, paucula hîc ad eius naturam plenius intelligendam annexere decuit.

VETERES inter quos Homerus, quatuor ventos, Notum, Boream, Zephyrum & Eurum

*Quatuor
Genti.*

Eurum (qui & subsolanus quibusdam dicitur) memorarunt, inter quos *νότος* auctore Gellio sic dictus est, quod nebulosus ferè sit ac humectus. Austri autem nomine intelligi volumus ventos omnes calidos & humidos, nempe Euronotum inter meridiem & occasum hybernum spirantem, & Libanotum inter meridiem & hybernum ortum incedentem Euronoto siccio-rem ac salubriorem. Considerandum tamen in qua mundi parte, vel quo loco degas, & quomodo his pronus vel auersus habites, cum enim ex Austris alii maritimi sint & occidentales, alii vero orientales & mediterranei ex quorumnam aduentu melius habeas vel habere possis considerandum.

Hic forsitan non iniquè quispiam interrogabit, qui fieri potuerit, ac etiamnum fieri possit ut quædam pestes non ex Austrina seu humida anni constitutione, sed ex ingenti siccitate oriantur, etenim ex hac pestem quandoq; nasci docuit Auenzoar, memoratq; Liuius lib. 1. decad. 4. ob nimium squalorem Romæ pestem factam esse, quod nimirum siccitate eo anno plurimum laboratum fuerit, neque cœlestes modo aquæ parcè descenderint, sed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes amnes suffecerit. Unde alii pluuiarum fontes & puteos siccaros,

Pestes ex siccitate quandoque orta.

H & ca-

& canes ac animalia siti enecta aëri iniuriam ac foeditatem intulisse memorant, quomodo etiam ex siccitate quandoque pestem contigisse scribit Nicephorus Callistus lib. 15. cap. 10. sic inquit. *Solita pluvia hyberno etiam tempore in nubibus ipsis iuncta sunt & retenta. Fames mox consequuta, & deinde pestilentia. Accessit ad eas clades, quæ propter calorem igneum Carbunculus vocatur, ulcus odoris pessimi, membra corporis admodum contrahens, & quod latius serpens ingens crearet periculum, occupatisq; oculorum angulis viros simul & mulieres, quas occupasset, luminibus orbaret.*

H v i c obiectioni satisfaciendum esse arbitramur dicendo id vix vnquam per se, sed per accidens contingere, vt sicca aëris constitutio pestem inuehat, quod si fit, vel nimia siccitate inspissati quodammodo humores, obstructions in venis generarunt, ex quibus postmodum putredo nata fuerit, vel iidem humores supra modum exusti, in Anthracum, Carbunculorum, ipsiusque pestis materiam degenerarunt, quos cum natura penitus euincere ac è corpore expellere non valeat, consimiles morbos producant.

A L I A causa est, quod cum tantæ siccitates eueniunt, terra benigno suo rore, madoreque tanquam viuifico nectare, non pro
more

more debito, ac exigentiâ perfusa sterileſcat,
vndè annona caro venit pretio, ac plebs in fa- *Fames Pe-*
mè adaſta victu minus ſalubri ſeſe ſatiare ni- *ſtis occasio*
titur. Quod militi quondâ Cæſaris fame gra- *quandoq;*
uiter preſſo accidiffe ſcribit Lucanus. *extitit.*

— — cernit miſerabile vulgus

*In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos
Et foliis ſpoliare nemus, lethumq; minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.*

CONSIMILEM ſiccitatem atque inde
peſtem, famemque ſubſecutam 3. Æneid. re-
fert Virgil.

*Iura domosq; dabã ſubitò cum tabida membris
Corrupto cœli tractu, miſerandaq; venit
Arboribusq; ſatisq; lues, & lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut agra trahebant
Corpora, tum ſteriles exurere Syrius agros,
Arebant herbae, & victum ſeges agra negabat.*

SANE famem Hieroſolymitanam pe-
ſtis eſt ſubſecuta, prout & ingentem illam a-
liam ſub qua homines cadauera è ſepulchris
eruiſſe, vt oſſium medullis veſcerentur ſcri-
bit Auenzoar.

ATQVE hæc eſt altera illa cauſa genera- *Præius*
lis peſtem inuehens, cum nimirum ex prauo *Victus.*
nutricatu ſucci noſtri corporis in veneni per-
niciem abſcedunt, quomodo Galenus lib. de
cibis boni & mali ſucci & 1. de diff. feb. cap. 3.
morboſo peſtiferos ex praua victus ratione

*Annona
rancida.*

oriri docuit, sic in Æno leguminum esus crurum vacillationem produxit. Vndè notum esse volumus, frumentum malè repositum, ac annonam rancidam, aut rubigine vitiatam, vel alioquin non ritè ventilatam, nec non cibum quemuis putrilagine conspurcatum corporibus humanis prauos succos ingenerare, & per consequens pestem causare posse, si præsertim aër extra suam temperiem constitutus, temporis anni debitam constitutionem aliena quasi lineâ ac viâ decurrens non obseruet, adeoque putredinis huius intrinsecus iam cæptæ ac inchoatæ focum foueat, ac malitiei huic copiosiores vires quodammodo subministret.

*Duplex Pestis causa
aëris nimirum corruptela & prauitas succorum.*

Cum igitur aëre & alimento corpora nostra sustententur, conseruenturque, non immeritò causas pestis generalissimas in hæc duo coniecisse videmur, aërem corruptelam extra nos genitam habentem, fouentemque, causam externam, alimentum verò & succos ex prauo nutritu grauiter fædos, vel alioquin malignitatem adeptos, qui intra nos suæ prauitatis rudimenta cœperunt, internam ac intra nos natam pestis causam existere stantes.

Contagium. His ambabus tertia sese iungit vtrique communis, nec his ipsis rarior, Contagio scilicet, per quam pestis seminaria longè lateq; spar-

sparguntur, ac etiam in salubres per sæpè regiones deportantur, in quibus varimodè disiecta, numerosâ malorum progenie pullulascunt. Quo autem modo, quauè ratione Contagium & afficiat, & inficiat, fusè satis in cap. huic rei destinato supra à nobis traditum esse existimamus.

Sed & animi quædam passiones hunc morbum vel ingenerare, vel aduocare protinus, eoque tabo corpora fœdare, vel ad minimum hæc ipsa ad luem capeffendam quam maximè disponere possunt, nempe timor, metus terrorque, sub quo & tristitiam comprehensam esse volumus, hæc enim animi pathemata spiritus vitales introrsum reuocatos suffocant, aut iugulant, vndè cordis (quod fons est affectuum animi) vires franguntur, qua ratione id ad veneno resistendum efficitur magis inualidum, nec tractas ex aëre conspurcationes disuicit, nec occurrentibus malis repugnat, ac denique primis tam periculosi ac subdolè subintrantis morbi primordiis, ac quasi rudimentis non resistit. Vndè corpora timore ac metu languere ac imbellia effici notauit Ouidius cum ait 6. Fastor.

*Animi pathemata
Pestis causa esse possunt.*

Abstulerat vires corporis ipse timor.

& Epist. 14. Hypermestra Lino.

— — *vires subtrahit ipse timor.*

Et sanè si in omnibus morbis virium

Timor.

tia cunctis aliis signis salutem pollicentibus fidem facit non immeritò, quis non videt eas hoc in morbo (in quo virium effectrices spiritus, atque horum quidem focus ac patria, nempe cor ipsum propria ac nativa dote privari videtur) esse potissimum observandas ac attendendas? Cum proinde timor ex imaginatione futuri mali corruptivi (ut Aristoteles lib. 2. Rethoric. vult) perturbatio quædam sit ac dolor, propter quam ut Sophocles ait, animus metu pressus suis bonis haud frui valeat, evenit ut intro receptis ac quasi enectis ac suffocatis spiritibus, virtus vitalis in veneno alioquin expellendo strenuè laborans, nunc quasi vineta, his veluti ultro sese miseriis obijciat, aut saltem veneni non tantum, quantum intro suscepit expellat.

HAC de causa Thomas Iordanus vir sane præclarus, in obsidionibus ac castris pestem crebrius evenientem non foetori aut putredini castrorum cadaverum, sed terrori, metui, anxietati, & mortis formidini, adscripsit quæ humores exagitet, eosque tumultuari ac fluctuare faciat, imo non aliter quam Sole in Syrio existente vina turbari solent, sic humorum iam dictorum faeces, è sentinâ quasi ad superficiem extrahi est arbitratus, qui idem vespillones & cadaverum funeratores, imò & Chyrurgos & eos qui (ut Comicus ait) ex
aliorum

aliorum incommodis sua comparant com-
moda, tametsi vitiosis persæpè succis abun-
dent, rariùs peste corripì existimavit eam
potissimum ob causam, quod vino curas di-
luant, & spreto mortis periculo, nullis sollici-
tudinibus attriti, hausto mero copiosiore ex-
hilarati calamitatis memoriam discutiant, vi-
no curas tristitiam & pusillanimitatem pelli
posse, iam quasi usu edocti. Timoris iam di-
cti ac metus tam insignis vim, ac quomodo
corpora hoc affecta subitò perculsa fatiscant,
ac de sanitatis suæ gradu deiciantur Poëtæ
succinctis metris exprimunt, inter quos Vir-
gilius 3. Æneid.

— — *mentem formidine pressus*

Obstupui, steteruntq; coma, & vox faucibus hæsit.

ET Ouid. 6. Metamorph. fabula 1. de
Arachne.

Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus

Caruleaq; cadunt toto de corpore gutta.

QUI idem lib. 1. Faustus: viuidi cordis ne-
ctar vno timore extinctum quasi sibi refert.

Extimui sensiq; metu riguisse capillos,

Et gelidum subito frigore pectus erat.

TORPET igitur vitæ vis ac robur con-
tra malignam inspirationem vel minimum
pugnans, sed animo quasi deiecto & haud
quidquam noxis resistente à veneno confe-
ctum capitur, atque antequam sese recolligat,

intantum ab hoc pessundatur, ut erigere sese deindè non valeat, vndè & vires & animus labitur, cuius tamen vigor in hoc morbo magni remedii locum tenet, proindè non ineptè Lucanus lib. 4.

— — *Tum frigidus artus*

Alligat atq; animum subducto robore torpor.

PLENA ac referta ferè est horum malorum turbis nostra memoria, quâ plurimos, visis dum ad Nosocomium publicum deportarentur ægris, vel aliorum ægritudine ac morbo vel morte nunciatâ, adeò perterrefactos, si non mortem ipsam graue tamen periculum incidisse recordamur, id enim imaginatio molitur, cuius vis, humores ac spiritus subuertens ac varimodè conturbans, nō dum natis infantibus stigmata & næuos (qui Germanis Muttermähler dici consueuerunt) imprimit, proindè non inique Diogenes Cynicus metum tam improbum esse dixit, ut multi rem quam metuunt, ipsi anticipent.

AT QVI ut eorum quæ iam paulò prolixius hîc tradidimus, breuis ac succincta supersit rememoratio, causas omnes pestis ad certa quædam capita reducendo, gignitur pestis vel ab aëre, modo propriæ substantiæ vitio languente, modo ut diximus, aliundè tetrîs halitibus conspurcato, vel ab Austrinâ caliginosâ, ac pluuiâ anni constitutione, quæ

cor-

*Succincta
causarum
Pestis re-
capitula-
tio.*

corpora multis excrementosis humoribus, iisque in putredinem pronis infarferit, vel etiam quandoque à siccitate nimia, per quam sanguis eiusque ichores in retorridam pestilentemque materiam exuruntur, quæ Carbunculorum Anthracumque origo esse possit. Crebrius porro pestis suscitatur ab anni tempestatibus, statum suum ordinem ritè non observantibus, sed præpostero ordine sibi mutuo succedentibus, vnde humorum confusione facta hi ipsi non ritè purgantur aut ventilantur, qua occasione plurimus in venis noxiorum, ac in putredinem dispositorum humorum prouentus luxuriat.

SIMILITER ex fædo corporis succo à pravis alimentis producto, ac tandem à contagione, quibus terrorem mœroremque tanquam causas cordis vires eximiè frangētes, ac adeò corpora ad suscipiendam luem apta reddentes meritò adscripseris. Et hæc quidem de causis, nunc quæ signa venturam pestem portentant, videndum.

H

S

CA-

CAPVT IX.

*Quibus notis ventura Pestis in-
notescat.*

*Syderum
positiones
& concur-
sus.*

Meteora.

PRIMUM igitur locum his qui Meteora tractant linquentes, infauitos hi syderum quorundam positus aut coitiones, nec non Solis Lunæq; Ecclypses præsertim grandiores, aut quæ vno eodemq; anno crebriores incidunt, pestem portendere dictitabunt, cum Astrorum influxus varii, pro ratione ac natura seu qualitate temperamenti, ab ipsorum felici aut minus fausto concursu prodeuntis, subiectum aërem nunc in calorem, nunc in frigus, nunc in madorem, modo quoque in squalorem alterare valeant. His syderum posituris annumeranda sunt ea phenomena, quæ varia specie nocturnis præsertim temporibus aëra occupare cernuntur, talia sunt coruscationes, scintillationes, chasmata, halones, trabes ignitæ, capræ saltantes, ignes fatui, & similia, quæ quidem omnia aërem crassis fuliginibus, & tetris copiosisque exhalationibus refertum esse monstrant, quæ postmodum exhalationes in media aëris regione succensæ flamment, ac talia pariant spectacu-

ſpectacula: Sic antè cœptam peſtem Delphicam, ignem in plateas ac ſupra domos frequenter delabi viderunt vigiles & excubarii. Inter hæc tamen Cometæ quàm maxime ſunt formidandi, quos Porphyrius tabem peſtemque hominibus inferre ſcriptum reliquit, idque eò magis ſi ad orientem vergant, vtpotè magnam in æthere craſſorum humorum factam eſſe congeriem designantes. Rectè de his Lucanus.

Cometæ

*Ignota obſcura viderunt ſydera noctes,
Ardentemq; polum flammis cœloq; volantes
Obliquas per inane faces, crinemq; timendi
Syderis, & terris mutantem regna Cometam.*

His & conſimilibus ſignis Hippocratem venturam ab Illyriis peſtem & Græcos inuaſuram prædixiſſe ſcribit Plinius.

PROPINQUIORA porrò peſtis ſigna ex ipſo ſumuntur aëre, vt cum is modo calet modo friget, cumque triſti caligine, aut densâ diuq; perſeuerante ac fœtente nebulâ ſæpius contaminatur, tū vero ſi color aëris Ictericæ ſimilis euaserit, & Sol inter nebulas puluerulentus apparuerit, hyeme præſertim, quàm par eſt, tepidiore exiſtente. M. Artilio & C. Portio Coſſ. lactis & ſanguinis pluuiæ, Romanam gentem diram peſtem inuaſuram, nuntiarunt.

*Lactis &
ſanguinis
pluuiæ.*

Aërem porrò corruptum & veneno vitiatum

*Aëris corruptione
tela
quomodo
cognoscatur.*

tium esse ex hoc cognoscitur, si ouum potum uel aëri per noctem expositum, præter morem putrescat, aut si panis è clibano recens extractus, & adhuc calens lanceæ oblongæ affixus ac in sublime erectus, per noctemque sub dio sic relictus quasi putredinem iam hauserit, mucidus marcidusque euadat, quem gallinis postmodum aut canibus obiectum hi non degustent, vel ab eius esu ægritudinem aut mortem incurrant, aut si auiculæ in aëre degentes decidant ac pereant.

AERIS hac corruptione perceptâ aues nonnullæ relictis nidis demigrant, & in salubriores sese regiones conferunt, quod de passerculis sibi vulgus persuasum habere solet, maiore verò tunc sui turbâ aduentare creduntur corui, milui, coturnices, ac aliæ infestæ vocatæ aues ex rapinâ victum quærentes, inter quas Saturninæ volucres, bubones nimirum capillati ac nicticoraces merito connumerandi. Vnde Ouid. 8. Metamorph.

Ignauus bubo dirum mortalibus omen.
Et Virgilius.

— — *ferali carmine bubo.*

*Insectorum
copia.*

Ad hæc serpentes, angues, lupi, canes &c. in rabiem quasi quandam acti, ferocius in homines & bruta animalia sæuire videntur. Insectorum quoque & ex putredine genitorum

rum animalium magna per sæpè caterua solum occupat, & varia forsàn quoque & insueta culicum & muscarum genera conspiciuntur, sic locustarum infinitam propemodum multitudinem Anno Christi seruatoris nostri 864. Galliam & Anno. 1478. Italiam inuasisse, ac omnia ferè germina depopulatà esse è veterum notis excerpimus, quas etiam numerofo quondà exercitu Germaniam intrasse accepimus: hæ igitur vbi regionem in qua vel natæ sunt, vel in quam auolarunt, longè latæque depastæ sunt, illic sæpè commoriuntur, quarum putredo & fœtor ingentem in aëre corruptionem producit. Vnde non prælagii tantum, sed & causæ pestilentis rationem obtinent, cum non solum magnam putredinem ex qua natæ sunt præcessisse demonstrent, sed eandem etiam nouam faciant ac recentent. Sic Orosius Obsequens, Eutropius, Liuius & D. August. 3. de ciuitate DEI, prodigosam in Africa iam dictarum locustarum progeniẽ extitisse memorarunt, quã ingenti quasi nube in mare deiectâ & emortuâ, rursusq; in littus reiectâ, tãta exindè corrupto aëre pestis exorta sit, vt in solo Massissæ regno, octingenta hominũ millia perierint, quæ etiam terras proximas adeò affecerit, vt Vticæ ex triginta millibus virorum ibidem existentium, decem tantum remanserint.

Locusta.

rint. Sic papillionum turmatim simul innum-
 merabili copia volitantium Anno 1551. Alc-
 mariæ tantam spectatam cateruam refert Fo-
 restus, ut densissimam nubem representarint.
 Sæpè quæ in terræ visceribus animalia vel
 degunt, vel delitescunt (idque forsan si reter
 terræ halitus pestis causa est futurus) errabū-
 da profiliunt. Crebrò etiā minorum pecudū
 quæ proniore sunt capite magna clades an-
 tecedit, ex qua plebs venturū sibi morbū au-
 guratur: quod & signi & causæ rationē habe-
 re quandoq; potest, cum laniones inter ma-
 ctatorū animalium carnes, eas quandoq; scele-
 rato ausu diuendunt, quas à morbo aut vitio
 maligno peremptis pecudibus desumpsere.
 Reptilium hæc ex cauernis & antris suis fugā,
 quin etiā animantium prægressam stragē, cum
 tam appositè describat Ouid. 7. Metamorph.
 locū eius huc inferere nō iniucundū modò,
 sed etiā opportunum duximus, sic autē canit.
*Milliaq; incultos serpentum multa per agros
 Errasse, atq; suis fluuios temerasse venenis
 Strage canum primò volucrūq; ouiumq; boūq;
 Inq; feris subiti deprensa potentia morbi est.
 Concidere infelix validos miratur arator
 Inter opus tauros, medioq; recumbere sulco,
 Lanigeris gregibus balatus dantibus agros
 Spontè sua lanaq; cadunt & corpora tabent.
 Acer equus quondam magnaq; in puluere fama
 Degene-*

*Degenerat, palma, veterumq; oblitus honorũ,
Ad præsepe gemit morbo moriturus inertĩ.
Non aper irasci meminit, nec fidere cursu
Cerva, nec armentis incurrere fortibus urſi.*

Si vitium ex aqua pendet cygni præcognita noxâ eam refugiunt, ac fontes antea limpidi, & clari turbantur, & cœnosi euadunt ac lutulenti, ranæque crebræ in paludum ac stagnorum reptant marginibus & ripis, quæ etiam mortuæ sæpius aquis innare conspiciuntur, quod si horum magna copia æstatis tempore post pluuias in tergo cineritii, in ventre verò lutei aut diuersi coloris apparuerit, pestem venturam præſagire solent, quam etiam Aristoteles per abundantiam rubetarum præſignificari docuit. Ranarum itidem linguas nigris maculis signatas pestem designare Aureolus Paracellus prodidit lib. de pestil. à quo & hoc dogma fluxisse videtur, (si tamen rectè meminimus), natis in Hedere terrestris foliis, nigris quibusdam (seminis milii magnitudine) tuberculis, pestilentiam denotari.

*Ranarum
multitudo.*

QVIBUSDAM locis inundationes mali huius sunt nunciæ, signi pariter ac causæ notam ferentes, etenim insolentes aquarum excursus multas secum sordes deuehunt, quæ vndis in debitum ac consuetum alueum sese rursus recipientibus, hinc indè in pratis aut agris,

Inundationes.

agris, vel extra littus relictæ, aërem tetro vapore contaminant. Sic postquam Tiberis Romæ quondā accreuisset, sedatâ inundatione pestis est subsecuta, relictis in sicco litore animalium cadaueribus.

*Abortus
crebri.*

CREBROS quoque abortus, quibus levis occasio ansam dedisse videtur, pestem portendisse obseruatum est, quod ipsum Venetiis contigisse Alexander Benedictus Veronensis in libello de peste memorat.

*Pueri col-
ludentes
pestem lu-
su prædi-
xerunt.*

ADMIRATIONE porro digna res est (si tamen multum ei fidei tribuendum) puerulos vnâ ludentes & vespillonum more scrobes ac sepulchra fodientes, ac feretra deportantes, quasi genio id eos docente, venturam pestem suo hoc lusu prædixisse, etenim Galus Tridentinus in fasciculo de peste ait. *Pueri ab intelligentia non errante ducti presbyterorum more cantant, alios viuos pueros sepelire simulant, hanc uniuersam animantibus perniciem futuram presagientes.*

Austri.

INSIGNES porro venturorum morborum malignorum notæ sunt Austri diu perseuerantes, aut constitutio anni calida & humida longo tractu producta, quin etiam ver pluuiosum & Australe, quam æstas excipit feruida, tum etiam anni tempora intempestiue ac præpostero ordine sibi succedentia. Prodromi quoque ac præcursores pestis sunt variolæ,

variolaë, morbilli, Anthraces, & Carbunculi hinc inde grassantes, & febres malignæ aut *Variola & morbilli.*
 Dysenterie quandoque & Pleuritides ac Anginæ, vel morbi alii difficilis ac infidi iudicii passim in populum sæuientes, ab interna præsertim putredine oriundi. Signa hæc omnia Gabriel Ayala strictis metris sic facundè expressit.

*Pestiferum esse annū iurant Ecthimata, bubo,
 Exanthema, Anthrax, sanguineusq; fluor.
 Præproperi partus, cholera, febresq; vagantes:
 ET.*

*Fumantes per inane faces, fulgetra Cometa, Gabriel
 Flammigeraq; trabes tunc quoq; signa dabunt. Ayala
 Caligoq; frequens densa, indiscussa sinistri in metris.
 Augurii est: pluvius lethifer annus erit.
 Ver sitiens, humecta æstas, hyemesq; tepentes,
 Flatusq; Austrini semina mortis alunt.
 Eruca, musca, culices, viridesq; locustæ,
 Ranaq; & bruchi, reptiliumq; globi.
 Idq; genus sexcenta alia ex putredine nata,
 Vab quanta stragis nuncia signa ferunt?
 Admoneo tactas eadem prædicere quercus
 Aëre aues lapsas, funera crebra gregis.
 Funera crebra hominū, occisosq; in littore pisces,
 Palantes mures, hydrophobosq; canes.
 Exundansq; fretum, desiccataq; paludes,
 Limososq; lacus, velinolosq; sinus,*

*Desertosq; fuga nidos terramq; trementem,
 Perculsamq; metu, visaq; monstra palam.
 Corruptamq; suu Cererem annonamq; negatã,
 Corruptosq; cibos, quaq; bibuntur aquas.*

Vt autem anni salubris ac temperaturam suam debitè observantis, naturam, statum, ac conditionè ritè noscas, is sic habeat oportet.

Anni salubris descriptio.

VERE primo ab Aquarii dimidio usque ad Arietis principium Zephyri hyemis frigiditatem nonnihil corrigant, terramq; & corpora molliendo succos moueant, his Austri succedant molles, corporis humores eliquantes, qui quidem venti in Zephyros mox rursus conuersi ad Vergiliarum ortum usq; perdurent, sitque his flatibus medius Martius & Aprilis totus cum magna parte Maij temperatus. In Vergiliarum porrò ortu Subsolani adueniant, usq; ad caniculam aëra peruadentes, sub quibus calor & siccitas nonnihil augeatur & increseat, dum sub cane magnus ardor & æstus orbem teneat. Exortum porrò huius ex Plinii mente Aquilones præcedant *πρόδρομοι*, indè verò ad calorem eius temperandum per quadraginta vel sexaginta dies spirent Etesiae, qui subindè quoque aliis anni temporibus aërem percurrunt, vndè & Aquilones aniuersarii dici meruerunt, molles sanè ac blandi, quos proindè veteres, delicatos nominare sunt soliti, quibus fretus Hippoc, ad

pot. ad grauissimorum morborum curationem alacrius audaciusq; accessit, ut potè quorum saluari aura morbi verno tempore & æstatis initio geniti soluantur, ac pestilens & Austrina si præcesserit constitutio emendetur, has tamen quasdam pluuias subindè rigare conuenit. Post canem circa Arcturi ortum ac medium Septembrem versus, pluuiæ descendant, quas circa Octobris initia serenitas excipiat. Tunc temporis occidui venti Cauri vocati inuolent, qui temporis mutationem faciant, quos hyemi dicari Aquilones excipiant. Sit igitur ver calidum & humidum, æstas sicca & calida, autumnus in diei diluculo algidus, in meridie calens, sub vespere frigans, ac hyems frigida & sicca intermixtis nonnullis humiditatibus. Caueat vero natura semper necesse est, ne serenitatum & pluuiarum, quin & æstus ac frigoris subita ac repentina fiat mutatio. Quod si talis annus extiterit in quo iam dictæ tempestates sese mutuo ac ritè exceperint, & per interualla serenitatum ac pluuiarum tempestiuæ mutationes acciderint, annus is sanus erit non nisi constantes bonique iudicii morbos ut plurimum producturus.

FUTURA igitur seu ventura Pestis æris cum mutatus color, tum fœdus portendit odor, ac insuper Austrina seu vda, pluuiosaque

I 2

anni

anni constitutio, quin maximè temporum
 anni peruersio ac præposterus ordo, Eclipses,
 Meteora, morbi maligni, & ex putredine na-
 ti, similiter & insectorum ex putrilagine pro-
 deuntium copiosior prouentus, animalium
 magna strages, inundationes & alia eiusmodi,
 quæ generatim magis quem speciatim ne
 prolixiores essemus, recensere libuit, sua quæ-
 que occasione futura manifestiora.

C A P V T X.

*Quenam corpora pesti suscipienda
 sint magis vel minus
 oportuna.*

MAGNA hinc distinctione opus esse
 arbitramur, cum & causarum diuer-
 sitas, & inuasionis modus, ac subie-
 ctorum insuper dispositio, tantò sint discri-
 mine ab inuicem seiuncta.

ET ENIM si vitium ab aëre pender, raro
 corporis habitu præditi, porosque laxos ac
 apertos habentes, quique ob cordis calidita-
 tem multa spiritus attractione opus habent,
 ad pestem suscipiendam sunt paratiores, se-
 cus verò si à fœdis corporis succis intra venas
 & vasa

& vasa putrefactis pestis fuerit exorta, tunc enim in his materia peccans facile diffolata ventilabitur, quæ in crassum ac strictum habitum obtinentibus intus quasi foco contenta ob prohibitum transpiratum adauctâ putredine, in maiorem malignitatem abit.

CORPORA autem humida ac succi plena & in quibus venæ sunt angustiores & interceptui promptæ, quin & ea in quibus ob cutis densitatem excrementa nō transpirant, de facili hac lue polluuntur, vndè mulieres sæpè quoque & grauidas ac puerperas crebrius pestis inuadit. Vndè Dionysius Halicarnass. lib. 4. Hist. Roman. solūm quadam peste Virgines & prægnantes correptas esse narrat: cum enim corpora earundem copioso calore circumfluant, & excrementitiis succis aut plenitudine vt plurimum pressa existant, fit vt facillimè hac contagionis flamma succendantur. Oportuni quoque huic malo sunt infantes ac pueruli, vt potè qui tenellum corporis statum cum obrineant, leui occasione polluuntur, tum etiam quia hi, vt notat Rhases 5. ad Almanfor. ob crebram respirationem multum aërem attrahunt, cum quo & fœda contagionis hauriunt semina, tandem quoque quia hi inordinatâ victus ratione vtuntur, ac plurimo cibo replentur: quo nomine carniū aut fructuum fugaciū vorato-

*Corpora
humida.*

*Fæmineus
sexus Pesti
est obno-
xius.*

*Infantes
& pueruli.*

ribus infensa hæc præ reliquis lues esse solet.

*Pauperes
ac egestate
pressi.*

SUNT autem huic morbo capessendo quàm maximè multas ob causas habiles ac oportuni pauperes ac egestate circumuenti, vtpotè ob alimenti penuriam infirmi, ac ob ciborum noxiorum, vel minus salubrium esum, cacohymia imbecilles semper vires præsupponente grauati, quibus languidum corporis robur hostilis veneni insultus vel non expellit, vel non subito dissipat: Sed & hi in sordibus, & immunditia degunt. Vnde,

*Pauper ubiq; gemit sub iniquo pondere rerum,
Victimaq; ante alios pestis amara tua est.*

DIVITES tamen æque ac pauperes, si aër in vitio est, peste corripuntur, cum quem aërem inspirat egenus, eundem diues cogatur attrahere, nisi quod hic ob salubriorem ac opulentiorum, seu liberaliorem victum, maiore virium firmitudine gaudet.

*Intempe-
rantes &
Luxuriosi.*

CRAPULONES inluper ac comedones, cruditatibus haud vnquam vacantes, quin etiam luxuriosi, ac multa Venere corpus languidum reddentes, minus quam alij ab hac infectione tuti existunt, nec non & ex personæ, quibus consuetarum euacuationum per sudores, hæmorrhoidas, vomitus, menstrua, fonticulos, cauteria, aut consimiles vias noxios deponendi humores, consuetudo intermittitur. Ieiuni quoque cum plus intra se va-

Ieiuni.

quo corpore hauriant, quàm emittant, pesti plus magis expositi videntur. Vndè etiam hi qui corde calidiorè præditi sunt ob auctam respirandinecessitatem, pesti magis sunt obnoxii. *Meticulosi, formidolosi, ac terroribus de facili perculsi, id quod supra modum periculum metuunt, leui occasione incurrunt, cor enim eorum multo metu languet, & terroris fatigatione consternatum vires haud possidet, per quas veneno aduentanti resistat.* Vnde & Thucydides metu anxios præ reliquis periisse memorat. *Meticulosi.*

MORBI etiam huius pericula nonnunquam tenent consanguineos analogiâ quadam infectionem forsan in sanguine æqualis progeniei propagantia. Tandemque mirum non est, si qui his ægris cohabitant, adstant, vel his ipsis inserviunt Clinici, Chyrurgi, Medicique interdum consimili labe polluantur etenim vt Ouidius ait: 7. Metamorph. *Cōsanguinei.*

— — inq̃ suos sava medentes
 Erumpit clades, obsuntq̃ auctoribus artes,
 Quò proprior quisq̃ est, seruitq̃ fidelius agro
 In partem lethi citius venit, atq̃ salutis
 Spes abiit, finemq̃ vident in funere morbi. *Clinici.*

IMMUNES magis à peste sunt Arthritici, Podagricique in quibus nobiliora viscera *Quinam a Peste magis sunt immunes.* labem omnem confestim in partes ignobiles eruçant, & hi quibus per diuturna in corpo-

re vlcera prauī humores veluti in sentinam deducti continuo effluunt, aut quibus similes ichores per consueta cauteria deriuare natura didicit, ac quos hæmorrhoidum status fluxus consueto tempore cum virium tolerantia ritè expurgat. Virgines nubiles peste correptæ difficulter euadunt, an quia spirituosum semen in motu cum sit facile succenditur, an verò quia intrò decentum facile corrumpitur, & in veneni perniciem abit. Vndè Jacob. de Partib. Comment. super primam quartæ, experientia sibi notum affirmat, venenum tempore pestis in virginibus genitum, irremediabile quodammodo existere, cui Hieron. Mercurial. Lect. de Pestil. subscripsisse meminimus. Hoc autem præ cæteris mirum videri potest, robustissimos quosq; peste correptos quandoq; interire, id quod in peste hoc anno apud nos grassante notatū fuit, cuius rei causam hanc esse arbitror, corpora talia non quidem tam facile vt imbecillia, hac labe corripī, correpta autem, cum pleno plerumq; habitu gaudeant, ac succis abundant, succensum in his venenum subministrato huic copioso fomite diutius pertinaciusque alere, vndè & id in ipsis euadit validius. Quod si Hippoc. corpora impura, quò magis aluntur, eò magis lædi monuit, quis non corpora hæc humorum abundantia gaudentia, quò plenio-

pleniora fuerint, eò magis affici æstimabit? Quod si igitur impura corpora, quò plus nutritionis habent, eò plus offendi certum est, infecta corpora quò pleniora fuerint, eò periculosius necessario laborabunt. Sic ventus quandoque proceram vastamque quercum deicit integra manente arundine, quæ huic cedendo, seseque in varias partes hinc inde inclinando, violenti flatus declinat impetum.

Plena corpora periculosè plerunque in Peste laborant.

DENIQUE & hi, qui peste tentati cum essent, ubi periculum euaserunt, contagium non facile in vna eademque peste, secundo hauriunt, quod forsan materia, quæ pestis focus esse queat, tota iam sit absumpta, & quod cor illorum triumphum iam canat, nec hostiles insultus secunda vice metuat, sed veluti his pugnis iam assuetum crudelis morbi minas dispiciat. Est sanè hoc penitus ferè nobis persuasum, quod etiam experientia ac observatione didicimus, vnde pro Nosocomii famulis eos præ cæteris delegimus, qui pulsa affectione iam modo conualuissent, huc allusit Poëta inquiring.

Pestis eadē eundem Vix bis corripit.

*Quos semel inuadat Pestis repetatq, secundo
Raros esse quidem, sed tamen esse scio.*

Observasse hoc quoque visus est Thucydides cum ait. *Neque enim bis eundem morbus corripiebat ita ut extingueret. Atque hi*

cum ac aliis beati censebantur tum sua ipsi sponte ob suæ sospitatis letitiam spem in posterum præsumebant se nè ab alio quidem morbo unquam absumptum iri.

TANDEM quoque senes & decrepitos ob siccam forsan, & frigidam temperaturam, à peste præ reliquis securos esse fuit creditum, cum quod in victu hi sese probè gubernare norint, sibi que benè præ reliquis prospiciant, tum etiam quia frigido & sicco temperamento præditi paucum ac rarum spiritum attrahunt. DEI omnipotentis clementia nos ab hac lue æternùm reddat immunes.

CAPVT. XI.

De signis Prognosticis salutem aut interitum ægri denuntiantibus.

ACVTORVM morborum incertas omninò salutis aut mortis prædictiones esse doctissimus Hippoc. noster iam dudum monuit, quod quidem cum & suo, & aliorum illustrium Medicorum iudicio ac obseruatione verum esse comper-
In Pestilē- tum sit, quis de pestilentibus certi aliquid
sibus mor- pronunciare audebit? Cum hi salutem in
fronte,

fronte, in occipitio funus gerant, adeò ut plenum spei ac promissionis Medicum sæpè deludant, quomodo eos qui sani iam ferè putabantur iubitâ quasi recidivâ percullos, dèrepentè in peius actos, ac qui morti vicini videbantur ex inopinatò tanquam vi ereptos præter ferè spem convaluisse observatum fuit.

*bis incerta
planè est
futurorum
eventuum
conjectura.*

MEDICI prudentiam, auctoritatem, scientiamque in ferendo de morbis iudicio, depromendaque salutis aut mortis sententia plurimum spectari novimus, quin & vulgus sollicita ac curiosa quandoque indagine pulsatum, ac iam dictæ sententiæ expectatione supra modum turgens, una sæpè Prognosis prolatione doctrinam nostram pendet & examinat. Vnde forsitan impulsus Hippocrates tot fida scripsit præsagiorum indicia quibus à Veterum & propria observatione fluente stabilitamento, certa quodammodo fides adhiberi queat. Atqui ut suos à calumnia sequaces vindicaret, ne quid temerè forsitan boni promittendo, vel mali augurando, infamiam ac non cogniti morbi notam incurrant, eosdem vel in acutis nedum, pestilentibus morbis subitaneum iudicium ferre noluit. Atroces hi sunt Medici, qui viso morbo periculoso vel dempta spe ac subtrac-to animo meticolosi, vel proximi charitatè nihili pensantes,

tes, multa se dixisse reputant, si necem in propinquo esse pronuncient, quibus viui quandoque obloquuntur ij, quos hi morituros dudum sua opinione confisi prædixerant. Hæc ideò admonemus, ne (hoc præsertim in morbo) temerè quid vel prædicere, vel polliceri tutum esse doceamus.

*Pestis nulla vel six
vlla salutis vel mortis fida signa possidet.*

CUM itaque pestis acutis morbis longè quandoque existere videatur acutior, incertas omnino sui notas præbet, cumque ea ut plurimum aëris vitio, vel præpostera tempestate sit oriunda, ipsius iam dicti Hippoc. decreto multa longaque posteritatis observatione certificato, iam dudum inter difficilis ac incerti iudicii ægritudines tacitè haud immeritò est reposita. Etenim 3. Aph. 8. sic ait.

Certis temporibus & suam tempestiuitatem servantibus, certi & tempestivi ac iudicati faciles morbi fiunt. Incertis autem & alienis incertæ quoque ægrotationes fiunt, & ad iudicandum difficiles. Vocat autem Hippoc. certos ac tempestiuos morbos eos, qui sua sese natura habentes, suisque quasi limitibus coerciti, inoffenso cursu æquabiliter suam absolunt historiam, nec malo more, nec occulto veneno, nec malignâ qualitate, aut symptomatica translatione, aut in alium morbum degeneratione factâ formidabiles, qui & calamitoso-

lamitosorum sæuorumque accidentium vi non sunt interrupti, & laudabiles crises habent, ac decretoriis diebus ritè iudicantur. Incerti verò morbi ac intempestiui hi sunt, qui inuasionis celeritate, symptomatum vi ac copiâ, nec non malignitate & criseos incertitudine ac infidelitate à materiâ indomitâ & pepasmi experte, ac propriæ substantiæ ratione vitiosâ dependente, ægri vitam fraudulenter premunt, ac vbi vel naturæ (post DEVM) beneficio, vel artis ope pulsî decedunt, vel recidiuæ alicuius metum inferunt, vel in alias ægritudines degenerant, quasi suæ malitiæ quoddam stigma in corpore afflicto relictum voluerint, per quod perditionis suæ tristis extet memoria, sic nonnulli alterutro oculo orbati, alii hoc vel illo valetudinis damno pressi, etiamsi emergant viui, non tamen semper emergunt integri. Hinc contingit vt hic euadat monoculus, alter claudus, hic cæcus, alter voce priuatus, hic surdaster, ille obliuiosus, conuulsus alius, alius artuum languore percussus quod notans Poëta sic cecinit,

— — in nervos huic morbus & artus
Ibat. Et postea

— — nervos & membra coarctans
Dissolvebat eos defessos antè fatigans

In manibus verò nervi trahere & tremere artus.

Morbi certi & incerti iudicari quoniam sint.

Pestis stigmata quædam post se persæpè relinquit vel relictæ post se alio morbo decedit.

Refert Thucydides propinquorum notitiam & rerum gestarum recordationem illis excidisse, unde sibi ipsis peregrini & incogniti quodammodo sint habiti, unde Poëta.

Atq; etiam quosdam cœpere obliuia rerum.

Cunctarum neq; se possent cognoscere ut ipsi.

IMPRIMIS autem virium robur diligenter perpendendum ac quantus à naturali statu lapsus factus sit studiosè pensandum, videturque hîc omnis obtinendæ salutis spes à virium robore dependere. Quod si æger morigerus ac obsequens fuerit, & ritè ex artis præscripto adhibitis medicamentis usus, nihil tamen vel parum senserit subleuaminis magnam morbi maligni vim subesse iudicandum, mentem porro ægri integram non esse sibi que haud constare graue est, prout cum corporis pars aliqua dolet ægro dolorem eum non sentiente. Aspera quoque in benigno alioquin homine per morbum responsio non usquequaque videtur tuta, prout multus sermo, vel inconsueta alîas taciturnitas, hoc enim soporis illud delirationis periculum portendit. Sine magno porro metu non est mentem falsis imaginibus ac spectris turbari, præsertim si æger floccos carpat, aut festucas colligat, vel aliter digitis gestiat, grauius autem est si amisso iudicio, domesticos, familiares ac necessarios decumbens non agnoscat,

agnoscat, grauiſſimum ſi æger iam non videt amplius, vel non audit, vel audita non intelligit, nec ſpontè mouetur, extremis præſertim luore fœdis ac frigore algentibus. Malum etiam eſt, ſi ſomnus morbi leuamen non adfert, ſed eundem quodammodo exaſperat, de quo Hippoc. loquitur cum ait, *in quo morbo ſomnus laborem adfert malum*, quod ſi is quoque omninò abſuerit, ægri vires vigiliis conſumi neceſſum erit, aut ſi ſuperfluus, ac iuſto profundior, Comatodes ac periculo haud vacans cenſeri debebit, plurimum porrò aſpernandus ſomnus is, qui alto ſopore ægrum premit, debili interim pulſu, ac extremis frigidis exſtentibus, idque potiffimum ſi delirium hunc comitatum fuerit. Inſomnia turbulenta trucis quoque morbi ſunt indicia. Vultus à naturali non longè diſtans, vel parum mutatus, oculique recti in tanto malo metum morbi minuunt, cadaueroſa verò facies (morbi vitalis effecta, non autem effrenem inanitionem aliquam ſecuta) quam collapſa efficiant tempora, & oculi concaui, ac nares acutæ, nec non palpebrarum labiorumque pallor, & cutis circa frontem durities ac tenſio certæ mortis eſt index, aliis maximè ſignis malum inſimul coindicantibus. Conſimilem faciem depingit Hippoc. i. Prognost. quæ ſic à Poëta deſcribitur.

*Salutis aut
mortis varia
indicia.*

Triste

*Triste supercilium furiosus vultus & acer
Compressa nares, nasi primoris acumen
Tenuē, cavati oculi, cava tempora frigida pellis,
Duraq; in ore iacens rectū frons tenta meabat.*

PRÆCORDIA utrinque rectè habentia nullo dolore afflicta, non dura, inflammata aut intenta bonum omen præbent, malum verò, si hæc ipsa prætumefacta, aut multo venarum pulsu, aut dolore inquietata fuerint. Æger in alterutrum latus non facilè recubans, & hiantē ore, expansis manibus, abiectis cruribus, aut pronā decumbens facie, extra periculum non est, quod si pedes absque ingentis caloris molestia denudarit, magnam afflictionem subesse existimandum erit, prout periculo non vacat, si æger à naribus nescio quid, sæpius auellere, aut à proximis parietibus furculos captare cernitur.

CORPUS item modo calere, frigere modo, modo hoc, modo illo colore tinctum videri, aut brevissimo temporis spatio graviter emarcescere bonum non est, periculosum verò valdè, si spiritus intercise, difficulter aut inæqualiter attrahitur, spiratioque si alta, crebra & difficilis editur. Pulsus reciprocus, formicans & intermittens, aut tremulus syncopis ac extremi languoris index existit. Urinæ virides, liuidæ, nigræ pereuntis caloris natiui sunt nunciæ, oleacæ corpus lique-
re por-

re portendunt. Sudores frigidi, foetidi ac circa frontem solùm aut pectus emergentes periculo non vacant. Valdè porrò malum, pulsu concidente, ac viribus iam iam exolutis, frontem lento, paucò, tenaciq̃ue sudore madescere.

A T Q V E hæc quidem præfagia pesti cum aliis morbis acutis communia sunt, habet autem ea peculiare præter hæc notas ægræ salutem aut interitum præsignificantes, inter quas lethales planè sunt ac certæ mortis indices, bubones subito evanescentes, ac facta palindrome intrò sese confestim recipientes, venenum enim tunc vitæ fontem inficit.

*Lethalia
Pestis signa.*

I E C O R I S item inflammatio, Pleuritis, Angina & Phrenitis pesti sese consociantes plus magis lethiferæ existunt, prout & si ægrum syntexis aut colliquans alui fluxus, Diarrhæa, Lienteria, aut Dysenteria corripuerit, plurimi enim fusâ aluo pereunt. Quibus sursum vomitu nigra feruntur, magno laborant periculo, nec non quibus vrina supprimitur, mors enim his videtur esse vicina, prout & iis, qui ineunte morbo sanguinem è naribus, vesica, vtero, aut ore profundunt. Sic mulieres peste correptas, quibus menses extra statum tempus fluerent, prognosticis ferè relinquendas censuimus, hæmorrhagiam autem narium quinta die passos obiisse nota-

uis Heurnius. Reuera quicunque tandem fit sanguinis fluor, in peste mihi semper suspectus est habitus, de quo tamen aliis in morbis sæpè gratulari licuit, hinc enim, sanguis vel frustaneo naturæ conatu, vel fracta vi retentrice, vel acrimoniâ, aut ardore insigni feruefactus, erosus vel disruptis propriis conceptaculis non sine magna virium interneccione promanat. Vndè Poëta,

*Atque etiam multus capitis cum sæpè dolore,
Corruptus sanguis expletis naribus ibat,
Hinc hominis vires tota corpusq; fluebat.*

CONTINUVS sopor mortem procrendit, prout & venter subtumefactus accedente præsertim mentis errore ac delirio, sic quibus corpus cæruleo colore tingitur, fusa per vniuersum veneni vi decedunt, tales qui magno simul accedente dolore ex purpureo quasi atrescerent, defunctos nouimus, partibus non aliter quàm serpente Gangrena (vulgo *Kaltenbrandt*) fœdis, vndè periculū quoque haud paruum minantur aurium papillæ aut extremitates prunorum syluestrium maturorum colorem habentes, & ex rubore in nigredinem abeuntes.

ARTVVM tremor cum mentis alienatione, suspiriis, cordis palpitatione ac lipothymia funestus ferè est, malum verò quarumcunque egestionum fœtor insolitus, prout & anhel-

anhelitus, magna ac abominabilis graeolentia, imminētis scilicet mortis nuncia, putredinem enim in corde iam confirmatam aut pulmonis pectorisue vasa computruisse denotat.

CARBUNCULI cordi vicini pessimi sunt, semper autem mali euentus nuncii sunt, si minutuli aut nigri vel virides fuerint, aut si pus non ediderint, sed aperti spumæ quid simile emiserint, ac adiacens pars sicca euaserit aut liuida, aut si duri extiterint & absque supuratione subsederint.

Carbunculi qui nam sint magis lethales.

FVNESTI autem sunt maximè qui gutturis, ventriculi, aut pectoris regionem vel fauces obsident, prout & bubones ponè aures ob animalis facultatis organi viciniam periculosiores existunt.

MIRVM porrò hoc est, quod cum plures carbunculi paucioribus sint magis funesti, è contra plures bubones paucioribus magis salutare à nonnullis existimentur, præsertim si durante adhuc robore virium in partem capacem longè à corde remotam exclusi fuerint, ac si febris indè remiserit & symptomata mitius ægrum habere cœperint, si que coctionem & pepasum admiserint sudoribus interim toto corpore laudabiliter fluentibus. Admonendum tamè, sudores vrinæque non naturæ fausto ac fælici impulsu,

sed symptomaticâ morbi ac colliquationis internæ vi copiosius interdum fundi, de quibus virium robur aut morbi leuamen suum ferent testimonium.

Vrina aquosa.

Pessimvm porrò est lotium aquosum, crudum ac tenue omni sedimento carens, ut potè quod morbum capiti vicinum fore aut bilè vel humorem morbificū præcipiti raptu in cerebrum translatum esse designet, ex quo Phrenitides & alia mala sint metuenda. Malum quoque augurium innuit vrina acris & olida, cui præsertim pinguedo innatauerit, vehementem enim putredinem, immensum calorem, & æstum colliquantem subesse iudicat.

Pestis non secundum dies decurrit.

Pvstvlæ nigræ, liuidæ, cæruleæ, subsidentes ac intrò remeantes aut lassitudinem adferentes non periculosæ modo, sed lethales esse solent prout & exanthemata à circumferentia ad centrum recedentia. Breuem autem omninò hic morbus periodum obtrinet, nec aliorum more secundum dies iudicarios ritè decurrit, vndè nec certa incrementi, status, ac declinationis tempora obseruat, non diebus sed materiæ motu, modo velociore, modo tardiore mensurandus, plerumque tamen quartum, septimum aut octauum, diem attingit, quos si æger superârit ferè cua-

rè euadit, atque hunc morbi terminum nouisse videtur Poëta sic inquit,

Oëtauoq₃ ferè candenti lumine solis,

Aut etiam nonâ reddebant lampade vitam.

M I T I O R I S morbi auguria sunt mens sibi constans nullisque deliriis interrupta, appetitus rectè habens, firmitudo ventriculi cibos amplexans, & Antidota retinens, virtus firma, largo sudore papulas, exanthemata, bubones aut anthraces excludens illicò, quæ omnia quamprimum prorumpere bono est. Lenis spiratio, cor liberum, calor colorque corporis æqualis, lingua humecta, somnus suis interstitiis ritè distinctus, laudabilia existunt. Erisypelas partem inuadens ignobilem & putredinē malignam eructans, principes partes à veneni pernicie liberat.

M I R O R cum tot huius morbi mala prodiderim auguria, me in bonis ac salutem pollicentibus indiciis proferendis tam inopem existere: at verò non miror cum inter omnes morbos hunc ipsum fallacibus notis Medicos persæpè ludentem, & ægros insuper vanâ spe lactantem, ideoque occultâ fraude insidiosum ac inter omnes maximè subdolum considero. Certè Pesti prout ex Ruffo Paulus Ægineta refert, omnia grauissima superueniunt, vndè Lucretius,

Omnia tum verò vitæ claustra lababant.

*Salutaria
Pestis signa.*

*Regnante
Peste alii
morbi cessant.*

Hoc vnum moneo, non esse vnquam hic bonis fidendum indiciis sed ea pro Crocodyli lacrymis habenda esse, nec tamen ijs signis, quæ mala videntur terreri oportere, cum qui aliis infidus semper esse solet vel esse conatur morbus, sibi ipsi ob insignem quam possidet malitiam, quandoq; haud fidelis existat. Hoc vnum boni possidet, quod eâ regnante alii morbi cessent, & quod homines non diu torqueat, sed vel in necem citò agat, vel citæ salutis (licet nō nisi magno prius periculo obitro adipiscendæ) spem præbeat, licet non rarò plenam eius integritatem præpediat vel interrumpat, vt quos vitâ orbare non potuit, saltem parte corporis aliqua mutiler, aut per translationem symptomaticam, degenerem morbum procreans ægros non abique inflicto labis tetraë stigmatæ aut næuo liberos sinat decedere, vera vt apparet Medicomastix.

VERVNTAMEN in signis his prognosticis omnibus ad pestem spectantibus ob symptomatum vnâ congerie simul inuolantium cateruam magna est obscuritas, & quia morbus de natura suâ infidus existit, ideò fida de se mortis aut salutis signa non perhibet, vndè apparentibus salubribus alioquin indiciis, quæ tamen omnia hoc in morbo suspecta sunt, ægros interdum perireprehendimus,

hendimus, & quos morbus inducta sæuorum
 accidentium turbâ iugulare velle videbatur,
 vitalis virtus (cum symptomata grauiter tu-
 multuarentur, ac vnum quodâmodo in aliud
 aduersa pugnaret acie) quasi clam subterfu-
 giens, hostiles per sæpè manus euasit, morbo
 modo Medicos, modo ægros hoc affectos &
 infectos, modo sese ipsum ludente, non aliter
 ac si e rusticorum tumultuantium symposio
 inter medios ipsorû enses & conflictus clâm
 se quispiam subtraxisset.

*Sapè sub
 multitudine grauis-
 simorum
 symptomatum
 ager
 euadit.*

CAPVT XII.

*Quæ sit causa cur inter eos qui peste
 affecti sunt, maior pars
 intereat?*

NVMEROSAM ciuium cladem ac fu-
 nerum multitudinem consideranti,
 admirationi quandoque fuit quî fie-
 ret, vt cum ex aliis morbis etiam periculosis-
 simis tam multi emergerent, ex hac fœda lue
 (suo tamen respectu) vix pauci superessent.
 Huius autem rei conditionem cum perqui-
 rerem, non vnâ populosæ necis, imò com-
 plures ac mutuo sibi nexu arctè complicatas,
 K 4 easque

earque validas & magnæ energiæ causas reperi, quarum quælibet seorsim considerata, tanti ac tam præcipitis mali ansa & occasio esse queat.

*Morbi
magni-
tudo.*

INTER has igitur primo loco sese offert morbi ipsius magnitudo, cui par quandoque vix est remedium, quod quidem etsi proster, metuendum tamen fiet, ne natura magno morbo iam antè pressa, accedente auxilio huic pellendo, vel æquali, vel pro debellando hoste forsan fortiori, sub morbi & medicaminis assumpti prælio fatiscat. Quod si morem morbi huius consideres per quem is magnus inter cætera censetur non immerito, enormem illum ac infidum planè & plusquam malignum deprehendes. Vndè nō iniquè Ovidius morbum hunc *inertem* appellavit, utpotè qui medicationem quandoque non suscipiat, nec Medicorum pareat institutis ac legibus, nec artis operibus sese conformem exhibeat, aut habilem sese ac pro Medicinæ captu reddat tractabilem.

*Malum
morbi
mos.*

MALVM hunc quo iam dicta pestis imbuta est morem, prout iam antè notauimus, sæuitia, grauitas, & multitudo symptomatum, subitus virium vitalium interitus, criseos incertitudo, signorum quantumuis salubrium fraudulenta deceptio (cum quæ bona aliquin esse & pro salute ægri apparere solent, malo

malo hic omine nonnunquam sese ostentantia, plenum spei ac promissionis Medicum persæpè deludant) ac tandem morbosa translatio manifestè in obtutum prostituunt, ut quæ pulsa pestis cessisse visa est, alio quopiam degenerate procreato affectu, tanquam pernicipiæ fundamentis ac nouæ calamitatis rudimentis in corpore derelictis cesserit quidem, at non nisi inflictio tali damno decesserit, quod in subiecto iam antea extremè debilitato, eam necis executionem parare valeat aut possit, quod prior affectus naturæ vel medicamenti vi pulsus odioso instinctu intenderat, non aliter quam si cacodæmonum quispian non nisi relicto post se fœtore demigrasset. Sic eiecta peste, russes, lippitudines, vertigines, febres squalidas, ac alia consimilia mala tanquam prægressi morbi fæces in corporibus relictas ipsi obseruauimus.

Nec vero Medicum ratione & experientia tanquam firmis præsidiis munitum & in artis operibus iam dudum exercitatum morbi magnitudo, aut malignitas, imo nec veneni pernicipes à curatione absterret (ut potè qui morbo magno magnum quoque adhibere remedium antehac didicerit, & fallacem noxam mille dolis ac versutiis implicatam magno ingenio, latentem hanc morbi fraudem deprehendente, prudenter ac astu-

tè præuisam , scitè admodum debellare non uerit) si modo medicationis quandoque non decisset oportunitas.

*Occasio
medendi
in Peste
quando-
que vel ne-
gata vel
neglecta
vel intem-
pestiue ob-
lata.*

ITA QV E inter præcipuas perditionis causas quasi primas tenet, vel negata prorsus, vel intempestiue, aut præposterè medendi oblata occasio, sic tertio quartoque die cum venenum iam altas ac nullo medicamine extirpandas in corpore radices egisset, salutaria consilia tum demum expetentes, operam luisse nouimus, cum è contra non paucos primo statim morbi initio, antequam venenum firmam sedem figeret, licet grauibus symptomatis iam iam conflictatos, artis post DEVM ope conualuisse reminiscamur, morbo dum fieret, nondum autem factus omnino esset commodis auxiliis pulso & discusso. Hic enim ubi venas cordi propinquiores, aut nobiliora vasa subintrauerit, iam non de facili nec nisi magno labore expellitur. Primus igitur horror, primus vomitus aut nausea, prima virium insignis deiectio, & membrorum plusquam notabilis lassitudo curationis confestim inchoandæ sint prima argumenta, cum ulterius prouecto morbo, vrgentium symptomatum copia & valor, vel antidoti exhibendi occasionem deneget, aut exhibitam, effectum suum commodè sortiri non permittat,

rat, vel curationem morbo quasi neglecto ad
se rapiat.

C A V S Æ autem multæ sunt cur non pri-
ma statim vice homines tanto morbo com-
modum sibi vel parent, vel quærant reme-
dium, quarum prima est, quod morbi energiam
ac subdolan ac latentem vim qua ab initio
nonnunquam mitis Erisypelatis aut vulgaris
febris Diariæ speciem ementitur, vulgus non
agnoscat, ideoque naturæ (cuius beneficio se-
se aliàs consimilia prout sibi videbantur ma-
la euasisse recordantur) negotium ac rem
omnem committendam existimant, cum in-
terim venenum cordis penetralia subintrat,
ac maiores eundo vires clam acquirat.

*Vulgus,
primā Pe-
stis inua-
sionem sæ-
pè non ag-
noscit.*

D E I N D E verò cum affectus ipse exosus
omnibus & ob clandestinam contagionem
ac occultè serpens venenum non immeritò
cunctis sit formidabilis, vnde is ipse integras
ferè familias delet, amicitias dissipat, necessi-
tudines distrahit, suspendit commercia, fa-
miliaritates disiecit, viciniae sodalitia tol-
lit aut imminuit, amicorum fugat obse-
quia, consanguineorum concursus arcet,
sodalium consolationes intercipit, fra-
trum gratiam indigna quasi abalienatio-
ne pessundat, proximorum charitatem
auersationis quodam examine fugat, ac do-
mesticorum insuper fidelitatem non rarò
eneruat,

*Causa ob
quas ho-
mines mor-
bum hunc
occultare
conantur.*

*Multi dñ
morbum
occultare
Solunt in-
tererunt.*

eneruat, fit vt studiosè malo hoc occultato, longos eidem progressus cum in agrum, tum in astantes faciendi, suamque his labem vari- modè imprimendi non desit occasio ac oportunitas, sic multi ob verecundiam, multi ob quotidianam alimoniam quotidiano opificio quærendam, nè hæc ob cognitam infectionem aliò translata merendi occasione difflueret, nonnulli tanquam infamiam quãdam indè passuri, ac omnibus neglectui futuri diutius malum occultantes, præproperæ neci, ac contagioni quoque inter domesticos (quibus docta præcautio saltem aliqualem opem adferre potuisset) ansam ipsi dederunt, mortem quam summo studio ac solertiâ occultare studuerunt, negatâ (ne patesceret morbus) medicinâ, quodâmodo inuitantes. Sic qui clam fortasse curari potuisset morbus, facta tandem clade patescit.

De præpostera curatione quid dicam? Nescio sanè an in rerum natura morbus extet alius contra rationem & methodum insulsè, præcipitanter, Empyricè ac temerariè quandoque curandus. Exemplo sit homo multa prauorum humorum copiâ, ac cacochymiâ turgens, huic humida Austrina & pluuia anni tempestas & constitutio maiorem excrementitiorum succorum ingenerauit luxurië, quæ succensa, ac in veneni vim acuminata putre-

putredine pestilentem morbum produxerit, ægrotavit hic & peste decubuit, hac iam ultra biduum vel triduum detentus, post quod tempus ad Nosocomium deportatus curari sese implorat. Quid faciat Medicus? Venam-
 ne secet? minimè, ars enim hanc plenitudini, cacochymia vero purgationem præscribit, purget igitur? neque hoc, vires enim pharmacum iam non sustinent, & exhibitum deiectionum, sparsum per venas ac corporis ambitum venenū intrò reuocabit, nec ad emunctoria (ad quæ natura id ipsum propellere iam instituit) id ipsum propulsabit, imò naturæ expulsionem præpediet, ac tandem cum ij qui peste detenti sunt in syntexin & colliquationem plus magis proni existant, cumque soluta in peste alius plurimos è medio tollere soleat, quis quæso hic Medicorum purgationem tentabit? Veruntamen hac de re paulò infra.

*Indicatio-
num cura-
tiuarum
in Peste
repugnanti-
a.*

SUPEREST nunc ut sudoribus prole-
ctis venenū discutere ac excutere tentemus:
 at quid sudorifica in corpore tam impuro?
 hæc enim cum magna sui parte calida subtili-
 umq; partium & sint, & esse debeant, non-
 nè hæc humorum eam saburram, qua corpus
 hoc prægnans est, & exagitabunt & inflam-
 mabunt? Vnde fit ut millies ad pestem curan-
 dam commendata Theriaca, millies impuris
 corpori-

corporibus obfuerit, hinc contingit, ut quod remedium esse debuerat, necessitate cogente (cum aliter vix fieri quandoque possit) exhibitum, persæpè mortis euaserit incitamentum. At dices? frigida antidota sudoribus propellendis equè idonea supersunt? Respondeo, ea ubi natura iam progressu morbo in segnitiam acta est, vel omninò non, vel tardè corpus permeare, præsertimq; tale, quod corruptorum aut vitiosorum humorum abundantia presserit. Sed ab occulta id qualitate præstant? concessero, sed si quæ ab ingenitâ consimili vi calorem præterea insignem à proprio temperamento nata vix aliquando venas procuratâ diaphoresi peruadunt? quomodo quæ frigida cum sint, hoc efficient?

Empyrica igitur planè, fortuita, contra methodum inita ac temeraria quodammodo ex his resultat pestis curatio, quæ tamen talis est ut quos morbo inducias negante, ac ratione prima fronte aliter suadente, sine ferè medicamine certæ quasi desperationi tradere, ac prognosticis relinquere potuisset Medicus, ambiguo & fidis indiciis haud constante remedio, ægrum sub dubia spe hærentem non raro persanet. Neq; hic me pudet illius quod dici solet, imperitum eum esse Medicum qui morbum non nisi morbo curare sciat, artis enim mihi sit inducto minore ac securiore affectu

fectu grauiorem imò grauissimum depulisse, sic hoc anno quo ratio corporum purgationem exigebat, quam morbi occasio non admitterebat, ægros primitus porrectâ forti antidoto (vt malignitatem à qua omne dependebat periculum tolleremus) iam antè intrinsecus febre intestinâ succensos, plus magis studiosè quandoque inflammauimus, ac pulso sic veneno, calorem illum quem superinduximus, tanquam simplicis intemperiei affectum percurauimus.

Pestis inducto non raro morbo alio tandem curatur.

Ad vltiores verò causas descendendo, plurimos ægrotos grauissimorum morborum vi, aut symptomatum vehementiâ ac sæuitiâ, vel multitudine, & malignitate, sub Medicorum manibus interire tam certum est, quam quod certissimum. Magnum porrò eorum numerum suapte vitio, ac diætæ crimine, aut Clinicorum imperitiâ, aut alio aliquo externo vitio nec occasione parante perimi, ac è medio tolli, nemo vel parum sapiens ignorat. Vndè prudentissimus Hippoc. 1. Aphor. 1. cum medicinam facientium honorem meritò defendendum reputasset, illorumque, si quæ ab his peccata commissa forent, in vitæ breuitatem, artis prolixitatem, occasionis præcipitem lapsum, experimenti periculum, ac iudicii difficultatem coniecisset, tamen hæc ex parte Medici vera, fixa, rata

*Tametsi
Medicus
doctus di-
ligens ac
expetitus
cunctari-
tè prescri-
bat, mul-
tum tamē
in agri ob-
tempera-
tione, &
Clinicorū
diligentiā
situm est.*

rata ac explorata subsisterent, curationi mi-
nimè vnquam sufficere posse rectè est arbi-
tratus, proindeque ægri in obtemperando
diligentiam, & adstantium seu Clinicorum
in seruitiis ægro exhibendis sedulitatem ac
solertiam, nec nō reliquorum, id est circum-
stantiarum extrinsecarum, vtpotè quæ mor-
bo vel commodum vel incommodum leui
occasione adferre præbereque valeant, de-
bitam dispositionem studiosè requirit.

AT QV I hoc quidem cum in aliis mor-
bis omnibus alioquin de sui naturâ salubrio-
ribus meritò & expetatur, & expeti debeat,
quis hic negata iam (vt iam antè diximus) me-
dendi occasione, & iudicio ob signorum à
maligni moris morbi infidelitate prodeun-
tium fraudulentiam in discrimen plus magis
actò, adstantium vel imperitiâ, vel incuriâ, ac
negligentiâ nec non circumstantiarum & ac-
cidentium externè aduentantium varimoda
alteratione ac permutatione ægros in ipsius
persæpè mortis præcipitium agi vel non ob-
seruauit? vel medicinam faciens non obser-
uabit? quantumuis his doctus solers & expe-
ditus Medicus deseruiat.

MEDICATIONI, somno ac requiei, ci-
bationi, exercitationi, ac aliis similibus sua
quæque debentur tempora, suis cuique de-
betur ordo, quibus non cautè animaduersis,
error

error statim & nonnunquam grauis committitur, & qui alia in ægritudine parui momenti censeretur potuisset magno hic in morbo irremediabilis ferè, & vix vlla ope euadit reparandus. Cum autem Diætetica pars quædam medicinæ sit haud vulgaris, quam Clinicos eximie nouisse ac necessario exactè tenere decet ac conuenit, quis quæso morbo huic tam formidabili & tam studiosè ac delicatè tractando, cui ferè non nisi fæx populi vulgi-que quasi quoddam excrementum deseruit, quod vel laborum vitæ huius pertæsis, vel extrema paupertas ac indigentia sub tanti periculi metu ad seruiendum impulit, vel lucri alioquin hoc genere rarioris cupiditas, è pistrinis quodammodo euocatos, insueti studii ac noui officii muria subire fecit, rudis ac in-eruditæ plebis crudam rusticitatem, ac incultam operam, sufficientem futuram opinabitur? cibabit hæc etenim cum potare debuerat, medicabitur cum à pharmaco pax ac induciæ celebrandæ fuerint, quietis hora exercitabit, quæ exhibenda fuerint applicabit exhibitis applicandis, sic ventri forsitan quæ capiti, & fronti quæ tergo præscripta fuerant medicamina adhibebuntur.

*Rusticitas
& imperitia Clini-
corum mul-
tos in ne-
cem ferè
agit.*

MILLE hæc errores, mille peccandi occasiones, quas Medicus nec præcipiendo, nec adhortando, nec instruendo, nec inculcando,

L

commen-

commendandoque rescindere valeat, utpotè qui viuum persæpè clinicum licet penitus intertem, semiuiuis tamē ægris suis adstare gaudeat, ne hi penitus quasi derelicti sine custodia aut medicamine decedant, quod quidem ex DEI benignitate largâ benedictione perfusum ex docti Medici præscripto ipsis eximie profuisse potuerat, nisi ineptè ac intempestiue ac forsan præposterè ex Clinicorum imperitia usurpatum, ægrum quem lenare debuerat, si non in perniciem egisset, saltem morbo variis symptomatibus cumulado detentum, maioribus errore citatis noxis conturbasset.

INFIDVS igitur morbus, negata vel intempestiue adhibita medicatio, ægrorum tanta anxietate pressorum iectigatio, delirium & desipientia per quam suimet curam nullam gerunt, & clinicorum insuper rusticitas præter alia in ægri perniciem conspirant quibus hic de facili succumbat.

CAPVT

CAPV T XIII.

*De indicationibus solennioribus ad
pestis curationem perti-
nentibus, &c.*

IMMANIS hic & planè ferox morbus, cum magnus sit summeq; lethalis, & in quam plurimis peracutus de sui naturâ illicò remediandum esse indicat, ambidextrum igitur Medicum, medicinam haud segnem, festinatam operam, auxilium insigne, fidum remedium ac celerem omninò medicationem exigit, idque primo statim initio illicò agendū monstrat, antequam humor putrefactus intumescat, & ex paucis ut Thucydides innuit multa fiant, vel antequā concepta labes latius sese in corpus disseminet, aut in ipsa sese cordis penetralia recipiat, tunc enim principum magno sumptu comparata remedia irrita sunt, morbo omne ferè auxilium respuente. Nullus igitur hîc procrastinationi locus, nisi enim medicina morbum anticipauerit, actum iam est, & de ægri salute conclamatum.

In Peste illico remediandum.

SECUNDA indicatio à morbi malignitate desumpta, alexiteriis antidotis & alexi-

Alexiteria.

L 2

pharma-

pharmacis pugnandum esse monstrat, quibus tanquam appropriatis ac specificis lethale virus extinguatur, non neglectis interim ijs, quæ fuliginibus excludendis calori febrili mitigando, obstructionibus reserandis, ac putredini arcendæ apta existunt, semper autem hîc contra occultam veneni perniciem singulariter pugnandum, cum ab hac maximum vitæ periculum immineat, vndè Galenus rectè non frigefactoriis aut calorem inducentibus, vel aliter atque aliter corpus alterantibus medicamentis, sed Antidotis consimilem noxam expellendam innuisse visus est, qui Bolo Armena nulla manifestæ qualitatis energiâ hic auxiliante, sed occulta quadam vi in orbem superante, tanquam Alexiterio pugnandum censuit, adeò ut eos quibus hæc exhibita non profuit, interiisse commemoret.

INTERIM tamen reliquorum medicamentorum vsus non aspernandus, vel negligendus, quibus putredinem emendandi, febrilem æstum mitigandi, obstructiones liberandi, sanguinis ac humorum ebullitionem sedandi, ac alio quouis modo succorum inæqualitatem temperandi facultas inest, ita tamen ut hæc ad antidotorum naturam quam proximè accedant, aut si non directè, alterna tamen viâ contra veneni vim pugnent, quorum

rum seriem in sequentibus Deo gratiam nobis elargiente recenserebimus.

TERTIA curationis indicatio à partis affectæ natura depromitur, quæ quidem nobilissima cum sit ipsiusque vitæ focus, ac vitalium spirituum officina, sui conseruationem præ reliquis postulat, quare huic protinus antè omnia diligenter prospiciendum, vt fulcitum cordis robur, & quantum humana ope præstari potest munitum audacter in hoc veneni prælio dimicet, ac in duello hoc decertans aduersos insultus fortiter sustineat, his ipsis haud vnquam succumbens, sed redintegratis spiritibus tanquam subsidiaria ope aduentante, foelici potiatur victoriâ, quod si Medici in Peripneumonia vnâ salutem in virium robore statuere consueuerunt hic sanè omnis conualescentiæ spes in earundem integritate mihi meritò videtur collocanda, hæc enim symptomatum sæuitiam sustinet, malignos morbi motus elidit, crudeles accidentium (luem hanc comitantium, ac turmatim quandoque aduentantium) impetus repellit, naturæ patrocinatur ac vitæ partes tue-
Cor in Pestis affectu.

tur, imò commodis medicamentis adiuta sudores promouet, & salutes ac proficuas crises edit, quibus terer etiam alioquin & ob infidelitatem signorum dolo malo refertus morbus, incolumitate rursus partâ decedit.

*Firmitudo
Virium o-
ptimum in
Peste sig-
num.*

Vndè nulli signorum hoc in affectu fidem habendam iustè censeo nisi firmo & non fucato, aut apparenti solùm virium robori, cum præsertim res sese haud secus in mansuris quam in morituris persæpè habere soleat.

CAPVT. XIV.

*De pestilentis morbi curatione, & pri-
mùm an & quando ac quomodo
venæ sectio & purgatio in pe-
ste sit adhibenda.*

PESTIS vim omnem in veneno exin-
signi putredine genito consistere sæpius
iam tradidimus, ex veterum & neoteri-
corū plerorumque doctrina id ratum facien-
tes, vndè morbum hunc expugnaturi, confi-
derabimus meritò, an, quid, & quantum ab
emisso sanguine aut alui subductione com-
modi expectandum fiet.

GALENVS hanc eandem pestis hypar-
xin, prauæ ac venenatæ qualitati potius quam
sanguinis aut materieî copiæ insidere cum
cerneret, Theriacâ & Bolo Armena tanquam
antidotis contra veneni ferociam agentibus
curationem est exorsus, quem omnis ferè se-

cuta

cura posteritas, parum aut nihil venæ sectioni hac in lue tribuendum censuit, imò per hanc complures in necem actos, vel alioquin gravem quandam virium offensam perpeffos esse observavit.

ET sanè nescio qua persuasione, quovè argumento, ne dicam incantamento eousq; inertæ nonnulli devenerint, vt curationem sectâ venâ ut plurimum inchoandâ, vel quod peius est prouecto longius morbo sanguinis missionem celebrandam esse opinentur, cum res hæc non rationi modo, sed & veterum ac neotericorum præcipuorum sententiæ, quæ & experientæ ipsi refragetur? nisi stupidum hoc & pestilens in pestilentia consilium, ab Empyricorum oculis in vulgus (quod deinde opiniones suas arctissimè tenere, ac proprijs tuendis magna obstinatione plerumque pugnare solet) sparsum defluerit.

NORVNT sanè omnes venæ sectionem inter magna remedia numerari, quibus absque virium robore nullus sit in medicatione locus, quomodo igitur hanc in peste administrabunt?

AT dicent magnus morbus magnum indicat remedium, deindè quoque corpus à venâ sectâ refrigeratur, vndè febris minus fit valida, & sanguinis mole diminutâ, quod reliquum in venis est facilius, commodiusque

*In Peste
Senam vel
nunquam
vel raro
secundam.*

ventilatur, vnde per accidens etiam putredo quæ in fieri est, non nihil inhibetur coërceaturque, & vitiosi succi vnam in partem insolenter ruentis fit quædam diuersio, à qua magna symptomatum metuendorum speranda lenitio. Verum nugæ sunt & falsæ imaginationis pollicitationes, etenim magnus morbus magnum non indicat multò minus perfert remedium si vires non adfuerint, quas primo statim morbi huius initio fatiscere certum est. Et dato, ventiletur sanguinis missione corporis habitus, coërceatur putredo quæ in fieri est, auertantur humores in partem quampiam impetum facturi, quid de putredine ea quæ iam non in fieri, sed factò esse venenum fouet, agetur? venę namque sectione corpus à veneni ac malignitatis huius perniciæ non vindicatur, quo nomine Medicorum celeberrimi, ictu, morfu, potu, tactu, aut esu intoxicatis corporibus tanquam nocuam venę sectionem damnarunt. Sic Galenus quoque de cibis boni & mali succi agens Medicos in peste illa à sanguinis missione abstinuisse tradit, quod noxam illius morbi non à sanguinis copia vel vbertate, sed ab alienæ putredinis vi dependere cognouissent. Deinde verò cum pestis omnis venenum sibi adiunctum habeat, nullum autem venenum sanguinis missione curetur, multò minus pestilens hac

hac profligabitur, cum enim omne venenum foras confestim propelli, & illico excludi postulet, quis non contrario planè motu id intro reuocatum iri existimabit? quod quidem dudum Auicēna monuit venenā secta venā recursum ad cor rectè metuens.

QVOD si in pestilenti pleuritide, quæ tamen duplum sanguinis mittendi scopum apparenter innuere videtur sanguinis eductio insignem noxam adfert, imò morbi sæuitiam auget, quis quæso venam in peste non nisi temerario ausu pertundet?

CELEBERRIMVS ille Fallopius ferè omnes quibus vena secta fuerat interiisse, multos autem hanc omittentes saluatos fuisse obseruauit: Quod etiam experientia sibi cognitum notauit magni nominis Medicus Gesnerus, quorum opinionem artis vsu testatam exercitiores pragmatici vnanimi consensu approbarunt. Sed & hoc audi, cum raro fiat vt in primo morbi principio vocetur Medicus, quæ quæso mittendo sanguini occasio suppetet? cumque vulgus non nisi deprehenso bubone auxilium plerumque quærat, tunc venam secabis quam insignis ille Hollerius eunte iam dicto bubone nocuam esse experimento deprehensum esse tam diligenter admonuit? quam etiam nobiscum non sine causa damnat Heurnius.

In Pestilenti Pleuritide Vena sectio nocua.

Celeberrimorum Medicorum de sanguinis missione in Peste sententia.

Ex his igitur cum veterum tum neoteri-
corum rationibus, auctoritate, experientia, &
observationibus perspicuum fit, venam in
peste vix vnquã esse secandã, cum vt plurimũ
huic administrandę desint & vires, & occasio,
vires quidẽ vt potẽ quæ semper ab exh- ustitio-
ne vitalis virtutis ac spirituum illicò ferẽ colla-
buntur, vndẽ afflicto maiorẽ afflictionẽ adde-
re dissuadet ratio. Occasio porro nõ suppetit
eò quod morbi principia ferẽ vel ignoren-
tur, vel negligãtur, vel nocua planẽ ac lethali
occultatione ab ipsis ægris supprimãtur, vn-
dẽ prima occasione neglecta nulla iã amplius
mittendi sanguinis oportunitas sese offert.

Conclusio.

CONCLUSVM igitur hoc esse conue-
nit, nunquam vel vix vnquam, nec nisi in pri-
mis morbi initiis, hoc est antequam viginti
quatuor horæ elabantur, idque si cor non ab
exhaustione, sed oppressione spirituum fa-
riscit, ac parcẽ valdẽ, & porrecta prius antido-
to quæ vires fulcire valeat, venam tunden-
dam.

AT QVÆ hoc quidem negotium cum
expediri voluerit, corpus plethoricum sit, vi-
res consent, ætas suadeat, consuetudo, tem-
pus anni, regio, & similia consulant, ac insu-
per morbi tempus id permittat, quia proue-
cta iam per biduum aut triduum ægritudine
ob dempta vitæ pabula, labefactata virtus vi-
talis,

talis, venæ sectionem haud sustinet, quam si celebrare visum fuerit, à minoribus venis, & locis à corde remotioribus, utpotè malleolo ac talo sanguis trahatur, parua tamen quantitate locoque buboni subiecto, ut in parotide pestilente ex saluatella in inguinum bubonibus ex poplite vel malleolo.

HORTOR autem & admoneo, ne Medici in euocato ab ægris sanguine suas onerent conscientias, ne sanguinis rei æstimari possint, quod prolixioribus verbis, adductis veterum & neotericorum rationibus, experimentis, ac observationibus, omninò non, vel non faciliè in peste venam secandam esse pro agrorum salute ac propria cum conscientiarum famæ tutela fraternâ charitate inducti monere volumus, corollarii loco subiungentes quod per ætustus ille magnæ æstimationis Medicus Oribasius consuluisse legitur, venæ sectionis annuam reiterationem damnanans, eò quod simul vitalis egrediatur spiritus, vnde homines imbecilli euadunt, & virtus redditur evanida, qua ratione etiam pulsus ex Galen. 3. de prælag. ex puls. 3. sententiâ non sunt validi. Sanguinis autem hanc missionem iam dictus Oribasius crurum scarificatione supplet, qua quidem simplici scarificatione Prosper Alpinus in Ægypto medicinam faciens illius loci incolas, quibus pestis est

Scarificatio.
110.

stis est ferè endemia seu vernacula haud contentos, suræ musculos quaternis aut quinis profundis inflictis vulnerib⁹ per rectū discissos, & studiosè haud citò consolidatos experientia duce fœdam sic illuuiem exonerare didicisse commemorat.

QVOCUNQUE au em modo, siue venæ pertusione, siue per cucurbitulas sanguinis vacuatio est futura, vires ægri antè & post hanc debitis præsidiis roborandæ, quo nomine conferet Boli Armeni drachmam ex aq. Acetosæ & Rosarum ac modico vino albo odorifero eidem exhibuisse, aut Specierum Liberantis, Cordialium Alexandrini Bened. vel Temperatarum aut de gemmis frig. scrupulos ternos vel quaternos ex vino Cydoniorum aut Granatorum, admixto acido Citri succo, ex iam dictis aquis propinasse, quò per sanguinis educationem causata virium iactura resarciatur.

EVNDEM in finem insignes illi pulveres cordiales Rubeus nempe Pannonicus, nec non Bezoardicus apud Nicolaum descriptus & Pulvis Electuarii de Bolo ac alii consimiles cum Syrupis de Limonibus succo florum Tunicæ aut Rubi Idæi commodissimè offerentur. Veruntamen qui venam secare voluerit de his cogitet, ac quomodo periculū quod sibimet ipsi parat, euitet, videat.

Ego

Ego de his non sum sollicitus, nescio enim an vnquam in peste sanguinis missionem sim præscripturus vel in eius administrationem consensurus.

De purgatione & pharmacis deiectionis in peste exhibendis diligens quoque habenda est disquisitio, quæ modo in totum proficua, modo in totum nocua esse & solent & esse possunt. Proinde si vnquam Medici diligentia & studium requiritur, hic sanè præ reliquis accuratum eius iudicium ac summa dexteritas expetitur non immeritò, nam licet putridorum humorum in corpore cumulatorum saburra aut cacochymia sui depulsionem pharmaco purgante moliendam indicarit ac fœdi succi quibus pestilens venenum insidet, & à quibus noxa omnis primariò dependet, sese protinus vacuari postularint, id tamen multas ob causas præcipitanter haud agendum, sed magnâ consideratione urgentibus è contrario causis validioribus non rarò differendum.

Purgatio.

ET ENIM veneni potiores vires habentis petulantia confestim morbo ferias non dante refrænanda, quod nisi intra diel naturalis spatium peractum fuerit, rem malè gestam sera nimis sequetur pœnitentia. Venenum enim vitæ excidium confestim machinatur, cumque id non purgatione sed Alexiteriis

teriis pelli queat, videndum ne tempus antidoto exhibendæ debitum, pharmaci exhibitione absumatur, & sic venenum, cum nullam habeat à medicamentis resistantiam, altius sese insinuando ad cor usque permeet, vnde in hunc locum eximie quadrat insignis illa prudentissimi Hippoc. sententia, ab omni arte potissimum autem à Medicina procrastinationem alienam esse dicentis, ut potè in qua ut ipse ait, *perendinatio procrastinatioq; vite periculum adfert & animæ*. Huic alia accedit causa purgationem in hoc affectu dissuadens, nempe hæc quod cum Pestis è limo sanguinis efferuescente ac magnâ humorum conturbatione exagitationeque persæpè oriri credatur, purgantia pharmaca maiore succorum commotione producta, morbi vehementiâ nostra sanè existimatione plurimum auctura, ac afflicto maiorem afflictionem sint additura. Adde quod humores hoc ipso affectu iam antè conturbatos, ubi medicamento purgante extimulati plus magis fuerint, vel rapido impetu cor suffocatueros, vel præcipiti lapsu in ventrem excurrendo lethalem diarrhæam (cum præsertim fluxus aluini plurimos è medio tollere hoc in morbo soleant) producturos sit metuendum. His sese hæc quoque causa coniungit, quod cum venenum venis conceptum sanguineæque massæ permixtum,

mixtum, aut in corde contentum sit, longè facilis per cutis spiracula & poros sudore ac insensibili transpiratu vacuetur, quàm fastidiosâ ac magis operosâ per longas ambages & tot in corpore tamque multiformes anfractus, instituta humorum à circumferentia ad centrum purgatione reuocatorum educatione. Itaque veneni extirpandi occasio nec à venæ sectione, nec à medicaminis purgatorii oblatione, sed ab Alexipharmaco & venenineco remedio petenda, id enim semper in Pestis curatione primum sibi locum vendicat, cui suo loco pedissequa futura sit purgatio morbi ac veneni quisquillas suo tempore educitura.

IGITUR si pestis essentiam considerare-
mus, ex sui natura, quatenus venenata est
nec venæ sectionem ut iam antè docuimus
nec purgationem admittere videtur, utpote
quæ solis alexipharmacis antidotisque sit de-
bellanda, quia tamen pestem modo ab aëris
vitio extra nos nato, modo ex humorum in-
signi corruptelâ ac depravatione intra nos
genitâ ac productâ oriri demonstraui-
mus, videndum, qua occasione salutariter hæc queat
adhiberi, & quo modo ab hac auxilium sit
expectandum. Proindè si pestis ab aëris in-
spirati venenositate spiritus vitales perimen-
te oriunda est, vel nunquam vel ratò purga-
tio lo-

tio locum habebit, nisi forsan inquinamentum in corpus cacochymicū aut vitiosis succis onustum inciderit. At verò si noxa omnis ab humorum prauitate dependet suo hæc loco & tempore administrata plurimum ferret emolumenti, ut potè morbi fomitem educitura, & veneni sedem per ventris sentinam propulsura. Hoc forsan obseruans Iacobus Carpenſis plurimos ab anno 1527. vsque ad annum 1531. sanitati restituit, ineunte morbo leniens pharmacum exhibens, in augmento verò putgans, vadè etiam Auenzoar medicamentum Euphorbium excipiens propinare non fuit veritus, & Gentilis, Medicos sui æui, Scammoniatis medicamentis porrectis feliciter quandoque vsos fuisse commemorat, idque non absque aliqua ratione insigni, etenim cum corpora fœdis humoribus onusta sunt, aut prauis succis circumfluunt, vel alioquin cacochymiâ premuntur, ne antidota ut plurimum calida putrium humorum in iam dictis corporibus contentorum molem ac massam succendant ac inflamment, ne uè venenum ab accensis his prauis succis & subtilius euadat, & latius sese diffeminet, agaturè fortius, aut humores iam dicti calidorum alexipharmacorum vi accensi & varimodè dissecti in nobilem quandam partem irruant, cui phlegmonem aut inflammationem lethalem omninè

omninò accersant, purgationem omninò exigunt, alioquin abactò per antidota veneno, qui pestilens erat morbus, in alium vix quidquam se minorem recidiuæ cuiusdam (pestundatis iam antè à prægresso veneno viribus) rationem habente degeneret. Id nobis hoc anno contigit, quo corpora fœdis succis scatentia veneno premebantur, vbi si purgationi instituendæ data fuisset occasio præter eos qui DEI misericordis ope conualuerunt, magnus adhuc forsan ægrorū numerus euassisset quibus cum nos contra veneni potioris indicationem obtinentis vim dimicare cogeremur, putridorum humorum copia vel vim intulit, vel morbo antea iam infido & imperfectæ crisis edendæ magistro, in aliam affectionem aliquam degenerandi viam monstrauit, quæ fractas iam vires nouo insultu penitus frangeret ac iugulareret, cum præsertim progressu ferè iam longiùs morbo vt plurimum ægri ad nosocomium deuenirent.

HABITA igitur & causæ morbificæ & corporum ratione, vbi porrectis antidotis venenum debellatum fuerit, & vires purgationem ferre videbuntur, pro singula cuiusque natura ac lege artis hæc studiosè ac sollicitè administranda erit.

PRIMO itaque malignitate alexiphar-
 macis depulsâ, si vires permiserint, luxurians
 M humo-

*Post Gene-
nū debel-
latum pur-
gatio ad-
ministrā-
da.*

humorum copia purgatione artificiosè succi-
denda, idque remediis omnino mitioribus,
ne fortiora illa, magnâ vibratione vectione-
que humores præcipitantia (solutiua com-
muniter dicta pharmaca) fractas iam vires
pellundent, aut præcipitatis in ventrem succis
diarrhæam producant quæ in peste lethalis
esse solet, vnde Hippoc. 3. Epid. 3. Ventris
profluvium cunctos abstulisse notavit. Hor-
tor igitur & moneo vt medicinam facientes
illius sæpè meminisse velint quod Mesueus
admonet inquiens, *Et in solutino est timor for-
tis, ipsum enim quandoq₃ mouet & non soluit,
& quandoq₃ superfluit.* Sint igitur medica-
menta omnino leuia, & vix vnquam Rhabar-
bari aut Agarici vires transcendant, nisi fortè
his stimuli causa minima quædam solutiuo-
rum vocatorum portio pro horum operatio-
ne acceleranda iungatur. Fallopius Euphor-
bium probat quod sanè forte est, & forsan
magis veneno insita quadam vi resistendo
quam purgando prodest. Antimonium illud
conturbans & vitriolum Paracelsistarum, vo-
mitorium securitatis nomine improbo, quæ
tamen si quandoque visa sint profuisse, com-
pluribus tamen obfuisse vix dubitandum.

SECVRISSIMA verò imò omni ratio-
ne accommodatissima pharmaca ad pu-
tridos humores pestis fomites expellen-
dos

dos existunt ea quæ præter purgandi vim venenis resistunt, quo nomine Rhabarbarum & Agaricus Theriacæ vim habens & consimilia summè probantur, quod si insuper febrilem simul æstum mitigandi potentiâ obtinuerint saluberrima meritò censebuntur, ea enim non naturæ modo student, & veneni vim frangunt, sed etiam morbi conducunt accidentibus. Quia verò id vno simplici quæ medicamine vix vnquam tributum est, solers ac perui gil artis opera, his intentionibus satisfaciendi quodam argumento, insignes quasdam compositiones astruxit, inter quas primas tenet Tryphera illa Persica ob succum Solani & Endiuia, Tamarindos, Saccharum violatum, acetum & semina quæ hanc ingrediuntur frigida, febrilem æstum temperans, ob folia porro Sennæ, Epithymum Lupuli Succum, Fumariæ semina, Mannam & Cassiam sanguinem depurans, & adustis parans humoribus exitum, ob Rhabarbarum & Agaricum venenis resistens ac mixtam cum pituitabilem euacuans, ob Myrobalanos visceribus robur afflans ac ob Spodii quoque Rosarum, Santalorum, Macis & similium cordialium medicamentorum efficaciam, vitæ fontis familiaris nec sine magno ingenio à Mesueo aut Ioanne Damasceno ad sanguinem depurandum, & humorum vstionem tollendam

*Tryphera
Persica.*

*Syrupus
Rosatus.*

excogitata. Hanc sequuntur magni usus ac commendationis nonnulla alia utpotè Diasenna Nicolai El. Diacatholicon Lenitium de Manna & Florenzole dictum nec non Diacassia cum Manna & Diaprunis lenitiuū Diadamasce non vocari solitum. Insignem porrò laudem meretur Syrupus Rosatus laxatiuus utpotè cordialis valde & ob amarorem putredinem inhibens ac febris incendia mitigans, nec purgando ventri molestas turbas inferens. Similiter & Syrupus Diasereos obstructions præterea tollens & venas strenuè peruadens, quas pulsâ urinâ repurgat prout & Syrupus de Cichorio cum Rhabarbaro Nicolao Florentino auctore, licet viribus hoc aliquantò inferior & Domesticus nuncupatus è baccarum spinæ ceruinæ succo Cachexiæ pellendæ accommodato inuento paratus, nec non Syrupus de Rhabarbaro solutiuus nostris officinis vsitatissimus, & vel puerulis ac tenellulis naturis assumptione securus.

Solutina.

Ex fortioribus pharmacis (quæ tamen non nisi stimuli causa prioribus his iam dictis parcissima manu admiscenda censeo) huic negotio accommodata sunt El. De Psyllio, & è succo Rosarum ac de Sebesten Montagnanâ inuentore, nec non in pituitosis corporibus Diaphænicon, prout in adustione humo-

humorum celebris illa confectio Hamech Mesue, quæ pro cuiusque ægri conditione ac natura morbiuè exigentia ex docti ac solertis Medici iudicio nunc huic nunc illi vitioso succo depellendo ac per ventris sentinam deturbando commodè sibi inuicem iuncta figurabuntur, quæ si potionis forma exhibenda fuerint commodissimè hoc decocto nostro magistrali diluta in haustus redigentur, cuius hæc est descriptio.

R. Herbarum Acetosa.

Scordij.

Endiuia.

Melissa.

Cardui Benedicti.

singul. manip. j.

Betonica.

Fumaria.

Lupuli.

Calendula.

Verbena.

Agrimonia.

Chamadryos.

Adiantum utriusque.

Ceterach. singul.

manip. semis.

Violarum.

Rosarum.

M 3

Anthos.

Anthos. singul. pugillos. ij.

Semin. Citri.

Radic. Pimpinella.

singul. unciam. j.

Cichorii. uncias tres.

Polypodii quercini.

uncias sex.

Tamarindorum uncias octo.

Iuiubarum.

Sebesten. singul. numero viginti.

Macis drachmam unam.

Incisa misceantur, in usum debitum asseruanda.

Pulueres.

Pilule.

POSSUNT hæc boli specie iis qui à portionibus abhorrent exhiberi, quibus amarissima quæque intromisceri queunt nempe Hierapicra Galeni putridos è ventriculo succos extergens. Ex pulueribus commendari postulant, pulvis Sennæ præparatæ Montag. scrupulorū quatuor pondere ex tenui mulsâ, vino, aut pulli brodio potus, nec non in pituitosioribus ac magis robustis, solutius ille de tribus inscriptus ex conuenienti liquore haustus, & Rhabarbarum ipsum cui in cachæcticis Mechoacam iungere oportunum fuerit. Pilulæ vix vnquam hic locum habent, utpotè quæ ferè Scammonium Diagrydium, Colocynthidem & fortiora similia in se continent pharmaca, à quibus ventris profusio in quam

in quam morbus hic alioquin pronus esse solet metuenda, exceptis pilulis Ruffi, de Aloë lotâ, Mastichinis, Aggregatiuis minoribus, de Hieracum Agarico, & Assaieretac nonnullis aliis, quorum compositionem iam dicta excellenter solutiua non ingrediuntur, quæ subitam humorum in ventrem præcipitationem possint inuehere. Heurnius cœpam albam excauatam drachma Theriacæ ac modico puluere radicis Tormentillæ & Dictamni repletam, & papyro humidæ inuolutam sub cineribus coquit, hanc postea contusam adiecta aqua Cardui Benedicti & aceto florum Calendulæ exprimit, & expressioni huic iungit Trypheram Persicam cum Electuario Hamech & similibus, idque medicamentum propinat, quod purgaturum, & mox quoque sudorem prouocaturum pollicetur, contrarios eodem tempore motus non metuens, eò quod natura illicò à noxâ sit vindicanda, & quod vsus hæc proba esse docuerit.

*Heurnii
medica-
mentum.*

Et licet mille hîc possent adscribi remedium formulæ, verum cum omnia pro ægri natura, viribus, morbi conditione ac tempore sint immutanda prudentiæ id Medici præsentis commissum volumus, potissimum solutiuiorum dos in hoc in negotio non facile exasperandam esse innuentes admonentesque. Clarioris autem doctrinæ causa for-

mulas aliquas seu paradigmata exhibendarum purgationum Pesti accommodatarum subnectere libuit, ut qua via nos plerumque feliciter ingressi simus, alii quoque videant, quorum tamen iudicia adhæc non restricta & usque adeò deuincta esse volumus, nam & nos de melioribus quotidie magis magisque edoceri & optamus & desideramus.

Si igitur sanguis præ reliquis humoribus in vitium abiit, is præconsideratis circumstantiis iam antè commemoratis taliter ferè repurgandus, ut:

℞ *Tryphera Persica* unciam semis.

Syr. Rosati laxat. simpl. unciam unam
& semis.

Diasereos drachmas sex.

Decocti Magistral. q. s. m. f. Potio.
Vel sic.

℞ *El. Lenit. de Manna drachmas sex.*

De Psyllio. drach. semis.

Syr. Rosati lax. simplicis.

De Rhabarb. sol. ana. unciam semis.

Decocti flor. & fr. q. s. m. f. Potio.

ALIAS Sennæ folia cum Rhabarbaro & Agarici portione aliqua, stillatitio Cinamomi liquore leniter irrorata, aquæ Acetosæ & Cardui Benedicti infunduntur, factaque post debitam macerationem leui expressione, colaturæ

laturæ Syr. Rosatus, aut Diasereos, vel Mannæ nonnihil iungitur, idque tunc ægro exhibetur.

CERTE Syrupus Diasereos ob Cichoraceatum etiam ob Myrobalanos, Sennam Rhabarbarum, ac præcipuè ob Agaricum venenis resistentem, quique desiccatoriam, incisoriam, & discussoriam, indeq; à crassis succis ortarum obstructionum expeditoriam (Dioscoride & Aëtio testibus) vim obtinuit, maximum sibi hîc locum vendicat, prout & Rosatus, sanguinis ichores putredine labefactos blandè subducens, & cor interim eximè roborans.

Ditioribus hoc ferè præscribi poterit.

℞ *Syr. Rosati lax. simplicis unciam unā semis.*

Diasereos unciam unam.

Mannæ Calabrinæ drachmas sex.

Succi Arantior. acidodulcium unciam semis.

Decocti Magistralis vel aquæ Boraginis q. s. m.
f. Potio.

In biliosis naturis talis ferè pragmatia instituenda.

℞ *Pulpæ Tamarindorum drach. sex decoq. in unciis quinque aq. Acetose vase duplici clauso, in colatura dilue.*

Diaprunis lenitini. unciam semis.

M s

De

De Psyllio drach. semis.

Syr. Rosati lax. simpl. unciam unam.

De Rhabarb. solut. unciam semis

Misce fiat Potio.

Vel sic.

Rx El. Lenit. Flor. unciam semis.

De succo Rosarum scrupulos duos.

Syr. Diascereos & Rosati laxat. simpl. ana. drachmas sex.

Decocti Magistratis q. s. f. Potio.

Si Bolum maluerit.

Rx Cassie nouiter extracte unciam semis.

Pulpæ Tamarindorum drachmas duas.

Rhabarb. puluerisati scrupul. unum.

Specier. liberantis

Hieræ picræ Galeni ana scrupulū dimidium.

Cum saccharo fiat Bolus.

Vel sic.

Rx El. Lenit. Flor.

Diaprunis lenitiui. ana. drachmas tres.

Diasebesten vel de Psyllio drach. unā semis.

Seminis Citri puluerisati scrupul. dimidium. Fiat Bolus cum saccharo.

In adusta & retortida materia.

Rx El. Diacatholici. unciam dimidiam.

Diasena Nicol. drach. unam.

Syrupi de Polypodio,

Rosati laxat. compos. ana. drach. sex.

Decocti Magistralis q. s. m. f. Potio.

Vel

Vel sic.

℞ Tryphera Persica drach. quatuor.

Conf. Hamech. drach. unam.

Syr. de Senna unciam unam.

Rosati laxat. simpl. unciam dimidiam.

Dissoluantur in decocto Magistrali & f. Potio.

Aut

℞ Pulveris senna Montagnana scrupulos duos.

Tryphera Persica drachmas tres.

Syrupi Diasereos,

Rosati lax. simpl. vel de Polypodio ana.

unciam semis. vel drachmas sex.

Decocti Magistralis q. s. f. Haustus.

Delicatis naturis pro deturbandis sanguinis ichoribus exhibere licebit simile quidpiam.

℞ Manne Calabrina unciam unam.

Tryphera Persica drachmas duas.

Syr. Rosati laxat. simplicis

Diasereos ana. drachmas sex.

Aqua Cardui Benedicti Scabiosae vel Ace-

tosa q. s. redigantur in potionem, quam si

fortiorem expetueris, addito Extracti

Cincopharmaci scrupulum dimidium.

Cachæctis simile quid præscribatur.

℞ El. Diacatholici drachmas quatuor.

Syrupi Domestici seu de spina ceruina.

Diasereos ana. unciam unam.

Pulveris Mechoaca scrup. dimidium.

Decocti

Decocti aperit. min. q. s. m. f. Potio.

Pituitosis naturis exhibeantur Pulueris solutiui de tribus inscripti scrupuli quatuor ex aqua Scordii & Melissæ,

Vel

✧ *El. Diaphenici drachm. unā cum dimidia.
Diacatholici drachmas tres.*

*Syr. de Rhabarbaro solutiui. unciam unam.
Mellis Rosati laxat. drachmas quinque
vel sex.*

Decocti aperit. min. q. s. m. f. Potio.

Dosis medicamentorum purgantium nunc augenda, nunc minuenda.

Hæc autem omnia pro Medici præsentis arbitrio, existimatione, consilio ac arbitratu adiectione aut subtractione moderantur, nos has solum formulas adiunximus, quas his casibus oportunas fore sumus arbitrati, cum autem singulis indiuiduis singulâ quoque habitâ censurâ sit succurrendum, prudens Medicus hæc sic à nobis posita & proposita pro decumbentis ægri natura & viribus seu tolerantia ac morbi occasione varimodè immutare, & pro sua diligentia cuncta commodè disponere & componere sciet.

CAPVT

CAPVT XV.

*De Antidotis Alexipharmacisq; in Pe-
ste administrandis, ac propria pe-
stilentis luis curatio-
ne, &c.*

EXCELSVS ille, æternus, ac immortalis
misericordiarum parens **D E V S**, per
sublimis sapientiæ suæ infinitudinem,
mortalium genus dira lue hac crudeliter ex-
ceptum, & multis eius calamitatibus affli-
ctum iri cum cognouisset, ad eam depellen-
dam debellandamque paternâ miseratione
ductus, tot tamque præclara condidit reme-
dia, quorum in rerum natura imò & ubique
ferè locorum ingens extaret copia, per quam
eius largitione, immani ac sæuo morbo pres-
sus, & tantis in ærumnis constitutus homo,
numerofo ac efficaci, imò quod plus est, vili
quandoq; pretio ac operâ comparando me-
dicamine frui ac gaudere posset, ne hic mise-
riis hisce circumdatus sine solatio à Domino
D E O in necessariis nunquam deficiente, or-
bum sese ac vilem quodâmodo & neglectum
putare queat. Insignes igitur cui libet ferè
patriæ plantas idem ipse rerû omnium con-
ditor

*Insignis
Dei pro-
videntia.*

ditor innasce, & è terræ gremio iussit emerge-
 re, quibus pestilentis virulentia extinguendæ
 ac propulsandæ virtus inesset, utpotè quas di-
 uina ac desuper veniente benedictione ad id
 præstandum nostro pro commodo & utili-
 tate docasset ditassetque. Neque verò herba-
 rum tantum germinibus has vires indidit, ut-
 potè quæ nec vbiq̃ue locorum reperiri, nec
 perpetuò virentes ac vegetæ haberi pote-
 runt, sed & resinis quibusdam, fossitiis, me-
 tallis, lapidibus, animantibus, imo & ipsis
 quoque excrementis salutarem vim quan-
 dam ad morbi huius contagia pellenda ines-
 se voluit. Sublimis igitur huius ac præpoten-
 tis DEI munifica planeque liberali largitio-
 ne confisa de hominum semper salute solli-
 cita Medicina, tanta à Domino DEO parata
 subsidia, longo dierum numero, magna dili-
 gentia ac obseruatione cognoscere, ac vsu
 comperta posteritati commendare studuit,
 & quod vna tellus non obtinet aliundè in
 communem vtilitatem petere iussit, sicut tam-
 etsi apud nos Acetosæ, Scordii, Cardui, Sca-
 biosæ, Veronicæ, Absinthii, Centaurii, Ca-
 lendulæ, Verbenæ, Nucum, Tormentillæ,
 Pimpinellæ, Gentianæ, Iuniperi, aliarumque
 similium plantarum radicumque ac fructuū
 copiam prostare cerneret, his quasi minus
 contenta, Dictamnium, Scorzoneram, Myr-
 rham,

Vulgaria.

Exotica.

tham, Sulphur, terram Lemniam, Bolum Armenum, Aloën, Camphoram, & similia è longinquis regionibus aduenire iussit, quin etiam gemmas ac lapides pretiosos, Smaragdos Hiacynthos, Bezoar & margaritas ab extremis Indis in publicum vsum aduexit.

Cum autem medicamentorum ad pestis curationem expetitorum ingens sit farra-
go, quam diuersorum Medicorum tot sæcu-
lis sibi mutuò succedentium obseruatio cor-
rasit, breuitatis quodam studio ac confusio-
nis euitandæ causa, delectu quodam singulari
exquisitiora nonnulla hic tradere institui-
mus, de cæteris enim multa hinc indè apud
Præcticos esse potest lectio. Suum proindè
cuique sit iudicium, nos tanti numeri res-
pectu pauca quædam selegimus intentioni no-
stræ vt plurimum Deo dante satisfactura.

Ex simplicibus igitur medicamentis in
peste extirpanda singulariter conuenienti-
bus eximiam laudem meretur Citrium po-
mum è Media primitus per bella Persarum à
Dario illata aduectum, vel vt alii volunt ex
Africa ab Hercule in Græciam deportatum,
semine, pulpâ & cortice vsitatissimum, bi-
buntur seminis scrupuli circiter duo ex vino
& aqua Acetosâ, aut alio conueniente liquo-
re ad internam arcendam putredinem, suc-
cus sudorem prolicit ac quandoq; per hunc
educis

*Malum
Citrium.*

educit pustulas, cortex oris cōmendans halitū vitales spiritus reficit & pestilentis aëris noxam emendat, bibitur ex vino vel tenui cereuisia aut ore gestatur ad auræ tollenda vitia. Aqua è corticibus eiusdem aut integro pomo conciso distillata pesti eximiè resistit delicatioribus naturis accommoda.

MAXIMAM Assyrio huic seu Medico vocato Malo, contra venena deleteria vim inesse experimento comprobatum testatur Athenæus, qui legibus Ægyptiorum damnatos, ac feris in prædam expositos, ab aspidibus quidem demorsos fuisse, nihil verò indè damni passos esse refert, eò quod cum ad supplicium ducerentur cōmiseratione ducta quædam muliercula Citrium his pomum pro refectione edendum obrulisset, quo assumpto nihil à lethali virulentarum bestiarum ictu noxæ senserint. Insignem hanc pomi huius in venenis pellendis efficaciam Virgilius 2. Georgicōn sic suis metris pulchrè commendat.

*Media fert tristes succos tardumq; saporem
Felicis mali, quo non presentius ullum
Pocula si quando saeva infecere nouerca,
Miscueruntq; herbas & non innoxia verba
Auxilium venit ac membris agit atra venena.*

QVOCVNQVE autem modo, hoc in peste vtaris, celebre medicamentum existit, putredinem

tre dinem venenumque haud parum oppugnans, nec non cordis vires insigniter fulciens, quibus conseruandis omnem Medici operam attentam & intentam esse debere iam antè admonuimus.

MAGNÆ quoque famæ & commendationis Scordium, prout in putredine quauis interna, sic in peste præsertim, nostro quoque encomio eximiè decorandū sese offert, quod Gal. 1. de Antid. 12. tantam contra putredinem vim celebrium virorum testimonio obtinuisse tradit, vt cæsorū in prælio cadauera, quæcunque supra Scordium fortè fortunâ ceciderant, ac per multos dies inhumata insepultaque iacuissent, multò minus aliis visa sint computruisse, ea præsertim sui parte qua iam dictam herbam attigerant. Proindè non immeritò celebratum id erat antiquis ad Pestem remedium, ex aceto enim cum Zedoaria coctum Scordium, putredinem sedulò emendat, sudores prolicit, vermes ac ventris tineas interficit abigitque, humores ab interitu vindicans, quo nomine Syrupus ex eius succo paratus, officinas nostras crebro usu exornat, cuius quoque plantæ puluerem, Acetosæ aut Luiulæ conseruâ subactum, ad præcauendam pestilentiam sudaturis exhibuisse summoperè probamus.

MVLTVM porro existimationis possidet

N

Ruta

*Ruta Gr.
Galega.*

Ruta cum hortensis illa variis vsibus expetita, tum verò capraria illa seu sylvestris Galega nonnullis dicta, cuius succo cum aceto aq. Cardui Ben. & modicâ Theriacâ hausto, aut decocto eius potio, corpore abhinc ad sudorem composito complures in Lombardica illa anno 1576. grassante peste, mortem euassisse traduntur. Prodest autem vtraque quoquo modo exhibita, etenim semen, succus, ac folia, insignem ad pestilens contagium pellendum energiam ac facultatem obtinent, domestica vero odore grata, cordis vires reficere, & pestilentis aëris vitia eximiè corrigere creditur, vnde hæc vel per se sola, vel aceto conspersa, imò & acetum ipsum, cui hæc immacerata fuerit, ad auræ veneno vitiatę discrimina euitanda non modo à vulgo crebrius assumitur, verum etiam naribus huius odore instruendis accommodatur.

Herba Pestis aduersantes.

Radices Pestem pellentes.

CONSIMILEM in pestilente veneno expellendo efficaciam obtinere aiunt Calendulam, cuius succus duarum aut trium vnciarum pondere, salutari planè effectu sudaturis porrigitur, quam eandem virtutem Scabiosæ, Verbenæ, Carduo Benedicto, Acetosæ & Veronicæ inesse volunt auctores haud contemnendi. Angelicam, Zedoariam, Ostrutium, Carlinam, Fraxinellam seu Dictamnium album, Tormentillam, Petasitidem Vincetoxicum

xicum Scorzoneram, Gentianam, Pimpinellam, & complures alias eiusmodi radices omnis ferè ætas ab usu meritò semper commendavit, quod drachmæ circiter pondere, ex vino tenui, aceto, vel liquore alio conveniente potatæ, veneni vim disiciant ac frangant, & earum quælibet sudoribus efferat.

Pestiferam toto corpore sumpta luem.

DICTAMNUS Creticus mirabili encomio à Serapione deprædicatus, magna potestate contra putredinem ac venena pollet, vndè etiam damæ intoxicatis percussæ iaculis, virulenti vulneris perniciem natura id eas docente, huius herbæ usu pellere didicerunt, quod notasse videtur Virgilius 12. *Æneid.* cum ait.

*Dictamnus
Creticus.*

*Hic Venus indigno nati concussa dolore
Dictamnum genitrix Cretea carpit ab Ida.
Puberibus caulem foliis & flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita capris
Gramina, dum tergo volucres hæsere sagittæ.*

DATVR Scrupuli pondere ex posca Rosacea magno putredinis arcendæ argumento. Quantoperè verò Bolus Armenus, (cui terra Lemnia sigillata vulgo dicta affines vires obtinet) in peste conducatur, celeberrimorum Medicorum elogiis constat, inter quos Galenus magnæ illius pestilentiae tempore, cuius sæpè meminit, omnes ferè qui tunc sa-

*Bolus Ar-
menus.*

nati fuêre, huius quasi beneficio periculum euasisse, & à morbo liberatos fuisse refert, proindeque ab eodem Galeno 9. de simpl. Med. fac. cumulatâ laude celebratur, eo vtuntur Auicenna & filius Aboali cum magna Medicorum turba horum ætatē subsequen-
tium, porrigitur drachmæ pondere ex vino tenui, aqua Rosata vel Acetosæ liquore dilu-
to. Galenus eum cum aceto & aqua obtulit tanto effectû, vt multi celeriter hoc sint cura-
ti, vtrum autem hoc specificæ cuidam virtu-
ti, an verò quod putredini resistat, aut venas
cordi propinquas constringendo, veneno
aditum ad vitæ fontem præcludat id sit ad-
scribendum, suum cuique sit iudicium, ego
vero bolum totâ substantiâ & ab intrinsecâ
sui formâ morbo pestilenti aduersari existi-
mauero, prout & terram Lemniam aut Stri-
gensem nostram sigillatam quæ tamen con-
tra exhibita venena magis expetitur sicut Bo-
lus Armeniæ in pestis curatione huic præfer-
tur.

*Terra si-
gillata.*

*Campho-
ra.*

NOSTRIS præterea laudibus insigni-
ter meritò celebranda venit Camphora, non
mirabile modo, verum etiam forte ac efficax
pestis Alexiterium: mirabile quidem, quod
calida nè hæc ipsa sit vel frigida, apud Medi-
cos nondum constet, constet autē iam magni
in medicina vsus existere, vt potè quæ fucis,
oculo-

oculorum collyriis, vnguentis & Epithematis refrigeratoriis plurimum misceatur. Qui calidam hanc esse arbitrantur, ex hoc sententiam suam stabilire nituntur, quod eandem multo spiritu ac odore perfusam, & tenuissimarum partium subtilitate euanescentem, de leui flammam concipientem & in mediis undis eandem fouentem, caput ferientem, & gustu amaram deprehenderint.

Ego quid hac de re sentiam iam non expono, hoc tamen scio, me, cum eius portiunculam aliquam ægros inuisurus deglutiissem, quod me crebro factitasse recordor, non nisi præteruenientem quandam flammam intrinsecus ardentem deprehendisse, ut proinde eam in opinionem abierim, quod sicut aer ille externus succenso ex Iuniperi, Lauri, Rosmarini, Laricis ac consimilium vel arborum, vel fruticum frondibus igne repurgatur, ita assumpta Camphora, interno nostro calore mox ignita, & in corporis quasi meditullio flagrans, coinquinatos spiritus, eosque tetros ac fædo miasmate pollutos, aut inspiratos veneni labe aliqua contaminatos halitus cordi iam iam vicinos, ac circa præcordia hærentes exurat, & sicco planè ac igneo calore peruadens, partim dissipet & expellat, partim combustionem absumat, partim vero corrigat & emendet, proindeque Camphoram inter

*Camphora
insigne
Pestis A-
lexiterii.*

fortissima ac validissima pestis Alexiteria non immeritò reposuerim siue frigida hæc sit siue calida quam tamen siccam omnes fateri coguntur. Hoc autem leuiter hîc attigisse non pigebit multa in rerum natura existere remedia diuersarum partium diuersos effectus ac qualitates sortita, sicut in Absinthio, Rhabarbaro, Aloë, Myrobalanis ac compluribus aliis obseruamus, quibus præter purgandi, laxandi, ac abstergendi facultatem, insignis quoque astringendi vis inest, vt proindè mirari desinam, cum video Camphoram iam dictam refrigeratoriis aliis associatam, sacros ignes extinguere, Erisypelata perfanare, oculorum inflammationes reprimere, ac cordis quoque ac capitis perfusionibus, enchatismatis, aut Epithematibus infrigidantibus eximie seruire, quod quidem eam insigni partium subtilitate ac penetrandi vi, reliquorum quibus hæc permisceri solet frigidorum medicamentorum vim pernici planè motu introrsum deuehente, aut viam his ipsis segnioribus ad ea loca quibus hæc assignantur parante perficere existimandum censeo, nihil interim dubitans, quin si hæc calidis iungatur pharmacis, eorum quoque operationem ac gradum æquè ac frigidorum sit plurimum intensione virtutis auctura.

Celebra-

Celebratissimus ac à plurimis magno commodo vsurpatus, & in Xenodochiis multâ (ob salutarem vsum) laude conspicuus Pulvis Doctori Hesso adscriptus sic habet.

℞ *Sacchari Candi: drachmas tres.*
Zingiberis albi: drach. duas.
Camphoræ: drachmam unam,
M. fiat Pulvis.

*Pulvis
 summo
 commodo
 à multis
 & surpatus
 ex Cam-
 phora pa-
 ratus.*

Dosis huius pulueris est drachma una ex liquore conueniente, vtpote aquâ Calendulæ, Nucum, aut Scabiosæ, vel si validiorem vim postulaueris, ex aqua Bardanæ compo- sita de qua fiet mentio. Commodissimè au- tem præbetur ex decocto Tanacetii cum aqua Acetosæ vel Taraxaci & aceti medietate pa- rato. Sanè Camphora meo quidem iudicio plus (tempestiuè in Peste data) virium obti- net quam vel prætiosa quælibet medicamen- ta Bezoardica, etenim nihil finit putrescere & illicò venenosos disiciit halitus, attamen in magnis capitis & ventriculi doloribus hâc cautè vtendum admonemus licet extrinse- cùs frontis embrochis, spleniis, & perfusio- nibus hoc in morbo indita, semper nobis vi- sa sit plurimum profuisse.

Sunt qui in Sulphure, Sale, Absinthii ac compluribus aliis eiusdem generis & farinæ magnam ponant fiduciam, quorum quidem

rationes & consilia tantum abest vt reiiciam vel improbem, vt ea vel maximè commendē.

VERVM TAMEN quia rarius his vsus sum, & quia hoc loci ea solum quæ crebro vsu profuisse didici, enumerare ac recensere statui, prolixis sermonibus supersedendum ratus, schediasma hoc in publicam vtilitatem à me diuulgatū, multorum medicamentorum suppellectile ac ingenti farragine ceu cornucopiis onustum esse nolui, de quibus vulgus omninò non gaudere vel facile iisdem abuti aut leui occasione in horum exhibitione diuersimodè peccare posset, hæc quæ & diuulgamus & tradimus in morbo tam periculoso periculi expertia, ideoque nisi insigni quadam inscitiâ, aut crassa & supina negligentia contrarium accadat, tuta planè ac secura esse

Sulphur.

& volentes & optantes. Sulphur sanè putredinem absumere, corpora siccare, venas permeare, ac multis aliis dotibus aduersus pestis mala pollere iam dudum nouimus, vndè & auctor pulueris illius *rubei* qui *Cæsaris contra pestem puluis* inscribitur, sulphur satis magnâ quantitate immiscuit, & Crato ille insignis, huius ipsius multiplici prius in ceram infusione præparati vsus haud aspernatur, quin etiam puluis ille Taxicus antitoxicus à nobis appellatus, in sui compositione sulphur sibi deesse singulari de causa noluit, & eximius il-

le Hen-

le Henricus Stapedius in curanda peste dexter valdè ac celebri nomine passim illustris, liquamen quoddam sulphuris inter solemnia sua ad pestem remedia exhibet, quod aduersus huius luis ac venenorum malignitatem probat, cuius hæc est descriptio.

℞ *Flor. Sulphuris ritè preparat: uncias duas.* *Balsamus*
Camphoræ drach. unam cum dimidia. *Sulphuris.*
Ol. Terebinthine albi, uncias quatuor.
Cucurbitæ vitreæ indita simul in arena lento
igne colliquescant ut in massam aurei seu
crocei coloris coëant.

Q u o d si hunc efficacem magis postu-
 laueris, loco tepente prius digestum ex cu-
 curbita retortum collum habente magna di-
 ligentia artificiosè oleum prolectabis cuius
 guttulæ duæ tresue, ex vino vel liquore con-
 ueniente propinari queant. Secretum hoc
 in Peste esse volunt quod sequitur:

℞ *Balsami huius uncias duas.*
Theriace optima drach. duas. *Ex Henri-*
Croci drachmam dimidiam. *ci Stapedii*
Misce & digere per dies quatuordecim, hoc *commen-*
inunge carpos, arterias temporum & axil- *datione.*
las ac spinam dorsi. propinato simul diapho-
reticum, pellit mirabiliter venenum o-
mniaq; iofola.

Ego præter formidabilem huius balsami foetorem, eius nimium usum ob ingentem calorem formidarem, cum sciam Theriacam oleo scorpionum subactam, & cordis regioni inunctam, insignem siccitatem & sitim excitasse. Vbi igitur Pestilens febris magno ardore iam excanduerit ab æstu flagrantibus medicamentis abstinendum esse horror.

Lapis Bezoar.

De lapide Bezoar, quem mortis liberatorem nuncupant, tanto perè ab Arabibus celebrato & à Serapione, Abdalahamarac, Rhase & similibus non commendato tantum, sed etiam ferè supra Theriacam laudibus euecto quod scribam nō habeo, vix enim eum vnquam in aliis morbis benignioribus, nedum in peste eos effectus præstitisse vidi, quos insignes quantumvis viri multo testimonio pollicentur, quod quidem nostræ forsitan rusticitati adscribendum nonnulli arbitrabuntur, quorum nos cœcitatē (sumptuosum quod fuerit remedium efficax quoque futurum opinantium) non immeritò admirabundi suspiciemus, quem in pestilentia sæpè datum, nihil profuisse Crato quoq; agnoscit. Vndè si optio esset inter Terram Sigill. & lapid. Bezoar, mallet Iordanus Bezoar dictum lapidē omittere, quàm terras medicatas è pestilentium medicamentorum catalogo expungere.

NON

NON interim dubito dominum DEVM insignibus donis hunc lapidem ditasse, cuius tamen energia ac facultas vel incognita nobis adhuc sit, vel applicandi aut exhibendi modus nos lateat. Proinde ne quis opportunum medicationis tempus negligat, & his nondum plenè cognitis confusus probata ac vsus experimento testata remedia quasi posthabita seponat, hæc admonere libuit. Certè morbus hic fida postulat auxilia à quibus illicò salus expectanda, quæ enim hîc segniter aguntur mortis accelerationem inferunt, & si ea quæ fida, tuta ac comperta iam sæpè fuere cognita, parum tamen quandoque proficiunt, quomodo ea de quibus adhuc experientia titubat, salutem sint comparatura non video. Plus ego præsidii in vili, probo tamen medicamine posuerim, quam in sumptuoso & ob pretium fortè magis quàm virtutem æstimato, licet ab horum tam excellentium pharmacorum vsu non abhorream, aliis tamen longo vsu compertis medicamentis hæc admiscendo, cum quibus si prodesse non potuerint, obesse tamen nequeant, & vt ijs qui se nisi magnis impensis curentur ritè ad sanitatem perductos esse vix credunt, ac multo ære constantes medicinas bibendo, in ipsis periculis superbire conantur, satisfaciam. Smaragdum quem sæpius exhibui magis for-

Smarag-
danus.

san laudauerim, quo etiam veteres, Arabes præsertim, & moderni quoque Medici vtuntur, exhibendo eius grana vi. vel. viii. cuius vi malignitatem expelli fuit hucusque creditum, licet effectus non semper respondeat, de quo Fracastorius. Hoc insigniter ac momentanea quasi vi semel admirabundè profuisse vidi.

R. Smaragdi preparati.

Lapid. Bezoard. orient. ana. gr. vii.

Hiacynthi preparati gr. iii.

M. f. Pulvis.

PORRECTVS fuit à me ex liquore ni fallor ceraforū nigrorum, cum ægra nil quidquam ex medicamentis aliis assumeret, vnde & me necessitas ad huius pulueris exhibitionem adegit, vtpotè qui ex vnico cochleari facili negotio sumi, ac sine vel odore vel sapore transglutiri potuerit, sic quæ alia non admittebat remedia, hoc assumpto, abactis sæuorum symptomatum seditionibus, & in salutem protinus conuerso morbo, euasit.

VERVNTAMEN aliàs haud equè iuuat, vt proindè huic nè an verò illi hoc vel illud medicaminis genus exhibeas multum intersit, cum præsertim pestis aliis morbis plerumque concomitata visatur, quorum singuli pro sua

sua quique dignitate sint tractandi, vnde fit vt vix vnquam simplex medicamentum, aut saltem rarô(si morbum hunc in concreto, quatenus is aliis affectibus stipatus aduenit, consideres) in totum prodesse possit, quamuis Galenus eos qui bolum Armenum bibissent celeriter hoc solo curatos fuisse scribat, etenim licet ea in peste per se solus hic eximie visus sit profuisse, in aliis tamen forsan longè minus & vix tantum quantum vel vilia alia medicamenta perficiet, cum tamen fieri possit, vt rursus alia oriatur pestis, in qua hic rursus cunctis antecellat. Atque hoc est quod antehac admonuimus, pestem non semper vnâ sui formam, nec eundem semper nocendi aut necandi modum obtinere, prout hæc à causis diuersis nunc internis, nunc externis vt supra monstrauimus est oriunda, ex quo concludo, ea quæ in peste ab aëris vitio originem ducente magnam prærogatiuam obtinuisse videntur, in peste quæ ex interno humorum vitio, & putrilagine gignitur, parum aliquando profutura. Originis enim ac causæ morbificæ diuersitas diuersitatē quoque medicamentorum huic opponendorum necessariò requirit ac postulat, alioquin Empyrica planè erit morbi curatio, cum quæ semel conduxisse vidimus posthabitis circumstantiis quasi omnibus, semper eundem effectum

Pro diuersitate causarum, diuersa medicamenta usurpanda.

ctum habitura opinamur & confidimus. Et sanè video grauiſſimos viros morbi huius difficultate perterrefactos, ac abiecto prorsus animo indignabundos, cum morbum hunc inertem, rationis inuentis haud parère cererent, cum reliqua Empyricorum turbâ, ad experimenta (quibus tamen ipsi, quia sine ratione essent alioquin nullam vel fidem, vel auctoritatem habendâ esse censuerunt) præpropero cursu confugisse, vt ea quæ ratio dictare non poterat, vsus tamen monstraret.

Vt vt sit, cum Pestis morbus existat cordi non tam vllâ manifestâ quam occultâ seu vt vocant specificâ qualitate aduersus, non negauerim pharmaca DEI dono nonnulla extare, quæ è contra insito quoque sibi ac ab ipso substantiæ modo prodeunte effectu ac energiâ contra hunc valeant ac pugnent, quod Bolo Armeno, Terræ Samiæ, Lemniæ & Silesiacæ nostræ sigillatæ veterum ac neotericorum vora tribuerunt, quæ prout semper vsurpari suadeo, sic his solis vix tamen vnam fidendum, sed præter hæc alia quoque exhibenda esse consulo, quæ tunc ratio pluribus indicationibus pro occasione ægritudinis seruitura iudicauerit, sic enim & rationi satisfecisse, & experimentum interim, cuius ratio nondum penitus constat non neglexisse videbimur, præterquam quod quæ rationi defuisse

defuisse existimari potuerunt, experimentū,
& è cōtra in quantū hoc ipsum ratione carue-
rit ex ratione administratæ medicationes ad-
implebūt, & dāni resarcitione redintegrabūt.

Apud magnates multa de Cerui lachry-
ma post centesimū annum (prout Julius Cæ-
sar Scaliger vult) ad oculorum canthos ac-
crescente ibidemq; insigniter indurata, præ-
dicantur, qua tantos sudores prolici tradunt,
vt liquefcere ferè corpus videatur, magni
proindè in Asia prætii, vt quod præsentissi-
mum contra venena medicamentum existi-
metur. Consimilem lachrymam trium quon-
dam granorum pondere Abenzoar in lacte, *Lachrymæ*
aquâ Cucurbitæ, vel Rosatâ, Azir, filio regis *Cerui.*
magistri equitum sese exhibuisse, eundemq;
à virulento Ictero liberasse commemorat. Et
Scribonius Largus eam Siculos venatores
summo studio colligere & in cincto habere
tradit, qua sese à serpentum moribus ictibus-
uè reddant immunes. Scribit Theomnestus
ceruos vermes intestinis hærentes, serpen-
tium esu propulsare, cum autem hos ex antris
ducto eliciant spiritu, nè virulentiâ illorum
lædantur, ad fontes properare, in quos ad la-
bra sese demergant, dum ex oculis lachrymæ
profluant, quæ in angulis coagulatæ, fuluo
colore, viroso odore, venulis quasi quibusdā
distinctæ, ac magna leuitate præditæ con-
crescant.

*Stercus
humanū.*

crescant. Sed & humanum stercus ingenita quadam sibi vi Peste correptos liberare & legisse & audiuisse me memini quod aceto dilutum, agris magna salutis recuperandæ spe assumendum offerunt. Veruntamen cum alia semper ad manum fuerint haud æquè sordida, ab his abstinui, nec tibi ea aliter, quam ex quorundam (vti forte sibi videntur) observationibus commendare valeo. Mirum esset si tam sordidus morbus, tam sordido ac fœdo remedio pelli posset, sed cum natura varimodè quandoque ludat, & multa in se contineat abscondita planè, ac abstrusa, evenit, vt vile quod aliàs videbatur, subindè euadat validum. Vndè.

Quæ neglecta iacent, pondus habere solent.

Et hæc de simplicibus medicamentis ad Pestis curationem facientibus dicta sunt.

Theriaca.

Ex compositis porrò pharmacis quibus non antiqui solum Medici, verum etiam moderni magno multoque effectu fœliciter vsi sunt, quibusque multum fidei tribuunt, Theriacam primum locum obtinere vniuersa medicantium cohors vno quasi ore fatebitur. Sanè Galenus lib. de Theriaca ad Pison. cap. 16. vix aliud remedium aut præsidium tanto malo resistere posse arbitratus est, quem secuti Aëtius Tetrab. 4. Serm. 1. cap. 96. Paulus Ægineta lib. 2. cap. 36. Nicolaus Myrepsus sect. 22.

sect. 22. cap. 5. & autor libri de usu Ther. ad Pamphil. idem constanter affirmarunt, eiusque solennis ad pestem expugnandam expellendamque usus tot seculis per mille Medicorum manus ad nostra usque tempora defluxit adeo ut Theriacam cæteris antidotis omnibus præstare semper sit creditum.

QVAM quidem cum veterum tum neotericorum conceptam non immerito de Theriaca persuasionem tantum abest ut damnam, ut eam etiam mei quoque iudicii subscriptione (si quid tamen id valere potest) augere ac confirmare satagam. Hæc enim dotes eas omnes possidet quæ in medicamine tanto morbo ac affectui adhibendo requiruntur, venenum enim exterminat, putredinem corrigit, corroborat, spiritus reficit ac refarcit, cardialgias, ac sæva nonnulla symptomata quietat, venas celeriter permeat, noxios ichores citatis sudoribus prolicit, visceribus præcipuis robur addit, calidum innatum conservat ac custodit, pravas fuligines disijcit, ac magnam corpori parit firmitudinem, quæ omnia in Pestis depulsione expetuntur. Hoc autem monere convenit, Theriacam tamen si omnibus ævis hoc in morbo summè semper expetitum fuerit remedium, cui etiam multi post DEVM vitam debeant, cautâ tamen, ingeniosâ, circumspectâ & probè consideratâ
O
exhi-

Cautio.

*Theriaca
puerulis
ac graui-
dis noxia
est.*

exhibitione opus habere, quātum enim hęc ipsa ritè exhibita pręstare potest commodi, tantum ferè damni patrare hęc ipsa solet, si promiscuo vulgi more, nullo vel morbi, vel naturę, sexus, temporis aut adiacentium conditionum habito respectu porrigatur, hęc enim grauidis, puerperis, puerulisque haudquaquam tuta existit, quomodo nec iis quibus calor iam expansus vniuersum corpus peruasit, & febris pesti coniuncta iam vehementius exarsit, in his enim aucto calore febrili ac spiritibus simul & humoribus nimium succensis æstus augebit, & quos spiritus regenerare denuò debuerat, siccando potius vel absument, vel dissipabit, eam igitur in his vel omninò non, vel parciore manu, aut admixtis nonnullis frigefacientibus exhibendam esse moneo, pręsertim si vetus hęc ipsa fuerit, Studui autem semper recentiore vtpotè duorum aut trium annorum ætate gaudentem pręscribere in qua vires opii nondum exoletę symptomatum vim tamdiu reprimerent, donec reliqua antidota vires suas exererent, ac veneni magnam partem disijcerent. Cum igitur peste correpti ingenti persępè cardialgiã ac magnis ventriculi cruciatibus, nec non malefico vomitu immaniter torqueantur, exhibita recentior Theriaca dolores simul compescet, sedabit vomitum
(quo-

(quomodo & choleram morbum suppressere visa est) vires fulciet, ac venenum interim propulsabit.

Et licet multa Theriacæ vsum dissuadere videantur, inter quæ primum ferè locum hoc tenet quod corporibus impuris hæc nocua esse soleat, morbus autem hic ut iam antè capite ad id destinato dictum est, tantas non det inducias vel vires, sub quarum perseveratione prauitatum quarundam fomes purgatione subtrahi posset, ego tamen eius vsum vix vnquam omisero ita tamen accommodatum, ut si hanc maioris boni expectatione porrexero, & damnum aliquod haud multum respectu prioris graue adsciuerò aut intulero, id ipsum artis dexteritate de cætero facilè sit refarciendum, non igitur ego calorem Theriacæ nisi in jis qui extremè iam aestuant, formidauero, cum enim maius à veneno quàm à febre periculum impendeat, morbus autem hic plus veneni quam caloris habeat, cumq; Theriaca plus in veneni depulsione conducat quàm febrem inflammando ac intendendo officiat, diuinam ego quandam quasi vim, huic in abigenda malignitate ac virulentia vnà cum Auicenna adscripsero, quæ quidem cum primæ nobilitatis in hoc casu existat, & longissimi æui periclitatione plurimum sit commendata, nobis quoq; dextrè hac vten-

Theriaca
laus.

O 2

tibus

tibus longè erit commendatissima, cum præsertim ignauia medicamenta in peste mortis occasionem introducant vel accelerent, cum tempus medicationi oportunum segnibus medicinis impenditur, cum tamen morbus illicò validissimis remediis oppugnari meritò & euinci debeat.

Mithridatium.

Nec verò minorem laudem meretur Damocratis illud Mithridatium senio medicinas compositas plerasque excellens & multo annorum testimonio clarum, veruntamen id etiam recentius exoptauerim sicut & Theriacam ut in his opij virtus nondum sit penitus quasi repressa, media enim ætate & Theriaca & Mithridatium mediocrè quasi temperaturam obtinent vsui nostro hoc loci accommodatissimam.

QVOD si verò hæc antidota recentiora non adfuerint possunt eadem additis granis paucissimis Pilularum de Cynoglossa, aut adiecto modico phylonio recentari, ut caloris quem ætatis progressu acquisierunt gradum non nihil demittant, nec æstus introducti metu euadant formidabiles.

Diascordium Fracastorii.

MAGNA hæc veterum remedia ac auxilia è vestigio consequitur Electuarium illud Fracastorij Diascordium appellatum quo cōfidenter me semper vsum esse profiteor, etenim præter insignem quam in hoc malo pel-

lendo

lendo vim obtinet, corpus nullo vehementi calore, vt Theriaca vel Mithridatium perurit, vnde & puerulis, grauidis, ac puerperis tutum, securum, ac salutare medicamentū existit, putredinem corrigens, venenum pessundans, sudores absque magna humorum agitatione proliciens, graua symptomata cephalæas præsertim ingentes sedans, & multo nobis vsu compertum, cui plurimum tribuendum esse censemus non immeritò. Describitur ab eius auctore Hieronymo Fracastorio lib. 3. de morb. contagios. cap. 7. qui id ipsum vel desperatis summè commendat & hoc modo exhibet.

℞ *Succi Liniule Oxydis seu Acetosella uncias duas.*

Citri unciam unam.

Diascordii drach. unam.

Specierum cord. è gemmis scrup. duos.

Aceti unciam unam.

Omnia misceto & totum haurito.

QUANTIS porrò viribus polleat Ele-
ctuarium illud de Croco & Ovo ad Maximi-
lianum Imperatorem P. F. August. relatum,
vsus persæpè docuit, in hoc enim præter alia
ingredientia Myrrha, Crocus, & Camphora,
insigniter contra veneni & putredinis mali-

*El. de Cro-
co & Ovo.*

tiam pugnant, si præsertim in constitutionibus calidioribus ad calorem eius nonnihil contemperandum cum Syrupo de succo Acetosæ aut Limoniorū nec non Aceto Sambucino, Rosato, vel è florum Tunicæ immersione parato, ac Oxydis seu Luiulæ aquâ sudaturis porrigatur.

Cum porrò Camphora nonnullis naturis aut personis nonnihil infensa aduersaque esse soleat, admonendum hic operæpretium esse ratus sum, ut animaduersâ cuiuslibet conditione, pro singulâ ægrotantium naturâ remedia permutentur, his enim qui Camphoram non commodè ferunt, utpotè qui infirmo sunt valdè ventriculo, & capite admodum languent, Diascordium aut alia antidota Camphoram vel omninò non, vel in parua quantitate suscipientia longè erunt salubriora. Alioquin (pace omnium dixerim) hoc ipsum de Croco & Ovo Electuarium Theriacæ in Peste interdum, æquauerim. Multa quoq; laude illustris est Theriaca illa Arnol-di de villa noua à Guidone in tractatu de Apostematibus tract. 2. doctrina 2. cap. 5. descripta, alioquin Electuarium Papæ vocari solita, quâ se Guido in magnâ pestilentia vsum & auxiliante Deo à peste præseruatū esse refert. Hanc magno quoque emolumento sæpius drachmarum duarum pondere in peste Ve-

*Electuarium Pa-
pæ.*

neta Anni 1577. exhibitam fuisse clarissimus Hieronymus Donzellinus commemorat, cuius descriptio ex Antidotario Augustano aut Norimbergico, vel ex Guidone loco supra allegato, petenda.

Consimiles penè vires obtinent celebres compositiones aliæ utpotè Antidotus Matthioli, Theriaca communis seu Augustana ex pulchris simplicibus astructa. Electuarium, Alexipharmacum D. Angelbergii & Camphoratum illud D. Kegleri, ac Antidotus illa curatiua sic habens.

℞ Antidoti Matthioli libram unam.

Camphora unciam unam.

Sulphuris vini preparati. Scrup. duos

Et grana quinque.

Fol. Auri numero quinque.

Argenti numero sex.

Boli Armeni unciam dimidiam.

Cum Syrupo de succo Citri fiat Electuarium.

CELEBERRIMI vsus quoq; sunt pulueres illi tot laudibus decantati, ac multo rerum vsu solennes, utpotè puluis Rubeus Panonicus, & Bezoardicus dictus apud Nicolaum, quin etiam puluis Griseus Cæsaris, & Rubeus eiusdem, ambo contra pestem inscripti, quorum posteriore nostræ ciuitatis Medici anno 1572. frequenter quoque sunt vsi.

*Pulueres
medicati.*

Sed & magnæ quoque famæ nec à nobis negligendus, imò commendandus ille pulvis Saxonicus, eximiam laudem meretur, utpotè qui in deleteriorum venenorum amolitione plurimum visus sit præstitisse, & proinde multorum encomio illustris evaserit, is à Moibano describitur, & in Dispensatoriis passim annotatus officinas pharmaceuticas, exornat, huic succedunt Species Liberantis, Cordiales Alexandrini Benedicti, & quæ Temperatæ dicuntur, nec non de Gemmis ac alia his similia medicamenta.

MULTVM etiam valere creduntur, Theriaca Diatesaron, Esdra, Antidotus, Ægyptiaca, Climax seu scala sacra dicta, Electuarium Alexipharmacum Fernelio inuentore, & Electuarium à Ioanne de Vigo, lib. 2. cap. 20. descriptum, & Electuar. Iacobii Ricii à Nicolao Massa publicatum, talique encomio ab eodem deprædicatum, ut neminem qui hoc usus sit mortuum esse asserat.

*Damocratis
medicamentum
ex sanguinibus.*

AB aliis commendatur peruetustum illud Damocratis medicamentum apud Galenum lib. 2. annotatum, ex sanguinibus conflatum, quod doctissimus simul ac solertissimus Ioannes Pistorius Niddanus sic rectius componi arbitratur.

R. Sanguis

R₂ Sanguinis sicci Anatis maris & foeminae.
Anseris.

Hædi.

Rutæ sylvestris.

Sem. Cumini.

Fœniculi.

Anethi.

Napi.

Rapi. ana. drachmastres.

Rad. Gentianæ.

Trifolii.

Schananthi.

Thuris.

Rosarum rubrarum.

Dictamni albi. ana drach. quatuor.

Piperis albi, & longi.

Costi.

Valerianæ.

Sem. Anisi.

Cinnamomi. ana. drach. duas.

Myrrhæ.

Nardi Indicæ. ana. drach. sex.

Lasæris odorati.

Ammoniæ. ana. drach. tres.

Sampsuchi.

Agarici troch.

Rad. Chameleontis albi. ana. drachm.
duas.

Ireos.

O 5

Croci.

*Croci.**Rhabarbari.**Zingiberis.**Mastiches. ana. drach. unam.**Stachados drach. quinq.**Carpobalsami scrupulum unum,**Trita cum melle coëant in confectiorem liqui-
dam formam Opiata.*

S V N T qui æmulatione Dioscoridei δὲ αἱμάτων à Galeno libro de Antidotis descri-
pti Ciconiarum, Gallinarum serpentibus nu-
tritarum & Melium sanguinem hoc nomine
commendent. Vnde pulvis ille Taxicus, An-
titoxicus à nobis appellatus, magna sanitatis
recuperandæ pollicitatione ægris propina-
tur, ut quo tempestivè sumpto, qui promptè
exudarint, protinus liberari credantur. Is sic
habet.

*Pulvis Ta-
xicus an-
titoxicus.*

*℞ Sanguinis Taxi in umbra exiccati un-
ciam unam & semis.**Croci unciam semis.**Sulphuris vivi drach. unam.**M. f. Pulvis.*

D A N T U R scrupuli duo ex aceto & cor-
pus ad sudorem componitur.

G A L E N U S lib. 2. de Antidotis è Scinco
medica-

medicamentum proponit, qui idem medica-
mentum *δι ἀπνευστίδων* Nicomedi Regi Bithy-
niæ attributum recenset tali elogio, vt si ve-
nenum in corpore non repererit, quiescat,
sin minus, vomitu perturbet. Constat autem
idè Terra Lemnia, & Iuniperi baccis, oleo vel
melle exceptis ac coadunatis.

INTER approbata pharmaca quibus pe-
stē debellandi facultas à domino DEO con-
cessa est, non immeritò refertur Electuarium
illud quo Crato vsus fuisse legitur, quod sic
habet.

℞ Scordii drachmas tres.

Tormentilla.

Diptami albi.

Zedoaria.

Gentiana.

Angelica.

Caryophyllata. ana. drachmam unam.

Croci.

Camphora. ana. scrupulos duos.

Pulueriscentur omnia seorsim & commisceantur
asperganturq; aqua Cardui Benedicti, in qua
dissoluta fuerint Theriace drachmæ duæ, &
cum sufficienti quantitate Syrupi de succo Car-
dii fiat Electuarium.

Pulvis Florentini cuiusdam Medici ce-
lebratissimus hoc modo componitur.

R. Bolz

*Pulvis Flo-
rentius.*

℞ *Boli Armeni orientalis in aqua Scabiosæ loti.*
Zedoaria.
Diptami.
Tormentilla.
Zingiberis. āna. drachmam unam.
Camphora grana. 25.

*Misce fiat pulvis cuius drachma propinetur
ex aqua Cardui Benedicti.*

Pulvis Cratonis laudatissimus his constat.

*Pulvis
Cratonis.*

℞ *Rad. Tormentilla. drachmas tres.*
Diptami albi. drachmas duas.
Boletor: Cerui.
Santali rubri. āna. drach. unam.
Camphora. scrupulos duos.

*Misce f. Pulvis cuius dosis sit drachma una ex
liquore conueniente.*

Bonus etiam est hic pulvis.

℞ *Seminis Napi.*
Citri. āna. drachmam unam.
Cornu Cerui.
*Offis de corde Cerui. āna. drachmam
dimidiam.*
Zedoaria scrupulum unum.

Misce fiat Pulvis.

P R O osse de Corde Cerui nonnulli
Margarittas substituunt, alii maiores non im-
meritò vires Monocerotis cornu obtinere
volunt, veruntamen aliorum hac de re opi-
niones studiosè potius audire & arrectâ ma-
gis au-

gis aure attendere nobis & libet, & expedit. Ossa in Cerui corde formâ ferè crucis reperi-
ri certū est, attamen cum eiusmodi siue ossa,
siue cartilagines induratę in aliis quoque ani-
mantibus adinuenire liceat, fit vt metu de-
ceptionis (cum facilè pro veris falsa sit substi-
tuere) pharmacopoliorum inspectores & eo-
rundem dynastę certiora ac talia quidem qui-
bus fidem dudum fecit experientia, quęque
oculari inspectione ab adulteratis, dignosci
ac discerni possent, sufficere ac substituere
fuerint coacti. Lapis Bezoar è caprarum In-
dicarum folliculo felleo, vel stomacho eru-
tus, facili ferè technâ, lapidum ab equis
simili planè formâ & magnitudine quando-
que insigni prodeuntium æmulatione, sua
laude qua magnatibus is olim commendatus
extiterat, defraudari potest.

*Os de cor-
de Cerui.*

CONSIMILES politos lapides equus
illustris ac generosi domini Baronis cuiusdam
hac ipsa in ciuitate quotannis per ventrem
excreuit, quales alii quoque equi, molis satis
magnę in sese continuerunt, qui post mor-
tem dissecti, tanti (prout videri potuissent)
pretii lapides Bezoar nobis reliquerunt, vt
sui corporis, virtutis, ac agilitatis, & æstima-
tionem, & existimationem centuplo lapidis
in sese contenti valore videantur recompen-
sasse.

*Mira de e-
quo qui la-
pides Be-
zoardicis
persimiles
quotannis
per Ventrē
excreuit.*

Tales

TALIS quoque lapides, Bezoardicis simulachro, colore, substantiâ, ac nitore æquiparandos, Crato & præter hunc alii quoque viderunt. In vilibus ac parui momenti rebus fraus locum vix habet, deceptionis enim labor deceptorem non alit, at in magnis ac multæ æstimationis quæque multo ære comparantur medicamentis, omnis nebulonum occupatio & vigilat & laborat sedulo. Atque hæc vna est ex causis iis, quare lapidi Bezoardico soli, ne in febre quidem simpliciter austeriore vel parum malignâ, nedum in pestilente fidere vnquam vel voluerim, vel potuerim, licet verum lapidem Bezoar nō contemnam ne cum aliorum doctissimorum virorum experientiis certare videar.

CONSIMILIA figmenta complura in Medicinam clam irreperunt, quæ vanâ spe & Medicos, & ægros nō modo aliquandiu frustra lactarunt, sed etiam funebri exitu præcipitarunt. Idque non per se primò, ut potè quibus si non iuuandi, nocendi tamen vis vlla vix insit, sed quod Medicos his titularibus potius quam auxiliaribus medicamentis insistentes, alia efficaciora præsidia negligere fecerint, ægrotantē autem his ipsis confidentem nulla subsidaria pharmacorum aliorum idoneorum ope gaudere prohibuerint.

DE Monocerotis cornu tanta traduntur
vt

ut admirationem nostram superent, ego in *Unicornis*
Peste eius periculum non feci, ne pauperibus
(qui ut plurimum hac lue laborarunt) vna
cum vita & sumptus, & curta suppellex diffle-
ret, aut si salui euaderet, vnde vires recupera-
re possent, non superesset. Scio tamē consimile
cornu quaecunq; id tandē fuerit, menstruis
nimis fluentibus exhibitum, non hemorrha-
giā modo vterico compescuisse, sed etiam exo-
lutionibus ac lipothymiis auxilium haud le-
ue attulisse, quod ipsum etiam Ebur potest ac
praesertim fossile multa astrictione pollens.
Et quis quæso Monocerotis cornu extare non
diffidat? cum, an animal vnquam tale post di-
luuium extiterit, docti viri multum dubitet.
Romanorum Pontificum, Ventorum, ac Re-
gum Galliae ad S. Dionysii delubrum & inter
thesauros consimilia cornua reposita magnā
cum diligentia custodiri, tum admiratione
spectari non sum nescius, an autem hæc ipsa
vel balænarum ossa sint, vel à Cetacei generis
piscibus in profundo maris emortuis, ac in
littus reiectis ibique muriae alluione pro-
latis, nec non salo persæpe tectis, ac arenā &
sole tostis, & quod plus est cariola teredine
striatam ac contortam in formam figuratis ac
tenui sabulo in planiciem sat lucidam perpo-
litis, non sint forsā deprompta suspicor. Alia
quædam animalia vno cornu prædita extare
quidem

quidem tradunt historię prout de Rinocero-
te corneâ quadam crusta conuestito ac cata-
phractato referunt.

ANIMAL equi iubam habens ac vnum
cornu gerens venenis depellendis expetitur
non longè à promontorio Bonæ spei visum
narrat Garzias ab Orto Proregis Indiæ Me-
dicus, & Philostratus in vita Apollonii Thya-
næi ad Colchos circa Phasidem fluuium asi-
nos vnum cornu gestantes, caput ceruo, pilos
verò mustelæ similes habentes, qui cum Ele-
phantis pugnare audeant, reperiri testatur,
ex his cornibus Reges forsan Indorum cra-
teres & pocula conficere consueuisse non-
nulli colligunt, hoc argumento, quod si quis
ex consimili scypho biberet, à morbis, flam-
ma, venenis ac vulneribus ea die sese tutum
forè confideret. Vndè Angelus Bargæus in
Cynægetico,

— — — — — *vnq; in fronte superbi*
Cornu, quod Reges Indorum protinus aureis
Orbibus includunt, & vina liquentia potant.
Actum nec morbos tuti sentire feruntur,
Nec quæ inter mensas occulta hausere venena.

VERBENÆ succus cum Theriaca datus
egregiè pestilentis luis malignitatem pellit,
prout & decoctum Radicis Chelidoniæ aut
Corticis mediani Sambuci cum aceto para-
tum, in quo postmodum Theriaca dissolua-
tur

tur, etenim Theriaca decocto corticis Sambuci indita, vim deiectoriam & purgantem ei adimit. Probatur etiam decoctio Tanaceti, & Pulvis Cheyri drachmæ dimidiæ pondere ex liquore commodo propinatus. Vulgus Rob Ebuli & Sambuci cū Croco & modicâ Theriacâ, vel Electuario de ouo commodè usurpat, pro quo tale Electuarium sudorificum parari poterit, quod his constet, vili pretio cõmendum.

*Rob Ebuli
& Sambuci.*

R. Rob Ebulini.

Sambucini ana. uncias sex.

Fol. Scordii. unciam mediam.

Rad. Pimpinellæ.

Tormentillæ.

Dictamni albi.

Angelicæ.

Carlinæ.

Zedoariæ.

Boletorum Cerui.

Corticum Citri.

Seminis eiusdem. ana. drach. duas.

Camphoræ, drach. unam.

Myrrhæ.

Croci. ana. scrupulos quatuor.

Theriace Andromachi. unciam unam semis.

Radices prius infundantur per horas 24. in ace-

P

to Nu-

to Nucum, posteaq³ exiccentur & in puluerem redigantur, iunganturq³ cum praedictis, & ex sufficienti quantitate Syrupi de succo Scordii, & Limoniorum fiat Electuarium, de quo dentur drachmae duae cum decocto Cardui Benedicti, Acetosae Verbena, Calendula, Tanaceti, aut Hedera terrestris cum aliqua portione aceti Rutacei.

CONSIMILIVM compositionum ingens apud Practicos sylua prostat, nos hic probatiora tantum adferre volumus, cum reliqua passim ex eorum libris peti queant. Attamen perpulchra alia nihilominus subnectere libuit haud ita vulgaria, quorum lectorem quoque fideliter participem facere volumus, ne quidpiam vel occultasse, vel pro aucupanda leui aliqua & irani gloriola boni in publicam vtilitatem erogandi portionem aliquam abdidisse & lucernam sub modio collocasse videamur.

*Aqua Stapediana
prima.*

INTER haec autem primas tenet aqua illa Theriacalis clarissimo D. D. Stapedio inuentore, cuius tam in praeservatione quam in curatione tanta vis est, vt nobilia quantumuis medicamenta alia, multum superet, ac longo post se intervallo relinquat. Eius haec est descriptio.

Theriac-

❧ *Theriaca Andromachi.*
Mithridatii Damocratis. āna. uncias sex.
Pulueris Electuarii de Bolo apud Iouber-
tum.

Bezoardici apud Nicolaum. āna.
uncias duas.

Aqua vite per balneum bis distillata.

Vini Maluatici.

Aceti Rutacei. āna. libram unam.

Succi Radicum Pimpinellæ.

Limonum. āna. uncias sex.

S I M V L in balneo rorido distillantur
lento igne, ac stillatio huic liquori conser-
uato in phialâ vitreâ immisce Theriacæ vete-
ris uncias sex, maneantque sic simul omnia, ut
in fundo Theriaca quiescat. Hæc aqua quò
vetustior & antiquior fuerit, eò melior exis-
tet. Datur adultis vnciæ vnius pondere, at-
que ut ab eius assumptione sudent præcipi-
tur, reiteraturque eius assumptio die sequen-
ti, & tertiâ, quousque Bubo aut Carbunculus
eruperit, aut is ipse maturior factus vel aper-
tus sese expurgauerit. Iunioribus dimidia do-
sis suffecerit.

Quandoquidem verò hæc aqua ob ma-
gnam Theriacæ quantitatem satis pretiosa
existit, ideò eius auctor aliam hâc viliozem
astruxit, quæ sic habet.

*Aqua Stapediana
secunda.*

*Rx Conditum pro familia Stapediana, libras duas.
Aqua vite semel in balneo extracta.
Vini Maluatici.
Aceti Rutacei.
Succi rad. Pimpinelle.
Limonum. ana. libram unam.*

E balneo ut de priori dictum, liquor euocetur, cui permisceantur Theriaca veteris, uncia quatuor, resideatq; per quietem in fundo Theriaca. Datur paulò maiori pondere si corpora robusta sint, alioquin æqualis usus fuerit.

Conditum pro familia Stapediana hoc modo concinnari debet.

*Rx Granorum Iuniperi uncias sex.
Caricarum pinguium numero duodecim.
Nucleorū Nucum Juglandiū uncias octo.
Conserue florum Boraginis.
Buglosse. ana. uncias quatuor.
Theriaca veteris.
Mithridatii optimi. ana. uncias duas.
Radicum Tormentille.
Gentiana.
Pimpinelle.
Angelica.
Zedoaria. ana. unciam unam.*

Cum Syrupo de Limonibus f. Conditum.

Quantum

Q V A N T V M his medicamentis tribu-
 rum sit ab omnibus, quantumque hæc ipsa
 in pellendâ malignitate (D E I beneficio)
 possint ac valeant, experientia manifestum
 fecit, quæ & alias quoque aquas usu compro-
 bavit, utpotè Pestilentialem seu Theriacalem
 Bezoardicam in Dispensatorio Augustano
 descriptam, & aquam Theriacalem Lugdu-
 nensem, clarissimi viri D. Iacobi Dalecham-
 pii insigni encomio celebratam, nec non a-
 quam Scordii compositam, ab insigni & su-
 pra modum docto viro D. Petro Salio com-
 mendatam, & in Antidotario Norimber-
 gen si annotatam, ubi quoque complures alias
 magnarum virium aquas reperire licebit,
 nempe aquam Theriacalem Rondeletii, &
 aliam Syluii, nec non Acetum Theriacale,
 quæ quidem compositiones omnes ad retrā
 hanc luem pellendam à diuersis auctoribus
 sunt excogitatæ.

I N T E R ceteras porrò compositiones so- *Aqua su-*
 lemniore annumeranda quoque venit aqua *dorifica D.*
 sudorifera celeberrimi viri D. Cratonis à *Cratonis.*
 Kraftheim Medici Cæsarei, quæ sic habet.

℞ *Rad. Angelica.*

Magistrantia, vel Carlina.

Gentiana,

Tormentilla.

P 3

Boleti

Boleti Ceruini.

Zedoaria. ana. uncias duas.

Trium Santalorum. unciam unam.

Theriaca optima.

Mithridatii optimi. ana. uncias tres.

Camphora, scrupulos duos.

Moschi, scrupulum unum.

Spiritus vini, libras tres.

*Stent in infusione per mensem, postmodum co-
lentur, & liquor vsui afferuetur. Datur praefer-
uationis loco ad pauculas guttulas in medulla
panis, in curatione verò ad drachmas sex vel
unciam unam cum aquâ aliquâ appropriatâ.*

CONSIMILEM aquam habuit Ludoui-
cus de leonibus hâc tamen minus præstan-
tem, pro cuius tamen communicatione mul-
tos accepit aureos. Hercules Saxonia sic suam
parat.

*Aqua Her-
culis Sa-
xonia.*

R. Succorum Boraginis.

Buglosse.

Melissa.

Acetosa.

Oxylapathi.

Trinitatis.

Bistorta.

Cyani maioris & minoris.

Ruta Capraria.

Calendule.

Limonum.

Citri.

Citri. ana. libram unam.

Aceti, libram unam cum dimidia.

Seminis Citri unciam mediam.

Portulacæ, uncias duas.

Florum Nymphææ.

Violarum.

Rosarum. ana. unciam unam.

Terræ sigillatæ.

Boli Armeni orient.

Terræ Samiæ. ana. drachmas tres.

Specierum Diatrion, Santalon. drach. duas.

Camphoræ drachmam unam.

Infundantur species in succis prædictis, & macerentur per horas 24. deinde distillantur in duplici vase. Dosis unicæ tres. Aquam Theriacalem hæc sequens imitatur.

R. Rutæ Caprariæ.

Veronica ana. manip. duos.

Rad. Althææ.

Tormentillæ.

Angelicæ. ana. uncias octo.

Theriacæ optimæ, uncias tres.

Incisis incidendis infundantur omnia simul in vini Maluatici libris octo per horas 24. Abhinc diligenti distillatione aqua prolegetur, cuius uncia una cum Syrupo de Limonibus, & modico aceto agris exhibeatur qui sudoris euacuatione indiguerint. Alioquin Radices Bardanæ & Vincetoxici vnâ cum corticibus Fraxini

*Aqua alia
sudorifica*

aceto prius irrorata aliquantisper simul macerantur, ex iisque liquor sudori eliciendo per commodum distillatione prouocatur, quem aquam Bardanae compositam nominare consueuimus.

Chylostagma nostrum Diaphoreticum, quo in delicatis naturis, puerulis ac infantibus, in variolis praesertim & morbillis euocandis ac extrudendis, nec non in pestifero morbo commodè vti sumus, sic sese habet.

Chylostagma Diaphoreticum ex nostra inuentione.

℞ Succorū Nucum Iuglandiū immaturarū. Limoniorum.

Acetosa.

Pimpinellae. singulorum libram unam cum dimidiâ.

Cardui Benedicti.

Scordiinostratis.

Rutae. ana. libram unam.

Scabiosa.

Hederae terrestris.

Calendula.

Melissae hortensis odoratae. ana. uncias octo.

Chelidonia.

Galega.

Aceti de Rubo Ideo.

Sambucini.

Rosati. ana. uncias quatuor.

Rutacei,

Rutacei, libram unam.

Radicum Tormentilla.

Gentiana.

Dictamni albi. ana. uncias duas.

Vincetoxici.

Carlina. ana. uncias duas cum dimidia.

Petasitidis.

Ostrutii.

Angelica.

Zedoaria.

Cort. Citri. ana. uncias tres.

Boletorum Ceruinorum, uncias duas.

Folior. Dictamni Cretici.

Scordii Cretici.

Chamaedryos. ana, unciam unam.

Santali Citrini. drachmas tres.

Ligni Rhodii puluerisati. drach. duas.

Theriaca Andromachi, uncias duas.

Mithridatii Damocratis. unciam unam.

Baccarum Iuniperi recentium. libram unam.

Corticum medianorum Sambuci, recentium.

Fraxini recent. ana. manipulos tres.

Cortices Sambuci & Fraxini una cum baccis Iuniperi contendantur in mortario vehementer, & extrahatur inde succus cum sufficiente quantitate Aceti de floribus Tunica, aqua Pimpinella & Rosarum, sumendo singulorum partes aequales. Hic expressus succus permisceatur cum succis & liquoribus supra commemoratis,

P S

dilua-

diluaturq; in his Theriaca & Mithridatium, tandem verò cetera incisa & contusa in succis & liquoribus iam dictis infundantur, atque iis sic tridui spatium immacerentur, postmodum lentioris balnei calore per distillationem liquor exocetur, in cuius medietate suspendatur Camphora in nodulo serico ligata drachma una, altera medietas pro iis qui Camphoram non ferunt, seorsim reservetur. Notandum autem ubi Galegæ & Scordii succus defuerit, posse in illorum locum Verbenæ & Veronicæ succum substitui. Datur adultis ad uncias duas, cum pulueris Electuarii de Bolo, Specierum Liberantis, Cordialium Alexandrini Benedicti aut alterius consimilis scrupulis duobus vel drachmâ unâ & Syrupo Acetositis Citri aut Limoniorum, atq; ut sudent præcipitur. Puerulis, hoc ferè modo præscribitur.

℞ Pulveris Rubei Pannonici.

Specierum Cordialium temperatarum.

De Gemmis frigidarum, ana. scrupulum dimidium.

Syr. Acetositis Citri unciam unam vel drachmas sex.

Chylostagmatis iam dicti Diaphoretici.

Aquæ Acetosæ. ana. drachmas sex.

Hauriat & sudet. Pro ratione tamen ætatis & virium, horum omnium dosis est vel augenda vel minuenda.

Valen-

VALENTER hæc aqua sudorem pellit,
& iucundè valdè allumitur, nec vehementi
calore viscera perurit, subtilitate nihilomi-
nus(quas habet) partium corpus vndique ce-
leriter peruadens venenositatem disiciens,
putredinem emendans, ac conceptam viru-
lentiam propulsans, quæ interim cordis et-
iam robur tuetur, & spirituum vitalium exo-
lutionem fieri prohibet. Et nos eam quidem
publicæ utilitatis ac Christianæ charitatis stu-
dio impulsæ, omnibus libellum hunc lecturis
sincerè ac candidè ideò libenter communi-
care volumus, vt boni participatione fide-
litas, familiaritatisque crescat auctoritas, quæ
turpi quandoque liuore fœda, apud nonnul-
los(qui si in publicum commodum boni ali-
quid vel proferre nolunt vel non possunt, ea
tamen quibus ciues iam dudum gauisi sunt
vel adhuc gaudere possunt, quodammodo
suffurari & abscondere, ac nescio quo in taci-
turnitatem quandam (vt sibi videri volunt)
permutato odio, clam pro sui quadam singu-
lari gloriola occultare conantur) obforduit.
Tu verò candide lector, cui omnia patere vo-
lumus, si vel minimum in Medicina versatus
fueris, hæc ipsa studiosè pensitans, ritè ea ad-
inuenta, constructa, ac salutari vsui accom-
modata cum cernes, iis cum ratione nostro
hortatu vttere, nobis enim vel ynquam in ani-
mo

mo est ea tradere, quæ vel inexplorata vel minus tuta esse possint, sed talia à quibus corporis salus DEI beneficio non immeritò expectanda, nihilque mali metuendum fiet, utpotè quæ si non prodesse, obesse tamen non facile possint.

*Syrupus
Diaphoreticus.*

Syrupus Diaphoreticus seu sudorificus hoc modo parari & in commodam utilitatem sic componi poterit.

℞ *Succi Acetose.*

Limoniorum. āna. libram unam.

Cardui Benedicti.

Pimpinelle è radicibus.

Calendula.

Scordii.

Rute.

Verbena.

Nucum Juglandium immaturar. vel corticum earundem in diebus canicularibus decerptarū. āna. uncias quatuor.

Aceti Sambucini. Vncias octo.

In succis & liquoribus infundantur per biduū.

Rad. Angelica. uncia quatuor.

Zedoaria.

Corticū Citri āna. uncia una cū dimidiā.

Seminis Citri. drachma sex.

Stent sic s. nul in infusione loco quieto, ut quæ crassa faeces succis insunt resideant, exindè liquor

quor purus à sordibus in fundo relictis separetur, & hoc facto diligenter percoletur, & cum sufficiente quantitate sacchari coquatur in syrupum, qui sub finem aromatiseitur ex Santali Citrini drachmis duabus, Macis scrupulo uno & Croci scrupulo dimidio. Ligentur hac in nodulo & inter coquendum cum predictis sub finem ferueant. Præbeantur huius Syrupi uncie circiter due cum aqua Acetosæ, Cardui vel Bardane compositâ, quæ ex cort. Fraxini Radicibus Bardane & Vincetoxici concinnatur, addito aceto Sambucino, Rosato, Iuniperino, vel Theriacali in Antidotario Norimbergensi perquirendo.

S V N T qui Chynam cum Tamarindis ex aqua Limonum coquant ac sumptis decocti huius unciis quinque sudent. Vel accipe aquæ Theriacalis succi Acetosæ & Calendulæ ana. unciam vnam, aceti Sambucini unciam semis, id hauriat illicò. Nonnulli ex vulgo fimum vaccinum recentem aceto dissolutum exprimunt, & confestim potandum tradunt, quo experimento complures sanatos esse profitentur cum vix quidquam æquè sudores vbertim proliciat. Elegans remedium hoc est.

℞ Rad. Carlinæ.

Cardui Bened.

Dictamni Cretici, ana. drachm. duas.

Lapidis

Lapidis Bezoardici.

Croci. ana. scrupulum unum.

M. f. Pulvis cuius dosis sit drachma una cum decocto Scabiosæ, Pentaphylli aut Acetosæ.

LICEBIT hic, loco Bezoardici lapidis, Margaritarum, Corticum aut seminum Citri duplum pondus substituere. Pulchre ad rem facit aqua sequens.

Aqua præstans ad Pestilentiam.

℞ Cardui sancti.

Pimpinellæ.

Betonicæ.

Verbena.

Scordij.

Acetosæ.

Melissæ. ana. manip. unum.

Santali albi.

Ligni Aloës.

Gentianæ.

Zedoariæ. ana. drach. duas.

Succi Limonum & Pomorum. ana. uncias quatuor.

Theriacæ.

Mithridatii. ana. unciam unam.

Confectionis de Hyacintho. uncia semis.

Dissoluantur equali portione vini odoriferi & decocti Scordij & diem naturalem sic macerata distillantur vase duplici. Dosis uncia una cum Syrupo Acetos: Citri. Huc refer aquam mirabilem à Guainerio in lib. de Peste cap. de

Aqua mirabilis Guainerii.

Bezoar-

Bezoardicis descriptam, ac alias eiusmodi compositiones propemodum infinitas.

Nonnulli Margarittas, Corallos, lapides pretiosos, & Camphoram Theriacæ addunt quod hæc istis careat, sanè Camphora cum Theriaca tempestiuè exhibita plurimum operatur. Aliqui Philonium adiiciunt, nam & Opio vnà cum Antidotis exhibito, vim quandam sudorificam inesse volunt.

HEURNIVS hoc commendat quod sequitur.

*Heurniè
medica-
mentum.*

℞ *Aq. vitæ libram vnā.*

Theriaca. unciam vnā semis.

Myrrha rubea. unciam semis.

Rad. Petasid: modicè exiccat: unciam vnā.

Spermatis Ceti.

Terræ Lemniæ. ana. drach. vnā.

Rad. Vincetoxici. drach. duas

Dictamni.

Valerianæ.

Ostrutii. ana. drach. vnā semis.

Camphoræ. grana septem.

Crassiusculè puluerisata infundantur vitro probè clauso, & loco frigido per octiduum macerentur. Dosis a semicochleari ad cochlearium vnā, cum aliqua portione aquæ Acetose, Rosarum, Calendulæ, Nucum aut Cardui, nec non granis aliquot salis Absinthii aut Scabiosæ vel Fraxini.

Atque

Atque hæc omnia prudens Medicorum opera pellendis sudoribus dedicauit, quod sudorem in speciebus apostematum timorolorum & apostematibus viscerum (vt Auicenna loquitur) bonæ ac salutaris crisis vicem gerere didicisset.

*Spagyrica
remedia.*

*Salia ex
herbis.*

Et iam sudorificorum classis videtur pro loci huius sufficientiâ sat copiosè tractata & absoluta, si modo spagyricorum non ommissa forent remedia, quibus tantam promissionem hi inesse volunt, vt certam nobis ea salutis spem præbere posse non diffidant. Multa sunt quæ de Stibio seu Antimonio Diaphoretico, de Sulphure, de Vitriolo singulariter præparato, ac de sulphure ipsius, & de salium diuersis generibus prædicantur, inter quæ sal Fraxini, Absinthii, Verbenæ, Chelidonizæ & similium magnas vires habere creduntur, quæ nec ego penitus contempserim, tuta autem & secura eligens, à Metallicis validioribus (validas quoque vires quæ in Peste omninò desunt requirentibus) lubens abstinere, securè autem dantur salia è vegetabilibus vtpotè plantis parata, granorum aliquot pondere cum Theriacâ aut alia Antidoto conueniente, cuius hæc operationem accelerât & intendunt. Verum ego his solis nunquam contentus ad pestis curationem accersero nisi alia quædam adsint, quibus plurimus

mus vsus fidem fecerit, quantumuis interim horum vsurpationem non asperner, vtpotè qui his ipsis quasi innutritus (absque tamen iactantiâ dixerim) & parandi rationem, & exhibendi modum, & alia huc pertinentia si nō penitus ita tamen nouerim, vt quæ secura sunt, seligere noscam.

Sudorificarum potionum nobis ferè vsitatarum paradigmata quædam in Medicinæ studiosorum gratiam subiungere libuit, vt quo modo quauè ratione antidota pro ægrorum salute adipiscendâ commodè sibi inuicem iungi debeant vel possint, pate scat. Vt

℞ *Diascordii Fracastorii, drachmam unam.*
Theriaca Andromachi, scrupulum unum.
Spec. Cordial. temper.

De Gemmis frigid. ana. scrup. semis.

Syr. de succo Acetosæ.

Limonum. ana. drach. sex.

Succi Citri recentis.

Chylostagmatis Diaphoretici.

Acei Sambucini. ana. unciam semis.

Aq. Calendula. unciam unam.

Misce f. Potio sudorifica.

Vel sic.

℞ *El. de Croco & oño. drach. semis.*

Diascordii Fracast. scrup. duos.

Sp. Cord. Alex. Bened.

Liberantis. ana. scrup. semis.

Q

Syrup.

*Potiones
Sudorifica.*

Syrup. Acetositat. Citri: unciam unam.

De succo Scordii. unciam semis.

Aceti de Rubo Ideo.

Succi Arantior. crudi. āna. unciam semis.

Aq. Nucum.

Acetosa āna. unciam unam.

Fiat Haustus.

Vel hoc modo.

℞ Pul. Elect. de Bolo.

Moibani de una versa alioquin

Saxonici dicti. āna. drach. semis

Syr. de Limonibus. unciam unam.

Succo Cardui Bened. unciam semis.

Aceti Theriacalis drach. quinq.

Aq. Bardana compos: unciam unā semis.

Stapediana prima drachmas duas.

Redigantur in haustum.

*Efficax valdè hoc erit sic accommoda-
tum Diaphoreticum.*

℞ Diascordii Fracastorii. drach. unam.

Mithrid. Damocratis, scrupul. unum.

Camphora grana duo.

Specier. Cord. Alex. Bened.

*Pul. Bezoardici apud Nicol. āna. scrup.
semis.*

Succi Citri recentis. drach sex.

Aceti Rutacei.

De floribus Tunica.

Aqua

Aqua Stapediana prima. ana. drach. tres
Syrupi de succo Acetose, unciam unā semis.
Aqua Fraxini & Pimpinella. ana. q. s.

M. f. Potio.

Alioquin.

℞ *Chylostagmatis Diaphoretici. unciam unā.*
Aqua Stapediana prima. unciam semis.
Aceti Nucum.

Rutacei Camphorati. ana. drach. tres.
Succi Limonior. aut Citri. drach. sex.
Syr. de Succo Acetose. unciam unam.
S. Scordii unciam semis.

Pulveris Rubei Cas. contra Pest.

Spec. Cordial. temper. ana scrup. semis.

Misceantur & confestim potanda offerantur.

Robustioribus & præcipuè rusticanis hominibus hoc est efficax remedium, quod sic habet.

℞ *Theriaca optima.*

Aqua vitæ rectificata & à phlegmate abstracta.

Succi Allii ana. uncias tres.

Aceti fortissimi. uncias sex.

Succi Ruta unciam unam semis.

Commisceantur.

Dosis cochlearia duo ad summum.

Eundem ferè vsum Electuarium istud obtinet.

℞ *Diascordii Fracastorii. unciam unam.*
Theriaca Androm. unciam semis
El. de Croco & ovo. drach. duas.
Spec. Liberantis. drachmam unam.
Camphora. scrupulum unum.

Ex sufficienti quantitate Syrupi Acoris Citri
fiat Electuarium de quo drachma una
vel scrupuli quatuor plus minus, aceto dis-
soluti sudaturis porrigantur.

Insigne medicamentum sic componetur.

℞ *Aq. Stapediana prima.*
Aceti Rutacei Camphorati. ana. drach.
sex.

Syr. de Succo Acetose, unciam unam.

Acoris Citri. unciam semis.

Pul. Rubei Pannonici. Scrup. semis.

Spec. Liberantis. grana. vj.

M. id totum haeriat & sudet ager pestilentia
correptus.

TRIA hic commodè ac opportunè le-
 ctorem admonere decuit, primum est, quod,
 si æger alexiterium euomat, assumptio eius
 confestim sit reiteranda, idq; tam diu facien-
 dum donec æger id ipsum retineat.

SECUNDVM, remedia non semper debe-
 re esse eadem, sed magno ægri commodo pro
 naturæ auxiliatiōe variari, sic enim vene-
 num varimodè impugnatur, & quod prioris
 medica-

medicamenti insultus vel vicerat, vel susti-
 nuerat, nunc nouæ opis tanquam inopinatæ
 adorsionis pugnas pertimescit, haud aliter *Cautiones*
 quam si in prælio fessæ primæ cohorti, subsi- *quædam*
 diariâ quadam ope nouus illicò sufficiatur *necessariæ,*
 miles, qui pugnam iam ante inchoatam mul-
 to ac nouo ac inexpectato quasi robore prof-
 sequatur. Tertiū est, vt cum naturam segnem
 nihilque agentem, sed vinctis quodammodo
 manibus carnifici ceruicē iam iam præbiturā
 conspexerimus, fortissima quæque Diapho-
 retica, quæque subtilitate quadam partium
 confestim permeent, ac insuper consternati
 cordis vires quasi stimulis quibusdam exusci-
 tent, porrigamus. Sic torpidos nonnullos,
 somniculosos, tædio attonitos, extrinsecus al-
 gentes, anxiosos, curtum spirantes, ingemi-
 scentes, ac luctuosa trahentes suspiria, corde
 quasi captos, ac mortis anxietate inquietatos
 plus semel DEI beneficio ereximus, in qui-
 bus antidotorum insigni partium subtilitate
 præditorum vis, virulēti morbi machinas de-
 struxit & ad cor vsque permeans, infensam
 hostilium calamitatum turbam disiecit. Præ-
 stant autē hoc eximiè distillata illa iam com-
 memorata, magnam artis ope tenuitatis ac
 penetrationis vim sortita, inter quæ Stape-
 diana illa aqua primas tenet non immeritò,
 licet etiam cæteræ suum præstent officium,
 Q 3 dummo-

dummodo calidiora frigidioribus, & magis algentia calidioribus debitâ seruâtâ proportionē ritè administrentur. Inter hæc Camphora vtrorumque cum frigidorum tum calidorum virtutem multiplicat & intendit, veruntamen vix vnâ dosi duo aut tria grana excesserim, quam etiam infirmum caput, & languidum ventriculum obtinentibus vix vixquam porrigendam suadeo, alioquin sanè ceterorum alexiteriorum vires subtili penetrationis vi ad cordis penetralia celeriter deuehit. His etiam hoc subiunxero non esse ægris ab hausto alexipharmaco somnum concedendum sed vigilias omninò imperandas.

TALIVM & consimilium medicamentorum copiosam farraginem in Practicorum libris passim prostare ac multa ostentatione videbis venundari, quorum varietatem varia cuilibet lectio indicabit. Veruntamen nostri cum instituti non sit aliorum sensa depromere, & multis ac diuersis diuersorum auctorum ambiguitatibus ac innumeris penè Receptarum (vt vocant) formulis chartas nostras onerare, ideò hoc loci ea potissimum assignare decreuimus quæ & vbique prostare possunt, & diuturno vsu comprobata haud paruum sibi fidem ac auctoritatem conciliauêre.

INTER hæc Theriacam, Mithridatium, El. de Ovo, Aquas supra à nobis & descriptas, & publi-

& publici boni causa reuelatas, Species Libe-
rantes, Cordiales itidem cum Temperatas
dictas, tum verò & Alexandrini Benedicti,
Pulueres Bezoardicos, vtpotè de Gemmis
frig. Rubeum & Gryseum Cæsaris titulo præ-
claros, nec non Pannonicum dictum ac Sa-
xonicum de vua versa quem Moibanus pri-
mum in Medicam scenam introduxit, ac
Camphoram (nisi quis sibi forsan meliora vel
delegerit, vel efficaciora alia vsu edoctus sci-
uerit, aut experientia duce præclara magis
cognouerit) primas tenere arbitror, vtpotè
quæ ritè administrata & tempestiuè in vsum
ducta vix vnquam sine fructu sint abitura.
Excellit tamen inter hæc Diascordion hac fa-
nè ratione, quod omnibus cum personis, tum
naturis, antidotus amicabile existat, datur
enim puerulis, grauidis, puerperis, senibus, ac
aliis consimilibus indiuiduis, in quibus ipse-
met Galenus Theriacæ exhibitionem visus
est repudiare. Huius autem (Diascordii puto)
virtus pro qualitate, ac quantitate, cum febrili
æstus, tum conditione ægri ac symptoma-
tum coincidentium, nunc huc, nunc illuc di-
rigenda, imò nunc sic, nunc aliter intenden-
da, prout in capite de morbi pestilentis acci-
dentibus tradituri sumus, hæc de sudorificis
modo dixisse sat est, quæ quoniam omnem
propemodum recuperandę salutis energiam

*Probatoria
Pestis re-
media.*

continent, exterioribus quandoque adminiculis (si paulò segnius negotium processerit) utpotè silicibus calefactis, ac lumbis accommodatis, aut vtribus ac vesicis calida aqua, lacte, vel oleo, aut decocto alio quopiam conveniente repletis, ac corpori sudaturo adhibitis sunt & adiuuanda, & in actum ducenda proliciendaque. Nonnulli hunc in finem lateres ignitos & aceti aspersione ad tepiditatem usque extinctos, ac linteis acetomadentibus inuolutos, ventri, femoribus, axillis & pedibus applicant, alii cutim blanda frictione ad sudorem euocandum rarefaciunt. Paulus calido clysmate vim diaphoreticam ac peruadentem habente, sudores tardiores vrget.

VERVM hi vix antè dimidiam horam ab hausto Alexipharmaco prodeunt, à cuius assumptione somnus vix vnquam concedendus, nisi forsan ad horulam, alioquin venenum intrò remeat, & profunda cordis appetit à circumferentia in meditullium concentratū, de quo forsan plura in capite de victus ratione ægris peste correptis adhibenda monebimus.

NON iam deerunt qui nasutè nimis mirabuntur nos pestis curationem à sudoris prouocatione inchoare, hoc forsan argumento, quod hic ab Hippocrate & Veteribus plerisque

risque , in acutis morbis damnatus ac inter
 notas minus salutare sit repositus , præter-
 quam cum natura spontaneo quodam impe-
 tu factaque crisi eundem cocta iam materia
 morbificâ fundit. Et verò rationes hi sue sen-
 tentiæ subiungent, quas prima quidem fron-
 te sat validas quispiam putare queat, utpotè
 vacuationem omnem spontaneâ morbi ini-
 tio vel factam, vel procuratam, inutilem pla-
 nè imò & symptomaticam esse, ideoque non
 modo nihil releuare sed etiam vires frangere,
 eò quod iam dicta vacuatio non naturæ in-
 stinctu proprio, & valida ipsius vi morbum
 superante, sed furore quodam præpostero &
 humorum orgasmo & exagitatione suscite-
 tur. Quin etiam febrem excalescente per su-
 dorem corpore exasperari dicent, ex cuius in-
 cremento symptomatum quoque maior ac
 acerbior insultus sit metuendus. Tandem
 quoque naturam quæ certa quadam lege hu-
 mores primùm crudos concoquit, ac ab utili
 succo secernit, ac tum demum sudore vel alia
 excretionem aliqua propulsat ab officio con-
 sueto reuocari, & contra rationem ac morem
 proprium (qui tamen à Medicis qui naturæ
 ministri sunt obseruari debet) præposterè in-
 terturbari ratiocinabuntur.

*Rationes
 eorum qui
 sudorem in
 Peste noci-
 um esse
 reputant.*

MAGNÆ quidem considerationis hæc
 sunt & meritò in morbis omnibus obser-
 uanda

uanda ac summo studio attendenda, attamen in pestilentiis & veneni malignitate conspurcatis morbis locum non habent, hoc enim est quod supra admonuimus, inertem morbum ac infidum pro sua dignitate nullis datis induciis, nulla stipulatione aut adulatione, sed seriò, audacter illicò artificiose tamen tractandum & excipiendum, licet curationis modus magis ab experimentis quàm rationibus pendere videatur, quas tamen etiam perpulchrè sic elicimus.

Cum tria in Peste sint à quibus indicationes curatiuæ potissimum desumi debeant, venenum nempe, humores ac spiritus veneno contaminati, & calor febrilis quem pestis perpetuum comitem esse supra demonstrauius, quis quæso venenum potiore locum tenere, ideoque omnium primò extirpandum esse non videt? hoc enim confestim extingui aut expelli postulat, utpotè quod illicò vitæ minetur excidium. Quid igitur? succorumnè prauitas purgatione ab initio succidenda? per commodum id quidem foret, nisi tot & tanta obstarent impedimenta, quorum pleraque recensuimus cum supra de Purgatione ageremus, quibus hanc etiam causam adiunxerim.

Carthartica complura, cum venenatâ ac morbificâ vi prædita sint, veneni non modò
copiam

copiam ac vim sua accessione augebunt, sed id etiam varimodè per venas dissectum exagitant, & confusis humoribus ad præcordia impellent, imò naturæ motum quo ea toxicum per poros ad corporis ambitum & peripheriam expellere tentat, præpediet, & id aduerso quodam ac reciproco motu ad centrum non sine magno vitæ periculo reuocabit. Venæ sectio calorem natium omni ratione tanquam vitæ fomitem tutandum conservandumque imminuit, vires frangit ac insigniter debilitat, nec interim vel vllâ ratione veneno refragatur, imò id potius distrahit ac disseminat. Superest igitur vt cum in peste venenum potiores indicationes obtineat, id ipsum antidotis alexipharmacisque confestim pellatur ac exterminetur, sic enim turgētes ichores veneni labe infecti, & serosa excremēta ac his insidens venenata morbi qualitas cōmodissimè vacuabitur & excludetur.

PRÆCIPVVM itaque curationis scopū attigit is, qui protinus ab alexiteriis morbi depulsionem auspicatus, venenum extirpauerit, quo nondum abactis humores vel omninò non, vel non tutò concoqui possunt, neque verò alterantia hic multum præstare valent, cum pestilentis febris calor non ardoris quodam excessu sed perniciose planè malignitate cordi sit infensus, cui non nisi

*Solutiua
quia cum
Veneno
participat
Pestis vim
augent &
exacer-
bant.*

*In sudoris
expulsione
totus cura-
tionis Ver-
satur cor-
do.*

antido-

antidotis subueniri queat, quæ hanc è corde foras euocent.

Sunt hæc omnia euentis & diuturno rerum usu comprobata, per quem constat peste correptos in morbi principio aut incremento purgantibus pharmacis usos, aut spontaneo alui profluuio correptos, ut plurimum occubuisse, prout aliàs sæpè deprehensum fuit, tum vero à maioribus de Peste anno 1510. & 1568. in Gallos sæuiente est annotatum, quomodo insignis ille Iulius Palmarius Constantinus plurimos purgantibus medicamentis ac sanguinis missione in calamitatem actos fuisse refert. Non igitur contrariis indicationibus turbari decet, cum veneni depulsio & virium robur accuratè custodiendum semper ob oculos versari debeat, his enim omnis curationis cardo inhæret. Tantâ proindè quorundam & impudentiam & temeritatē mirari satis nequeo, qui sese (nisi vel ventrem turbauerint vel sanguinem subtraxerint) Medicorum officio functos non esse stultè planè ac ineptè reputantes Stibii seu Antimonii præparati, aut alterius consimilis medicaminis exhibitione ad Pestis curationem sese accingunt, per quam in Lugdunensi Pestilentia anni 1566. tantus ægrorum numerus in necem actus periit, inter quos complures eodem Iulio Palmario referente, ea ipsa die,

*Temeritas
quorundam
taxatur.*

die qua Empyricorū suā hoc medicamenti genus assumpserant, fatis concessere. Veruntamen hic longius ab ordinis nostri via digressi, recapitulatione quasi quadam ruminare ea volumus quæ superius à nobis de purgatione administrandâ sunt tradita, nimirum aluum hic non ducendam antequam venenata qualitas euicta, ac vires recreatæ fuerint, idque tunc demum cum pestilens constitutio putridæ implicata inciderit, in qua vicissim alexipharmacis ac deiectoriis medicamentis (clementioribus tamen) negotium transigendum, quorum tamen omnium occasionem diligens ac accurata Medici (quibusnam præsidiorum generibus morbus vel irritetur, vel remittat,) attendentis, observatio commonstrabit.

CAPVT. XVI.

*De Apothecapia & refectionibus agro
post sudorem admini-
strandis, &c.*

PESTILENTIA correptis vnam ferè vitæ spem in robore viriū consistere iam sæpius admonuimus, proindè quàm studio-

studiosissimè enitendum ut hæc ipsa virtutis vitalis energia fulciatur, Etenim licet exhibitæ antidota cordialia sint ut plurimum, ideoque vitæ fonti non parum opis adferre queant, quia tamen sudor (quorum suppetiis hic profluit ac eliditur ut vnà cum hoc veneni pernicies expiret) vacuationis quoddam genus est, quod tamen si non semper plenas ac integras vires requirat, tantas tamen exigit, quæ porrectam antidotum de potentia in actum deducere, & fuis humoribus pollutos sanguinis ichores ad corporis ambitum protrudere, ac tandem reſeratis poris vacuare valeant, inter quos labores, longè quidem minus quam à purgatione ac pharmaco deſectorio aut venæ ſeſtione vires corruunt ac debilitantur, huius tamen effluuio aliqua nihilominus ſpirituum vitalium portio amittitur inſigni artificio ac diligenti ope redintegranda, ut quantum virtutis per ſudores deſfluxit, tantū artis beneficio reponatur, cumque ſudor vnus vix vnquam ſufficiat, ſed hic certis interuallis ſæpius ſit reiterandus, idcirco ſolerti animaduerſione ijs temporibus quibus à ſudore ac alijs medicamentis pax eſt, virium robur omni modo ac ratione DEI beneficio reuocandum ac in integrum reſtituendum. Quoniam verò id biſariam plerumque fieri & poteſt, & ſolet, partim nimirum
ex diæ-

ex diæta , partim vero ex pharmacia petitis præfidiis, priora nos hic ad caput de victus ratione in Peste obseruandâ, quam mox DE O dante tradituri sumus, relegamus, hoc autem loci ea solummodo proponere decreuimus, quæ è medicâ materiâ de prompta purè medicamentosa vocari solent, alimentitia suam in classem vtpotè ad caput de Diæta repone-
nentes.

CUM autem ea quæ vires fractas resti-
tuunt ac novos spiritus regenerant, cordia-
lia omninò pharmaca esse debeant, scire con-
uenit talia omninò hic à nobis expecti quæ
laudabilem præter alia sanguinem submini-
strent, è quo ichor consurgat roridus multâ
ac amicabilis facunditatis benignitate perfu-
sus, qui splendorum, fulgentium, nitido-
rum, imò & copiosorum spirituum origo ef-
se possit, quorum decor sese in vniuersum
corporis theatrum pandens, tanquam è vi-
rium animæ promptuario quodam, omnem
corporis æconomiam instauret ac reficiat, &
vitali vigore cuncta membra rigit ac exhila-
ret, per quem innatus calor & excitetur & a-
nimetur, atque adeò mens in lætitiâ expor-
recta, spreto quodammodo morbi fastidio ac
fatigatione, suis bonis liberè gaudere valeat.
Hæc ipsa autem nec feruido caloris æstu fla-
grantia, nec rigidi algoris frigore torpentia
sint

*Medica-
menta cor-
dialia,
qualia nã
esse de-
beant.*

sint oportet, prout enim hæc viuidi caloris nectar opprimunt ac pessundant, sic illa hoc ipsum disijciunt, ac inutiliter quodammodo dilapidando dissipant ac exoluunt.

*Cordialia
medica-
menta &
plurimum
temperata.*

CORDI itaque dicata remedia talia ferè sint necesse est, vt temperata quadam crasi prædita ac genuina moderatione laudabili-que temperie naturæ blandiantur, putredinè insuper arceant, spiritus vitales recreent, tenuem cordis calorem prouocent excitent-que, modicoque & quasi naturæ æmulo calore perfusa, aut alioquin occulta & sensibus incompertâ facultate cordis robur tueantur, nullo flatu molesta, nec nimia astrictione aut siccitate lqualida, sed in bonum omninò ac laudabilem succum conuerti apta, è quibus limpidissimorum spirituum copia succrescere possit. Vt autè hæc facilius ac promptius ea præstent, summoperè studendum erit, vt sapore, colore, ac odore quantum fieri potest gratissima existant, hinc enim fiet, vt nec naribus olfactu ingrata, nec aspectu horribilia, nec denique ventriculo nauseabunda, sed naturæ amicabilia penitus obtingent, qualia hæc facilè amplexetur, nec vlla nausea in ventre fluctuare permittat, sed protinus in commodum ac vtilem vsum conuertat.

POSTQVAM igitur sudores per vnam atque alteram horam pro ægri tolerantia ac
viribus,

viribus ritè profluxerint, erunt hi linteis tepentibus ne frigore veneni labes retrocedat ac ad cor rursus redeat abstergendi, ægerque mundiore sicciorèque loco lecti collocandus, quod ubi factum, posca eidem Rosacea offeratur, iniectâ si eius odorem ferre possit modicâ Camphorâ, hac faciem, os, ac manus circa carpum præsertim ad arterias proluat, nates verò aceto aliquo cordiali utpotè de Rubo Idæo, Rosato, Sambucino, Rutaceo, Calendulato, aut è floribus Tunicæ parato riget, imò portionem eius aliquantisper ore contineat, sic enim cerebrum & cor eximiè refocillantur, & pulsâ nauseâ oris depellitur insipiditas. Tum verò variis ac diuersis auxiliis instructus, nunc hoc, nunc illud, & modo huic tale quidpiam, modo illi aliud aliquid quod pro concomitantium symptomatum consideratione conuenienter exhiberi posse iudicaueris, offeras. Commodissimè verò cum inter sudandum tum post sudorem masticanda datur Citrii pomi pulpa, saccharo Rosato tabulato leniter conspersa, utpotè quam supra venenis magnoperè resistere è veterum doctrina tradidimus, nam & Theopompus Chius, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos veneno sustulisse, pluresque consimili nece trucidare voluisse scripsit, nisi plebs Citrii pomi virtute cogni-

Ablutiones.

Odoramenta,

Theopompus Chius.

R

tâ sibi

tâ sibi consuluisse. Dantur etiam Ribes ac Berberorum vuæ saccharo conditæ, ac Granatorum margaritæ quibus manus Christi perlatæ in puluerem redactæ, aspersæ fuerint, imò etiam morselli ex succo Citri aut Berberorum parati, qui sitim interim fallunt cordi perquàm familiares. Veruntamen hæc ex toto vix vnquam suffecerint, alia igitur his maiora ac efficaciora perquirenda.

Cum autem ægri post sudorem percalefacti ut plurimum sint & siticulosi, omnium & facillimè & cōmodissimè potulentis recreantur, varia proindè potuum cardiacorum genera excogitanda, quorum hi & varietate gaudere, & his ipsis cum vicissitudine quadam ac alternatim uti queant. Iucundam positionem hoc præstat.

*Potiones
refectoria.*

Accipe conseruam Rosarum rubearum huic aspergito aliquot guttulas olei vitrioli probè in vitro vel vitreato vase commiscendo, ut subacida hæc euadat & coloris intensione corallum emuletur, huius tu conseruæ vnciam, quinque vel sex vnciis aquæ Acetosæ distemperabis, ægroque à sudore languido ac æstuantī offeres. Simili planè modo Conseruas alias, ut potè conseruam florum Tunicæ, Boraginis, Buglossæ, violarum ex foliolis, Acetosæ & Oxydis seu Luiulæ in salutarem vsum ducere poteris, quæ sic olei vitrioli

trioli accessione acorem induunt palatui
quam gratissimum, præterquam quod hoc
ipsum maximas in putredine arcenda ac ob-
structionibus quibusvis referendis vires ob-
tinet.

POSSUNT etiam conseruæ hæ binæ aut
ternæ simul iunctæ, ac aqua Rosarum, Ace-
tosæ, Boraginis, Scordii, Calendulæ, Cardui,
aut aqua Caponis dilui, & sic ægro post sudo-
rem pro virium refectione propinari. Alio-
quin.

℞ *Vini Granat: acidorum. uncias quatuor.*

Aq. Rosarum.

Cardui B. Mariae.

Acetosæ. āna. uncias tres.

Scabiosæ. uncias quinque.

Syr. Acetosit. Citri uncias duas.

De Rubo Ideo. unciam unam semis.

Floribus Tunica. unciam unam.

Iulapii Rosati.

Rob Berberor: āna. drachmas sex.

*Olei vitrioli guttulas aliquot, vel quantum suf-
ficit pro incundo acore. misce. Dabis de
hoc potu subindè uncias quatuor aut
quinque.*

Vel.

℞ *Aq. Acetosæ. uncias sex.*

Nucum.

R 2

Cardui

Cardui Bened. ana. uncias tres.

Aceti de Rubo Ideo. uncias quatuor.

Vini albi odoriferi. uncias sex.

Syr. de Agresta.

De Limonibus.

singulorum uncias duas.

De Pomis. unciam unam.

Ol. vitrioli guttulas duas vel tres, fiat transusando potus resectorius, de quo dentur subinde unciae tres, quatuor, vel etiam plures.

ALIO QVIN Syrupus violatus ex cæruleo flosculorum succo paratus aquæ Calendulæ, Scabiosæ, aut alio convenienti liquori permiscetur, & iniectis aliquot olei vitrioli guttulis huic mixturæ purpureus (præter subacidum saporem) color conciliatur, visu, gustu, & potatione iucundus ac efficax. Multum quoque prostratas vires erigunt Syrupus de Fragis, Cydoniis, de Agresta, succo Acetosæ, Granatorum, Cichorij, Limonum, Citri ac de corticibus eiusdem, nec non Syr. de succo, Boraginis, Buglossæ, ac in maximo æstu Syrupus de Nymphæa vterque ac de Papaue-
re erratico, Rob de Ribes & Berberorum, ac Oxysaccharum vtrumque, his enim omnibus vis quædam inest cordi familiaris, quorum beneficio hoc ipsum fulcitur, & nova regene-

regeneratorum spirituum accessione sese recolligens, pugnam morbi tam maligni facile rursus aggreditur, utpotè erectis quæ conternatæ iam ferè fuerant viribus, denuò munitum ac excitatum. Quibus nausea ventriculum occupat & vomituriunt iis vinum Cydoniorum tantillâ portione aceti Rosati remixtum ac oblatum plurimum emolumenti adferet, prout his qui non admodum æstuant haustus vini passulati, cum aliqua portione succi Citri per residentiam depurati, aut aceti florum Tunicæ, vel Rubi Idæi momento.

Debilibus maiora præstanda auxilia. Ut potè.

℞ *Sp. Cordial. Alex. Bened.*

Temperatarum.

De Gemmis frig. ana. scrupul. semis.

Vini Granat. acidorum.

Aque Rosarum. ana. unciam unā semis.

Aceti de Rubo Idæo. drach. duas.

Syrupi de Limonibus. unciam unam.

De Corticibus Citri. drach. duas.

M. f. Potio cordialis quam bibat ager frigidiusculam postquam sudauerit de superq̃ molliter quiescat.

Aliàs.

℞ *El. Alchermes Nostradami. drach. semis.*

Spec. Liberantis. scrupul. semis.

R 3

Smaragdi

Smaragdi prepar. grana quatuor.

Aceti Calendulati. drachmas tres.

Syr. Acetosit. Citri. unciam unam.

De Floribus Tunica. unciam semis.

Aqua Boraginis.

Acetosa.

Rosarum. ana. unciam unam.

Misce fiat Haustus.

VBI segnis est natura & ægri attonitorum more semialgidi ac torpentes decumbunt, & qui ab hydroticis ac sudorificis vulgaribus haud incalescunt, sed magnâ anxietate pressi ac tædio quodam insigni perculsi ac si sui curam vllam non haberent amplius nil nisi mortem expectare videntur, validioribus agendū, ac trepidans virtus vitalis impetu quasi quodā suscitanda ac animanda. Hos igitur precibus, minis, ac vi ad sudandum impellere conuenit, atqui vt pro vita obtinenda viriliter sese gerant sæpius sunt admonendi, cum autem vires non suppetunt, facultas vitalis auctis spiritibus, hac ratione instiganda.

℞ *Chylostagmatis nostri Diaphoretici.*

Aqua Stapediane primæ.

ana. uncias duas.

Stillatitii liquoris Cinamomi.

unciam unam.

Camphoræ grana quinque.

Tabulati de Extracto Ligni Aloës.

Manus Christi. cum Perlis.

ana, drachmas sex.

El. Alchermes. drachmam unam.

Spermatis Ceti. scrupulum unum.

aut grana quindecim.

*Camphora & Sperma Ceti dissoluantur omnium
primo in aqua Stapediana. Postmodum
verò reliqua addantur, & sic in vitro pro-
bè clauso mixta remaneant. Detur de hac
mixture aegris iam dictis segnescendo alio-
quin mortem appetituris, singulis binis
aut ternis horis uncia una, donec calor ad
corporis superficiem ascenderit, & cor li-
berius effectum fuerit.*

*His spiritus regenerantur, his virtus
succrescit evanidas vires fulciens, his vene-
num in profundo corpore latitans propulsa-
tur, & spirituosus halitus veneno labefactati e-
uocantur, & maleficum virus exigitur. Cum
enim tenuissimarum hæc sint partium, sub-
tò ac confestim corpus undique pervadunt,
cumque odorata sint ac calida, copiosos eos-
que salutes spiritus regenerant. Adde
quod Ambra ac Moschus, quæ duo confe-
ctio Alchermes recipit, putridi veneni fæto-
rem à corde mox abigunt, & non aliter quàm*

R 4oleum

Cautio.

oleum flammæ, sic hæc spiritibus fomentum subministrant, quod experientia certificati didicimus. Cautio tamen hæc adsit ut (quoniam calida hæc sunt) postquam cor quod veneni tyrannide premebatur in libertatem rursus assertum, anhelitum paulò faciliorem, & febrem quæ intus delituerat, ad corporis peripheriam propulsam esse cognouerimus, tum statim in extinctione iam dictæ febris haud tamen absque cordialibus & putredinem arcantibus medicamentis dimicando laboremus, ut quod calida antidota (quoniam aliter venenum pelli non potuit) plus magis inflammaverint, alterantia frigida ad iustam commodationem rursus deducant. Minori sumptu hæc comparantur. Vt potè.

℞ *Aq. Theriacalis Camphorata. uncias duas.*
Stapedianæ secundæ. unciam unā semis.
Cinamomi optimæ.
Aceti Theriacalis. ana. unciam unam.
Syrupi de Corticibus Citri. unciā unā semis.
Specier. Cord. Temperatar. drach. unam.
De Gemmis frigid. scrupul. duos.
Misce ad Vitrum.

DE TVR ab unciā unā ad sesquiunciam
 iis quibus sudor à vulgaris alexipharmaci po-
 tu non processerit, idque singulis binis aut
 ternis

ternis horis donec sudor proruperit, tunc ad minus calida rursus descendendo febrem etiam meritò attendere conuenit, etenim paratâ iam per hæc calidiora sudori viâ, mitiora sufficient.

Hoc etiam segnem naturam suscitât & contra morbum munit.

℞ *Chylostagmatis nostri Diaphoreticæ cum Camphora.*

Succi Citri recentis per residentiam depurati. āna. unciam unam.

Aquæ Stapedianæ primæ. drach. tres.

Syr. de Cinamomo. drach. duas.

De Rubo Ideo. drach. sex.

Misce, hauriat id una vice totum.

VERVNTAMEN hæc nec vbique prostant nec nisi in casibus iam antè dictis sunt usurpanda, utpotè in valdè debilibus, ac iis quibus vipereum pestis venenum algorem corporis, aut artuum omnium segnitiam ac immobilitatem inducere tentat, vel cum malignitas erroris alicuius commissi occasione ad cor remeauit, tunc enim cæteris nihilominus circumstantiis diligenter ac sedulò ponderatis, hæc ut plurimum calida locū habere possunt, eorum usum eousque continuando donec febris ad tactum rursus emerferit.

R 5

Lauda.

Laudatissimum porrò medicamentigenus hoc est quod sequitur, quo creberrimè in Nosocomio pestilente, magno ægrorum cōmodo vsus sum, hi etenim hoc ipso post sudorem hausto mirum in modum reficiebantur, cum omnibus ferè ibidem decumbentibus post peractum sudorem portigeretur. Paratur autem hoc ferè modo.

℞ *Aqua Rosar. odoratiss.*

Acetosa. āna. uncias octo.

Aceti de Rubo Ideo.

Rosati. āna. uncias sex.

Vini albi odoriferi. libram unam.

Syr. de Limonibus.

Iulapii Rosati. āna. uncias duas.

Corticum Citri recentium & extimorum minutim incisorum. unciam unam semis.

*Egregius
potus Vi-
ribus post
sudorem
redinte-
grandis
accommo-
datus.*

OMNIA simul mixta stent in vitro ut odorem corticum Citri in se proliciant, & de hac mixtura rubella, subacida, ac odorata dentur ægris post sudorem unciaë quinq; vel sex, per quam vires ingenuè redintegrantur, ut non immeritò à nobis potus refectionarius, & à famulis qui ægris in Nosocomio Clinico- rum more ministrabant vulgato idiomate *Labdranc* dici meruerit, quod hoc ipso ægro-
tantes

tantes commodè reficerentur, ac vires à sudore nonnihil languidas resumerent. Nonnullis vinum giluum, tenue, maturum ac odoratum, aqua Acetosæ, & Berberorum, aut Ribium, vel Cerasorum duracinarum acidorum succo remixtum, iniecta tabella vna atque altera Manus Christi cum Perlis salutariter pro recuperanda vel innouanda vitali vi offertur, iis præsertim in quibus exustio linguæ, deliriū, vel inflammatio aliqua insignis non pertimescitur, iis enim priora illa supra commemorata ex vino Granator. succo Citri Limoniorum ac Cydoniorum cum Syrupis cordialibus refrigeratoriis & aquis calorem temperantibus horum loco exhibenda. Multum etiam confert aqua Caponis, immixtis Speciebus Diatrion Santalon, Diarhodon Abbatis, vel de Gemmis fr. cum aliqua portione Diamosci dulcis, ac Syrupo de Pomis, Persicis, aut Floribus Tunicæ, addito succo Arantiorum acidodulcium, aut aceto Calendulato.

E V N D E M in finem conseruæ ac condita aliqua cordialia vel per se vel varimodè commixta offeruntur. Vt

℞ *Conserua Rosarum. unciam unam semis.*
Linula. drachmas sex.
Boraginis.

*Electuariū
 instaurās.*

Fl. Tu.

Fl. Tunica.

Anthos. ana. unciam semis.

Corticum & Carnium Citri condit. ana. drach. sex.

Zedoaria cond.

Rad. Pimpin. condita. ana. drach. tres.

Spec. Cordial. temperat.

De Gemmis frig ana scrup. duos.

Diamosci dul.

Diambre. ana. scrup. dimidium.

Latificant: Rhasis aut Galeni grana vij.

Ex Syr. de Limonibus f. Electuar. instaurans, quod si acidulum expetueris, aliquot olei vitrioli, vel olei sulphuris acidi per Campanam facti guttulas ei commisceto.

EGREGIE verò vires fulcit aqua è corticibus extimis ac recentibus Mali Citrii distillata, asperguntur cortices succo pomorum, aqua Rosata, & vino Cretico. indeque postmodum liquor arte elicatur, veneno & Pesti resistens, nauseam auferens, putres ventriculi humores dissipans, melancholiam fugans ac cordis vires eximiè insurgere faciens, odore, potu, & appositu salutaris. Aqua è cervi primis cornibus extillata & cum Syrupo de Limonibus potata, præstans est. Vel sumatur scobis Cornu Ceruini, Limoniorum vnâ cum semine Cortice & pulpa in frustula disse-

*Liquor è
cornu Cer-
uino.*

dissectorum singulorum libra, his affunde aquæ Rosarum, Acetosæ, Scordii, Scabiosæ, Cardui aut Melissæ libras tres, extillentur è balneo, denturque huius liquoris vnciæ duæ cum Syr. de Pomis vel de Agrestia. His in morbis Medici prudentia ac dexteritas elucescit, hoc enim in loco cum omnia pro occasionis conditione sint moderanda, facillimè error committitur, sit namque vt quod vni prodest, alteri sit nocuum.

Cum autem tria sint hoc in affectu à quibus omnis & indicatio & curatio pendet, venenum nimirum multis parasangis reliqua omnia vincens, vires ægri, & febris veneno pestifero iuncta, tu ad hæc semper capita redeundo, considera, an veneni quantitas febrilis æstus magnitudinem excedat nec ne, seu an in hac lue (quam modo plus, modo minus veneni habere, ac modo hanc, modo illam veneni speciem æmulari supra innuimus) plus sit veneni quàm incendii, ac si plus veneni deprehenderis quam caloris, illicò neglecta aliquantisper febre ad virulentę malignitatis expulsionē magna seueritate propere, si verò calorem aut incendium veneno maius existimaueris, alterantibus ac febrilem æstum temperantibus te morbo oppone, quæ tamen talia semper esse decet, vt putredini emendandæ sint idonea, & cordi quàm gratif-

*Dexteritas
curationis.*

*Pragm-
tia.*

gratissima existant, non neglectis tamen nihilominus Antidotis Alexipharmacisque venenum perimentibus, ac per insensilem transpiratum aut sudorem vacuantibus, dummodo talia sint quæ febrem non admodum inflamment. Itaque si venenum magnum ac multum, febrem autem exigua vel medio-
crem esse conspexeris, Theriaca, Mithridatio, El. de Ovo, Pulvere Moibani, Aqua Stapediana, Theriacali, ac aliis calidioribus malignitatem disicere licebit, si verò æstus ingens hæc offerre prohibuerit, Diascordium, succum Citri, Acetum Rutaceum Camphoratum, ac Theriacale illud, nec non pulveres, ex Bolo Armeno, Terra Lemnia, Corallis, Margarittis & similibus paratos elige, ac Chylostagmate quoque nostro, aut aliis minus feruidis, admixto succo Berberorum, aut Syrupo de Limonibus, vel de Agresta utere, semper post sudorem vires peculiaribus præsidiiis confirmando, in tepidioribus quidem (vt diximus) & iis quibus calor remissus videtur, & qui (absque tamen linguæ ariditate aut siti) extra algent, Aqua Cinamomi, Vino, Acetosæ aut Rosarum liquore lymphato, El. Alchermes, ac aliis calidioribus, in æstuosis verò ac supercalfactis, succo Limoniorum, Granatorum, Ribium, Berberorum, Cerasorum acidorum, aqua Rosarum, aceto florum
Tuni-

Tunicæ vel Rubi Idæi vino Cydonite. Præter quod etiam hoc annotabis, fortiores medicamentosis, debiliores verò alimentitiis magis esse reficiendos, sic suam quæque observationem exigunt, quæ tamen animadversa, tametsi haud sine labore attendantur, multum exercitationis ac lucis Medico, ægris verò plurimum emolumenti adferunt, & cum in decipiendo hic morbus sit mille imposturarum artifex, circumspectum planè & centum Argi oculis gaudentem Medicum requirit. Sed & hoc caue, ne nimis sudoribus, aut nimium calidis Antidotis ægrum exoluas, hæc enim spiritus quandoque absumunt ac dissipant, suffecerit semel atque iterum naturam segniorem his ipsis extimulasse, tum verò ad mediocria te recipe, ac post sudorem in quantum per exhibitum Alexipharmacum calorem præternaturalem auxisti, in tantum eundem sub Apothecia & quietis ac refectiois temporibus, ut eundem rursus deprimas studeto, sic enim cuncta ritè & ex officio peragentur, ita sudoris hora venenum & impugnabitur & expugnabitur, iis verò quæ inter sudoris reiterationem incidunt intercapedinibus, ægri vires recreabuntur, ac febris tractatio & symptomatum lenitio suscipietur. Sudores igitur tribus aut quatuor primis diebus, prout necessum videbitur, singulis octo

Cautio.

*Sudores
quoties &
quandis
ciendi.*

vel

vel decem horis reiterandi, ac ad duas horas eorum emanatio procuranda, abhinc cibis & refectiones administrandæ, per quas æger rursus in vigorem erectus, secundæ ac tertiæ sudationis laborem ferre ac sustinere queat.

*Refectio
per odores
& extrin-
secè adhi-
bita.*

AT QVE VTEÒ, vndè digressi sumus, reuertamur, inter refectiones non inique connumerandi sunt odores, iucunda exhalatione spiritus plurimū reficientes, proinde lintea aceto Rosato Calendulato vel Rutaceo aut Sambucino addita modica camphora parietibus extendenda aut flabello consimili aceto tincto, ventus coram ægri facie concutiendus ac flabellandus, ac acetum de Rubo Idæo spongia exceptum, vel vinum perquàm odorum aquæ Rosatæ admixtum, intincta medulla panis triticeï recentis, naribus sæpè admouendū. Mirum est quantum hæc reficiant. Camphora aquæ Rosarum immergitur, & ex hac aqua linteum madescit, quo frons, nares, tempora, labia, & cordis regio abstergitur. Cortices Citri aceto Rubi Idæi aut Rosato prius demersi arteriis ac pulsibus superligantur, ac si æstus vehemens vrget pedum plantæ aceto ac sale perfricantur, atque his Raphani dissecti laminæ aut Anagallidis ex aceto & sale tusæ folia, vel etiam argilla aceto madens imponitur, ac superilligatur, spina verò dorsi (nisi exanthemata aut papulæ ac maculæ

maculæ pulicares adfuerint, tunc enim metus est ne facta palindrome, introrsum à frigidorum medicamentorum usu retrocedant, ac magno ægri damno à circumferentia ad centrū refugiant) vnguento Rosato Mesuei, Camphorato aut infrigidante Galeni perungenda, quomodo & cordis ipsius regio oleo Scorpionum composito, addito ad calorem eius nonnihil contemperandum oleo Nenupharis bis die leuiter illinienda.

Descriptionem olei Scorpionum ex Matthiolo præfat. in 6. lib. Dioscorid. petes. Alioquin sic habet.

Ol. Scorpionum.

℞ *Aristolochia
Gentiana.*

Cyper.

Cort. rad. Capparor. ana. unciam unam.

Amygdalar. amararum. libram unam.

Conquassata in oleo & aqua conueniente coquantur ad aquæ consumptionem, in colatura decem vel plures vini scorpiones immergantur ac in furno vel ad solis æstū calefant & reseruentur. Hoc oleo inunge carpos & cordis regionem.

Efficax magis hoc est.

℞ *Olei antiquissimi. libras quinque.*

Scorpiones viuos. numero 120.

Aceti fortissimi. uncias quatuor.

*Alia elegans olea
Scorpionum descriptio.*

S

Bulliant

Bulliant simul donec scorpiones crepent, in colaturam deinde coniice.

Zedoaria.

Gentiana.

Dictamni. ana. unciam unam.

Theriaca.

Mithridatii ana. uncia unam semis.

Spicarum Allii. numero tres.

Cera noua modicum.

Bulliant lento igne, vase clauso, per diem naturalem, & oleum expressum umbilico, arteriis, dorso, cordi & loco buboni vicino inungatur.

ALIO QVIN panis tosti micas aceto Rubi Idæi macera vt in pultriculam abeant, adde Santalos, Camphoram, parum Croci ac Theriacæ, & pulfibus admoue. Vnguentum pro corde sic comparabis.

Vng. cordiale.

Rx Vng. Rosati Mes. uncias duas.

Sp. Diatri Santal.

Diarhod. Abb. ana. drach. semis.

Camphora. scrup. semis.

Olei scorpionum q. s. ad incorporandum.

LICEBIT etiam Theriacæ aut Confectionis de Hyacintho nonnihil adiungere.

Vel.

Rx Aq.

℞ *Aq. Rosarum. unciam unam. semis.*

Aceti fl. Calendula.

De Rubo Ideo. ana. unciam semis.

Succi Cardiacæ. drachmas decem.

Ol. Scorpionum.

Nymphaea.

Hypericonis. ana. drach. sex.

Camphoræ. scrupul. semis.

*Agitando commisceantur ac crebro concussa
agitentur, inq̃ hac mixtura tepida intin-
ctus & expressus pannus cordis regioni
applicetur.*

PAUPERIBVS vnguentum Santalinum
cum modico Mithridatio, Aceto, Camphora,
& oleo Hyperici, bonum linimentum præ-
bet.

Interdum Rosas rubras contritas una
cum extimo Citri cortice ex aqua Rosata &
Aceto Calendulæ, aut Rubi Idæi coquito,
has per setaceum traiectas, priori iuri reddi-
to, & ad mellis consistentiam inspissato, inj-
ciendo sub finem Camphoræ non nihil, hanc
mixturâ cordis regio perungatur, cui si com-
modum videbitur, iungere licebit parumpèr
ol. de Nenuphare, Scorpionibus, aut Mo-
schellini cum Theriacæ momento.

Epithemata quoq; cordi gratissima intin-
cto in his coccineo panno cordis regioni te-

*Epithemas
ta.*

pidè admouebuntur, eorū tamen nullus sit V-
sus si Carbunculus vel Anthrax peēt⁹ obsede-
rit, aut Exanthemata proruperint, ne materia
extrorsum pulsa, aduentu talium reinediorū
reperculsa retrocedat, & vitæ fontem adoria-
tur, vndè mors metuenda fiet. Aliās sic aptè
Epithemata cordialia huic malo accommo-
da comparabis. Vt.

℞ *Aq. Rosarum. uncias quatuor.*

Acetosa.

Boraginis.

Aceti de Rubo Ideo. āna. uncias tres.

Spec. Diarhod. Abb. drach. unam.

Camphora. grana octo.

Croci grana quatuor.

M. f. Epithema.

Vbi magnus æstus non vrget, in hunc
modum Epithema concinnari poterit.

℞ *Aq. Calendule.*

Melisse.

Scordii.

Rosarum. āna. uncias duas.

*Vini albi odoriferi, in quo cortices Citri
prius macerati fuerint. Vncias tres.*

Aceti florum Tunica. uncias duas.

Rutacei drachmas sex.

Spec. Diatri. Santal. scrup. duos.

Cordial. temper.

Diamo-

Diamosci dul.

Camphoræ. āna. scrupul. semis.

M. f. Epithema.

VEL accipe Lignum Aloës, Rhodium, & Santalos fragrantēs, nec non & corticem Citri, Limoniorum, vel Arantiorum, hæc in æquis partibus aquæ Rosatæ odoratissimæ, viniq̃ue albi perquam odori, vase duplici per horæ quadrantem coquito, postea colaturæ huius vnciis nouem admisceto Aceri Calendulati ac de Rubo Idæo aut floribus Tunicæ parati vncias tres, Specier. de Gemmis frigid. & Liberantis. āna. drachmam dimidiam Croci & Camphoræ. āna. scrupul. semis. M. f. Epithema.

IN calidioribus verò naturis ac constitutionibus ac vbi ægri incendio quasi quodam flammant ac æstuant, hoc vel consimile adhibendum.

℞ *Aq. Nymphææ.*

Acetosæ.

Violarum.

Scabiosæ.

Aceti Rosati. āna. vncias tres.

Spec. Diamarg. frig. scrupul. duos.

Diarhod. Abb.

Diatri. Santal. āna. scrupulum vnum.

Camphoræ scrupulum dimidium.

M. f. Epithema.

INSIGNE ac præstans remedium cordiale forinsecus applicandum hoc est, dum cordis viribus studere satagimus, attamen magnus ardor aut vehemens febris absit.

Insigne re-
medium.

℞ Pul. violarum odorati in Dispensatorio

Augustano descripti. drachmas sex.

Rosarum rubearum.

Flor. Nymphae.

Melissæ hortensis. āna. pugillos duos.

Scordii.

Florum Calendula. āna. pugill. unum.

Ligni Rhodii puluerisati.

Santali Citrini. āna. scrup. duos.

Specier. Diarhod. Abb.

Diatri. Santal. āna. drach. semis.

Diambre. Scrupul. semis.

Camphoræ grana. vij.

Crassiusculè incisa & contusa insuantur syndonē candidæ suturâ interpunctâ fiatq; scutum cordiale quod intingatur in aqua Rosarum Aceto Rubi Idæi, aut alio quopiam cordiali, & vino albo fragrantissimo, cui cortices Citri immacerati fuerint, aqua proportionē simul mixtis ac calefactis, scutum deindè hoc inter duos orbes leuiter expressum tepidè admoueatur cordi, ac post horam unam atque alteram denua intinctione renouetur, hac enim vel odore solo spiritus reparant, & cordis vires insigniter augent.

Dum

DVM hæc aguntur, supra commemorata auxilia medica intrò assumenda non negligantur, sic enim interna exterioribus, & hæc rursus illis corresponderunt. Singulis igitur *Exercitatio Practica.* horis quidpiam offer, quod virtutem vitalem fulciat, atque ideò nunc cibi, nunc potionis, nunc medicaminis confortâtis aliquid, ægro porrige, quo facultatem vitæ gubernatricem exuscites, & contra morbum, imò verò mortem pugnare facias. Da sæpè carnes Citri aut Limonum saccharo Rosato, Margarittis ac Corallis conspersas, aut Conferuam Acetosæ aut Oxydis cum speciebus cordialibus Alexand. vel buccellam panis vino (si calor permiserit) alioquin succo Granatorum aut Arantiorum acidodulcium imbutam, speciebus de Gemmis aut Diarhodon salipisatam cum Manus Christi perlatis, modo quoque confectionis de Hyacintho nonnihil porrigito, aut Pleres archontici scrupulum dimidium cum conferua Boraginis aut florum Tunicæ, vel Alchermes cum succo Limonis aut Agrestæ.

HIS & consimilibus medicamentis multum proficitur, & æger ad reiterandi sudoris laborem rursus viribus armatur. Videbis autem hæc DEO annuente perpulchrè prospere, si æger obsequens ac morigerus fuerit & primo morbi initio auxilium quæsierit, sic

*Vicissitudo
medica-
tionis.*

*Horarum
dispositio.*

enim modo contra veneni perniciē strenuē pugnabitur, modo viribus prospicietur, idq; certis temporibus, certa lege diuisis, ac modo victui, modo refectioni medicamentosæ, sudori modo, ac veneni depulsioni dicatis. Hæc si rectē attendas sic ferē negotium sese habebit.

PRIMA & secunda medicationis hora sudoribus debetur, tertia refectioni per cardiaca medicamenta, quarta cibationi, quinta & sexta quieti, septima rursus refectioni, octaua ac nona apothepiæ & lassitudinis ac febris depulsioni, decima rursus sudoribus, ac sic deinceps, quæ in quartum ferē diem sic contrinuare expedit, dum virus omne maleficum decedat ac expugnatū penitus fatiscat.

AT QVÆ hæc de refectionibus post sudorem administrandis dicta sufficiant, quæ omnia pro symptomatum diuersitate sunt varianda, ac nunc huc, nunc illuc dirigenda, prout occasio tulerit, & astans Medicus prudenter facto conuenire iudicauerit. Vt autem tractationi huic nihil desit, symptomatum quoque Pesti coniungi solitorum lenitionem, sequenti mox capite (DE o sic fauente) describere aggrediemur, quo in loco non pauca viribus instaurandis ac reficiendis idonea, præcipuē verò causis aduersis per quas hæc imminutæ ac labefactatæ titubant propul-

propullandis, magna dexteritate opposita licebit perquirere, suo quæq; loco, ac tempore, laudabiliter ac dextre in prosperum ac salutarem usum ducenda.

CAPUT XVII.

*De symptomatum Pestem comitari
solitorum abolitione.*

DIRA hæc & pestilens omninò lues, insignis prauitatis instinctu ac peculiari nocendi studio propriis viribus haudquaquam contenta, alios plerosq; morbos sibi adsciuit socios, quorum ope ac auxilio homicidia patraret, ac copiosiore strage editâ, funeribus, trepidatione, luctu, mœoreque vrbes adimpleret, aut si hæc artis ope decedere coacta foret, in alias ægritudines morbifica translatione degenerans, tanquam in suburbia quædam cōmigrare posset, quarum vi, magnitudine, ac multitudine à prægressi morbi lucta fessus æger, antè virium reparationem noua subsequentiū malorum adorsione sterneretur.

*Pestilentis
morbi a-
stus &
malitia.*

INTER hæc porrò symptomata, quæ Pestis agminatim secum solet inuohere, pri-

*Febris pe-
stilens.*

mas ferè tenet febris, eaque maligna, quæ vel per se sola vulgaribus præfidiis haud æque cedens, præproperam necem inuehere potis est, & cui insuper magna sæuorum accidentium caterua famulatur. Hæc autem febris quandoquidem cum veneno plurimum participat, primitus antidotorum exhibitione impugnanda, qua ratione, utpotè in quantum venenata est, primum medendi scopum ipsi quoque affectui principali (Pesti nimirum) communem obtinet, nihil autem, vel parum alexipharmaca in febris huius depulsione possunt, excepto hoc, quod veneni perniciem & malignitatem minuant, caloris autem ac æstus magnitudinem ac feruorem tantum abest ut reprimant, ut eum etiam persæpè exasperent, utpotè quæ magna ex parte calida cum sint, febrile incendium augeant, idque aliter fieri nō posse iam supra demonstrauimus, venenum enim his omnium primò pelli debet, quo non abactō, certa mors expectanda fiet. Ast ubi venenositas artis ope aut naturæ post DEVM beneficio magna sui parte remota fuerit, tunc primū febris commodis auxiliis tractanda venit & excipienda, cui inter cætera non parum resistent post sudores oblatis haustus resectorii, superiore capite à nobis descripti, quos pro gradu & conditione febrilis excandescentiæ, modò magis

gis modò minus frigefacientibus medicamē-
tis constare conuenit. Alioquin meus hic
semper mos extitit. A-peracto post sumptum
Alexiterium sudore, potum obtuli refecto- *Observa-*
rium qui personę ac vitio nunc sic nunc aliter *tio Pra-*
sefe habenti conuenire videbatur, per diem *ctica.*
verò totum singulis binis horis quamdiu fe-
brilis æstus durabat, duo vel tria cochlearia
syrupi alicuius refrigerantis obtuli, interim
nihilominus cibo forbili, vtpotè iusculis car-
nium sæpius in die ægrum instaurans. Mix-
ture syruporum hæ vel consimiles ferè erant.

- B2 Vini Granat. acidorum. uncias quatuor. Syrupi re-*
Syrupi de succo Acetosa. uncias tres. frigeran-
De Limonibus. uncias duas. tes.
De Succo Cichorii.
Agrest. ana. unciam unam.
Iulebi Rosati. unciam semis.
Olei vitrioli q. s. pro iucundo acore.
misce.

S V M A T ex cochleari diu noctuque sin-
gulis binis horis pro vice unciam circiter v-
nam & semis, vel paulò plus, aut permiscea-
tur huius syrupi nonnulla portio, aquæ alicui
coctæ (quarum varietatem cap. de Diæta re-
peries) & fiat transuasando Iulebum, de quo
sæpius si sitis intensa est, poter.

Aliter

Aliter sic.

℞ Syr. Acetosit. Citri.

Granatorum acidorum.

De Fragis.

Endivia compos. āna. uncias duas.

Vini Berberorum. uncias tres.

Olei Vitrioli q. s. pro incunda aciditate.

Permisceantur.

Aut hoc modo.

℞ Oxysacchara compos.

Syr. de Limonibus.

Succo Acetosa. āna. uncias duas.

De Rubo Ideo.

Violatix succo.

Rob de Ribes, āna. unciā unā & semis.

Olei Sulphuris acidi q. s. pro concilianda aciditate. misce.

Obstructiones efficaciter tollentia.

V B i magnarum obstructionum suspicio adfuerit, refrigeratoriis hisce deobstruentia nonnulla iungere necessum est, quæ tamen nullo insignis caloris alicuius gradu ferueant, quo nomine non immeritò commendandus est Syrupus Bizantinus vterque, Acetosus simplex, & Diarhodon dictus, ac in corporibus cacochymis aut cachæcticis, Syrupus de Cichorio cum Rhab. prout si ingens

gens putredo adfuerit, alterantibus his frigidis Syrupi de succo Scordii, Cardui Bened. aut de Corticibus Citri portio aliqua permiscenda, licet mixtura ab his nonnihil amarescat & euadat ingrator, quod patienter quidem ægrum ferre decet, cum non semper possimus agere vt volumus, sed quandoq; vt possumus medicari expediat.

OMNES ferè aut præcipuas intentiones hi syrupi, (post alexiteria) suppleant ac expediunt, etenim veneno resistunt Syr. de acore Citri, de Limonibus, & de succo Acetosæ, qui etiam putredinem infringunt, cui strenuè quoque resistunt Syr. de Agresta, Granatorum, Cydoniorum, de succo Scordii & Cardui sancti, Oxysaccharum vtrumque, Rob Ribes & Berberorum, sitim ac calorem temperant iam dictorum pleraque, insimul tamen quoque Syr. de Endiuiâ vterque, de succo Cichorii, de Fragis, Violatus, Cerasorum acidorum, & consimiles, cordis vires præterea respiciunt Syrupus de Pomis, Floribus Tunicæ, Rubo Idæo, succo Boraginis, Buglossæ.

HORVM autem coniunctio sic artificiose variatâ compositione contexenda, vt medicaminis vis, certa quadam proportionem vrgenti causæ & prævalenti indicationi respondeat.

PRÆCLARE hîc auxiliantur olea illa
Chymi-

*Oleū Sul-
phuris ac
Vitrioli.*

Chymica ex sulphure ac vitriolo præparata, his enim potens quædam virtus putredinem emendandi, obstructions reserandi, sudores ac vrinas mouendi, venas peruadendi, cunctaque celeriter permeandi insidet, etenim cum tenuissimarum sint partium, non modo suas quas propria dote possident vires, confestim exerunt, sed aliis commodis ac auxiliariis medicamentis permixta, eorum operationem accelerant & intendunt, imò segnem ipsorum operam extimulant, quibus ego vix vnquam carere voluerim, præterquam vbi exulceratio aliqua interna, vel vasis alicuius disruptio horum exhibitionem prohibuerit. Hæc enim incidunt, attenuant, dillecant, abstergunt, concoquunt, mundificāt, aperiunt, corrupta separant, emendabilia ad meliorem statum deducunt, nullam excretionem interim præpedientia, imò omnem qualiumcunque excrementorum exclusionem adiuuantia, & vel puerilis, senibus, adultis, viris ac mulieribus, imò etiam grauidis tuta.

N O N desunt qui siccitatem horum ingentem imò & causticam ac adurentem eorum vim valdè metuant, ac nescio quo scrupulo in erroneam conscientiam adacti, variis propriarum opinionum procellis hinc indè disiciuntur, vt in horum exhibitione & hæsitent, & titubent, ac interim (cum tanto bono per

no per inertem ac inutilem imò noxium metum defraudentur) in graues errores incidunt. Hi sanè parum in artis operibus exercitati mihi videntur (quod tamè pace ipsorum dixerim) etenim nec ego hæc sine ratione exhibuero, licet millies hæc profuisse monstrauerit experientia. Rationibus morbi non curantur, sed experimētis, experimentis verò sine ratione non temerè fidendum, interim tamen fidum ego præsidium non neglexero, tametsi eius mihi ratio penitus nondum cōstet. Oleum vitrioli causticum est, & tamen cum in frigidantibus datum ac porrectum, febres potenter extinguit etiā ardentissimas, & qui Syrupus secundo gradu refrigerabat, addito ol. vitrioli, tertium in frigidationis gradum attinget, idem de calidis esto iudicium.

*Mira de
Oleo Vi-
trioli.*

PARADOXA hæc esse videntur & à vulgari sensu ac opinione non nihil remota, tam diuersos imò contrarios planè effectus ab vno eodemque agente proficisci non sine admiratione docentia, per quæ oleum Sulphuris ac Vitrioli, (ijsdem ferè viribus insignita) modò laxare, modò astringere, nunc sudores, nunc vrinas, nunc aluum mouere, modo calefacere, frigefacere modo animaduertimus, quomodo hæc ipsa caustica esse & adurentia sensus commonstrat, quibus tamen vna cum frigefacientibus exhibitis feruentissimas validis-

lidissimasque febres æstusque internos, & à bile progenitas excandescencias promptè extinctas ac abolitas vidimus.

Syrupi refrigerantes, inter quos Syrupus de Cichorio, Papauere, Endiuiâ, Nymphaea, Violatus, de Semperuiuo, Portulaca, & complures alii dulces cum sint vtplurimum, vtpotè multam sacchari condituram habentes, febrium feruoribus extinguendis cum exhibentur, non rarò in bilem conuerti, ac sic morbum protinus augere, vel ad minus vix tantum bilis domare, quantum sua dulcedine procrearunt, ideoque parum quandoque prodesse vix dubito, attamen si hi addito oleo Vitrioli acescant, sitim illicò compefcient, æstum refrigerabunt, calorem febrilem repriment, oris amaritudinem auferent, linguam præstabunt humectam, obstructiones à dulcibus augeri solitas, & febribus alioquin congeneres ac plusquam consuetas tollent, vrinas ac sudores prolicient, lenta dissocabunt, crassa attenuabunt, viscosorum abstersioni studebunt, cruda concoquent, ac vt vno verbo dicam medicamento exhibiti (siue calidum id siue frigidum fuerit) vim, multum vigorabunt, & magna virtutis accessione citius, gratius, securius, felicius & efficacius operari facient.

AUDACIA in Medico nunquam laudanda

danda cum sit, vtpotè quæ protinus in temeritatem abeat, quorundam tamen pueriles scrupulos, vtpotè magna in multis comparandæ sanitatis obstacula, mirari satis nequeo, qui tantâ (viti sibi videntur) conscientiam anxiosi toties suspirant, religiose admodum in his versandum esse censentes, cum æquè magnus error in aliis pharmacis qualia ipsis tutissima reputantur, persæpè committi soleat. De horum autem omnium conditione ac dextro usu experientia vtpotè fida rerum magistra consulenda.

Tu igitur, præsertim vbi multa pravorum succorum congeries corpus aggrauat, & vbi humores in putredinem abripiuntur, aut viscera obstructa sunt, securus his vtere, commodis ea medicamentis (cum per se sola nec exhiberi nec assumi queant) admiscendo, ea quantitate, quæ gustum acorem ac acrimonia non offendat. Hoc solùm aduerte, ne hæc iam dicta (acria cum sint) læsis pulmonibus, aut disrupto vase quopiâ, vel exulceratâ parte aliquâ internâ porrigas, quomodo in Dysenteria, Pthisi, sputatione cruenta, sanguinis mictu, Renum & Vesicæ exulcerationibus, prout & si ventriculum Phlegmone, aut pectus Pleuritis obsidet, ab horum exhibitione penitus abstinendum, ac in senibus & extrema macie aut marcore consumptis parcius his utendū.

*In quibus
casibus o-
leum Vi-
tricoli &
Sulphuris
non exhi-
bendum.*

T

Sed

Sed & morbi ferè omnes pectoris hæc non ferunt, excepto Asthmate aut Orthopnæa à crassa pituita, bronchia pulmonis occupante proficiscens, cui oleum Sulphuris cum Oxy-melle Scyllitico aut Syrupo de Præssio magnum adfert auxilium. Verum nos de his aliàs DEO vitam & gratiam dante plura & ex instituto forsan acturi sumus, tu interim tutus (ritè tamen & casus iam recensitos evitando) his utere, quæ vsus milles, ac milles, fidos ac salutare effectus edidisse monstravit.

FEBRIS igitur refrigeratoriis Syrupis, Iulapiis, Epithematibus, perunctionibus, ac similibus medicamentis alterantibus impugnanda, quibus quæ putredinem emendant, ac opilationes deobstruunt, pro indicationum prævalentium commonefactione & instinctu adiungenda, vel ex his ea quæ potiori necessitati subuenire præ cæteris valeant eligenda. Ita si putredo febrem excedat, Cardui, Scordii ac similium dosis, refrigeratoria simul exhibita iustâ proportionem sui quâdam parte æquet; sin verò febris putredini prævaluerit, Acetosæ, Cichorii & similium frigefacientium quantitatem, cætera putredini singulariter dicata medicamina superare convenit, sic morbi semper conditio dextre observabitur, & quæ auxilii loco vel adhibenda vel

vel exhibenda fuerint, ritè & ex artis præscripto, ac dextro planè vsu, cooperante diuinâ gratiâ non absque insigni fructu administrabuntur.

GENVINO huic Pestis symptomati, *Dolor capitis.*
nempè febris, succedit nonnunquam capitis
dolor ingens, vtpotè cum putredinis ac caloris focus è profundo corpore in cerebrū expirat, aut id noxij cuiuspiam humoris participatione vel distendit, vel aliter aggrauat, aut transmissio illuc acri ac plusquam molesto vapore conuellit. Hæc igitur attendere conuenit, etenim cum tale quid metuitur, confestim commodis præfidiis auxiliandum. In principio igitur capiti *Oxyrrhodina.*
Oxyrrhodina applicanda, quæ humorum fuliginumque accursus repellant ac deprimant. Vt.

℞ *Ol. Rosati Omphacini. uncias tres.*
Violati. unciam vnā.

Aceti Sambucini vel Rosati.

Vnciam vnā semis.

Probè agitando commisceantur.

Aut.

℞ *Aq. flor. Sambuci.*

Rosarum.

Nymphaea.

Olei Rosati Omphacini.

Aceti de Rubo Ideo Sambucini, Rosati,

T 2

vel

vel vulgaris. āna. uncias duas.

Santalirubri & Citrini. āna. scrup. unum.

Camphoræ. grana quatuor.

Misce f. Oxyrrhodinum.

Aliud.

℞ Rad. Rhodiæ. unciam unam.

Aq. Rosarum.

Lactuca. āna. uncias nouem.

Bulliant ad tertiæ partis consumptionem & colentur. Colaturæ adde.

Aceti Sambucini, vel vulgaris. uncias duas

Camphoræ. grana sex.

Olei violati.

Rosati. āna. uncias duas.

Misce. Concutiantur in vitro quoties adhibere necessum fuerit, & tepidè applicentur.

Præclarè ad rem facit, Emulsio nucleorum Persicorum, quæ in hunc modum parari poterit.

*Emulsio
nucleorum
Persico-
rum.*

℞ Nucleorum Persicor. drach. sex.

Sem. Papaueris albi.

Anethi. āna. drach. tres.

Aq. flor. Sambuci.

Lactuca.

Rosarum. āna. uncias tres.

fiat: s. a. Emulsio cui adde

Aceti de Rubo Ideo. Rosati vel Sambucini.

Ol. Ro-

Ol. Rosati Omphacini. ana. unciam unam.

Violati vel de Nymphaea. drach. sex.

Camphora. grana v.

misce.

ANACOLLEMATA ac Periapta similia
repide lintels intinctis rursusque expressis
fronti ac temporibus applicanda, ac sæpius de
die innouanda.

Cautio tamen hæc adsit ne cerebrum ni- *Cautio*
mio infrigidantium usu lædamus.

Sunt hæc principiis apta antequam noxii
humores cerebrum occupauerint, quo iam
obfesso, metuendum, ne repellētia istiusmo-
di & refrigeratoria impuros humores ibi-
dem contentos incrassent ac impingant, vn-
dè Lethargus, Coma, Caros, Cataphora, Apo-
plexia, vel aliud aliquod malum metuendum
fiet, sic certis quæque temporibus conueni-
unt, quæ insulso usu præpostera euadunt ac
nociua, ubi enim longius malum processerit,
discutientia his iungere fuerit opportunum.
Ego hoc vnguento communiter usus sum.

℞ Vnguent. de Alabastro. unciã unam semis.

Populei. unciam semis.

Camphora. grana sex vel septem.

Aceti Sambucini modicum

misce.

T 3

Obduca-

*Vnguentũ
pro usu cõ-
muni.*

*Obducatur duplex pannus hoc linimento
& fronti ac temporibus imponatur.* Vnguentum de Alabaistro in principio morbi non conuenit, nisi refrigeratoriis, utpotè vng. Populeo, aut vbi vigiliæ vrgent, oleo Papaueris per expressionem parato magis temperetur, at progressu affectu dolores egregiè discutit, ac eorum sæuitiam dissipatis humoribus vaporibusque noxiis sedat.

*Synapismi
non semper
vult.*

PLACENTA Rosaceâ, aquâ propriâ madafacta, aut Pampini folia capiti imponuntur. Raphani in longum dissecti lamina sale conspersæ, aut Anagallidis recentis folia addito sale & aceto modicè contunduntur, aut argilla ex aceto subacta pedum plantis alligantur, quibus febrilis calor nonnihil limitatur, & vapores à cerebro diuertuntur. Vetularum Erucationes & Synapismos (quorum illis creber est vñus) tanquam periculosa remedia penitùs reiicio, metuendum etenim, ne dum his humores in cerebri ventriculis hærentes euocare ac dissipare studemus, inflammationem aliquam aut siccitatem admodum nocuam introducamus, vel calidorum horum vñu caput succensum, è profundo corpore copiosiora excrementa attrahat, aut ea saltem quæ iam ibidem cumulata sunt, exacuat.

Vigiliæ.

CAPITIS dolori vigiliæ succedunt sub
qua-

quarum perseverantia vires fatiscunt, quo nomine sed non antè quintum aut sextum diem (cum in morbi huius principio vigilare magis quam dormire expediat) somnus leuiter alliciendus, ac modicus subindè sopor procurandus. Præstant autem id inter cætera inunctiones somniferæ quas sic parare conuenit.

*Inunctio-
nes somni-
feræ.*

℞ *Vng. de Alabastro.*

Populei. āna. unciam semis.

Ol. Papaueris expressi. drach. unam semis.

M. f. Linimentum quod lineo panno exceptum fronti ac temporibus applicabitur.

Vel.

℞ *Ol. violati.*

De Nymphaea. āna. unciam unam.

Sambucini.

Anethini. āna. drach. tres.

Opii. grana tria.

misce.

Linteam in hoc madescat, quod tepidulum, frontis ac temporum regionibus adhibeatur.

PLACENTA è Papaueris Rheadis seu erratici floribus, aquâ Lactucæ conspersa, capiti superponitur, ac ex violaria, Nymphaea, foliis Salicis, Pampini, floribus chamomillæ, ac meliloti,

liloti, & capitibus aliquot Papaueris pediloria parantur, quorum antè noctem ad lemihorulam vsus iniri queat.

*Intrinfeca
somnum
prouocan-
tia.*

INTRA corpus exhibentur, Syrupus de Nymphæa, Papauerinus, vel Diacodion pondere vnciæ vnius.

Vel.

℞ *Conserua Nymphaea.*

Violarum. āna. drach. duas.

Pil. de Cynoglossa. gran. tria vel quatuor.

M. f. Bolus quē ager somno destitutus deuoret.

ALIO QVIN Emulsiones seminum frigid. hic quoque iuuare solent, quibus nihilominus Alexiterium aliquod vtpotè semen Citri indi potest hoc modo.

℞ *Quatuor semin. frig. maior excort.*

āna. drachmas duas.

Sem. Papaueris albi.

Citri. āna. drach. unam.

Tab. Man. Christicum Perlis. vnciā semis.

Aq. Rosarum odoratiss.

Lactuce. āna. vncias duas.

F. s. a. Emulsio.

THERIACA quoque recens somnum conciliat, certius autem id præstat, si ei modicum

cum Philonii aut Requei Nicolai admisce-
tur. Semper autem studendum, ut frigidiori-
bus hisce Narcoticis, parca manu utamur, ac
ut ea tanta dexteritate & adhibeamus, & exhi-
beamus, nō ut inducto stupore somnū violen-
ter urgeant, sed ut eundē haud aliter quā data
occasione tantūmodo alliciant. Deindē quoq;
animaduertendum ne cerebrum nimis quā
par est, per extrinsecus applicata medicami-
na refrigeretur, ideoque soporiferis inun-
ctionibus irrigationibusque, semper aliquid
quod cerebro familiare existat, adiungēdum,
quodque modico calore perfusum frigidio-
ra cætera non nihil temperet, ac ad paulō mo-
deratiorem crasin deducat, ne vel stupor ex-
citetur, vel morbifica materia cerebro impa-
cta Paralyfin & alia graua mala procreet,
quod cum paulō antē attendendum esse do-
cuerimus, nunc denuo pro præcauendis no-
xis ab indecente Narcoticorum usu prodeū-
tibus admonere non piguit.

*Cautiones
in usu Nar-
coticorum
observan-
da.*

CAPITIS dolorem, ac vigilias, comitari
non rarō solent deliria, ac mentis extrauaga-
tiones à calidis vaporibus magnā copiā in ca-
put expirantibus, aut bile, vel alio quopiam
succenso humore celeri quodam raptu in ce-
brum delato, suam originem ducentes.
His ea ut plurimum medentur remedia, quæ
capitis dolores ac vigilias demulcere tradidi-

Deliria.

mus, tum verò & deriuationes, frictionibus institutis, aut vesicis hinc inde debitis in locis suscitatis varimodè celebrata. Hoc anno (quod non sine admiratione spectauimus) complures in Xenodochio deliriis molestati & paraphrenitide grauitè exagitati, qui compedibus ac loris deuincti, ac lecticis alligati sine vlllo rationis vsu decumbebant, & parum vel nihil cum cibis medicaminis assumebant, tanquam excoctâ crapulâ intra triduum aut quattriduum ad mentè redeuntes conualuere, an quod venenum hoc impetu disiectum ac excussum fuerit? vel quod hoc ipsum sparso per vniuersum febrili incendio conflagrârit? aut excandescentiâ quaquaversum sese pandente in varias & minus nobiles partes diductum, debilius (cum virtus vnita fortius agere soleat) euaserit, quod tandem sudoribus aut insensili transpiratu natura vacuârit. Sanè qui ad sensum grauitè febricitant, minori periculo plerumque laborant, quàm ij qui tactu perceptibilem æstum non obtinent, vnde plurimi feruenter in hoc morbo ardentes, DEI beneficio, sanitati sunt restituti, cum alii qui ad tactum algebant, aut tepidum saltem manibus calorem proponebant, vtpotè quibus febris è profundo non ascenderat, interierint. Ratio est, quia venenū in his concentratum ipsa cordis penetralia

*Qui in Pestet-pent
Vel a'gent,
grauius
laborant,
quam qui
æstuant.*

neutralia subit, vbi confestim spiritus vitales enecat, & vires quasi falce proscindit, cum in aliis quibus febris in totum corporis ambitum distrahitur, partes minus principales à veneno vna cum calore eò diducto ac transfuso plurimum patiantur, principalia verò viscera excussa quodammodo & ad ignobilia membra delegatâ labe plus magis immunia sint effecta ac libera.

LETHARGVS, vesicatoriis, frictionibus, aut procuratâ sternutatione tollitur, interdum quoque clamoribus, vociferationibus, ac corporis veteriosi concussionibus conuolutionibusque. Aliquando (sua tamen lege vt cum vitium in cerebro potissimum stabulatur, venter autem prauis succis non valdè circumfluit) capiti foris quidam salutare ex modicè discutientibus parati adhibentur. Vt potè.

℞ *Florum Sambuci. manip. vnum semis.*

Rosarum.

Chamomille.

Meliloti ana. manip. vnum.

Herb. Betonica. manip. duos.

Agrimonia.

Paralyseos.

Malua.

Origani.

*Fomētum
pro capite.*

Salvia

Salvia sylvest. ana. manip. semis.

Polii montani.

Saturegia.

Calamintha.

Rorismarini.

Spica Celtica. ana. pugill. ij.

*Incisa duobus lineis sacculis insuantur, qui ex
aquis vini, aceti, & aquae partibus decocti ac
expressi, alternatim capiti adhibeantur, cauendo
ne unquam penitus refrigerentur, à quo cerebro
noxa sit metuenda. Consimili fotu ubi caput
per horam rigaueris, linteaminibus tepidis
madorem abstergito, caputque oleo Cha-
mæmelino, Sampsuchino, ac Rosaceo com-
pleto simul commixtis perfundito, recen-
temque Rutam ex aceto conquassatam nari-
bus persæpè obtrudito. Poteris his herbis et-
iam Tiliæ, Verbasci, ac Liliorum conuallium
flores adiungere, quibus etiam resoluendi ac
dissipandi vis quædam insignis inest. Vel.*

R. Mithridatii aut Theriaca vel Aurea

Alexandrina drach. unam.

Castorei scrupul. unum.

Sem. Maiorana.

(mis.

Ocymi Caryophyllati. ana. scrup se-

Specier. Diambra grana. xv.

Succi Ruta. unciam semis.

*Contundantur simul in mortario, & affusa un-
cia*

ciâ unâ aceti Calendulati, vel Theriacalis, aut alterius consimilis, emulgeatur per pannum liquor, cuius portio faucibus acri ingeratur, vel in eo penna madescat qua palatum & labia perungantur.

IVVANT hic quoque Phœnigmi & cucurbitulæ occipiti eo in loco vbi capillus definit affixæ.

IN Epilepsia (quæ non raro Peste detentor adortur, à venenatis vaporibus in cerebrum delatis, aut humore quopiam maligno ac acri, meninges ac cerebri tunicas & septimenta conuellente originem ducens) diuersionibus quibuscunq̃ue ac præfidiis iam modo commemoratis malum à capite remouere ac abstrahere satage. Brachiis proindè aut collo cauteria inures, vesicas suscitabis, frictiones administrabis & errhina, acetum insuper Rutaceum subcalesfactum naribus sæpius admouebis, ac omnibus quibus potes modis, noxam à Palladis arce diuertere ac à nobili parte (si feliciter agi non potest) ad minus nobilem studebis distrahere, non neglectis interim specificis illis ac appropriatis remediis, quæ aliàs ad conuulsuos Epilepsiæ insultus salutariter porriguntur.

A QVÆ igitur sequentis, singulis binis aut ternis horis, duo vel tria cochlearia exhibeto,

beto, quam pro febrilis caloris occasione,
nunc sic nunc aliter moderaberis. Ea sic ha-
bere potest.

℞ *Aq. Cerasor. nigror. uncias tres.*

Flor. Tulie.

Lilior. conuallium.

Hyrundinum. ana. unciam unam.

Aq. Cinamomi.

*Vite Langii. ana. unciam semis, vel
drach sex.*

Syr. florum Pœonia. uncias duas.

Misce ad Vitrum.

Si efficacius operari volueris, matutinæ
ac vespertinæ dosi, sequentis pulueris scrupu-
lum plus minus indicito simulque exhibeto.

℞ *Sp. Diarhod. Abb. drach. unam.*

Diambre.

Diamosci dul.

Succini albi prepar.

Vngula Alcis.

Visci quercini. ana. scrup. unum.

Sem. Pœoniæ excorticati. scrup. duos.

Margaritt. prepar.

Oculor. Cancri prepar. ana. scrup. semis.

Smaragdi prepar. grana septem.

M. f. Puluis.

Huic

Huic pro diuitibus nonnihil lapidis Bezoardici iungito ac ex aqua prescripta bis die scrupulum porrigito. Aduerte etiam an vapores cerebrum conuellentes crassi magis sint, an verò magis acres, in crassis errhina multum proderunt, non itidem in acris, ubi hæc acrimoniam aliqua ex parte exuscitare & exasperare posse metuimus. Verum de his prudens Medicus cogitabit.

VERTIGO, fatuitas & memoria deperdita, restituitur iis remediis, quæ spiritus cum vitales, tum his successorios animales regenerant, etenim hi affectus à sola spirituum, à veneni pernicie & morbi malitia exanimatorum ac enectorum, vel aliter debilitatorum aut deprauatorum penuria ac defectu dependent. His igitur quibus cerebrum magnifica sua vi, eaque multiplici, aliquo modo destitutum esse videtur, sæpè porrigendum aliquid quod novos spiritus in dissipatorum ac euandorum locum sufficiat, ac regenerata eorum propagine, novos tanquam ciues haud aliter quam deductâ coloniâ, in vacuum ciuitatem reponat. Proindè horis successiuis Tabulati de Extracto Ligni Aloës, Diambrae, Diamosci ac consimilium confectionum nonnihil porrige, Vel.

R. Conf. Anthos.

Fl. Paralyseos. ana. drach. duas.

Spec.

Vertigo fatuitas & memoria deperdita.

Spec. Diarhod. Abb. vel Diambra.

Plirisarcot. ana. gr. vij.

Syr. de Limonibus q. s. m. f. Bolus quem capiat una vice, idq; toties repetat, quoties necessitas exegerit.

VINUM Saluiatum, Roris marinatedum, Juniperinum, ac Citrium his prodest, ubi febris, & cum hac periculum desierit, eueniunt enim ista, vel saltem plerumq; tum demum animaduertuntur, cum ægri iam iam emerferunt, qui tamen vita donati, fatui quodammodo ac reminiscentiâ priuati discurrunt, ac si repuerascerent. Nux moschata Indica recens condita, & Calamus Aromaticus ac chylisma ipsius subamarum præclare hîc auxiliantur, quin etiam Citri & Arantiorum flores & Myrobalani Chebuli præsertim, saccharo conditi. Alchermes ob Ambram & alia nouos spiritus suggerentia. egregiè vires reponit, similiter & Diaxyloaloes ac alia his similia quorû numeroso thesauro medicina DEÏ dono & gaudet, & abundat.

Parotides.

PAROTIDES hoc in morbo emergentes malignæ cum sint ac venenatæ, minimè, repellendæ sunt aut reprimendæ, sed potius euocandæ, illarumq; pepasmo ac apertioni magnoperè incumbendum.

Ol: Chamomilla.

Lilior: alb: ana. Vnciam vnā.

De Scorpionibus. Vnciam semis.

*Misce. Calefiat & apponatur per lappum
aut lanam Xylinam.*

VEL accipe micam panis triticei, hanc in lacte coctam, addito croco, oleo Scorpionum & Chamæmelino, aut Liliaceo subigito, & Parotidi apponito. Aut farinam seminis Linī in lacte coquas, ac addito vnguento de Althea, & adipe Anserino in pulticulam redigas, quam calidè applicabis. Alioquin etiam Emplastrum Diachylon vsurpari poterit. Quod si autem Parotides insignis uenositatis vi, in tantam malitiam adactæ, metu suffocationis increuerint, pepasmus earum nō est expectandus, sed caustico aliquo rumpendæ sunt, quō veneni sterquilinia profluant, ac vnâ perniciēs expiret.

AURIVM quoque dolor acerbissimus, vt qui sua immanitate crudeliter hominem enecare potis est, minimè negligendus. Huic igitur demulcendo studet præ cæteris oleum Amygdalinū cum modico Populeo auri tepidè infusum, nec non fots per spongiam auri adhibitam, quæ in decocto Chamomillæ, Meliloti, florum Sambuci, herbæ Paralyseos, Anethi, Nymphææ, & similium madue-

*Auriū do-
lor perquā
acerbiss.*

rit, cui decocto quandoque (ut cum dolor
extremè hominem cruciat, & ubi metus est
ne ob huius acerbicatem homo deficiat) non-
nihil sem. aut Rad. Hioscyami aut Mandrago-
ræ iungendum. Aliàs.

℞ Ol. Violati.

Amygdal. dul. ana. drach. tres.

Anethini. drach. duas.

Croci grana. vij.

Castorei.

Opii. ana. grana. duo. vel tria.

Commisceantur.

DE hac mixturâ bombace exceptâ, ali-
quid auri immittito, & micam panis triticeï
recentis, ac si haberi potest adhuc à furno ca-
lentis, calido lacte, quod copioso croco tin-
ctum sit subtrunefactam, rursusque expres-
sam, calidè auri admoue, quò vapor auris an-
trum subeat. Hæc autem multiplici linteo
obtegere conuenit, quò calor eorum diutius
perseueret, etenim frigefacta tantum abest
ut profint, ut vel maximè noceant, proindè
calor eorum sæpius innouandus, & applica-
tionis principium nullo tædio repetendum.

IN Ophthalmia & oculorum inflamma-
tionibus quæ huic morbo crebrius coinci-
dunt, ponè aures adhibito sem. Sinapis &
Canthari-

Ophthalmia.

Cantharidibus ex fermento acri subactis vesicas suscita, oculis verò ipsis hac vel consimili aqua prospice.

✧ *Aq. Rosarum. uncias duas.*

Fragorum ex fructu.

Consolida regalis. ana. unciam unam.

Albuminis oui conqassati ac fortiter agitati & virgultis concussi. unciā semis.

Pulveris Nihili. scrup. semis.

Tutia prepar. Scrupul. unum.

Camphora grana. vij.

Misce ad Vitrum.

Huius aquæ portio aliqua, crebrius in die, oculo dolenti ac inflammato immittatur, & lineus panniculus multiplex, hanc aquam madefactus, totum tegat oculum. Huic in statu aut decrefcentia, discutientia, ac glutinantia nonnulla, pro prudenti iudicio adiunges, nimirum aquam Fœniculi, Chelidonix, Crocum, Aloëm Soccotrinam, Sandaracam in lacte nutritam, & his similia, prout si in principio doloris acerbitas id postulare ac exigere visa fuerit, Sief album cum opio pauxillâ portione huic liquori permiscendum.

Si Hæmorrhagia narium molesta sit (quam suprà cum de signis salutē aut interi-

Hæmorrhagia narium.

tum ægri præsignificantibus ageremus mali ominis vicem supplere tradidimus) attende, num delirium aut grauis capitis dolor, vel simile quid in capite hæreat, cui in aliis morbis non pestilentibus, hæmorrhagia salutem ferre queat, & tunc si corpus plethoricum est, ac ætas, & prægressa victus ratio id suaserint, aliquantulum sanguinis fluere permittito, adhibitâ diligenti animaduersione, num æger ab hoc iam dicto sanguinis stillicidio, circa symptomata aliqua subleuetur, quod si fit, bonum est, sin minus, protinus hæmorrhagiam cohibe, ac sanguinis ebullitionē compesce, adhibitis cordi & iecori frigidis epithematibus, aut testibus (si tamen bubo in vicino non hæret) in acetum frigidissimum demer sis. Deindè verò,

℞ *Aq. Plantaginis.*

Centinodii.

Bursa Pastoris.

Aceti Rosati. āna. vncias tres.

Trochis: de Terra sigillata.

De Carabe. āna. scrup. duos.

Spec. Diarhod. Abb.

Diatrion Santal. āna. scrup. vnum.

Camphora. grana tria.

Misce ad Vitrum.

*In hac aqua intinctus crassus aut reduplicatio-
ne den-*

ne densatus pannus intingatur, qui fronti, temporibus, & nuchæ, frigidus apponatur. Interim tamen naribus sugendum sæpè ac attrahendum dato liquorem sequentem.

℞ *Aq. Spermatidis Ranarum. uncias quatuor.*

Fragariæ.

Portulacæ. ana. uncias duas.

Aluminis crudi. drach. duas semis.

Misce ad Vitrum.

HANC mixturam sæpius naribus potenter attrahat, ut per fauces rursus decurrat, cui nonnunquam iungere licebit succum urticæ ac Pimpinellæ sanguisorbæ, Bursæ pastoris, Solani, Centinodii, Porri, Millefolii aut Equiseti. Ad intra Bolus Armenus ex posca Rosacea porrectus sanguinis ebullitionē sedat, & humorum orgasmum ac nimiam exagitationem compescit, similiter & Terra sigillata, nec non Trochisci de Spodio, Santalis, Carabe, ac Diarhodon dicti, ex conuenienti liquore potati. Emplastrum Santalinum cum Camphoræ momento hepati superponatur, ac dextro Hypochondrio aut ceruici, vel si mulier sit, mammis cucurbitula affigatur, naribus verò gallarum puluis, aut leporis pili exusti, quin etiam Salicis flores & Lini pratensis papi ac Cydoniorum lanugo insuf-

*Interna
medica-
menta hæ-
morrhagiæ
destinata.*

insuffletur, ac fronti emplastrum ex Gypso, sanguine Draconis, Bolo Armeno, Hæmatide, Trochis: de Carabe & aliis eandem vim possidentibus, addito aceto & alumine imponatur, ac suillum aut asininum stercus naribus obtrudatur.

AQUA Spermatis Ranarum cum succis antè commemoratis & alumine multum hic potest, plura tu ac potiora apud Practicos passim reperies, quorum copiam tibi diligens eorum lectio subministrabit, nostri instituti nunc non est particularia hæc ex professo tractare, sed aliqua saltem pro usu communi depromere, quibus si dextrè quis utatur, tantisper contentus esse queat, dum meliora ac efficaciora repererit. Diligenter autem huic malo attendendū, etenim multi (vt Poeta ait)

——extremam fundunt cum sanguine vocem.

Aphra.

Aphtis medetur decoctum Semin: Sumach ac Malicorii cum succo Granatorum, aut decoctum corticis mediani fruticis Berberorum cum Balauistiis addito succo Acetosellæ & Syrupo Myrthino vel de Rosis siccis.

QUIN etiam vino Cydoniorum addito Rob Diamoron os colluere conuenit, & decocto Rubi ac Santalorum cum succo Ribes, Melle Rosato, ac succo Mali punici aciduli. Decoctum Ligustri eximiè prodest, cui Rob Nucum Syr. de Agresta aut Mel Rosatum

tum licebit adiungere. Præstans medicamentum præbet aqua è Iuglandibus immaturis tuis & aceto aspersis extillata, ac cum Syr. vel Rob Berberorum, ac Melle Rosato gargarisata.

N v n c tandem ad Prunam seu linguæ inflammationem veniamus, quod sympto- *Lingua in-*
 matis genus Peste correptis perquam fami- *flammati-*
 liare esse solet, sub quo lingua redditur atra, *seu Pruna*
 ac incensi sanguinis fuligine & calore exurē-
 te adeò torretur, vt saliuā linguæ humidita-
 te, quam ex adenibus oris irrigationi natura
 deputauerat absumptā, scabra hæc, arida, mo-
 tu grauis, & tactu euadat aspera, neque hæc
 tamen exustio solā linguā contenta existit,
 verum etiam fauces, guttur & oesophagum
 perreptat, donec ad os vsque ventriculi noxa
 propagetur, vbi ferè de vita iam actum esse
 vulgus è multorū strage didicit, huicq; malo
 peculiare nomen adinuenit die Heræbreūne/
 ac si oris ventriculi Græcis καρδία dicti inflam-
 mationem scitè admodum innueret.

Hic igitur magnā diligentia opus est, hu-
 iusq; symptomatis profligationi remis velisq;
 cum à Medico tum ab ægroto sedulò incum-
 bendū, etenim vel parum neglectum imedi-
 cabile ferè euadit vix vllam amplius opem
 agnoscens. Primitus itaque poscā Rosaceā
 vel decocto Solani ac Sēperuiui os sæpè col-
 luatur

luatur. Vel vtatur æger multoties in die sequenti Gargarismate.

℞ *Aqua Semperuiui. uncias sex.*

Lactuca.

Prunella. ana. uncias tres.

Rob Diamoron. unciam unam semis.

Nucum.

Mellis Rosaticolati. ana. drach. sex.

Misce f. Gargarismus.

EFFICACIUS operatur hoc medicamentum si sumatur aqua Semperuiui non simplex sed composita, vtpotè quæ salis Ammoniaci in fouca vnâ cum iam dicti Sedi foliis antè distillationem eliquati iustum pondus habeat, adiicitur autem ferè libræ Semperuiui, Salis iam dicti Ammoniaci vncia semis. Quod si hæc aqua sic parata præstò non fuerit, in Gargarismum iam modo descriptum, scrupulum aut drach. semis huius Ammoniaci salis conice, ne te saporis ingratitudo terreat, cum utilitas patientiam larga remuneratione sit ditatura. Idem præstat Nitrum depuratum ex aqua Semperuiui, Solani, vel Prunellæ non modo gargarisatum, verum etiam potum.

INFLAMMATIONI huic linguæ neotericorum solers opera ac studium DEI beneficio

neficio adiutum præclaram Nitri præparationem aduenit, quæ in hunc ferè modum perficitur.

Accipe Nitri mundissimi in pila probè comminuti quantum volueris, hoc in sartaginem aeneâ candentem iniice, ut aqua limpidissima instar colliquescat, huic dum ebullit ac feruet, superiniicito sulphuri puri in pollinem redacti pugillum semis, cuius cum flamma carulea euanuerit, rursum nonnihil iniicito, sulphuris hanc iniectionem ter quateruè iterando. Demum vasi figulino Nitrum hoc liquefactum infundito, ut in albas rotulas refrigeratum coaguletur, de quo detur scrupulus seminis aut paulò plux aqua Prunella aut A. Zoiseu Sèperuini agris incendio flagrantibus, vel permisceatur huius drachma una semis supradescritto gargarismati quo ager os sæpè sapius colluat, ac eius gargarismatis portiunculam aliquã semper deglutiat, sic liquores refrigerabunt & sal penetrando feruorẽ secum educẽs absterget, & lingua asperitatem auferet.

Egregiè hoc iuuat vel in desperatis non contemnendum remedium.

*R. Cancror. fluuiatiliu vinorum, numero
vj. vel vij.*

Fol. Semperuini, manip. tres.

Contundantur simul fortiter in mortario & exprimatur succus, cui adice Salis Nitri

V S

præpa-

preparati, vel si id desit, Salis Ammoniaci quantum sufficere videbitur, de hoc liquore ager non nihil potest, & saepius eundem gargariset.

VVLGVs proprio experimento pulverem Pyrium ex aqua Sedi propinat eodem planè argumento. Nonnulli linguam lardo aut butyro recente ex aqua Rosarum loto fricant. Curationis probè succedentis signum est, si fuligo atra decedat ac lingua rimis dehiscens humescere ac mollescere incipiat, si-que cutis ramenta tanquam excoriations decidant, ita vt faucium exuias ægri scretu reiiciant. At tum palatum dolitat & tenuissimâ cuticulâ conuestitum ob teneritudinem vix quidquam ferre potest, sed leuiacore & vix perceptibili acrimoniâ confestim offenditur, quod cum prægressæ inflammationis stigmata adhuc ferat, noua pelle vestiendum, ac sic penitus & refrigerandum & persanandum occurrit.

℞ Sem. Cydonior.

Psyllii. āna. drach. unam semis.

Tragacanthi. drach. unam.

*Ex his lege artis per aquam Rosarum trahatur muccago, cui permisceatur Syrupi violati ex ceruleorum foliolorum succo parati
equa*

aqua quantitas vel paulò plus, fiat Gelatina cuius portionem ex paruo cochleari sumptam ager sæpè ac diu in ore contineat ac eliquet. Hæc mollit, humectat, refrigerat, lenit, aspera complanat, cutis ténertudinem obducto felici lentore munit ac exulcerata persanat, quod etiam præstat Syrupus Granatorum dulcium linctus per sæpè assumptus.

ANGINAM pestilentem cucurbitulis *Angina*
dorso ac humeris affixis excipies, & vesicatoria confestim brachiorum supremæ parti appones, interdum ubi summa necessitas urserit è linguae vena sanguinem emitte, sed cautè ac timidè valdè, quia vires à venâ sectâ mox corruunt. Gargarismis dein utere in principio quidem repellentibus, mox verò aliquantulum discutientibus, ex hordeo, Maluâ, Liquiritiâ, Caricis, Auriculis Iudæ, seu spongiis Sambuci, ac medullâ panis triticei paratis, quibus Theriacæ nonnihil iungere licebit, cum Rob Nucum, Diamoron, & Melle Rosato. Forinsecus Cataplasma collo circumda quod constet ex farina Maluæ, Bismaluæ, Altheæ, Meliloti, Chamomillæ nec non ex nido hyrundinum ac radicibus Liliorum alborum cum farina Sem. Lini aut Fœnugræci incocto, vnguento de Cynoglossa, oleo Amygdalino,
Viola.

Violato, Chamæmelino ac de Scorpionibus. Pauci hoc symptomate capti euadunt, proinde summâ diligentia ac attentione opus est. Da semper lambendum syrupum aliquem accommodatum, vtpotè Syrupum de Scabiosa admixto violaceo, aut Granatorum dulcium, vel Adianthino Fernelii, aut de Liquiritia, maximè cum materia morbifica per sputum resolvitur, quod si verò abscessu procurato intus tumor ruptus fuerit, & putridum pus in ventrem defluerit, Syrupo de Scordio, succo Cardui, ac aliis subamaris ac putredinem emendantibus lipothymias præcaue, donec occasio affulgeat, qua sanies Manna ac Syrupo Rosato, vel de Rhabarbaro leuiter elui queat, alioquin continuò transmissis prauis halitibus cor fatigat, & syncopes accersit paulò minus morte formidandas.

*Cruentæ
Sputio.*

Hæmoptoïsis seu sanguinis expuitio, ardorem sanguinis temperantibus, ac humorum prauitatem remouentibus curanda, non neglectis interim ligaturis, frictionibus, cucurbitulis, ac similibus deriuationis modis. Præscribatur linctus ex Syr. Myrthino composito cum Diacodio, ac porrigatur Bolus Armenus ex aq. Plantaginis, admixto Syrupo Granatorum dulcium, ac si malum vehemens fuerit, da parumper de Athanasia aut Philonio, vel aliquot grana Pilularum de Cynoglos-

Cynoglossa cum conferua Rosarum ac Symphythi.

S E D & lethalis persæpè Pleuritis huic morbo sese adiungit, diro malo maiorem adferens sæuitiam, cum enim hîc sanguinis missio adhiberi non possit, & hæc alioquin præclarum ad Pleuritidem sit præsidium, fit vt magno curationis bono æger priuetur. Vndè cum in hoc casu sanguinis missio noxam augere, imò plerumque mortem adferre soleat, quis quæso sine magna trepidatione & periculi subeundi metu hanc celebrare iubeat? Quod si verò vnquam, vires, atas, ac ingens Plethora sanguinem detrahi permiserint, antè & post venæ sectionem antidota erunt exhibenda, & cordis vires magnis præsiidiis insigniter fulciendæ. Aliàs verò inunge pectus ac latus dolitans vnguento de Cynoglossa, & Anodyno cum oleo Scorpionum, ac impone forum ex lacte, oleo lini, & modico croco simul in vtrem conclusis, aut decoctum Maluæ, Chamomillæ, & seminis lini, vesicæ indito, ac lateri puncturam sentienti superimponito, ac sæpius recalesfactionem eius iterato, da interim Syrupos expectorantes, & certis interuallis antidota repete, vt sudore prauorum humorum qui in Pleuram impetum fecerunt, malignitatem disicias. Hoc bonum est.

*Pleuritis
Pestilens.*

æ Dia-

℞ *Diascordii Fracastorii. drach. unam.*

Syr. de succo Cardui Bened.

De succo Scabiosa.

De Papauere erratico. ana. unciam semis.

Aq. Pimpinella.

Taraxaci.

Cardui B. Maria. ana. unciam unam.

Oculor. Cancri prepar. scrup. semis.

M. f. Potio sudorifica.

Tussis.

NON raro quoque tussis eaque plerumque sicca, ægris molesta esse solet, quæ vntionibus pectoralibus ex vnguento Resumptiuo, Pectorali, Violato vel Dialectheæ cum oleo Chamæmelino administratis, ac linctu Syrupi Papauerini, Iuiubini, Violati aut de Farfarâ mitescit, cui etiam non parum conferunt Tabulata de Extracto Liquiritiæ, aut Diatragacanthum frigidum ac Diaireos vsitatum, nec non decoctum Iuiubarum & Sebesten cum conseruâ Rosarum, aut decoctum Raparum cum Saccharo candi violato, vel conseruâ Boraginis.

Cordis tremor Syncope ac animi deliquium.

CORDIS tremori ac syncopi medetur Alchermes cum Syrupo Acetos. Citri, Florum Tunicæ, ac aquâ Rosarum & Melissæ, similiter & species de Gémis, Cordiales temperatæ, Diamargariton vtrumque, Diambra, Lætificans Galeni ac Rhasis, conf. de Hiacyntho,

tho, Diarhodon Abbatis, Margarittæ, Coralli, Lapis Bezoar, Lignum Aloës cum osse de corde Cerui, ac Syrupis cordialibus, utpotè de Rubo Idæo, Pomis, succo Boraginis, Buglossæ, de Corticibus Citri & cæt. Syru- *Intro sua menda*
 pus de Cinamomo præstans est cum aqua Boraginis aut Acetosæ vel Rosarum potus, itidem & aqua Cinamomi cum succo Citri aut Limonum. Vel da aquam ex Citro distillatam cum aliquot guttulis olei vitrioli ac vnciâ vnâ Syr. violati ex succo, aut vinum album odoriferum admixto succo mali punici aciduli. Pulsibus micam panis tosti ex aceto Rosato macerati ac Caryophyllis conspersi superliga, aut regionem cordis ac pulsum Balsamo Macis aut Citri leniter perunge, aut oleo Scorpionum immisce aliquot olei Rorismarini distillati guttulas, & iam dicta loca illine. Vel accipe Baccas Iuniperi, Rutam & modicum Macis, contendantur ex aceto, & carpis adalligentur. Emulsio Margarittarum cum aqua Boraginis ac Acetosæ additis Manus Christi perlatis, ac aquâ Cinamomi aromatisata vires titubantes retinet, cui succum Limoniorum aut Citri iungere opportunum fuerit. Syrupus de Melissa Citraria cardiacus planè est, similiter & vinum Hippocraticum ob ἀναθυμίασιν ab aromatibus profectam, nisi vehemens calor eius usum inhibuerit. Aliàs
 buc-

buccella panis hoc ipso madens ægris lipothymiâ exolutis exhiberi vel hoc ipsum guttatim oriri ipsorum instillari poterit, qua ratione etiam iuuare poterit vinum Citrium, Zedoariatum, Enulatum, Caryophyllatum, Iuniperinum, Rorismarinatum & his similia.

*Exterius
applican-
da.*

*Vng. Cor-
diale.*

CORDIS regioni applicetur sacculus ex Santalis, Corticibus Citri, Ligno Aloës, Rhodio, Radicib. Cyperi, Ireos, Rosis, Camphorâ, Melissâ & eiusmodi, qui vino tepido fragrante, & aquâ Rosarum aspergatur. Vnguentum cordiale comparabis ex vnguento Rosato Mesue, Speciebus cordialibus, Santalis, Camphora, Zedoaria, Hiacyntho præparato, modico Croco & guttula vna atq; altera olei Caryophyllorum. Huius locum supplet oleû Nenupharis, Hyperici ac Scorpionum addito croco & pauxillo Aceti Calendulati ac Camphoræ. Odores etiam spiritus & vitam non nihil sustentant, ac euanidam cordis vim retinent, quomodo Diogenes Laërtius Democritum multos annos effluentem spiritum medullâ panis albi vino albo optimo madidâ, ac Menthæ puluere conspersâ, stomacho-que & naribus appositâ spiritum retinuisse scripsit. Nos Citri cortices ac Rosas ex aceto Rubi Idæi madentes ægrorum naribus obtrudimus, imò etiam aquam Cinamomi cui

magna

magna vis ad spiritus illicò reficiendos inest, non odorata tantum, verum etiam guttatim *Odorata.* per fauces leniter demissa. Vel.

✧ *Pulveris Violar. odorati ex præscripto
Augustani Dispensatorii preparati,
drach. duas semis.*

Rosarum rubear.

Ligni Rhodii pulverisati.

Santal. Citrini. ana. drach semis.

Spec. Diambre Scrupul semis.

Camphoræ. grana duo.

*Misce & includantur serico, f. Nodulus qui in-
tingatur in aqua Rosarum, Lauandulæ,
ac Aceto Rubi Idæi, ac naribus sæpè ad-
moneatur.*

PLVRA viribus reficiendis idonea, ut-
potè Epithemata, Conseruas, & Condita cor-
dialia suprà in capite de refectionibus per-
quirere licebit, quæ omnia studiose peritus
Medicus dextro usu in ægri reparationem
accommodabit.

IN singultu qui ab acribus cum humori- *Singultus.*
bus tum vaporibus ventriculi tunicas velli-
cantibus suscitatur, ventriculus oleo Amyg-
dalino, Anethino ac de Absinthio vel Men-
thâ perungendus, exhibendusque Bolus Ar-
menus ex aqua Buglossæ, Nymphææ, aut Ro-
sarum

*Vomitus
Cholera
& Car-
dialgia.*

farum cum aliqua portione vini subodoris.

VOMITIONI, Cardialgiæ, Singultui ac Cholerae eadem ferè competunt remedia, compescuntur autem ut plurimum antidotis inter quæ Theriaca recens primas tenet, in qua Opii vis nondum penitus repressa fuerit, quomodo lib. de Theriaca ad Pamph. eadem, Cholera morbo laborantes, quibus iam vox intercepta erat, quasi miraculo ad vitam reuocatos legimus. Multum in his Medicorite curationem peragere volenti laboris est, hæc enim symptomata protinus labefactatis viribus, magno dolore, vi, ac immani ferocia ægros crudeliter perimunt. In vomitu igitur ac Cholera vinum Cydoniorum, ac medulla panis, succo Granatorum imbuta, crebrius offeranda, quomodo etiam vinum rubellum subausterum, Berberorum, aut vuæ crispæ succo lymphatum, subindè porrigere proderit.

Extinsecus ventriculo administrandæ sunt inunctiones ex oleo Absinthiaco, Cydonite, Mastichino, Nardino, de Mentha & similibus, cui etiam emplastrum de crusta panis, aut Diaphœnicum frigidum oleo Myrthino subactum applicabitur. Nec tamen negligendi fatus in hunc ferè modum sese habentes.

R. Ro-

℞ Rosarum Rubearum.

Absinthii. āna. manip. duos.

Menthae.

Origani.

Aneihi.

Balaustior. āna. manip. semis.

Nardi Celticae pugill. unum.

Granor. Iuniperi.

Rad. Caryophyllatae.

Pistolochiae.

Acori āna. drach. duas.

Cyperi.

Zedoariae. āna. drach. unam.

Ancisa gro: mo: indantur duobus sacculis qui coquantur in vini, aceti, & aquae chalybeatae aequis partibus, & alternatim expressi ventriculo imponantur, cauendo ne unquam refrigerentur.

Vel madescat ex horum decocto spongia, quā ventriculus foveatur. Vbi sic bis die per horam foras adhibiti fuerint, desiccato modeste stomachi loco, inunctiones & Emplastrum iam supra commemorata usurpabuntur. Vel.

℞ Mice panis filiginei tosta. uncias tres.

Mastiches. drach. unam.

Nucis moscatae.

Santali Citrini.

Laudani.

Coriandri prapar.

Calami Arom ana. scrupul. unum.

Macis. scrupul. semis.

Contundatur simul fortiter in mortario, affundendo olei Cydoniorum, vini rubelli, ac aceti Rosati ana partes equales. Redigantur in pulverem quæ calefacta extendatur super pannum & ventriculo superponatur.

NOTANDUM tamen vomitum hoc in morbo non protinus à principio sistendum esse, ne pravi succi, quorum expulsionem natura sic molitur, cohibiti, in maiorem malignitatem ac putredinem abeant, & alios grauiiores affectus procreent ac δευτεροπαθεία quædam principes corporis partes offendant.

INTRA corpus sæpius in die duo vel tria cochlearia pro vice sequentis Syrupi exhibe.

R. Succo Cydonior. absque sacch. inspissati.

Syr. Granat. acidorum.

De Agresta.

Myrthini compos. ana. unciam unam semis.

De Rosis siccis. drach. sex.

Ol. Vitrioli pauxillum.

Misce.

His

His quandoque prout necessitas exegerit in pituitosioribus præsertim Syrupum de Mentha, Absinthio, Nuce muscata, aut alium consimilem calidiorem ventriculo gratum, aut Myuam Cydoniorum aromaticam adiungito. Interdum buccellam panis vino Cydoniorum, Granatorū, vel alio quopiam conueniente liquore imbutam Tragemate aliquo ventriculum ac cor recreante conspersam ægro porrigito, qualis sic preparari poterit.

Spec. Rosata Nouella.

Diarhod. Abb.

Arom. Ros. ana. scrup. duos,

De Gemmis frig.

Cordial. temper. ana. drach. semis.

Corall. rub. prepar.

Margaritt. prepar. ana. scrup. semis.

Sacch. Rosati tabulati q. s. m. f.

Tragea.

MIRARI iam satis non possum quo modo, quæ ratione eo vel temeritatis vel stultitiæ nonnulli deuenierint, ut vomitum in peste quem nos alios celeberrimos Præcticos secuti, tantis præsidiiis sedare conamur, ac multâ sollicitudine quietare satagimus, porrigent prouocentque. Verum nos hæc nocua
X ; esse,

esse, admonuisse sufficiat, cum bubulcorum ingenia nullis, etiam doctissimis ac firmissimis rationibus acquiescant, quibuscum temporis nobilitatem frustra perdendam non esse, meritò censuimus.

Cibi fastidium ac Nausea.

EVENTIT etiam ut natura aliquando alimento contra veneni vim sit munienda ac sustentanda. Cum autem igeus per se cibi fastidium Peste correptos teneat, studendum ut omnibus modis appetitus instauretur, cibi que tollatur fastidium, quo nomine conveniunt maximoperè intinctus & embamata varimodè concinnata, qualia apud ganæa procures & de ventre semper sollicitos oblationarios perquirenda.

Interim tamen commendatur summo-perè Cerasorum acidorum, Agrestæ ac vuarum Crespini, nec non Ribium ac Puniceorum malorum acidodulcium succus, similiter & Cappares aceto præmaceratæ, & Arantii Limonis aut Citrii pomi pulpa mensis adhibita.

ÆGER nihilominus precibus, persuasionibus, minis, ac mortis nisi vorare velit comminatione, ad pastum compellendus ac cogendus.

NOLIM tamen ventrē copiosissimo cibo vndè cruditas & corporis aggrauatio mei queat adimpleri, sed pauxillo tantum, eo-
que

que medicamentoſo & planè reſectorio, qui nouas ſtatim vires in deperditarum locum reponat, & naturam vſque ad pugna finem cōmodè ſuſtinet. Egregiè verò languidū appetitū exuſcitāt Salſe vocatæ, nobis intinctus eiecti, ex Acetoſæ, Petroſelini, Pimpinellæ ac Saluæ aut Meliſſæ foliis recentibus tuſis cum aceto præparati, quibus nonnunquā parum per ſucci Cœparum aut Alliorū, ac tantillum Piperis commiſcetur. Quod ſi verò æger cibum omninò auerſetur & nulla vi ad eum capiendum adigi poſſit aliā viâ remedium nutritionis quærendum. Tunc itaque ſæpius bibendam offerre conuenit aquam Caponis, Syrupo de ſucco Citri, Limoniorum vel Granatorum, aut alio quopiam ſubacido ſucco remixtam, aut conſeruas aliquas cordiales corpus identidem nutriendas, ac alimentum vicem gerentes. Vel.

✥ *Amygdal dul. excort.*

Pinearum mundat.

Piſtachior. præpar. ana. unciam ſemis.

*Pulpamenti Perdiciſ, Turdi, Gallopauoniſ
vel Attageniſ, unciaſ tres vel quatuor.*

*Conſeruæ Roſarum Damascenar. unciam
vnam ſemis.*

*Cort. & Carnium Citri condit. ana. drach.
ſex.*

Spec. Cordial. temper.

De Gemmis frig.

Diarhod. Abb ana. scrupul. duos.

Sacch. in s. q. aq. Rosarum dissoluti. q. s. f. morselli, vel placentæ ad normam panis Marsici, de quibus detur loco refectiōis die noctuq; portio aliqua ad vires reficiendas ac redintegrandas, quæ si æstus non obstiterit, modico oleo Cinamomi aromatizari, & spiritibus regenerandis accommodari poterunt.

Sitis.

SITIM ingentem qua tanquam Tantalus malo ægri in peste non raro affliguntur, compescit decoctū hordei cum passulis, admixto vino Granatorum aut succo Ribes ac Berberorum. Quin etiam Iulapia ex aquis Acetosæ, Cichorii, Lactucæ, Endiviæ, Semperuiui, &c. cum Syrupis de Acore Citri, Limonium, Agrestæ, Violato, de Fragis, aut Oxyfacherum cum iusta portione olei vitrioli rectificati.

NONNULLI tanto aquæ desiderio tenentur, ut mori, quàm appetitui ac bibendi desiderio non satisfacere malint. Moriuntur autem eorum plurimi, maximè si gelidâ sitim expleuerint, hæc enim nimis comprimit & coarctat, ac venenum intrò impingit, nec non quandoq; spiritus subtili substantiâ præditos

ditos extinguit. Fallitur etiam sitis nonnihil
 taciturnitate ac oris compescentiâ nec non
 frigidi æris inspiratione. Varia ad hunc potus
 genera cap. de Dieta De odante tradituri su-
 mus, ex quibus quidquid natura ægri conue-
 niens futurum iudicaveris, eligere poteris.
 Prodest multum Tamarindorum pulpam o-
 re continere, aut Cerasa acida sole tosta, lin-
 guâ hinc inde volutare, vel Ribes aut Berbe-
 rorum Vuulas saccharo conditas, ac morsel-
 los ex earundem succo paratos masticare, imò
 sacchari Candi Violacei oleo Vitrioli admix-
 tâ modicâ aquâ Rosaceâ peruncti, rursusque
 exccati portiunculam ore eliquare, ac subin-
 dè hordari aut auenati nonnihil quod ace-
 rum habeat, aut gelatinam aliquam frigidu-
 sculam ac lubacidam assumere.

I C T E R V S pestilens decocto Scordii, *Icterus.*
 Marrubii, Absinthii & Cichorii pellitur,
 addito Syrupo Fumariæ, ac oleo Vitrioli, à
 cuius medicaminis assumptione æger sudet.
 Commodè quoque datur decoctum Fragra-
 riæ ac Chelidonæ addito aceto Theriacali
 ac Syrupo Bizantino. Debellatur autè quam
 maxime sudorificis ac præsertim antidotis, ut
 qui simili ferè de causa, atque in ijs qui ab a-
 nimantibus venenatis demorsi sunt, suam
 duxerit originem.

V E N T R I S intumescencia Hydropi haud
 X s absimili

*Vent is in-
 tumescen-
 tia.*

absimilis, à vaporibus venenosis sub abdomine collectis ac congregatis, impugnatur Mithridatio, additis olei Fœniculi, Anisi vel Carui guttulis duabus. Salutariter hîc bibitur decoctum Seminis Carui cum Petrose-
lino & Enulâ aut si febris defuerit, vinum Zedoariatum, Juniperinum, Enulatum, Citrium ac Absinthiacum. Venter tumefactus vng. Martiato ac oleo Scorpionum & Chamæmelino perungendus, ac diuretica ex Valerianæ ac Pimpinellæ aquis aut decoctis cum Syrupode quinque radicibus & modico oleo Sulphuris administranda.

Colica.

IN Colicâ pestilente Corticum Arantiorum & Zedoariæ puluerem ex iure pulli bis die scrupulorum duorum pondere propina, aut potandum offer oleum Amygdalarum dulcium recens, cum Syrupode succo Scordii aut Chamomillæ. Iuvat hîc etiam pulvis Angelicæ, & Extractum Panacis Heraclei, & præter Theriacam ac Mithridatiû, olea Aromatica maximè verò quæ contra venena pollent. Interim oleo aliquo acopo aut anodyno, quale est Liliaceum, Anethinum, Amygdalinum, &c. venter ac abdomen sub-
tûs dolens perfundendum.

Iliaca.

ILIACAM passionem adimit Theriaca recens aut Mithridatium non valdè vetus, vel Philonio recentatum, ac oleum Anethinum
in quo

in quo semen Fœniculi coctum fuerit, ventri
forti adhibitum, vel cum conueniente deco-
cto per Clysterem infusum.

VERMES pellunt Pilulæ pestilenciales, *Vermes.*
aut Aloës Rosata cum Extracto Rhabarbari
ac Agarici, nec non Syrupus de succo Scor-
dii cum Syr. Acetositis Citri vel Limonum.
Insuper etiam Syrupus de Cichorio cum
Rhabarbaro, de floribus Hyperici, Hedera
terrestri, Absinthio, & Syr. de Portulacâ se-
minibus ac corticibus Citri additis aut Syr.
de Pomis cum Croco datus. Vel.

R. Sem. Sanctonici drach. tres.

Citri.

Cornu Cerui vsti, & preparati.

Corallina.

Fol. Dictamni Cretici. ana. drach. unam.

Rad. Fraxinelle.

Zedoaria. ana. scrup. duos.

Misce f. Pulvis.

PROPONENTVR huius pulueris scru-
puli duo vel drachma vna cum Syrupo Gra-
natorum ac Cardui, vel cum iam modo com-
memoratorum aliquo, ex aquâ florum Sili-
ginis, Graminis, aut Betulæ, quæ ex vulnere
arboris primo vere profluxerit. Venter inun-
gatur oleo Amygdalarum amararum ac de

Absin.

Absinthio, aut Ceba vel porrum excavatum Aloë & modicâ Theriacâ repletum ac stupâ obuolutum subq; cineribus coctum umbilico applicetur. Pauperibus porrigatur decoctum Tanaceti, aut acetum in quo Allium infusum fuerit. Infantibus detur conferva florum Persicorum & decoctum Sebesten cum Syr. de Limonibus aut alio consimili.

Quod si purgandum fuerit, eligatur præ cæteris Hiera picra cum modico Diaturbith cum Rhabarbaro ac Syrupus Diasereos.

Lienteria.

IN Lienteria, quando ventriculus foedis putridorum humorum fuliginibus destitutus nullam coctionem edit, odorata exhibe, utpotè Syrupū de Mentha maiore de Absinthio, Myuā Cydoniorum aromaticā, Species Diarhodon Abbatis, Aromaticum Rosatum, Caryophyllatum, Rosatam Nouellam, ac Diacinamomu, cum ijs quæ modicè refrigerando & astringendo ventriculo grata existunt, semper ea quæ putredinem emendant adiungendo.

Dysenteria ac

Diarrhæa.

Dysenteriam ac Diarrhæam cohibet Syr. Cydoniorum Granatorum, Myrthinus, de Rubo Idæo, Rob Ribes ac Berberorum. Sanguinis ardorem, bilis efferuescentiam, ac humorum concitationem commodis præsiidiis tempera, mitifica succos ac acrimoniam eorum obtunde. Detur Bolus Armenus, Terra si-

ra sigillata aut Pulvis Tormentillæ cum Croco Martis ritè præparato, vel Trochisci de Terra sigill. Carabe, ac Spodio, cum conferva Rosarum aut Rob Prunorum sylvestrium vel de Cornis, aut Cynosbathi. Cornu ceruinum, Bistorta, & semen Plantaginis quoque auxiliantur, ac Scordij succus vel pulvis à Fallopio celebratus, & Amygdalogala, nec non cremor hordei & pulres ex oryza. Vinum Cydoniorum Granatorumque commodissimè hic porrigitur, aut si æstus non prohibeat, buccella panis ex vino rubro austero, aliàs verò detur decoctum hordei cum cornu Ceruino paratum auro vel chalybe vstulatum. Per sedem iniiciantur clysteres in principio abstergentes ex decocto hordei, aut iure capitis vitulini vel Agnini, vel brodio carnis non salito, addito saccharo, oleo Rosato, & ouorum vitellis, postea cum sistendum esse putaueris, parentur Enemata ex lacte in quo silices candentes extincti fuerint addito seuo Hircino vel Ceruino, saccharo, ac oleo Myrthino, quibus album Græcum nonnunquam permiscetur. His præsidiis etiam fluxus pestilenciales alii ac colliquantes dicti, compescuntur, tu modo attende num criticè vel symptomaticè hæc eueniant, quod ex viribus omnium commodissimè cognoscas, symptomatica confestim cohibe, critica

ca ne symptomatica fiant, magnâ obseruatione ac studio pro virium tolerantia ac conditione intantum refræna, vt cum symptomatica fieri voluerint, ijs imperare queas.

*Tumor
pedum.*

P E D V M tumori medetur focus ex Ebullo, Verbasco, Chamomillâ, floribus Sambuci, Agrimoniâ & similibus, sunt autem hi post focum sale recto ac supra Porphyrium tenuissimè leuigato, admixto oleo Rosato & Verbascino leuiter ac calidè perfricandi.

*Dolor ac
ardor dor-
si.*

D O L O R I dorsi, ac spinalis medullæ ardori conuenit vnguentum Rosatum Mesuei ac infrigidans Galenicum modicâ Camphorâ, ab his tamen abstinendum vbi Pestigia, maculæ pulicares ac Exanthemata ibidem effloruerint. Aliàs eidem quoque affectui prodest oleum Amygdalinum, Populneum, Rosatum ac Nenupharinum, verum si (vt iam dictum est) Ecchymata & papulæ apparuerint, ab his abstinendum.

*Sudor im-
modera-
tus.*

S V D O R immodicus qui symptomaticè nonnunquam, non sine magna virium iacturâ profluit, cohibetur oleo Cydonite, Myrthino, Rosato Omphacino, vnguento Santalino corpori inuncto, & similibus, cauendum tamen ne calor ab his repentinè introitus pulsus grauiora damna adferat, igitur his cautè suo tamen loco vtendum suadeo.

Erysipelas.

Ad Erysipelata præclarè facit vnguentum

rum album Camphoratum ac de Liquiritiâ nostræ inuentionis lege paratum, ex butyro cui recens liquiritia succulenta sæpius incocta fuerit, addito postea oui albumine Cerasâ ac Camphorâ. Vel accipe Thus, Myrrham, & parum Camphoræ, hæc in aqua spermatidis Ranarum & modico vino vel aceto coquas, ex hoc decocto madescat pannus qui loco Erisypelate inflammato superponatur, donec inflammatio maiore sui parte decesserit. Quod si Erisypelas exulceratum fuerit, vnguento de Tutia & Diapompholygos dicto, ac Emplastro de lapide Calaminari negotium peragendum.

SCROTVM, Colem, ac testiculos tumidos calido lacte cui copiosum saccharum iniectum sit, sæpius foue, post fortū verò oleum Liliorum alborum, de floribus Verbasci, Sambucinum, Rosatum, ac Chamæmelinum tepidè applica.

Si vrina supprimitur Parietariam Maluâ, Rapariam, Melilotum & Nasturtium aquaticum ex aqua & modico vino coquas, his postea infimum ventrem fouebis, quo peracto pecten oleo florum Periclymeni ac de Scorpionibus calidè perunges, aut cepas ex oleo Liliorum in puliculæ formam ac tenebritudinem discoctas pectini superimponito.

Hæc ferè symptomata Peste detentos
fatiga-

*Testiculos
rum intumescencia.*

*Vrina sup-
pressio.*

fatigare consueverunt, quæ tanta nonnunquam vi corpora ægrotum & premunt, & deprimunt, ut Medici etiam exercitatissimi ritè contra morbum ipsum (cuius hæc affecclæ sunt) pugnare volentis studium, conatus, ac operationes intercipient, cumque sua immanitate totam non rarò curationem ad se rapiant, studendum semper ut affectus principalis à veneni ac putredinis pernicie dependens, interim non negligatur, atque ut vnâ cum symptomate morbus, & cum morbo symptoma profligetur suû opere conandû. De omnipotentis gratia te ad hæc probè instruat, cui creber usus ac diligens animaduersio, horû maiorem exercitatione cognitionem est præbitura.

C A P V T XVIII.

De Chyrurgicis Pestis auxiliis & pestiferi Bubonis ac Anthracis curatione.

Bu!o.

VNIVERSA hic ferè curationis dexteritas in cita Bubonis maturatione consistit. Est autem Bubo tumor adenum seu glandularum in inguinibus utrobique

que sitarum, quas natura solers ad venæ magnæ ac arteriæ in crura descendentes securitatem eò collocauit, ut earum diuisionem stabilirent, & ab externis iniuriis nonnihil tutarentur. Bubonis iam dicti nomē sibi quoque vendicarunt tumores ij, qui sub axillis & collo emergunt in pestilente statu maximè formidandi, utpotè è quorum præsentia febris quælibet suborta iudicio Hippocratis mala prorsus sit præter diariam. Cum autem tumores ijs in locis sæpius extra Pestem deprehendere liceat, nos hîc solummodo de pestilenti Bubone agemus, signa quædam quibus is à non pestilente discerni queat, proposituri.

Causa porrò cur hæc solummodo glandulæ ac potissimum eæ, quæ in inguine ad femoris principium sitæ sunt, pestilentis morbi susceptacula sint ac culcitra quasi quædam in quas hic sese reponat, hæc ferè est, quod propter natiuam imbecillitatem præ cæteris partibus omnium maximè fluxionibus sint opportunæ, quodque pars ea in qua sitæ sunt, multis ac vehementibus commotionibus sæpius delassetur, his decliuis accedit situs, & loci in quo stabulantur perennis humiditas tumoribus ansam præbens facillimè, & cum natura ea ad loca tanquam ad emissaria suas sordes detrudere soleat, fit ut humorum

quorumlibet procubitu sæpius molestantur.

*Bubones
Pestilentes
& non Pe-
stilentes.*

*Febrē Bu-
boni super-
uenire op-
tabilius est
quam Bu-
bonem fe-
bri.*

*Alqui Bu-
bones non
suppuran-
tur.*

Hæ igitur glandulæ malignâ ac venenatâ putredine subtumefactæ, magno per sæpè dolore locum cui insident defatigant, etenim quibus Bubones non pestilentes exoriuntur (quod in puerulis ac adolescentibus dum crescendo incrementum sumunt, sæpius evenit, quos vulgato nomine *Wachsdrüsen* appellare consuevimus) doloris sunt expertes, cum pestiferi è contra ad tactum vehementer dolitent, eò quod natura diram pereos materiam euomere tentet. Atque hi quidem magno per sæpè ægri periculo in profundo hærent diutius, ut tactu quandoque vix deprehendi queant, qui quidem ominosi sunt. Hos autem nisi Critici sint ante febrem præstat emergere quàm huic superuenire, etenim si antequam febris inuadat hi prodeant, robustæ naturæ feriò contra luem decertantis studium indicant, vndè hos febrem antevertere semper est optabilius. Perniciosi vero hi sunt, qui aut in profundo diutius hærent, aut lentè increscunt, vel qui incrementum iam habentes subitò disparent ac intrò recedunt, vel qui ad suppurationem deducti sine evidenti causa subitò exarescunt & resiccantur. Permulti autem Bubones non suppurantur, sed veneno per antidota paulatim depul-

depulso, resolutâ eorum materiâ sensim euanescunt, ac discusso tumore consumuntur.

In morbi principio mobiles hi sunt, figurâ tereti vel oblongâ, seu ouatâ, fusum filo obuolutum forma tamdiu referentes, donec temporis progressu subditis partibus tenacius adhærescant & rotundam in molem abeant, aut in acutum fastigientur, à quibus quandoque Zona rubens, fusca, virescens, obscura aut diuersi coloris in vicinam partem excurrit, ipsi verò Bubones nunc cuti concolores, nunc pallidi aut rubicundi, modo etiam nigri ac liuidi conspiciuntur, qui ferè enecant, prout & si circulus iridis instar tumorem ambit.

Zona.

ANTHRAX seu CARBUNCULUS. Vlcus est crustuosum à sanguine in atram bilem conuerso & inferuidato excitatum, originem habens à pustulâ, quæ ambustis non valdè dissimilis fuerit. Hic ferè cum pruritu primitus erumpit, quem sequitur vna vel plures pustulæ, ab initio quidem parvæ, ac milii seminis magnitudinem aliquando vix excedentes, hæ autem dein accrescunt, ac nigricante, cæruleo, aut ruffo colore splendescunt, quibus disruptis non aliter quam candentis ferri inustione læsus locus incrustatur, amplas sub se radices exerens, vnde circumposita caro, maximo calore ac incendio

*Anthrax
& Car-
buncu-
lus.*

Varia Anthracis conditiones.

late circumquaque perurit, corpusque ingenti febre exæstuat. Nec verò hi solis emunctoriis contenti prodeunt, sed in quacunque corporis parte etiam extremâ ac minimâ erumpunt, quam incendio doloreque diuexant. Interdum non foras prodeunt, sed in internis partibus enascuntur magno necis inferendæ argumento, etenim cor occupantes confestim interficiunt, qui verò corpori exteriùs inhærent, si aperti spumæ quid simile effundant, aut incisa caro liuescat calamitosi sunt. Carbunculus si carnosam partem obsederit, facilius persanatur, quàm si nervosæ aut membranosæ parti incubuerit. Nigri, lucidi & virides pessimi sunt, & qui partibus principibus vicini, aut parui, minutuli ac duri existunt.

Bubonis curatio.

I G I T V R Bubonis pestilentis curationem quod attinet, primum sibi locum vendicant ea remedia, quæ veneni perniciem eò congregent, ac concentratam vel extrahant vel procurato pure diffluere faciant. Multi Theriacam cum cepis coctam, ac axungiam suillâ subactam, buboni superimponunt, venenum sic euocatum iri sperantes, quorum quidem conatum ac morem cum iam crebro usu inualuerit, minimè damnaverim utpotè qui sæpius visus sit profuisse, attamen maiorem ego spem in suppuratoriis medicamentis lo-

ris locauero, utpotè quibus bubo omnium citissimè mollescat, & vel sua spontè disruptus virus euomat, vel genito pure scalpello aut caustico aperiri queat, ex quo vnà cum sanie pernicies emanet. Theriaca autem puris generationem inhibet, ast ob calorem non nihil attrahit, vnde prodesse potest, suum cuique de hoc liberum sit iudicium.

PROBANTVR hìc foci calidi, euapo- *Fotus.*
ratione venenum discutientes, & residuam interim materiam ad suppurationem disponētes, parantur autem hi ex decocto Maluæ, Bismaluæ, Scabiosæ, flor. Sambuci, Chamomillæ, Meliloti, Anethi, Rutæ, Sem. Fænu-græci aut Lini, ac radicibus Altheæ cum modico Croco, verum diligenti hic Clinico opus est, qui fotum æquo semper calore custodiat, etenim refrigeratus si foret, materiam intrò repelleret, & in maximum periculum ægrum adigeret. Alioquin etiam materia in profundo latitans extrorsum ad cutim prolicienda, vnde aliqui gallinas, aut pullos gallinaceos viuos dissectos & adhuc calentes, vel circa anum deplumatos buboni adhibent, aut Bufones torrefactos aut Ostrias viuas ac ranas tumori superimponunt, vt venenum exugant, ac ad se rapiant.

Nonnulli cucurbitam incipienti buboni admouent, alii vesicatoriis vtuntur, & scarri-

ficationibus, aut palmæ ferè latitudine subter
bubonis situm cutem perforant, ac immilla
Hellebori radice virus euocant. Verum ho-
rum complura dolores, febres ac morbi sym-
ptomata exasperant, ac exindè vires exol-
uunt.

Nos commodissimè vti sumus Empla-
stro, Diachylo simplici, supra hoc nihilomi-
nus imposito Cataplasmate, quale sic ferè
concinnari poterit.

*Cataplas-
mata.*

R. Radicum Altheæ.

Lilior. alb.

Farina seminis Lini.

Fornugraci.

Malvæ.

Bismalvæ ana. unciam semis.

Flor. Chamomillæ:

Meliloti ana. drach. tres.

Anethi. drach. duas.

Vnguenti de Althea.

Olei Scorpionum.

Lilior. albor.

De Chamomilla ana. uncia unam.

Croci. scrupulum unum.

*Lactis vaccini aut decocti Malvæ ac Chamo-
mille quantum sufficit. Coquantur ad
formam Cataplasmatidis, cuius portio cale-
facta supra pannum extensa buboniam*

Empla-

Emplastro Diachylo contecto superponatur.

VEL accipe medullam panis triticei recentis, hanc in decocto Maluæ ac Chamomillæ coque vt in pulticulam abeat, adde Crocum, Oleum Scorpionum, Liliior, alborum, vnguentum Anodynum vel de Althea ac farinam seminis Lini aut Fœnugræci vel hordeaceam, hanc eo quo par est calore, tumori applica, ac ternis horis, eius impositionem renoua ac reitera donec bubo mollescat. *pulticule.*

PRÆSTAT hic omnium primò attrahentibus & venenum euocantibus vt, ac vbi bubo increuerit suppurantia iam dicta Cataplasmata adhibere. Primis igitur diebus *Suppurantia.* pulticulas admoue ex fermento, sale, vitello oui, melle, & cepis, ad teneritudinem assis, cum oleo Liliorum vel de Scorpionibus, valentius hæc autem attrahunt si eis semen sinapis, stercus columbinum, Theriaca ac Mithridatium, vel succus allii adiungitur. Pro sunt etiam Emplastra ex Caricarum pulpâ cum cepis assis Theriaca croco & oleo Scorpionum. Videat autem semper Medicus aut Chyrurgus num bubonis materia calida sit valdè, an verò crassa magis ac lenta, in hac enim fortioribus acrioribusque, in illis mi-

*Validè pus
mouentia.*

tioribus remediis insistendum ne dolores induplicentur, & magna inflammatio accersatur à qua Sphacelismus sit metuendus, & ubi bubo in iustam molem adoleuerit confestim suppurantibus quod reliquum est vsque ad maturationem peragendum, quibus enim Bubones citò suppurantur, ferè sanescunt, cum primum enim hi vel spontè vel arte disrupti fuerint, venenū effluit, & residuum in venis ac corpore adhuc hærens, eò, tanquam ad sentinam promptè ac magno naturæ commodorelegatur. Egregiè porro suppurationem tot votis experitam promouet Emplastrum Diachylon simplex & compositum, quod de muccaginibus inscribitur, ac in contumaciori malo magnū illud Mesuei, ac cum gummis Vigonis, nec non Basilicum vtrumque, & cataplasmata ex farinis emollientibus iam supra commemoratis, quæ ratione etiam commendatur pulticula illa ex micâ panis triticei in decocto Chamomillæ eliquatâ, cum croco, vnguento de Althea, oleo Liliorum ac Scorpionum.

*Bubonis
apertio.*

IGITUR ubi Bubo maturuerit quod ex mollitie cognosces erit hic sagittâ vel scalpello rumpendus vt contentum in eo pus commodè euacuetur. Cum autem delicatiores ferrum tanto perè abhoreant, blandè negotium hoc lapide septico quem vulgus corrosiuum

rosium appellat perficere licebit dummodo is rite præparatus existat. Eum itaque pisi minoris magnitudine Bubonis apici, ubi is acuminatus omnium maximè mollescit ad-mouere conuenit, qui ubi carnem paucarum horarum spatio tabefecerit, remouendus, & mortificatus locus lanceola variè discinden-dus (etenim pars ea sensus iam omnis est ex-pers) escharam seu potius gangrænam vn-guento ex Axungia suilla & Butyro parato aliquando, ut hæc quantocius mollescat ac in tabum diffuat, atque ubi sic vel alia ratione eum penetraueris & ad puris antrum deue-neris, turundam immittito quæ suppuratorio vnguento sit illita. Comparatur autem id ex *Vnguentum* Butyro, Terebinthinâ, & ouorum vitellis, *suppurato-* huic Diachylon aut Basilicum emplastrum *rium.* nihilominus superda, ut materia nondum suppurata penitus concocta maturescat. Ca-uebis autem ne Bubones antequam perfe-ctum pus genitum sit ferro incidas, etenim exacerbantur, inflammantur, & indurescunt, vnde nec cauterium actuale probo, utpotè quod dolores faciat insolentes, ac partem ni-mium inflammet quæ inflammatio puris ge-nerationem retardat. Quod si vero tanto pe-rè citam Bubonis apertionem expetiueris Lapide Septico id dextrè age, sic absque ferè dolore pus euocabis.

*Nō omnes
Bubones
pus edunt.*

PERMVLT I autem Bubones non sup-
purantur, sed discussā per sudores ac per in-
sensilem transpiratum resolutā venenositate,
subduri partibus quas primò occuparunt in-
hærescunt, relictā nimirum in adenibus vi-
scosā crassā ac tenaci materiā. Hos igitur fo-
tibus ac aliis quibusdam modis resolvere ac
dissipare expedit, vnde celebria illa malacica
huic loco apprimè conueniunt quale est Ce-
ratum Oesypi à Philagrio ac Mesueo descri-
ptum, nec non Emplastrum de Rhabarbaro
ac Meliloto, nos etiam Oxycroceo felici suc-
cessu in his vfi sumus, poteris ceratis his ac
emplastris Ammoniacum aut Tacamahacam
quandoque adiungere, quibus magna emol-
liendi vis inest.

*Vlcus si-
quosum.*

QVOD si vero Bubo disruptus vel aper-
tus, cauernam ac sinum fecerit, & immundam
putredinem tanquam foco contentam intrò
retinuerit vnde fistula vel vlcus cacoëthe aut
phagedænicum metuendum sit, mundifican-
tibus, vtpotè vnguento Fusco, Apostolico, ac
Ægyptiaco vtendum, aut decoctum aliquod
abstergens ex Carduo benedicto, Scordio
Chelidoniā radicibus Tormentillæ & simili-
bus cum vino paratum per Syringam infun-
dendum. Vel:

*Mundifi-
catoria.*

℞ Mellis optimi. uncias nouem.

Aleopa-

Aloepatici. unciam semis.

Salis communis drach. duas.

Succi Chelidoniae. uncias tres.

Commisceantur.

DISSOLVATUR huius mixturæ portio aliqua in vino, aut decocto Hederæ terrestris, & ulceri sinuoso immittatur, cui si opus fuerit nonnihil Æruginis admiscere poteris. Interim linamentis ac turundis vulnus amplifica quò liberior puri pateat exitus. Alioquin etiam vnguentum de succis Vlyssis Aldroandii aut Atantii egregie mali moris ulcera & mundificat & ad consolidationem perducit.

*Vng. de
succis.*

℞ Olei Rosati completi. libram semis.

Omphacini uncias tres.

Succi Plantaginis.

Solatris hortensis.

Centaurii minoris.

Lapathii acuti ana unciam unā semis

Bulliāt ad liquorū consumptionē. Deindē adde.

Cera alba quantum satis.

Lithargyrii drach. unam semis.

Plumbi vsti drach. tres.

Porpholygis drach. duas.

Hordei vsti pug. unum semis.

Boli Armeni veri.

Campho.

Camphoræ. ana. drach. unam.

His simul permixtis tandem adiicito.

Vng. Populei. unciam unam.

Infrigid. Gal. unciam semis.

Misce.

POTERIS autem in succi solani locum, Hederae terrestris, Symphythi, aut alterius alicuius plantae succum substituere, ac pro vnguento Populeo si magis mundificare volueris, non nihil vnguenti Apostolici adiicere.

ATQUE hæc quidem omnia vlceribus fœdis siue ea à Bubone siue ab Anthrace provenerint conueniunt, utpotè quibus terra sanies eluitur, & vlcus ad mundiciem perductum sanescit.

*Anthracis
curatio.*

ANTHRACES citò disrumpe ac tardè consolida, rumpuntur autem facilè impositis pinguibus emplastris leniter attrahentibus, utpotè Basilico, ac similibus, imò etiam nouaculis ac forficibus ubi in altum sese leuaerint tutò aperiuntur vel aliter dissecantur aut pertunduntur. Præceteris autē Emplastrum è fuligine magnoperè commendatur. quod sic habet.

*Emplastrū
è fuligine.*

Fuliginis Camini. drach. decem.

Fermenti.

Terebinthina.

Butyri

Butyri. ana. unciam unam.

Saponis Sarracenici. unciam unam semis.

Mellis Rosati. uncias sex.

Salis communis. drach. quatuor.

Vitellor. ouor. numero duo

Theriace Andromachi.

Mithridati. ana. drach. duas.

Incorporentur in Pila & fiat Emplastrum.

VBI ruptus fuerit Anthrax mitissimè tractari debet igitur solum vnguentum suppuratorium quod supra ex Butyro Terebinthinâ ac ouorum vitellis conflare tradidimus in eius foueam demittendum, ac emplastro Basilico vlcus contegendum, partes vero adiacentes vnguento de Cynoglossa, Populeo, albo camphorato, vel vng. Diacaphura contra inflammationem tutandæ ac muniendæ, quomodo vnguentum nostrum de Liquiritia exulcerationes prurientes ac Erisypelata ac alias inflammationes Anthraci affines egregiè compescit. Eductâ porro escharâ vlcus probè (vt de Bubone dictum est) mundificandum ac consolidandum.

CA-

CAPVT. XIX.

*De salubri victus ratione circa egros
Peste correptos insti-
tuenda.*

PROBAM victus rationem dextræ ac fel-
licis curationis basin existere cuncti no-
runt, hanc enim medicamentis iis quæ
vel exhibentur, vel adhibentur, manum qua-
si porrigere conuenit. Cum primis autem
studendum, vt æger mundo lucidoque loco
decumbat qui salubribus ventis sit peruius ac
subindè blandissimarum aurarum flatibus
concuti ac repurgari queat, in quem etiam (si
locus id tulerit) Eurus, Boreas, ac Etesiq; intro-
mitti possint, etenim cum aër qui continuo
inspiratur, spirituum quoddam sit alimen-
tum, ideo hunc ipsum mundissimum ac ab o-
mni labe ac fœtore alienum eligere decet,
sitque is in actiuis qualitatibus temperatus,
ne vel nimio calore vires exoluat, vel frigore
poros constringens, veneni per diaphoresin,
insensilem transpiratum, ac sudoris prouo-
catione dissipandi propulsionem impediat,
magis tamen hic ad caliditatem quam ad fri-
gus declinet, siccus autem semper existat.

Quod

Quod si hic loci aut temporis indispositione talis non fuerit, artificiose suffumigiis ac aliis eiusmodi modis, ad eam quā conuenit temperaturam reducatur. Cum autem ægri venenatum semper expirent halitum, erit locus is *Aëris re-
ctificatio.* ubi Peste correptus aliquis decumbit, sæpius de die, succenso in hoc igne repurgandus, ut miasmata & inquinamenta contagiosa absumantur. Præstat autem hunc ex Lauri, Iuniperi, Rosimarini, Lauandulæ, aut consimilium fruticum frondibus aut è Santalorum Ligni Aloës aut Rhodii ligni ramentis suscitare, sic enim odoratio & cordi longè gratiores euasurus. Alioquin acetum & aqua Rosacea additâ Camphorâ, spongiâ excipiuntur, quam æger antè nares contineat ac sæpius olfaciat, vel linteamina aceto Camphorato madida parietibus extenduntur, ac Cypræ auiculæ accensæ iucundum de se odorem fundentes hinc inde in cubiculi angulis collocantur. Æstate ac squalido cœli statu Rosarum violarum ac Nymphææ flores per cubicula sparguntur. Vel:

R. Pul. violarum odorati. unciam semis.

Vapor odoratus.

Trochis. de Benzoi drach. unam.

Camphoræ. grana duo.

Indantur vasculo aneo ac affusâ aquâ Rosarum

supra prunas in cubili leniter bulliant ut

indè

indè exurgens vapor incundi odoris blandimento cor reficiat.

P A V P E R E S Iuniperi radices concisas aut eiusdem baccas prunis pro suffumigio iniiciant. Nonnulli haud absque ratione succenso Sulphure aërem exiccando & putredinem emendando repurgant. Vel:

℞ *Benzoini seu Assæ odoratæ.*
Styracis Calamitæ āna. unciam semis.
Olibani albi drach. duas.
Mastiches.
Laudani mundissimi.
Succini albi. āna. drach. semis.
Ligni Aloës scrupul. quatuor.
Misce fiat Pulvis.

*Pul. pro
suffitu.*

H V I C si loculi passi fuerint nonnihil Ambrae ac Moschi adiciēs ac candentibus prunis aliquantum huius pulueris aliquoties de die asperges.

I N T E R I M munda sint omnia, lecti, stragulae, linteamina, & indusia saepius mutantur, siccentur, soli ac vento exponantur, ut inquinamenta dispareant. Ager insuper consolatione animandus, ac in bonam spem omnibus modis erigendus, timor enim, metus, ac mortis, quæ præ foribus moratur expauescētia,

ria, spiritus ac cordis robur haud parum prosterunt.

INTEREA temporis æger quoque cibo *Cibus sordibilis.* sordibili ac exquisitè laudabili sæpius in die reficiendus, non enim hic ut in aliis morbis per peracutis inedia prodest, vires enim hic singulis horis, nunc medicamentis, nunc alimentis, modo odoramentis redintegranda ac reponenda. Nolim tamen corpus multo cibo & onerari & aggruari, sed succulento & substantificè nutriente. Profunt igitur iuscula carnis, præsertim vero Gallinarum ac Caponum, nec non expressa, contusa, ac consummata quæ vocantur, ac gelatinæ seu glaciata quales hoc est. Accipe Caponem iuuenem non valdè pinguem, hunc *Succus carnis glaciatus.* exenteratum deplumatum mundatumq; in tenues particulas discinde, ac ossa minutim confringe, adde etiam si placuerit nonnihil carnis veruecinæ cui omnis pinguedo sit adempta, hæc igitur vino & aquâ Rosatâ ablue & cucurbitæ vitreatæ aut ollæ oblongæ immitte adiiciendo parumpet Macis ac Cinnamonis crassiusculè confracti, tum aqua Boraginis vel Buglossæ vncias binas aut ternas affundito, quæ sic vase clauso feruentis balnei calore utque ad omnimodam dissolutionem coquito, tandem adhuc calentia, mundo linteo excola ac leniter exprime, succumq; hunc

*Brodia al-
terantia.*

ample patinę infunde, ac loco frigidiorē pro-
bè rectum vt congelietur repone. Huius gla-
ciei tantum quantum cochlear capit, in iure
carnis aut pulli brodio, (demptâ prius quæ
supra glaciem efflorescit pinguedine) dissol-
ue ac agro exhibe. Carnes non comedat aut
alia cibaria coctum minus facilia, vires enim his
cibis conficiendis pares non sunt, tam diu do-
nec morbum aliquamiter superauerit & sa-
lutis spes affulserit. Probantur hic valdè bro-
dia alterantia seu iuscula in quibus Pimpi-
nella, Acetosa, Calendula, ac consimiles her-
bæ decoctæ sint, cum succo Citri ac Limonũ
aut momento aceti Rosati vel de Rubo Ideo.

Codducunt hic etiam hordeata, auenata,
amygdalata, & ius pulli in quo vitellus oui
cum modico Croco dissolutus fuerit, addito
pauillo aceti alicuius cordialis, vel succi Ci-
tri, Limonum, aut Arantiorum subacidorũ.
Vel accipe Pineas aut Pistachias in aquâ Ro-
sarum maceratas, adde si libet nonnihil semi-
nis Melonem excorticati, vel quatuor semi-
num frigidorum maiorum ab exteriori cor-
tice mundatorum, hæc in mortario simul
contunde, ac affuso carnis iure, aut pulli bro-
dio, per setaceum aut pannum rariorem ex-
prime ac transcola, & asperso tantillo Cina-
momi puluere offer. Probantur etiam Pana-
tellæ, cum succo Citri, Ribes, aut Granato-
rum.

rum. Indantur interdum iusculis species Cordiales, Diarhodon Abbatis, Diatrion Santalon, vel Diamargariton frigidum, & iuscula semper aliquid odorati habeant, utpote Macem, Cinamomum, Santalos, Melissam, Roramarinum, vel quid simile.

His cibis mollioribus, ac sorbitionibus, æger sæpius diu noctuque reficiendus, ut turbantes vires fulciantur, & exhaustio refarciatur spirituum, sitque his leuioribus æger usque ad quartum, vel pro conditione morbi, usque ad septimum diem contentus, tunc enim liberius, à parciori manu ad pleniorē victum procedendum. Itaque tunc offerentur carnes ipsæ, verum teneriores, delicatioresque, utpote Agninæ, Hædinæ, ac vitulinæ, nec non Pullastri, Capones, Gallinæ, Turdi, Perdices, auiculæ montanæ, columbæ, oua forbilia, pisces saxatiles, & id genus alia, quæ omnia cum aceto aliquo cordiali utpote Rosato, Calendulato, Florum Tunicæ, aut Rubi Idæi, vel addito succo vel pulpâ Citri aut Limonum vel Arantiorum mandere proderit. Nec incommodant acetaria nō quidem cruda penitus, sed leuiter ad mollitiem ac teneritudinem cocta, ex Lactucâ, Acetosâ, Endiuâ, Pimpinellâ, Cichoric, Portulacâ, Boragine, Buglossâ, Melissâ, & similibus, addito Butyro vel oleo ac aceto passulato. Nec vero

Æger sæpius in die parcè tamē cibandus,

damnantur Poma, Pyraque, & Pruna Damascena ac Cydonia mala cocta, ac alia multi numeri fercula succum laudabilem procreantia, & in bonum sanguinem conuerti apta.

Potus Pestis laborantium.

Potus mulsa sit tenuis, aut decoctum hordei cum Passulis & Cinamomo, cui Syrupum aliquem cordialem licebit adiungere. Vel coquatur hordeum cum Tamarindis ac decoctum iniecto sub finē Santalo citrino aut Cinamomo aromatizetur, egregiè hoc sitim sedat, imo & alui excretionem promouet, refrigerat, iecori prodest, cor recreat, & iucundè simul ac salutariter bibitur. Alioquin accipe aquæ fontanæ cui prius panis tostus vel à forno calens immersus fuerit, mensuram vnam, aceti ex vino quarram mensuræ partem, sacchari albi aut Tabulati Man. Christi simplicis vel Perlati vncias quatuor, transuafando commisceantur. Eundem in vsum seruit Syrupus Acetosus simplex aquâ hordei remixtus. Vel cape aliquot laminas à cornu ceruino resectas, has in aqua fontis coquito, decoctoq; huic adde, vini Berberorum aut Ribium, ac sacchari, singulorum quantum ad iucundi saporis conciliationem sufficere videbitur. Diuites bibant aquam Acetosæ, Rosarum, ac Boraginis, admixto vino Granatorum vel Cydoniorum, aut Syrupo de acredine Citri, vel decoctum ex cornu ceruino paratum,

Variopotuum genera.

ratum, addito Iulepo Rosato. Vel accipe decocti ex cornu ceruino libras tres Syrupi violati ex cæruleo flosculorum succo parati uncias quinque, de vase in vas effundendo miscantur, iniiciendo aliquot olei vitrioli aut olei Sulphuris acidi guttulas, ut purpureum colorem potus induat, & leuiter saporis gratiâ ace scat. Alii cerasa acida torrefacta in aqua coquunt cui sub finem aromatis non nihil iniiciunt utpote momentum Cinamomi, ac vase probè tecto refrigerari permittunt ac colaturam potant. Aqua frigida ægris hoc morbo conflictatis non concedenda, hæc enim uti supra monuimus nimis comprimit, & vel venenum intus impingit, vel spiritus iam labiles obruit, vel corpus aliter aggrauat utpote quæ à calore natiuo qui hoc morbo omnibus iniuriis insidiisque impetitur, (utpote cruda) non euinci potest. Moriuntur ferè omnes, quos sitis in frigida liberaliorem potum adegerit. Decoctum ex cornu ceruino, sufficienti quantitate olei Sulphuris acidi aut vitrioli remixtum ut acidulam mentiatur, non modo innocuum verum etiam salutiferum esse potest.

Vbi vero febris ferocia non nihil remiserit, ac nulla linguæ inflammatio, aut succensi visceris alicuius suspicio adfuerit, post sextum aut septimum diem communiter vinum cō-

Vinum.

cedi potest olygophoron, aut aquâ Acetosæ
vel succo Berberorum remixtum, cui corti-
ces Citri aut Arantiorum flauedo immergi
solet. Cautè tamē vinum porrigito ac magnā
animaduersione eius vsum inito, aliqui ete-
nim quinto & sexto die eo salutariter frui
possunt, quos si diutius ab eius portione deti-
nueris, vehementer lædes, multos tamen re-
peries qui ne nono quidem, duodecimo aut
decimoquarto id bibere audeant, quos si an-
tè debitā occasionem citius vino potaueris,
in perniciem sis acturus. Vinum autem tem-
pestiuè ac suo loco consideratis omnibus cir-
cumstantiis exhibitum, magni medicamenti
vicē gerit, hoc enim ægri celerrime recrean-
tur, ac regeneratis denuò spiritibus vires re-
sumunt ac quodammodo reuiuiscunt, vt mi-
rari quandoque liceat, naturam tantoperè de-
lassatam, pauci meri exhibitione tam cito re-
focillari ac insurgere. Quantum porro vini
potus in declinatione prodest, tantū in mor-
bi principio officit, in quo quidem faciem,
nares, ac os vino abluere cōcessum est, trans-
glutire vero prohibitum, prout & si vredo
linguam tenet, à vini collutione penitus ab-
stinendum. Magno sanè desiderio & æger &
Medicus occasionem vini exhibendi hic ex-
pectare debent, attamen præproperè vel in-
consideratè eius vsum non ineant, & vbi
signa

signa aliqua contrariâ indicatione reluctan-
tur, attentius dilutiusque bibendum. Vel ac-
cipe passulas mundatas pondere vnciarum
sex, his affunde aque fontanæ feruentis libras
duas, stent simul in infusione donec ferè re-
frigerentur, tum affunde vini albi odoriferi
libram vnâ cum dimidiâ, stent sic simul horis
sex aut octo, deindè per manicâ Hippocratis
aut cucullum in quem Cinamomi parumper
demissum sit sæpius excolentur vt potus eò
euadat clarior, magnoperè hic gustui blandi-
tur, ac colore, odore, saporeque arridet, in
quo pro caloris ac ægri aut morbi ipsius con-
ditione, vini quantitas modo augeri modo
minui queat.

Interim Auicennæ consilio quiete vten-
dum, attamen à morbi exordio somnus pro-
lixior ac profundior penitus vitandus, ere-
nim venenum intrò repit, vndè intestinas pa-
rat insidias, attamen post quartum diem, vbi
tumor aut bubo in aliqualem altitudinem se-
se leuauerit, ad sex, septemue horas somnus
protrahendus, quin etiam interstitiis quibus-
dam intercisis sopor, etiam interdiu nōnun-
quam amplexandus. Aluus interim sit libera,
& fæces iusto more deponat, quod si spontè
non fecerit, erit hæc suppositorio aut subdi-
tâ glande sollicitanda, vel iniiciatur Enema a-

*Qui es ac
somnia.*

*Alui ex-
cretio.*

strati vel ex decocto hordei aut brodio carnis
in quo Malua aut Mercurialis decocta sit, ad-
dito vitello oui, Saccharo, aut Melle, vel mo-
dicâ Cassiâ, Ele&uario Diacatholico, aut Try-
pherâ Persicâ, cum oleo Rosato, violato, ac
chamæmelino, vitando omnimodè solutiva,
ne ventris fluxum proritent. Animi pathe-
mata, ira, mœror, luctus, exulent, procuretur
in quantum fieri potest gaudium, spes, & læ-
titia hæc enim omnia cordi libertatem con-
ciliant, vnde non parum proderit, Musicis
concentibus agros recreare, nam & Plutar-
chus libro de Musica, Thaletem quendam
Crecentem, Pestem à Lacedæmoniis musicis
modulis fugasse tradit, cuius etiam apud Pau-
saniam fit mentio. Pedum plantæ bis die sale,
aceto, succo Rutæ ac Anagallidis confrican-
dæ, & vnguenta, Epithemata, ac alia eiusmodi
medicamina, eo quo in præcedenti capite
dictum est modo applicanda, adhibendaque.
Sic cuncta ritè domino Deo adiuuante pro-
cedent, sudores emanabunt, à sudoribus æger
sæpius modo medicamentis, modo alimen-
tis reficietur, & ad nouam pugnam armabi-
tur, etenim à victu vires insurgunt, dummo-
do æger non plus comedat, quam euincere
possit, plurimi autem cibos ita auersantur, vt
vrgeri ac ad comedendum cogi quodammo-
do debeant. Plenior itaque hic victus insti-
tuitur

taurur imbecillitatis metu, & quod Aetius ex auctoritate Herodoti, paucitatem cibi, materiae prauitatem augere scripserit, vnde & Galenus, eos qui sibi ipsis vim intulerunt, & oblatos cibos assumpserunt, omnes ferè superstites permansisse refert. Sic etiam ea quæ per odores ac alias vias refectiones parantur, suis partibus satisfaciunt, dum tantum his diligens ac dexter, vigilque clinicus adfuerit, qui pro debito more, modo, ac tempore, cuncta rectè administrauerit.

CAPVT. XX.

*De tutelari medicatione, & præsi-
diis
à Pestilenti lue præseruan-
tibus.*

QUOD ad ciuium conseruationem, & publicæ salutis custodiam attinet, multa hic mouere, multa hic mone-
re conuenit, quorum aliqua communem vtilitatem, aliqua vero particulare cuiusq; commodum concernunt. Cum enim aduentantium morborum præcautio, sanitatis sit quædam custodia, sanitas autem in iusta elementorum sibi mutuo concursu iunctorum pro-
Z s portio-

portione & symmetriâ, ac indè emergentis temperamenti certo quasi quodam gradu consistat, fit, vt corporum præseruandorum ratio, à principalioribus causis primum petita, particularibus dehinc naturis ac indiuiduis accommodari debeat, vndè quot temperamentorum diuersitates reperire licebit, tot præseruationis modos excogitare sit necesse, cum quodlibet temperamentum sua pro cum dignitate tum conditione & tractari & conseruari sese postulet. Mirari proindè satis nequeo, nonnullos communi ac promiscuo medicationis vsu, nullo causarum aut corporum his subiectorum discrimine habito, vnâ eandemque vitæ normam, vnum sese tutandi modum, vnâq, omnibus in vniuersum indiscriminatim periculi effugiendi viam monstrare, quorum ego sententiam nec acceptandam nec retinendam esse existimo, vtpotè qui calida frigidis, humentia siccis miscere, ac inconuenientia omninò consilia tradere, mihi videantur. Etenim quæ calidis naturis commoda existunt, quis hæc frigidas ledere dubitabit? & quæ humidis conueniunt, siccis eadem profutura censebit? nescio proindè an non maior in præcauendâ quam curandâ Peste Medici dexteritas requiratur. Singulæ igitur naturæ singulas præseruationes exigunt, quas ætas, anni tempus, regio, cœli

Cœli status, vitæ ac victus conditio aut vsus ac consuetudo insuper tractandi corporis moderauerit. Sunt hæc autem ab origine & primis omnino causis petenda, vtpotè quarum ignoratio, totius medicationis operam peruertat. Longè proindè aliter ac contrario ferè aut saltem dispari planè modo, humanum corpus ab inquinamento Pestis custodiendum si vitium ab aëris corruptelâ pendet, quam si tetra hæc labes à prauo nutritu & succis intus putrefactis ac malignitate pestiferâ indutis, vel contagione aliqua extrinsecus adueniente processerit, hæc enim singula præseruationis scopum ad se rapiunt, quorum cuilibet singulari præcautione occurrendum.

Itaque cum vbi supra de causis Pestis ageremus, eandem triplici potissimum occasione ac principio suboriri tradiderimus antiquis priscorum vestigiis insistentes id quod vltimum in resolutoria methodo reperitur, omnium primò remoueri debere, vniuersâ ferè peritorum Medicorum cohorte nobis adhærente statuimus. Tres porro ansas Pestem ad humano generi damnum inferendum arripere iam dudum demonstrauiamus, vt cum hæc aëris sua spontè susceptâ noxâ in mortales sæuit, aut cum hæc ex inordinatâ tempestatum consecutione aut cœli inclementiâ nim-

*Triples
Pestis or-
tus.*

nimbis ac Austris & pluuiæ eorum constitutione proficiscitur, aut si ex vitiosa nutritione ac succis in corpore putrefactis ac à naturali crasi longè abalienatis suscitatur ac impuro contactu contrahitur. His singulis singula debetur attentio quorum seriem debito sic ordine prosequemur.

Si aër per se vitium habet, erit hic odoribus, ventis, motionibus, concussionibus, imo igne repurgandus, quod cum semper & ubique & à quouis fieri nequeat, securissima erit in alienum & quidem longinquum locum præcipuè vero versus septentrionem fuga, nisi quis officii publici ac muneris ob Rempub. obeundi, vel domesticæ ac familiaris rei vi ac occupatione detentus fuerit, atq; hoc est quod Hippoc. lib. de natura hominis innuit cum ait. *Regionum locos in quibus morbus consistit, quantum eius fieri potest permutare oportet & corpora attenuare, sic enim minimè multo ac denso spiritu homines opus habuerint.* Hac de causa exercitia paulò vehementiora & motus insolentes damnantur, quod eorum occasione multus attrahatur aër, qui contaminatus cum sit, facile cor subintrās id ipsum dira lue polluat, nisi calidi innati fortitudo, ac vitalis roboris firmitas eundem excusserit vel superaueat, ac insuper corpus excrementorum superuacaneorum collectione ac redun-

abundantiâ (per quam tanquam certâ quadam diathesi præparatum, fomitis instar inquinamenta morbi facillimè suscipit an sustentat) vacauerit.

Tunc itaque non in priuatis tantum ædibus, verum etiam in vicibus ac plateis, ignes excitandi, iique ex lignis siccioribus, utpote ex quercu, Iunipero, fago, aut vitium sarmenis, ac tædâ, sic enim turpia miasmata absumuntur & aër ipse siccescit, huicque insidens labes dissipatur aut sursum refluit, quomodo Hippocratem ea in Peste quæ ex Æthiopia in Græciam serpsit, extructis per urbem rogis, odoratissima igni lingua iniecisse, quin etiam coronas ac flores suauissimos ac aromata huic intulisse, atq; insuper odorata vnguenta infudisse legimus, ut cum ignis calore ac virtute, tum odorum fragrantia aëris noxa profligaretur, & is ipse euaderet purior, quo etiam consilio quondam Empedocles & Agrigentini Medici nō sine utilitate vti fuisse traduntur. Prodest hic etiam Sulphur hinc inde accendere, aut tormenta bellica manè ac vespere in aëre explodere, sic enim aër commouetur, vitium excutitur, madorque eius & putredo, Sulphuris & Nitri calore ac siccitate corrigitur.

Aëris per ignem correctio.

Speciatim porro hic iuuant, ea quæ nati-
bus odoris gratia accommodantur, quæ qui-
dem

*Odora-
menta.*

dem idcirco frequenter odorantur, ut calore aut siccitate quam habent, aërem continuò attrahendū emendent. Multi proinde Camphoram vtiliter manu versant, alii Rutam rectè olfaciunt, sunt qui Hircum eo tempore nutriant, ut graui eius nidore frui possint, aliqui antè maturinum è domo egressum, nares latrinis ac cloacis adhibent & copioso indè educto spiritu sese replent, sic sese à Peste tutos reddituros existimantes, nec desunt qui canes interfectos plateis exponant, eorum cadauerum foetore, aëris noxam sublatam iri sperantes, quorum tamen consilium vix probauerim, etenim licet à foetidâ aurâ cor abhorreat, ideoque minus quam odorati aëris attrahat, hi tamen qui eiusmodi foetoribus validam aëris inquinati attractionem prohibere volunt, efficiunt ut vel paucus is qui cor subit, longè euadat impurior ac foedior, nisi vnâ putredinem alteram demoliri dixerint, quod an fiat, vel fieri possit, hic non disputo. Magis porro aromaticos odores utpotè calidos, siccos, & igni miasinata & inquinamenta aëris absumēti persimiles commendauerim, vnde Galliam ac Aliptam moschatam, Styracem Cyperum, Laudanum & his similia laudauero, ut hæc naribus crebro obuersentur. Magnæ hic etiam vtilitatis sunt candelæ seu cerei aromatum admixtione parati, iucundum

Fætores.

*Cerei aro-
matifati.*

dum inter ardendum de se odorem fundentes, quos in ægrorum maximè præsentia, antè faciem continuo gestare decet, ut igne labes inspirandi aëris expurgetur, & cor interim odorum suaueolentia relectis indè spiritibus recreetur. Præcipuam laudem merentur globuli odorati seu Poma Ambraë quale in hunc ferè modum coaptari poterit.

℞ Laudani mundissimi unciam semis.

Pomum
Ambra.

Benzoini.

Styracis Calamitæ. ana. drach. duas.

Rad. Iridis Illyrica.

Santali Citrini.

Rosarū redolentissimarū. ana. drach. unā.

Caryophyllorum.

Corticum Citri.

Calami Aromatici.

Ligni Aloës.

Cinamomi.

Cyperi rotundi. ana. scrupul. semis.

Moschi fini. grana, octo.

Ambra vera grana septem.

Zibethi grana. sex.

Subigantur ex Muccagine Tragacanthi tracta ex aqua Rosarum, Anthos, Iasmini, Corticum aut florum Citri, vel Arantiorum, aut alio aliquo liquore odorato, & ex massa fingatur Pomum odoriferum.

Varia

Varia eiusmodi pomorum compositio-
nes ab auctoribus passim recitatur, quas bre-
uitatis causâ omisimus. Possunt autem eius-
modi poma odorato aliquo oleo extrinsecus
illiniri, eum odorem habente, qui ei qui hoc
viti voluerit omnim maximè arriserit, utpotè
oleo Macis, Caryophyllorum, Cinamomi,
Citri, Maioranæ, Rorismarini, vel Liquidam-
bare. Alioquin Pulvis violarum odoratus ad-
ditâ modicâ Camphorâ aut Galliâ vel Aiptâ
moschatâ, serico inuoluitur, fitque nodulus
qui crebro naribus ad odoris blandimentum
adhibetur. Vel

*Noduli
odorati.*

℞ Herbarum Rorismarini.

Melissophylli.

Thymi.

Maiorana.

Origani.

Mentha.

Lauandula.

Rosarum. ana. pug. unum.

Spica Celtica. grana sex.

Nucis moschata.

Caryophyllorum.

Cinamomi.

Ligni Rhodii.

Rad. Angelica ana. drach. unam.

Includantur Syndoni ac fiant noduli qui mace-

rentur

*rentur per noctem in vino albo odorifero
cui permixta sit aliqua portio aquæ Rosa-
rum, vel si malueris submergantur in ace-
to & exinde odorentur.*

Vulgus percommode acetum Rutaceum
(Camphoratū præsertim) olfacit, quod spon-
giâ exceptum, ac capsulæ juniperinæ forami-
nulentæ inclusum secum circumferre solet.
Multi sola Camphora contenti, nihil ferè
aliud naribus adhibent.

Sunt hæc omnia aëri repurgando emen-
dandoq; accommodata, ut is salubrior inspi-
ratu corpus subintret, quæ tamen parum iu-
uare posse videntur, si Pestis non ex aëris vi-
tio aut cœli inclementiâ, sed à pravis corpo-
ris succis in malignâ corruptelâ ac insignem
prauitatem abreptis originem duxit, exce-
pto hoc quod odoris iuauitate cor continuò
reficiant, & spiritus exinde sustentent, attā-
men causæ principali tunc non opitulantur,
licet in omni Peste commode & absq; noxâ
vsurpari queant.

Quod si vero Pestis ab ingenti putredine
& humorum deprauatione suborta fuerit,
corpora non ut antè dictum est quietè tenen-
da ne multus labor multi aëris attractionem
requirat, qui inquinatus cum sit hominem
offendere possit, sed contrario planè modo

*Pestis ab
humorum
depraua-
tione ac
corruptela.*

crebris exercitiis commouenda, sic enim sudores promanabunt, & sanguinis ichores, ac cum his terræ fuligines venis inhærentes promptè euacuabuntur, nec succi tam facile putrescent aut corrumpentur, qui alioquin sub segnitie corruptioni plus magis sunt opportuni, quod notans Ouidius primo de Ponto sic cecinit.

Cernis ut ignauium corrumpant otia corpus?

Ut capiant vitium ni moneantur aqua?

In Peste

*quæ ab aë-
ris vitio
pædet exer-
citatio no-
cua est, lu-
rumum Ge-
ro commo-
di adfert
ea in Peste
quæ ab hu-
morū de-
prauatio-
ne processerit.*

*Duo præci-
pi præser-
uationis
scopi sunt
corporum
mundities
& robur.*

Itaque si causa Pestis in aëre hæret, exercitatio hoc nomine obest, quod copiosiores inspiratum efficiat, at vero utilis est hæc ipsa maximoperè, si intra corpus ex fœdis succis aut prauo victu lues hæc enata fuerit, quod excrementorum exclusionem promoueat, & corpus insensibili transpiratu repurget. Exercitatio vero conuenit non nimis valida ac vehemens quæ lassitudinem aliquam aut defatigationem insignem inuehere valeat, vnde corpora reddantur infirma, ac ad resistendum causis externis minus sufficientia, sed mediocris, quæ corpus modicè incalescere faciat, ac pororum apertionem procuret. Atque ut paucis multa complectamur, vna tunc præseruationis vis ac dexteritas in hoc consistit, ut corpora munda sint ac robusta, munda quidem, ne morbi materiam ac fomitem circumferant, robusta vero, ut lædentibus causis fortius

fortius obnitantur, ac contra infectionis spicula alacrius dimicent. Erunt autem munda vel propriâ ac nativâ bonitate, vel si eam spontè non obtinuerint, sed cacochymiâ aut crudorum succorum copia circumfusa fuerint, studendum erit cum primis, ut noxi humores purgante pharmaco refecentur, quod tamen validum non esse decet, sed lene admodum ac blandum, ne sua vi humorum orgasmum & conturbationem exuscitet, merito in Pestilenti lue formidandâ, excepto hoc quod fortiora illa solutiva nobis dicta, vires simul auferant, appetitum deiiciant, nauseam ac vomitum quandoque moveant, ac ventriculum (cuius hic vigor strenuè cōservandus) perturbent.

Munditiem hanc corporum, plurimum adiuuabit loci in quo homines commorantur ac deguat puritas, laudabile proindè magistratuū hoc institutum est, quo plateæ, vicus, angiportus, ac sentinarum publicarum ostia sæpius ac diligenter repurgari iubentur, in quæ postquam mundata fuerint calcem viuam inspergere commodum erit, hæc enim, calore ac siccitate insigni, residuam putredinem absumit, & fœtorem indè oriri solitū auferit. Sues & sterquilinia extra ciuitatem ablegentur, & ægri à sanis quam citissimè separentur, magniq; hominum conuen-

tus in nuptiis ac publicis spectaculis in diem
 usque sanitatis ubi à contagione pax est sus-
 pendantur. Infectorum domicilia donec
 probè per aliquot hebdomadas repurgata
 fuerint obserentur, & Pestis tempore nulla
 vel vestis, vel lectus venalis exponatur qui
 fomitem mali latius propagare valeat, obser-
 uatum enim fuit multam sæpè labem ex ve-
 stibus contractam fuisse, prout cum per Ger-
 manos Verona teneretur accidit, ut ex vna ve-
 ste pellicea, quam vnus post alium induebat,
 viginti quinque personæ obierint. Similiter
 ægrorum lintheamina intra urbem minimè
 eluantur aut desiccantur, sed locis ad id extra
 mœnia destinatis, qua ratione nec eorum le-
 ctuli intra ciuitatem insolandi. Repurgantur
 autem lecti ut plurimum crebra insolatione,
 sole miasmata absumente, & concussione ac
 conuolutione vehementi, lintheamina vero
 acrilixiuo in quo odoratæ herbæ nonnullæ
 aut Absinthium, vel Scordium decoctum sit
 eluuntur ac resiccantur, deindè vero rursus
 calida primùm aqua, abhinc vero frigida
 mundificantur, ac ventis ad tempus expo-
 nuntur. Vestes suffumigiis, ventilatione, ac
 insolatione redduntur puræ, aut in furnum
 calidum demissæ, validissimè exiccantur, iis-
 que postmodum acetum Camphoratū asper-
 gitur, & denuo siccata herbisque odoratis
 obrutæ

*Indumen-
 torum re-
 purgatio.*

obrutæ , aliquantisper reponuntur vtpotè
quarum antè annum tutus vix possit esse vsus.
Et hæc quidem omnia ad munditiem spe-
ctant, in qua magnam sanitatis conseruandæ
spem collocandâ esse iudico, nunc quo mo-
do corpora robusta esse aut effici valeant vi-
dendum.

Corpora partim alimentorum , partim
medicamentorum vsu robusta cum fiant, stu- *Cibus.*
dendum erit maximoperè, vt Pestis tempore
saluberrimorum eduliorum esus ineatur, vt-
que olera pleraque, nec non fructus fugaces,
& ea quæ vel facilè corrumpuntur ac putre-
scunt, vel prauos ac illaudabiles succos præ-
stant, deuitentur. Vtilissimum fuerit acetum,
succum Granatorum, Berberorum, vel Ribes
mensis crebro adhibere, hæc enim ciborum
in ventriculo corruptionē arcent, ac sangui-
nis ebullitionem compescunt, frigidis tamen
naturis, ac mulieribus præsertim, aceri creber
vsus noxius esse solet. Commendantur hic
Cappares ac oliuæ muria conditæ, nec non
Butyrum recens, à principio pastus cum mo-
dica Ruta ac Salvia deuoratum, aluum enim
lenit, & venenis resistere creditur. Nonnulli
saxatiles pisces probant, eo quod sanguinem
frigidiorē generent. Alioquin cibos decet
offerre odoratos, & iuscula Macem, Crocum,
aut Cinamomum habentia, sique hic victus

Potus.

plenior & liberalior solito, ita tamen ne corpus aggrauet, aut cruditatibus distendat. Hortor autem hic & moneo, imo vero obsecro ditiores ac opulentos, ut egenis larga tunc Eleemosyna succurrant, quo & ipsi suam famem explere, & exinanita corpora admodum infirma, & causis quibuslibet morbificis obnoxia, paulo vel salubriore, vel copiosiore cibo reficere valeant, qui enim tunc pauperem pauerit, is eum non modo cibis & quoad nutritionem spectat eidem prouidisse, sed etiam alimento tanquam præseruante medicamento prospexisse censendus erit. Sanè pauperes quia prauo victu vtuntur ex quo corpora habent imbellia, ac nullo vel paucorobore gaudentia facillimè Peste corripuntur, quibus liberali dextra, ac largiori sustentatione subueniendum. Potus Peste grassante vinum sit vetus, odorum, ac pellucidum, aut Ceruisia tenuior diuturniore situ probè defœcata, vel etiam mustum artificiale quale vulgus ex Iuniperi baccis, Acatia, & Berberorum vuulis parare nouit. Salutariter hic in prima mensa potantur vina aromatica, ut potè Zedoariatum, Enulatum, Absinthiacum, Rorismarinatum, Iuniperinum, Saluiatumque, ac frigidis planè temporibus Hippocraticum, hæc enim omnia spiritus augent, cordis vires fulciunt, & putredini resistunt. In mensam

menfam quoque veniant Salia illa chymica
 ex Ruta, verbena, Carduo Benedicto, Absin- *Salia Chy-*
 thio, veronica, Scordio & similibus parata, *mica.*
 quorum grana aliquot, primo cochleari lice-
 bit inspergere, nec inter secundas dapes nu-
 ces neglantur, quas plurimum Pesti aduer- *Coitus &*
 sari credidit antiquitas. Coitus nimius & bal- *Balnea.*
 nea vitentur, cum quia corporis vires ener-
 uant, tum quia humores quandoque exagi-
 tant & supercalefaciunt. Latam interim & *Animi*
 plenam bonæ spei vitam homines ducant, *motus.*
 nullis mœroribus consternati, nullis curis an-
 xii, nullo denique metu perterriti, & quia
 vinum creatum est ad lætitiā, ideo paulò li-
 berius eo fruantur hi, quibus meticulositas
 mentem occupavit, non tamen sese hoc ipso
 ingurgitent, sed iucunditatis poculo conten-
 ti ad curarum anxietatumque discussionem
 eo utantur. Hilaritatem quoque procreant
 viridaria qualia æstatis temporibus ac feruen-
 te æstu ementiemur, sparsis per cubile pam-
 pinis aut Salicis, Nymphææ, Plantaginis, Ta-
 raxaci, Violaria, Polygoni ac Rosarum, frigi-
 diori vero cōstitutione Saluæ, Roris marini,
 Melissæ, Lauandulæ, Origani, Lauri & simi-
 liū frondibus, floribus, foliisque, quæ omnia
 aceto quam acerrimo aspergere, aut domus
 parietes hoc ipso madefacere convenit. Sunt
 qui horum loco sacculos cordiales pectori

admoucant continuoque secum gestent. **Vt**

R^x *Pul. violarum odorati ex prescripto.*

*Moscam-
bra.*

Augustani Dispensatorii parati.

drachmas decem.

Herb. Melissæ Citrariæ.

Roris marini.

Ruta.

Rosarum. ana. pug. unum.

Ligni Aloës.

Santali Citrini. ana. scrupul. duos.

Ligni Rhodu drach. unam.

Spec. de Gemmis frig.

Cordial temper.

Diarhod. Abb. ana. drach. semis.

Camphora grana. quinque.

*Insuantur serico suturâ interpunctâ & f. Mos-
cambræ seu sacculus cordialis supra regio-
nem cordis gestandus. Cui si libuerit Gal-
liam moschatam adungere poteris.*

*Alui ex-
cretio.*

Interim tamen excretiones solennes & consuetæ, ut potè sudorum, hæmorrhoidum, mensium, & aliæ euacuationes harum vicem supplentes, non neglegantur, & alius iusta proportionem, ac debito modo respondeat, quæ si officium suum ritè non præstiterit, passulis laxatiuis aut Zibebis vel prunis in decocto aliquo solutiuis aut ecoprotico enutri-
tis ac

tis ac tumefactis sollicitanda. Egregiè vero segnem hac in parte naturam exuscitant Pilulæ Aloëticae, scrupuli vnus vel duorum pondere, antè pastum transglutitæ. Maximam porro laudem in Pestilentis luis insultibus debellandis merentur Pilulæ illæ Pestilentiales vocatæ, ex Aloë, Myrrha, & Croco constantes, quibus præcipua quædam vis inest pestiferas contagiones auertendi, & corpora à putredine immunia conseruandi, etenim Aloë ventriculum & intestina mundificat, infarctos in his humores absque insolenti agitatione educens. Myrrha à corruptione vindicat, & Crocus reparatis spiritibus cordis vires auget, ac sanguini æquabilitatem ac splendorem conciliat. Harum pilularum inuentio antiquissimo Medico Ruffo adscribitur qui tamen pro Croco, Ammoniacum habet, vt ex Paulo Ægineta lib. secundo cap. trigesimo sexto patet, quod medicamenti genus is ipse potionis formâ exhibet hoc modo.

Pil. Pestilentiales.

Rx Aloës partes duas.

Ammoniacci Thymiamatis partes duas.

Ruffi potio.

Myrrhæ partem vnā.

Hæc trita in vino odorato fabæ magnitudine quotidie dentur.

Haud scio (inquit Ruffus) an sit quis, qui ex hoc potu non à Peste immunis ac superior euaserit.

Et sanè viri huius tam insignis inuentū, longas per ætates, remedium periclitatrix probavit experientia, cuius nos quoque firmum ac fiduciale iuuamentum esse testamur, dummodo ritè id personarum qualitatibus ac debitis circumstantiis ponderatis exhibeatur. Senes enim & grauidæ, prout & hæmorrhoidum dolore diuexati ab hoc medicamine laudantur, aliis vero corporibus & crudis maximè ventriculis aut superfluo cibo onustis, salutare ac proficuum pharmacum existit. Alii sic parant.

℞ *Aloës soccotrina. unciam semis.*

Myrrhæ selectæ.

Ammoniacy mundissimi. ana drach. duas.

Camphoræ.

Croci. ana. scrupulum. unum.

Ex vino aromatico redigantur in massam quæ in Pilulas efformari queat.

Aliqui Rhabarbarum, Agaricum, Bolum Armenum, & his similia adiungunt, de quibus cuique suum sit iudicium, ego communibus illis additâ modicâ Camphorâ felicissimè vsus sum. Florentini hac compositione vtuntur.

*Florenti-
norum pi-
lula.*

℞ *Myrrhæ rubræ.*

Boli Armen.

Coralli rubei.

Carabæ seu succini.

Croci.

Croci ana. drachmam unam.

Myrobalanorum Chebulorum drach. duas

Aloes drachmas. septem.

Vini albi quantum sufficit. Fiat massa.

Ieiunus nemo in publicum prodeat, sed sumpto prius ientaculo aut deiunio à Gallis vocato, aut medicamine aliquo eius vicem supplente. Cōmodissimè autem primo manè nec temporis sorbetur spiritus ille è Iuniperi baccis extillatus nec non vinum Absinthii res aut Zedoariatū. Vel accipe Zedoariæ unciam dimidiam, Camphoræ drachmā unam, ligentur in nodulo, qui immergatur vini albi potētis libris quinque; huius vini potet quis ieiunus uncias tres vel quatuor atequā forum adeat. Nonnulli minus delicati Allium concisum aceto macerant, ac aceti huius manè portionem aliquam assumunt ieiuni. Cornelii Agrippæ medicamentum hoc erat. Sumito aquæ Rosarum, Acetosæ, Aceti Rosati, vini Maluatici, singulorum partes æquas, his in quoribus Bolum Armenū, Cortices Citri, Zedoariam, & Crocū immergito, additā conservā Rosarum, de qua mixturā sæpè nonnihil potetur. Ari maculosi succus cum aceto datus, Pestis est antipharmacum vt Tarquinius Ocyorus refert. Theriaca quoque sumitur à ieiunis pisi magnitudine magno Pestis arcendæ argumento, vndè etiam sic ab Andro-

Theriaca

Andromacho ad Cæsarem scribente com-
mendatur.

Ne te dira lues, neu ledat noxius aër,

Hanc cape cum primo est Sole reuēta dies.

Idem præstat Mithridatium, Aqua Theriacalis, Stapediana, & solemnes nonnullæ Antidoti. Aduertendum tamen semper prout Cornelius Celsus monet, ne in prospera valetudine aduersæ præsidia consumantur. Inter cætera vero probatur Electuarium seu Conditum Stapedii pro familia conscriptum, supra à nobis recitatum, quod fabæ quantitate, antè cubiculi exitum quotidie assumatur. Nonnulli ex plebe urinam bibunt propriam, hoc sese pharmaco aduersus Pestiferæ luis contagia munientes, quod quidem medicamenti genus tametsi sordidum sit, non improbamus, vrina enim omnis falsa cum sit, corpora à putredine conseruat, meatus omnes aperit, & abstergendo noxam eluit, quæ etiam aliis in morbis, ab obstructione viscerum natis bibita, plurimum quandoque potest.

Ore gestanda.

Exiturus, faciem, frontem, tempora, arterias, os, ac nares aceto Rutaceo vel vulgari aut Camphorato riget, aut cordis regionem, & præcipuos arteriarum locos oleo Scorpionum perungat, ac inter eundem Angelicæ, Zedoariæ, aut Pimpinellæ vel Ostrutii radices aceto præmaceratas (sic enim capiti dolorem non inferent) aut Citri cortices ore continuo volutet, venti semper motum obseruando, vt hic colloquuntium halitum à nobis abigat. Ad idem prosunt Hypoglottides istiusmodi.

Hypoglottides.

℞ Corticum Citri extimorum drach. duas.

Zedoaria.

Angelicæ ana. drach. unam semis.

Xyloaloës.

Iridis

Iridis Florent. ana scrup. duos.

Nucis moschatae.

Cyperi rotundi.

Cinamomi.

Caryophyllorum. ana scrupul. unum.

Ambrae grana tria.

Moschi grana duo.

Sacchari candi ad pondus omnium.

Ex muccagine Tragacanthi cum aqua Rosarum fiant orbiculi sub linguâ tenendi.

Multi indusia aceto perfundunt rursusque exiccant ac postmodum induunt, alii vestes suffumigio ex Thure, Laudano, Styrace, Iuniperi & Laui Baccis, aut aceti in laterem ignitum proiecti vapore repurgant, Opulenti, & praesertim ij quibus caput infirmum est, Ambram spiritui vini ex Maluatico distillati immergant, de quo liquore manè aliquot cum pane sumant guttulas. Vel:

℞ Tormentilla.

Serpentaria. ana. unciam semis.

Angelica.

Zedoaria. ana. drach. duas.

Cort. Citri drach. unam semis.

Spiritus vini è Maluatico distillati libram unâ semis stent in infusione vase clauso per dies octo postea colentur & in colatura suspendatur.

Spermatis Ceti drach. una.

Ambra verae scrupulus unus.

Moschi. scrupulus semis.

Dosis guttae duae vel tres cum Saccharo Rosato vel buccellâ panis.

*Remediũ
pro mag-
natibus.*

Pauperes sequentis pulueris scrupulum aut dimidiam drachmam manè ex iusculo carnis aut cereuisiâ assumere poterunt:

℞ Rad. Carlinæ.

Ostrutii.

Pimpinellæ.

Dictamni albi.

Zedoariæ.

Angelicæ.

Corticum Citri. ana. drachmas duas.

Camphoræ scrupulum unum.

Misce fiat Pulvis.

Euporiston
ex Nucibus.

Obseruandum tamen, corpora præseruanda purgantibus prius pharmacis esse eluenda, impura enim corpora à calidis his facillimè noxam ac detrimentum capiunt Inter euporista, recensetur peruetustū illud medicamen Mithridatis, quod Pompeius victor, referente Plinio, in scrinio Regis inter spolia reperisse dicitur de quo Q. Serenus sic canit.

*Antidotis Vero multis Mithridati a fertur
Consociata modis, sed magnus scrin a regis;
Cum raperet Victor, Vilem deprendit in iltis
Synthesin, & Vulgata satis medi amina risit.
Bis denum Rutæ folium, salis & breue granum,
Iuglandesq; duas, totidem cum corpore ficus,
Hæc oriente die, paucis conspersa lyæo,
Sumebat, metuens dederat quæ pocula mater.*

Recentiores cum hæc contra veneni vim agere cernerent, Electuarium quoddam composuerunt à Nucibus nomen habens id sic habet.

℞ Nucis.

℞ Nucleor. Nucum Iuglandium librā unam.

Caricarum pinguium libram semis.

Fol.

Fol. Ruta siccatorum uncias quatuor.

Sem. Acetosæ.

Rad. Tormentilla.

Angelica.

Granorum Iuniperi. Anisi.

Zingiberis. Cinamomi.

Granorum Paradysi ana. drach. duas.

Rad. Enulæ. drach. tres.

Boli Armeni. Terra sigillata.

Dictamni ana. unciam unam.

Specier. Diamargarit. unciam semis.

Syrupi de Cort. Citri q. s. f. El. molle.

Profunt hic Tabulata illa cordialia, utpotè de Extracto Ligni Aloës, Angelicæ, Zedoariæ, Panacis Heraclei, Cord. Alex. Ben. & ex Pul. Rubeo Pannonico, & innumera penè alia. Inter mea post DEVM præsidia tale fuit.

℞ *Herb. Absinthii vulgaris, manip. unū semis.*

Scordii.

Cardui Benedicti ana. manip. unum.

Dictamni Cretici. manip. semis.

Cort. Citri. unciam semis.

Rad. Pimpinella. unciam unam semis.

Incisa grosso modo misce ad syndonem candidā, fiat Pappa seu nodulus, qui immergatur vino, de quo potetur haustus unus post sumptum ientaculum.

*Vinum
Theriaca-
le quo ego
usus sum.*

Amuleta hic sunt Corallus, Smaragdus, Hiacy-nthus, Aranei, Argentum viuum auellanae inclusum, & Zenechton ex Arsenico cum pulvere Bufonis, quæ
de collo

*Puerorum
& graui-
darum re-
media.*

de collo gestare proderit. Paracelsus Chelidonium in plenilunio aut nouillunio collectam, ac collo appensam commendat, alius Plantaginis maioris sue tepore euulsæ radicem extollit, plurimi pilosum Taxi corium gestant, ac se hisce præsidiis ut possunt, muniunt. Gravidæ & pueruli ac infantes qui supra dictis remediis tuto uti non possunt, probè in victu gubernentur, pareturq; puluis ex Corallis Margaritis Tormentilla, Cornu Ceruino, Ebore, Bolo Armeno, Terrâ sigillatâ & corticibus Citri, qui cibo & pultibus aspergatur, aut lambant Syrupum Acetositis Citri cum Oxysacchara aut Syrapo Acetosæ ac si malè senserint detur eis Puluis Rubeus Pannonicus aut species de Gemmis vel Cordiales temperatæ, ac Diamargariton. Eadem medicatio gravidis proderit, ex citro maximè ac Cydoniis confecto medicamine.

Atq; hæc sunt, quæ pro amore patriæ, ad DEI omnipotentis totiusq; cœlestis curiæ honorem conscribere, ac inter Practicas occupationes alias in lucem edere licuit, quæ si candido lectori placuerint, à dirâ hac lue digressi, forsan breui iucundiora dabimus, ut ingenium dispari studiorû varietate & exerceatur & recreetur. Complura de his forsan Nosocomii seu Xenodochii nostri Chyrurgus Alexander Spiswechus, libello suo Germanico idiomate conscripto ad Pestis maximè Chyrurgiâ spectantia DEO dante breui est emissurus. Æternum autem ac immortalẽ rerum omnium conditorẽ moderatoremq; DEVM, humillimis precibus exorare conuenit ut hæc quantulacunq; remedia, quæ & is ipse condidit, imo etiam conatus nostros, benigna miseratione, & diuino aspiratu clementer adiuuare & prosperare dignetur, cui sit honor, gloria, laus, benedictio, & gratiarum actio in sæcula sæculorum. A M E N.

F I N I S.

Minderer, Raymund

De Pestilentia Liber vnus ; Vetervm Et Neotericorum obseruatione constans

[Augustae Vindelicorum] 1608 [?]

Bamberg, Staatsbibliothek -- M.o.530

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11738709-1